

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ»**

**ІННОВАЦІЇ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ ОСВІТИ,
ЕКОНОМІКИ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ
ІНКЛЮЗІЇ ТА ПРАГМАТИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ СОЦІУМУ**

**Матеріали
VI Міжнародної
науково-практичної конференції**

24-25 листопада 2022 р.

Кам'янець-Подільський, 2022

УДК 378:364.3

Головний редактор:

Тріпак Мар'ян Миколайович: ректор НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут», кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри інклюзивної економіки, кібернетики і комп'ютерних наук, заслужений працівник освіти України;

Заступник головного редактора:

Тимків Андрій Олександрович: керівник навчально-методичного та наукового відділу, кандидат економічних наук, викладач кафедри фінансів, обліку та оподаткування ім. С. Юрія НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Редакційна колегія:

Сімашкевич М. Є.: голова Кам'янець-Подільської районної ради, голова Ради стейкхолдерів НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Посітко М. В.:** український політик, громадський діяч, міський голова м. Кам'янця-Подільського; **Жуховський І.:** проректор з розвитку, промоцій та фондів ЄС Міжнародної академії Прикладних наук в Ломжі (Республіка Польща); **Шарлович З.:** кандидат педагогічних наук, ад'юнкт Міжнародної академії Прикладних наук в Ломжі (Республіка Польща); **Гуменюк І. Л.:** кандидат економічних наук, доцент, в. о. завідувача кафедри фінансів, обліку та оподаткування ім. С. Юрія, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Лучик В. Є.:** доктор економічних наук, професор, в. о. завідувача кафедри інклюзивної економіки, кібернетики і комп'ютерних наук, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Палилюк О. М.:** кандидат історичних наук, доцент, в. о. завідувача кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Волощук М. Б.:** викладач кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності імені Т. Сосновської, начальник відділу міжнародних зв'язків і комунікації, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Корман М. М.:** провідний фахівець сектору наукової роботи у сфері інклюзії та інклюзивної освіти, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут», кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської.

Рекомендовано до випуску Вченою радою Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут» (протокол № 3 від 22 грудня 2022 р.)

Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. м. Кам'янець-Подільський: Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут», 2022. 384 с.

Збірник містить матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму», яка відбулася 24-25 листопада 2022 р. (Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут», м. Кам'янець-Подільський), з актуальних питань сучасної економічної науки, освіти та соціальної реабілітації в умовах інклюзії.

Відповідальність за висвітлений матеріал у публікаціях несуть автори наукових праць.

© Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут» 2022

Зміст

СЕКЦІЯ I «Парадигма реабілітації в системі економіки країни»	16
<i>Бабко Н.М.</i>	
Організація комфортного комунікативного простору в умовах інклюзії.....	16
<i>Бачинська О.М.</i>	
Кластерний підхід в економічному розвитку ОТГ	18
<i>Біленко О.В., Попадинець А.М.</i>	
Розвиток дистанційних форм зайнятості на ринку праці України.....	21
<i>Бойко О.М.</i>	
Особливості транскордонного співробітництва в інноваційній сфері в умовах інклюзії	23
<i>Бурденюк С.В.</i>	
Сутність та принципи пенсійного страхування	26
<i>Василюшин С.І., Ярова В.В.</i>	
Формування професійного судження бухгалтера: безпековий аспект	28
<i>Вінник І.В.</i>	
Інформаційні системи в сфері харчових технологій для забезпечення доступності для осіб з обмеженими можливостями.....	30
<i>Гарбарець І.А.</i>	
Особливості фінансової інклюзії як передумови економічного зростання.....	33
<i>Герасимова Т.І.</i>	
Суттєві проблеми економічного розвитку регіонів України на час воєнного стану	36
<i>Гльос І.Р.</i>	
Дослідження технологій США та Німеччини для підвищення конкурентоспроможності підприємств України.....	38
<i>Годнюк І.В.</i>	
Сучасний стан облікової політики підприємства в умовах інклюзії	40
<i>Головач К.С., Головач О.П., Веремій Т.Б.</i>	
Соціальний маркетинг та соціальна реклама – реалії сьогодення.....	43
<i>Гуляєва Л.П.</i>	
Розвиток краудфандингу в Україні: аналіз можливостей та загроз.....	45
<i>Гуменюк І.Л., Безпалько Л.М.</i>	
Інституційний аудит: перспективи розвитку	47
<i>Гуріна О.В., Сердюкова Є.С.</i>	
Статистичне моделювання при виборі економічної стратегії країни	50
<i>Зелінська Г.О.</i>	
Аналіз стану ринку праці: регіональний аспект	53
<i>Івахів А.Б.</i>	
Національні особливості та зарубіжні тенденції принципів бухгалтерського обліку	55

<i>Карпенко Р.В.</i>	
Організаційно-методичні аспекти судово-бухгалтерської експертизи обліку податку на додану вартість.....	58
<i>Кір'ян О.І., Іщенко В.О.</i>	
Інклюзивна корпоративна культура як джерело інклюзивного економічного зростання	60
<i>Кір'ян О.І., Панченко Ю.О.</i>	
Інклюзивна складова антикризового менеджменту медичного закладу	63
<i>Кір'ян О.І., П'ятодверний М.А.</i>	
Проблеми інклюзивного виробничого середовища.....	65
<i>Корженівська Н.Л., Кушнір Л.А.</i>	
Автоматизація бухгалтерського обліку як прерогатива в інклюзії: пропозиції програм українського виробництва	67
<i>Коркушко О.Н., Охотська А.С.</i>	
Система обліку заробітної плати: переваги та недоліки	70
<i>Igor Kravchuk</i>	
Sufrzycja w rozwoju gospodarek krajów Unii Europejskiej.....	72
<i>Кушнір Т.М.</i>	
Методологічні засади використання превентивного маркетингу в непередбачуваних умовах	74
<i>Лучик В.Є.</i>	
Модель ефективної діяльності ВНЗ	79
<i>Миронова С.П., Миронова С.О.</i>	
Маркетинг реабілітаційних послуг як чинник якості їх забезпечення	84
<i>Нісходовська О.Ю.</i>	
Економічні теорії в системі наукових економічних знань	86
<i>Новоьолова О.С., Гузік С.І.</i>	
Оподаткування доходів громадян як складова фінансово-економічних відносин.....	88
<i>Оксенюк К.І.</i>	
Ліцензування професійної діяльності учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків.....	91
<i>Омельчак Г.В.</i>	
Інноваційне підприємництво у туристично-рекреаційній сфері.....	93
<i>Панченко О.М.</i>	
Облік інноваційних стартап-проектів: інклюзивний аспект	95
<i>Піп'як М.І., Войцицька О.О.</i>	
Міжнародне інвестиційне право: поняття, сутність та головні аспекти.....	96
<i>Піп'як М.І., Романова І.Л.</i>	
Проблеми правової природи міжнародного приватного права.....	98
<i>Піп'як М.І., Проїчев П.О.</i>	
Демографія та соціальна економіка і економіка праці в умовах євро інтеграційних процесів.....	101
<i>Ромашко О.М., Федяк І.І.</i>	
Страхові компанії на ринку медичного страхування.....	103

Уляна Савків

Адаптація людей з особливими потребами до професійної діяльності у сфері бухгалтерського обліку	105
<i>Семенова Л.Ю., Волкова А.Р.</i>	
Необхідність інклюзії в економіці України	107
<i>Сиротенко А.О.</i>	
SEO – один із варіантів реанімації бізнесу під час війни.....	109
<i>Слободян В.Д., Валицька Л.О.</i>	
Організаційні форми бухгалтерського обліку в контексті працевлаштування людей з інвалідністю	112
<i>Тимків А.О.</i>	
Цифрова і фінансова грамотність як елементи фінансової інклюзії.....	114
<i>Ткаченко М.К.</i>	
Новітні вимоги до проєктів підвищення економічної ефективності бізнесу на тлі потреб у відновленні економіки країни	116
<i>Тульчинська С.О., Солосіч О.С.</i>	
Переваги застосування інклюзивного підходу до розвитку в контексті забезпечення економічної безпеки підприємства	118
<i>Ходирєва О.О., Космін О.Ю.</i>	
Удосконалення процесу підбору персоналу за допомогою використання технології Boolean search	120
<i>Чувардинський В.О.</i>	
Інноваційні чинники забезпечення інклюзивності ринку праці України в умовах євроінтеграції.....	122
<i>Шевчук Н.С.</i>	
Інтегрована звітність в управлінні аграрним підприємством	124
<i>Юхновська Ю.О.</i>	
Ринок праці у сфері послуг в період війни в Україні	126
СЕКЦІЯ II «Освіта і гуманітарні науки в умовах інклюзії».....	128
<i>Амурова Я.В., Мигалко А.Ю.</i>	
Психологічний аналіз феномену дитячого аутизму в контексті інклюзивної освіти	128
<i>Афузова Г.В.</i>	
Проблеми професійного становлення майбутніх фахівців у галузі спеціальної та інклюзивної освіти в умовах війни.....	130
<i>Безпалько Л.М.</i>	
Сучасні проблеми роботи педагога в інклюзивних класах	132
<i>Боровисюк Т.В.</i>	
Українська література як чинник формування активної громадської позиції, національної свідомості і патріотизму	135
<i>Валицька Л.О.</i>	
Актуальні напрями методичної роботи в закладах фахової передвищої освіти ..	138

<i>Валько Т.І.</i>	
Формування уявлень про сім'ю у підлітків з інтелектуальними порушеннями на основі творів української художньої літератури	141
<i>Валентина Вдович</i>	
Просторово - предметна організація освітнього середовища у фаховій підготовці здобувачів освіти	143
<i>Войтюк Ю.О., Рудюк Д.О.</i>	
Асистент вчителя чи тьютор для учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі	147
<i>Гаймер С.А.</i>	
Ресурсний центр з підтримки інклюзивної освіти: реалії та перспективи	149
<i>Гапоненко Л.О.</i>	
Рефлексивно-рольова ідентичність здобувачів із фізичними та сенсорними обмеженнями у навчальній взаємодії	155
<i>Гапоненко Н.П.</i>	
Національно-патріотичне виховання молоді України в умовах інклюзії.....	157
<i>Глов'юк О.В.</i>	
Стихійне інтегрування студентів з особливими освітніми потребами в сучасному вимірі.....	159
<i>Годованюк А.В., Гончарук К.В.</i>	
Освіта як ефективний засіб управління суспільним розвитком.....	161
<i>Горшкова Г.В.</i>	
Організація професійної діяльності вчителя-логопеда у системі освіти	163
<i>Дергач М.А.</i>	
Комунікативні бар'єри у дітей з розладами аутистичного спектра.....	166
<i>Діденко А.В., Фоміна М.О.</i>	
Ресурси для створення якісного освітнього середовища	168
<i>Додурич С.М., Дмуховська О.М.</i>	
Роль освітнього середовища у формуванні особистості дитини з особливими потребами	170
<i>Докучина Т.О.</i>	
Аналіз проблеми академічної мобільності здобувачів вищої освіти спеціальності спеціальна освіта	175
<i>Дудченко А.В., Дудченко В.С., Поліщук О.С.</i>	
Специфічні риси інклюзивної педагогіки в умовах військової агресії.....	177
<i>Загалевиц В.Л.</i>	
Структурні компоненти конфліктологічної компетентності педагога інклюзивної освіти.....	180
<i>Зубаль М.В., Алексеєв О.О.</i>	
Значення адаптивного спорту для розвитку дітей з вадами слуху	183
<i>Калініченко А.О., Соломко Н.О.</i>	
Використання інформаційних технологій для підвищення якості інклюзивної освіти.....	186

Кікінежді О.М., Сампара О.В.

Інклюзія як соціальна цінність у закладі професійно-технічної освіти: досвід і перспективи.....	188
<i>Клим В.С.</i>	
Організація інклюзивного освітнього середовища в закладі освіти для дітей з порушеннями слуху.....	190
<i>Клочкова Ю.В.</i>	
Особливості освітнього процесу у закладах вищої освіти	194
<i>Козак Р.В., Кушнір Т.М.</i>	
Візуалізація навчального матеріалу з використанням медійноосвітніх технологій на заняттях української мови в інклюзивному закладі освіти	196
<i>Колісник М.І.</i>	
Особливості навчання студентів з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах карантинних обмежень	199
<i>Коргун Л.М., Слюсаренко А.Ю.</i>	
Дослідження готовності майбутніх вихователів до психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами	201
<i>Круглик О.П.</i>	
Професійна готовність педагогів до інновацій у роботі з дітьми різних нозологій.....	204
<i>Кучеров Г.Г.</i>	
Особливості організації освітнього процесу для студентів із інвалідністю.....	206
<i>Лаврук О.В.</i>	
Роль тваринництва у продовольчій безпеці сучасного інклюзивного суспільства.....	208
<i>Лавська Н.В.</i>	
Особливості освітнього процесу в зфпо для студентів з обмеженими фізичними можливостями	211
<i>Лучик С.Д.</i>	
Цифрова трансформація інклюзивної освіти: виклики війни.....	214
<i>Марчак Т.А.</i>	
Аспекти фрактального підходу до інклюзивної освіти у контексті підготовки студентів ЗВО.....	217
<i>Медвідь Г.С.</i>	
Роль вчителя в інклюзивній освіті.....	219
<i>Мехед О.Б., Мірошник В.І.</i>	
Підготовка майбутніх вчителів біології та основ здоров'я до соціально- педагогічної діяльності в контексті інклюзивного навчання	223
<i>Михайленко О.С.</i>	
Цифрові технології для підвищення якості розуміння казок учнями з порушеннями слуху та інтелекту в умовах дистанційного навчання.....	225
<i>Михальська С.А., Буйняк М.Г.</i>	
Використання інноваційних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами	227

<i>Немерюк Ю.В.</i>	
Актуальні проблеми психолого-педагогічного забезпечення корекційної роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями в умовах “нової інклюзії”	229
<i>Панчук Н.П.</i>	
Методологічні основи завдань та змісту проведення занять з фахових психологічних дисциплін	231
<i>Микола Пипяк, Галина Андрущенко</i>	
Міждержавне усиновлення	235
<i>Позднякова А.О., Возчикова Н.В.</i>	
До питання диференційної діагностики стертої форми дизартрії та диспраксії у дітей дошкільного віку із тяжкими порушеннями мовлення	237
<i>Позднякова А.О., Саенко Т.А.</i>	
Особливості мовленевого розвитку у дітей раннього віку з синдромом Дауна	240
<i>Свирида О.В.</i>	
Дистанційна освіта в умовах воєнного стану: переваги та недоліки	242
<i>Сеньовська Н.Л., Наконечна А.П.</i>	
Особливості взаємодії асистента вчителя та педагога в інклюзивних класах (на матеріалі емпіричного дослідження)	244
<i>Сидор Г.В, Корман М.М.</i>	
Інклюзивна освіта у ЗВО	247
<i>Сидорук Л.М.</i>	
Використання веб-сервісу Live Worksheets в умовах дистанційного навчання	250
<i>Скрипник А.Ю.</i>	
Нове бачення історії інклюзії в Україні у викладанні соціальних дисциплін здобувачам освіти бакалаврського рівня	252
<i>Соломко Н.О., Калініченко А.О.</i>	
Тьюторська діяльність в інклюзивній освіті	255
<i>Старик О.В.</i>	
Важливість розвитку творчого мислення у здобувачів освіти з особливими освітніми потребами як умова їх самореалізації	257
<i>Супрун Д.М.</i>	
Професійна підготовка та інклюзивні процеси вищої школи в умовах сьогодення	259
<i>Сушарник Людмила</i>	
Формування емпатійної культури майбутніх викладачів дітей з особливими освітніми потребами інклюзивної форми навчання	262
<i>Суютинова К.Є.</i>	
Професійна підготовка фахівців для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в закладах дошкільної освіти	264
<i>Талалай Б.В., Калашник С.О.</i>	
Основні аспекти соціалізаційного потенціалу фізичної культури в інклюзивному середовищі НУШ	267
<i>Тарадайка Т.В., Сіроштан О.Д., Кристончук Т.</i>	
Сучасні підходи до дизайну інтер'єру реабілітаційного центру для дітей з особливими освітніми потребами	269

<i>Тріпак М.М., Топорівська Я.В.</i>	
Безпека інклюзивної вищої освіти в умовах війни: виклики та рішення	271
<i>Файн А.В.</i>	
Інклюзія: нові умови, нові формати	274
<i>Франчук Т.Й.</i>	
Партнерська взаємодія освітньої, соціальної та економічної сфер у розвитку інклюзивного середовища регіону	276
<i>Цегельник Т.М., Касьянова Т.С.</i>	
Взаємодія вчителя початкових класів та асистента вчителя у інклюзивному класі ЗЗСО	278
<i>Цикалюк Ю.О.</i>	
Сучасні підходи для навчання дітей з особливими освітніми потребами	281
<i>Чаркіна О.А., Гукасян К.О.</i>	
Внутрішні детермінанти депривованого материнства в умовах виховання дитини з вадами розвитку	283
<i>Шаран О.В., Солтис О.Р.</i>	
Використання інтерактивних засобів навчання математики дітей з особливими освітніми потребами	286
<i>Шарлович З.П.</i>	
Сучасні підходи до безперервного навчання студентів та спеціалістів медсестринства з особливими освітніми потребами	288
<i>Шевченко Ю.В.</i>	
Навчальні аспекти розвитку соціальної компетентності у дітей із синдромом Дауна	290
<i>Шевчук О.В.</i>	
Місце і роль криптовалюти у суспільстві	292
<i>Шумська І.А., Ходжикян Д.Р.</i>	
Формування іншомовної термінологічної компетентності майбутніх фахівців аграрного сектору	294
<i>Якубовська А.М.</i>	
Інклюзія як умова ефективного навчання дітей з особливими освітніми потребами	296
<i>Яцук І.П., Антонюк А.О.</i>	
Формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти з особливими освітніми потребами	299
СЕКЦІЯ III «Соціальна реабілітація: сучасні умови та перспективи розвитку»	
301	
<i>Асеева Ю.О., Бальбуза О.М.</i>	
Використання методів арт-терапії у корекційно-розвитковій роботі з дітьми з затримкою психічного розвитку	301
<i>Бачинська М.В.</i>	
Потенційні можливості арт-терапії для реабілітації молоді з інвалідністю	304

<i>Великжаніна Д.В.</i>	
Особливості підготовки майбутніх соціальних педагогів до діагностичної роботи з учнями з особливими освітніми потребами в умовах дистанційної освіти	307
<i>Волощук М.Б.</i>	
Соціально-психологічні аспекти взаємодії та бар'єри у комунікації в контексті мультикультуралізму	310
<i>Головко Л.В., Сіренко Ю.В., Головко Т.В. Мельник А.В.</i>	
Соціальна реабілітація дітей та підлітків в умовах надзвичайних ситуацій	313
<i>Гуменюк І.М.</i>	
Законодавчий аспект надання соціальних послуг внутрішньо переміщеним сім'ям	315
<i>Дмитрієва О.І.</i>	
Формування життєвих планів старшокласників з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану	318
<i>Жиляк Н.В.</i>	
Аналіз суб'єктивного переживання людиною внутрішньої картини здоров'я... ..	320
<i>Завадська І.М.</i>	
Особливості соціалізації дітей з особливими потребами у сучасному українському суспільстві	322
<i>Калаур С., Кислюк Ж</i>	
Соціальна зрілість студента як педагогічна проблема	325
<i>Кожина Г.М., Могилка О.П.</i>	
Формування професійних навичок майбутніх соціальних працівників до роботи у сфері громадського здоров'я	327
<i>Кожина Г.М., Гайчук Л.М., Терьошина І.Ф., Перепьолкіна К.М.</i>	
Волонтерство та соціальна робота.....	330
<i>Комарніцька Л.М.</i>	
Пластлінографія як метод розвитку дітей дошкільного віку	332
<i>Косюк В.Р.</i>	
Здоров'язбережувальні технології розвитку творчих художніх здібностей майбутніх дизайнерів в умовах інклюзії	334
<i>Кравченко О.О.</i>	
Каністерапія як метод соціально-психологічної реабілітації дітей з ООП.....	336
<i>Кудінова М.С.</i>	
Розвиток резильєнтності як особистісного ресурсу в умовах війни (на прикладі здобувачів освіти спеціальності 053 психологія).....	338
<i>Кучер Г.М.</i>	
Актуальні проблеми соціально-психологічної реабілітації дітей та підлітків з обмеженими функціональними можливостями	341
<i>Мазур О.О., Мазур О.В.</i>	
Музична психологія як особливий вид соціальної комунікації.....	343
<i>Михальська Ю.А.</i>	
Особливості застосування реабілітаційних заходів в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.....	346

<i>Михальський А.В.</i>	
Медико-соціальна реабілітація дітей з обмеженими можливостями здоров'я в сучасних умовах	348
<i>Могилка О.П., Терьошина І.Ф., Зеленська К.О.</i>	
Нормативно-правове регулювання діяльності соціальних працівників у реабілітаційних програмах для споживачів наркотиків	350
<i>Момот М.А.</i>	
Особливості інклюзивної освіти в сучасній школі	352
<i>Николаєва В.І., Суровцева І.Ю.</i>	
Законодавчі та нормативно-правові основи надання медико-соціальних послуг особам похилого віку в Україні	354
<i>Новгородський Р.Г., Кулик Т.В.</i>	
Ніжинський дитячий будинок інтернат як суб'єкт соціальної роботи з дітьми з особливими потребами	356
<i>Палилюлько О.М., Настина В.І.</i>	
Захист прав людини в Україні в умовах воєнного стану	359
<i>Пипяк М.І., Ірина Рудзевич</i>	
Особливості відповідальності та покарання у міжнародному кримінальному праві»	362
<i>Присакар В.В.</i>	
Проблема толерантності у системі підготовки майбутніх соціальних працівників	364
<i>Сасіна І.О., Гребенюк Т.М.</i>	
Реабілітація осіб, які отримали порушення зору внаслідок бойових дій	368
<i>Сидор Г.В. Корман М.М. Сидор Володимир</i>	
Критерії й показники оцінювання методики формування готовності до коректної та соціальної взаємодії у діловій сфері повсякдення.....	370
<i>Столяренко О.Б.</i>	
Особливості формування креативного потенціалу педагога в умовах сучасного освітнього закладу	373
<i>Сторожук Н.Р.</i>	
Роль соціальних інституцій у суспільстві в умовах сьогодення	375
<i>Тутків Р.О.</i>	
Methods of optimizing the identification of the parameters of the low-intensity electro- retinal signal model.....	377
<i>Турубарова А.В.</i>	
Метод арт-терапії як засіб психологічної реабілітації підлітків з обмеженими функціональними можливостями, що переживають наслідки травматичних подій	380
<i>Червоненко К.С.</i>	
Формування толерантності майбутніх соціальних працівників в процесі волонтерської діяльності.....	382

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО
Шановні колеги-науковці, теоретики і практики,
дорога академспільноту!

Вітаю у стінах Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут» учасників VI Міжнародної науково-практичної конференції «Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму».

Міжнародна науково-практична конференція є традиційною у нашому закладі, однак нині вона проводиться в надзвичайно складних обставинах, які обумовлені кровавою війною РФ проти України та її наслідками для нашої держави. Однак, те, що ми сьогодні зібралися тут свідчить, що ми як науковці готові боронити нашу державу на інформаційному, освітньому та науковому фронті.

Наша конференція торкається важливих проблем, зокрема, парадигми реабілітації в системі економіки країни, освіти і гуманітарних наук в умовах інклюзії, сучасних умовах та перспективах розвитку соціальної реабілітації. Міжнародна науково-практична конференція – це інноваційно-дискусійний майданчик для обговорення наукової спільноти ідей, досліджень, обміну досвідом та власними науковими дослідженнями, а також чудова можливість переосмислити та обмінятися набутим досвідом та віднайти раціональне зерно майбутніх наукових проєктів, можливих шляхів для імплементації проєктів, науково-дослідних та навчально-наукових досліджень.

Вдячний усім співorganizаторам конференції під егідою Міністерства освіти і науки України, зокрема, провідним університетам України та нашим міжнародним партнерам, громадським організаціям та усім, хто долучився до проведення нашої щорічної Міжнародної науково-практичної конференції.

Сподіваюся, що конструктивні дискусії, інформативні доповіді та приємні враження від нашої конференції надихатимуть наших науковців та молодих вчених на розвиток нових ідей, задумів та підходів на благо нашої української освіти і науки.

Користуючись нагодою запрошую відвідати наше чудове історичне місто, яке надихає працювати, розвиватись, створювати нові освітньо-наукові та соціально-економічні проєкти для відновлення та розвитку нашої квітучої та неймовірної України.

Слава Україні і Героям слава!

З повагою - Ректор НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

**Заслужений працівник освіти України,
професор кафедри інклюзивної економіки,
кібернетики і комп'ютерних наук,
кандидат економічних наук, доцент**

Мар'ян ТРІПАК

Шановні колеги!

Від імені колективу директорату науки та інновацій Міністерства освіти і науки України, дозвольте привітати учасників VI Міжнародної науково-практичної конференції «Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму».

Українська наука нині є флагманом у становленні та розвитку нашої держави у надзвичайно складних умовах воєнного стану. Міжнародна науково-практична конференція, яку проводить НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут» – це інноваційний науковий майданчик для систематизації наукових доробок, апробацій результатів дослідження, наукових диспутів у сфері формування суспільства рівних можливостей.

Я бажаю вам успіху в досягненні мети конференції, а нашій країні швидкої перемоги!
Слава Україні!

**Генеральний директор директорату
науки та інновацій МОНУ**

Ігор ТАРАНОВ

Шановні колеги!

Шановні Панове професори, шановні друзі з України!

Від імені всієї академічної спільноти Університету економіки в Бидгощі хотів би висловити сердечні побажання якнайбільш плідних обговорень під час конференції, присвяченій питанням реабілітації.

В цей час, в якому ми живемо, час війни в Україні, час, який так сильно в цьому моменті спонукає нас, Поляків, і Вас, Українців, щоб ми спільно працювали над справами, які стоять перед нам в цей момент, - справи реабілітації належать до таких справ. Також багато осіб, багато українців втрачають своє здоров'я внаслідок страшних військових дій і потребують якнайбільш дбайливої опіки. А щоб добре виконати функцію опіки, щоб запевнювати належну допомогу людям з обмеженими можливостями, треба добре до цього підготуватися.

І наукова конференція служить цій меті.

Знаючи програму конференції, я сповнений захоплення, що Ви підіймаєте питання реабілітації в таких різних аспектах. В аспекті навчальному, суспільному, врешті в аспекті економічному, господарчому.

Наш університет, будучи типом університету, заангажованого в підтримку соціальної сфери - також піднімає у широкому розумінні проблематику реабілітації. Вона нам також дуже близька.

Від імені всієї академічної спільноти WSG хотів би привітати Вас з підняттям цієї важливої тематики і побажати якнайбільш плідних обговорень. І одночасно нам усім бажаю, щоб ми могли невдовзі зустрітися спільно чи в Україні чи тут в Польщі в Бидгощі.

Сердечні вітання!

**Ректор Wyższej Szkoły Gospodarki
w Bydgoszczy проф. WSG, др.
(Республіка Польща)**

Марек ХАМОТ

Дорогі учасники VI Міжнародної науково-практичної конференції
«Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах
інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму»!

Інклюзивна освіти та навчання є одними з важливих пріоритетів розвитку української держави та суспільства. Сьогодні підтримка на державному рівні супроводжується значними ініціативами у контексті створення інклюзивного освітнього простору в навчальних закладах: субвенції, техніка та інше обладнання для створення комфортного освітнього інклюзивного середовища для осіб з особливими освітніми потребами, вимоги до підготовки педагогів та фахівців, які взаємодітимуть з здобувачами освіти з інвалідністю під час освітнього процесу.

Міжнародна науково-практична конференція «Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму» є наймовірнішо-інноваційним майданчиком для обговорення нових ідей, обміну досвідом, а також місцем, де народжуються нові проекти співпраці та партнерства. Сьогодні, під час війни, одним з вкрай важливих питань є участь закладів освіти у підготовці фахівців, як ініціативних та активних учасників, які допомагатимуть у відновленні країни, створюватимуть справжнє європейське інклюзивне суспільство. Впевнений, що Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут» впроваджує кращі практики навчання і викладання, що спрямовані на розвиток особистості, адже саме під час навчання в університетах, коледжах, студент має отримати весь той комплекс системних послуг для його реабілітації й навчання, ті реабілітаційні можливості, які необхідні для гармонійного всебічного розвитку студента.

Бажаю усім учасникам міжнародної конференції наснаги, плідної роботи та нових проектів й ініціатив! Слава Україні!

**Доктор педагогічних наук, професор,
членкореспондент Національної академії
педагогічних наук України, директор
департаменту атестації кадрів вищої
кваліфікації та ліцензування МОН України**

Андрій ШЕВЦОВ

Шановні друзі!

Від імені колективу Кам'янець-Подільської районної ради вітаю учасників VI Міжнародної науково-практичної конференції «Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму».

Саме завдяки таким науковим заходам як Міжнародна науково-практична конференція Подільська земля нині створює інноваційно-дискусійні майданчики для обговорення, партнерства і співпраці, підтримує розвиток української науки та освіти. У вкрай складний для нашої країни час Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут» створює освітньо-науковий простір для наукових диспутів і апробацій ідей, проектів та науково-творчих досліджень провідних вчених України.

Саме на базі цього молодого закладу вищої освіти нині розвивається наукова школа досліджень у сфері інклюзії, інклюзивної освіти і науки, реабілітації та міжнародної співпраці.

Щиро бажаю усім учасникам почерпнути для себе нові ідеї, успішної реалізації їх у мирній та квітучій Україні!

Слава Україні! Героям Слава!

**Голова Кам'янець-Подільської
районної ради**

Михайло СИМАШКЕВИЧ

Шановні учасники VI Міжнародної науково-практичної конференції «Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму»!

Вітаю вас в легендарному та незламному історичному місті, місці української слави та перемог, що здобуло назву Квітка на камені, у місті Кам'янці-Подільському.

Сьогодні поле бою не лише у степах Донеччини, Запоріжжя чи Херсонщини, сьогодні полем бою є й інформаційний простір, освітньо-науковий, волонтерський простір партнерства, соціальної згуртованості та співпраці, у якому повинна вистояти наша країна, наука та освіта.

Сьогодні науковці і освітяни - це ті воїни, які на інформаційному просторі тримають оборону для майбутнього нашої країни як високо розвинутої європейської держави, яка стане прикладом для усього світу завдяки своїй мужності, витривалості, розуму та невтомній праці.

Міжнародна науково-практична конференція зачіпає важливі проблеми взаємодії трьох ключових сфер економіки, освіти та соціального захисту і психології, а це ключ до відновлення суспільства у важкий воєнний та післявоєнний час.

Я бажаю нам усім перемоги і мирного неба! Слава нашим воїнам і слава нашій Україні!

**Міський голова
міста Кам'янця-Подільського**

Михайло ПОСІТКО

СЕКЦІЯ І «ПАРАДИГМА РЕАБІЛІТАЦІЇ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ»

Бабко Н. М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу, управління репутацією
та клієнтським досвідом
Державного біотехнологічного університету,
м. Харків, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЯ КОМФОРТНОГО КОМУНІКАТИВНОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

З другої половини ХІХ століття задоволення потреб споживачів перейшло новий рівень, і з цього часу починається зародження інклюзії як діяльності з обліку потреб людей з обмеженими можливостями здоров'я з метою їх залучення до соціально-економічного життя. Організація комфортного комунікативного простору в умовах інклюзії особливо важлива для формування комунікативної культури населення. Всі люди з обмеженими можливостями здоров'я, незважаючи на їх індивідуальні можливості, повинні комфортно себе відчувати в процесі комунікації та реалізовувати свій потенціал [3-5].

Сучасне суспільство є відкритим комунікативним простором, а це означає, що кожен із комунікантів, у т.ч. і особи з обмеженими можливостями здоров'я, мають право на включеність до процесу спілкування та власну позицію.

Слід зазначити, що на тяжкі порушення здоров'я, дефекти та патології розвитку людини суспільство завжди звертало увагу, а ставлення до них змінювалося в залежності від соціокультурного стану тієї чи іншої історичної доби. Лише починаючи з ХХ ст. комунікативний простір осіб з обмеженими можливостями здоров'я почав набувати контурів комфортних кордонів [3-5].

Слід відмітити, що у розвитку інклюзії спостерігається різкий контраст: від дискримінації осіб з обмеженими можливостями здоров'я, відсутності чи втрати емпатії до меценатства, спонсорства та благодійності.

У ХХІ столітті комунікативний простір осіб з обмеженими можливостями здоров'я почав інтенсивно розвиватись. Безумовно, цьому сприяє і державна політика та міжнародні рухи в рамках захисту прав таких людей, активізація громадських організацій та благодійні фонди. Інклюзивні суб'єкти самостійно, використовуючи соціальні мережі, почали активно розширювати та видозмінювати свій комунікативний простір.

Таким чином, можна констатувати важливість історичного пізнання концепту «інклюзія» в еволюції маркетингу, розвиток концепції соціально-етичного маркетингу шляхом її наповнення інклюзивною складовою, що

дозволить не лише нівелювати розмежування у суспільстві між здоровими людьми та інклюзивною групою населення, а й розширити їх комунікативний простір. Створення для осіб з обмеженими можливостями здоров'я стану внутрішнього комфорту допомагає їм бути залученими до всіх сфер життя та бути корисними суспільству [1; 2].

Розвиток концепції соціально-етичного маркетингу шляхом включення до неї інклюзивної складової, є фактором еволюціонізації маркетингу, елементом гуманізації суспільства. Дієвим інструментом переформатування суспільства з прийняттям інклюзії як реальної дійсності, виступає маркетинг із його динамічною концепцією соціально-етичної спрямованості, що дозволяє розкрити і стратегічно зорієнтувати шлях розвитку інклюзивної економіки.

Література:

1. Бабко Н.М., Квятко Т.М. Інформальна освіта викладачів закладів вищої освіти як складова концепції «Навчання протягом життя». *Educational Processes Management: Development in Reform Context*. Editors: Olena Tryfonova & Sławomir Śliwa. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2021, pp. 241-249.
2. Бабко Н.М., Мандич О.В., Сєвідова І.О., Квятко Т.М., Романюк І.А. Поведінка споживача: навч. посіб. Харків : ХНТУСГ, 2020. 165 с.
3. Лазебник, Л.Л. Інклюзія конкурентноспроможності. *Рекомендовано до видання Вченою радою Національного університету «Запорізька політехніка» (Протокол № 2 від 29.11. 2021 р.)*.
4. Луговий, В.І. Інституалізація та інклюзія - два крила освіти дітей з особливими освітніми потребами. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 3(2). 2021.
5. Наумчик Н.В. Інклюзія в освіті: інший вимір. *Київський інститут бізнесу та технологій*. 2021. С. 305.

Бачинська О.М.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри інклюзивної економіки,
кібернетики та комп'ютерних наук
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ ОТГ

Децентралізація влади, становлення якої розпочалось у 2014 році, набуває широкомасштабності, надає органам місцевої влади все більше повноважень в керуванні громадами. Значна частина проблем, які з'являються в процесі життєдіяльності територіальних громад пов'язана з нестабільністю розвитку економічного і соціального середовища, що може свідчити про неефективне функціонування традиційних моделей і підходів, які забезпечують безперервне функціонування об'єднаних територіальних громад (ОТГ).

Основою розвитку територіальної громади є економіка, адже розвиток без економіки неможливий. Створенням додаткової вартості займається саме бізнес. Чим кращі умови для розвитку бізнесу, тим кращими є умови для місцевого розвитку громади. Місцева влада та громадські організації створюють умови для розвитку бізнесу. Розвинена інфраструктура є головним елементом конкурентоспроможності громади. Якісні послуги, що надаються місцевою владою громаді та бізнесу, є головним елементом конкурентних переваг. Ефективне управління на місцевому рівні передбачає співпрацю зацікавлених сторін та тристороннє партнерство [2].

В забезпеченні економічного розвитку громади виділяють два основні підходи – ліберальний і прогресивний. В основі ліберального підходу пріоритетним напрямком є розвиток бізнесу, що в свою чергу передбачає вирішення однієї з нагальних проблем громади – безробіття, за допомогою інвестицій, які зможуть забезпечити наступне:

- створення інноваційних підприємств формування високої доданої вартості;
- випуск продукції переважно експортного спрямування;
- нові навички професійного менеджменту;
- поліпшення інфраструктури інтеграцію у світову економіку, тощо [1].

Одним з найбільш прогресивних підходів сьогодні є кластерний підхід, який надає ОТГ можливості для створення кращих умов для розвитку економіки, забезпечуючи бізнесу доступ як до сировинних ресурсів, так і до інформації. Кластерний підхід до розвитку місцевої економіки передбачає координацію використання ресурсів, стимулювання розвитку перспективних галузей, інтеграцію економічних, соціальних, наукових потенціалів кожної громади і регіону у цілому з метою поліпшення якості життя населення на визначеній території.

Американський вчений Майкл Портер, фахівець в області кластерів, дає таке визначення кластера: «кластери – це сконцентровані за географічною ознакою

групи взаємозалежних компаній, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм у споріднених галузях, а також пов'язаних з їх діяльністю організацій (наприклад, університетів, агентств зі стандартизації, торговельних об'єднань) у певних областях, що конкурують, але при цьому ведуть спільну роботу» [4, с. 258].

В системному документі Єврокомісії «Commission Staff Working Document SEC (2008) 2637» зазначається, що кластери є «групами незалежних підприємств-ініціаторів (малих, середніх і великих), а також науково-дослідницьких організацій, які задіяні в певному секторі чи регіоні. Їх діяльність скерована на розвиток інноваційної активності шляхом стимулювання інтенсивної взаємодії, спільного використання ресурсів, обміну знаннями та досвідом, а також ефективного сприяння передачі технологій, мереж і поширення інформації серед підприємств, що входять до кластера» [6].

Різні кластери мають неоднаковий рівень взаємодії між фірмами, які входять у них. Форми такої взаємодії варіюються від порівняно простих, мережного типу асоціацій, до складних, багаторівневих коопераційно-конкурентних утворень. Елементи системи взаємодіють не тільки між собою, а й зовнішнім середовищем. При цьому призначенням системи є трансформація продукції в готові ресурси (рис. 1) [3].

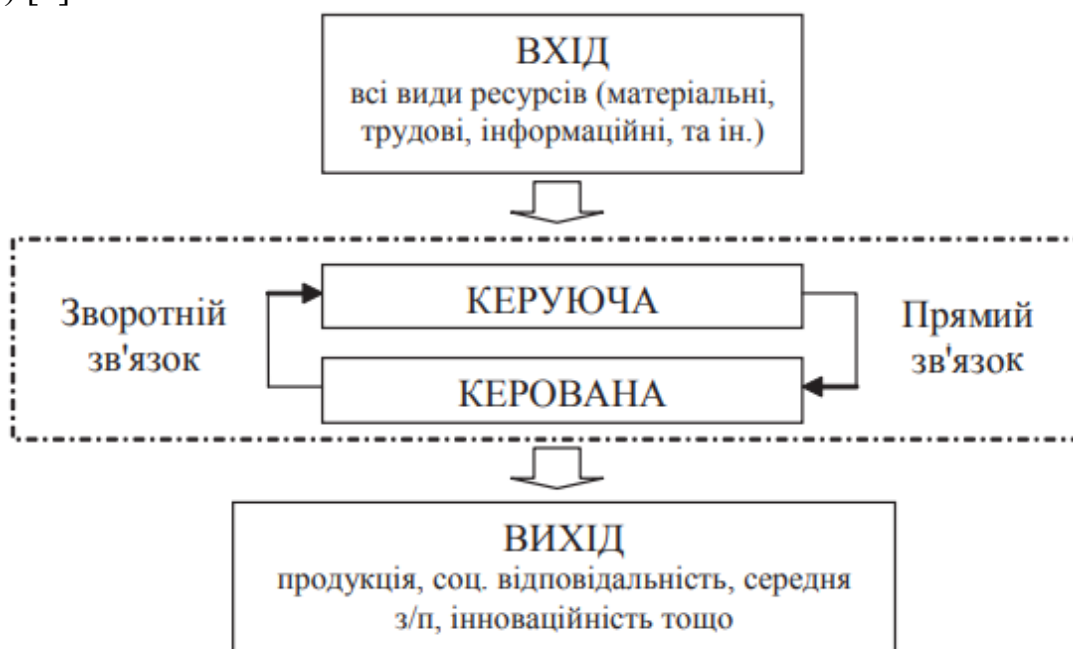

Рис. 1. Графічна модель функціонування кластера як відкритої системи

Як показує світовий досвід, основні проблеми інтеграції господарюючих суб'єктів у кластер пов'язані з відсутністю бачення спільних цілей, нерозумінням вектора колективного розвитку, невмінням використовувати можливості взаємовигідного співробітництва та кооперації, відсутністю критичної маси, яка виражається в мінімально достатньому обсягу компетенцій, необхідних для ефективного функціонування кластера.

Сьогодні зареєстровані в Україні кластерні організації представляють такі види економічної діяльності:

- IT – 31%;
- АПК – 16%;
- деревообробна та меблева промисловість – 13%;
- енергетика – 10%;
- аерокосмічна галузь – 6% та ін.

Можливо, найбільш простим і зрозумілим ефектом від діяльності кластера є зниження витрат за рахунок ефекту масштабу, що виявляється при кооперації виробників і споживачів. Цей ефект використовується і поза кластерними утвореннями, однак глибина координації, тісні партнерські зв'язки учасників дозволяють отримати значно більше користі у стислий термін. Кластер надає підприємцям нові можливості та переваги для систематизації проблем, які виникають, вибору шляхів їх подолання. Спільна дія учасників кластера дозволяє забезпечувати підприємствам більший зиск порівняно з тим, який би вони могли отримувати, якщо б працювали відокремлено один від одного (синергічний ефект) [5].

Отже, кластерний підхід покращує рівень життя населення, підвищує конкурентоспроможність бізнесу, розташованого на території громади, підтримує ефективний бізнес-клімат, який збільшує переваги компаній і забезпечує оптимальне використання всього потенціалу країни.

Література:

1. Вольська О., Ковпанець Є. Удосконалення фінансової децентралізації місцевого самоврядування. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2020. № 4. С. 31-36.
2. Осадчук С. Вдосконалення інструментів місцевого економічного розвитку регіонів. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. № 1(82). С. 127-131.
3. Нехайчук Д.В. Кластери як один із шляхів забезпечення сталого розвитку держави та її регіонів. Кримське бачення аграрних кластерів. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2012/11.pdf (дата звернення: 20.11.2022)
4. Портер М. Конкуренція. М. : Видавничий дім «Вільямс», 2005. 608с.
5. Розгон О.В. Застосування кластерного підходу до економічного розвитку ОТГ. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2020/20.11.20/-ActualLawIssues20_54.pdf (дата звернення: 17.11.2022)
6. The Concept of Clusters and Cluster Policies and their Role for Competitiveness and Innovation. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c15445bd-8203-4d15-b907-56ea17a9876e> (дата звернення: 20.11.2022)

Біленко О.В.

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та митної справи Національного університету «Запорізька політехніка»

Попадинець А.М.

*здобувачка освітнього ступеня «бакалавр»
м. Запоріжжя, Україна*

РОЗВИТОК ДИСТАНЦІЙНИХ ФОРМ ЗАЙНЯТОСТІ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

У зв'язку з подіями останніх років, зокрема, поширенням Ковід-19, військовими діями, нетрадиційна (атипова) зайнятість інтенсивніше набуває «популярності», проте водночас характеризується й непередбачуваними наслідками. Окрім того, в умовах стрімкого розвитку телекомунікаційних технологій та утвердження інформаційного суспільства, менш затребуваними стають традиційні форми організації праці. Одним із реальних шляхів вирішення цієї проблеми як в умовах економічної кризи, так і в умовах скорочення попиту на робочу силу, є дистанційна зайнятість працівників, котра здатна забезпечити модернізацію наявного ринку праці та позитивно вплинути на його подальший розвиток.

Сучасні тренди в організації дистанційної зайнятості стали предметом багатьох досліджень. За результатами Звіту про віддалену роботу [2], який був оприлюднений у 2020 році компаніями Buffer and Angel List, 87% підприємців підтримують ідею щодо дистанційної роботи та лише 13% виступають проти. Підтримання рівня залученості співробітників потребує нових зусиль та заходів. Інститут громадської думки Gallup Analytics (США) підрахував, що правильно організована дистанційна робота покращує HR-брендинг та є результативною політикою для залучення талантів. Майже 54% офісних співробітників віддадуть перевагу компанії, що запропонує гнучкий графік роботи та можливість працювати з дому. Варто констатувати об'єктивний факт: щорічно кількість компаній, які дозволяють своїм співробітникам працювати дистанційно, збільшується.

Серед переваг дистанційної форми зайнятості науковці зазначають: розширення географії залучення робочої сили, що дає можливість роботодавцю залучати працівників, які наділені унікальними здібностями, у найвіддаленіших регіонах держави або за її кордонами; надання можливості працювати співробітникам, котрі тимчасово залучені до виконання батьківських або інших сімейних обов'язків; можливість здійснювати ефективну координацію діяльності керівниками, робота яких пов'язана із систематичними відрядженнями або вимагає проведення робочих зустрічей поза межами робочого місця; можливість реалізації проєктного підходу до найму робочої сили, відповідно до якого спеціалісти винаймаються для виконання роботи в межах певних проєктів;

дозволяє роботодавцям регулювати ступінь зайнятості працівників у межах виробничої необхідності та працівникам - самостійно регулювати своє робоче навантаження завдяки можливості виконання кількох проєктів різних роботодавців; економія роботодавця на видатках на фізичне утримання робочих місць; уникнення простою у роботі, зумовленого неможливістю для працівника бути фізично присутнім на робочому місці [1].

Негативні наслідки поширення дистанційної зайнятості пов'язані з відсутністю або зниженням соціального захисту, гарантій трудових прав, з браком перспектив професійного розвитку працівників, оскільки роботодавці не зацікавлені вкладати кошти в підвищення їх кваліфікації.

Глобальною тенденцією українського ринку праці наразі є широка географія рекрутингу в умовах віддаленої роботи. Найбільше пошукувачів, які розглядають віддалену роботу, в регіонах: Київ, Донецьк, Дніпро, Харків, Одеса. Станом на 16 серпня 2022 року кількість актуальних вакансій на сайті з пошуку роботи Work.ua склала майже 41 тис., серед них — 4 тис. вакансій для дистанційної роботи, що дуже актуально в умовах війни та великої кількості переселенців [3].

Зусилля держави в таких умовах мають бути спрямовані на вирішення проблеми безробіття. В інтересах держави стимулювати працевлаштування максимально більшої частини населення, адже замість витрачання значних коштів на допомогу з безробіття можна буде отримати для дефіцитного держбюджету податкові надходження. Першими важливими кроками щодо врегулювання нестандартних форм зайнятості в Україні стало ухвалення Законів [4, 5], якими закріплено поняття віддаленого робочого місця та можливість працівникам поєднувати легальну роботу на непостійній основі в кількох роботодавців і мати базові соціальні гарантії.

Отже, події останніх років дали значний поштовх для поширення дистанційних форм зайнятості в Україні. Але недостатність нормативно-правового забезпечення механізму регулювання дистанційної зайнятості створює неабиякі проблеми для обох сторін – як роботодавця, так і працівника, що ускладнює належний і ефективний розвиток в країні таких актуальних форм зайнятості. Легальне використання дистанційної форми зайнятості сприятиме посиленню мобільності працівників, гнучкості організації трудових відносин та збалансуванню попиту і пропозиції на ринку праці України.

Література:

1. Коломієць О.О. Поширення дистанційної зайнятості як фактор підвищення економічної стійкості. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-04/dystantsiyna-zaynyatist_0.pdf (дата звернення: 24.10.2022).
2. The 2020 State of Remote Work. Buffer : веб-сайт. URL: <https://lp.buffer.com/state-of-remote-work2020> (дата звернення: 14.11.2022).
3. Як проходить адаптація до роботи в умовах війни – досвід великих компаній. URL: <https://www.work.ua/articles/expert-opinion/2870/> .

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання трудових відносин з нефіксованим робочим часом: Закон України від 18 лип. 2022 р. № 2421-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2421-20#Text> (дата звернення: 14.11.2022).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 30 бер. 2020 р. № 540-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20>

Бойко О.М.

*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу інноваційної політики, економіки та
організації високих технологій,
ДУ "Інститут економіки та
прогнозування НАН України"
м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ІННОВАЦІЙНІЙ СФЕРІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

У сучасних умовах війни для України важливим продовжує залишатись актуальним питання євроінтеграції, тому актуальним є виокремлення перспективних напрямків діяльності промислового сектору економіки. Це може бути створення спеціальних форм організації інноваційної діяльності в умовах інклюзій, серед яких важливого значення набувають транскордонні індустріальні парки.

Відповідно до чинного нормативно-правового законодавства України, зокрема Законом України "Про індустріальні парки" (2013 р.) під поняттям транскордонний індустріальний парк (ТІП) слід розуміти "індустріальний парк, який створюється і функціонує на підставі міжнародного договору України, який укладається між урядами держав або повноважними ними ініціаторами створення. Порядок створення і функціонування таких індустріальних парків регулюється міжнародними договорами України". Метою його функціонування слід вважати створення умов для підвищення ефективності діяльності бізнесу. Аналізуючи міжнародний досвід функціонування ТІП необхідно зазначити, що [1]:

- цілі створення ТІП в різних країнах визначаються пріоритетністю завдань, які стоять перед державою;
- характерними рисами в створенні і розвитку ТІП є розташування поблизу населеного пункту; близькість до сировинних і матеріальних ресурсів; наявність розвиненої інфраструктури;

- в залежності від виду послуг резидентам ТПП, виділяють кілька типів: Greenfield-парк, Brownfield-парк, Комплексний парк;

- ТПП пропонує унікальні можливості для резидентів, має чіткі виробничі, технологічні пріоритети, пов'язані з історичним розвитком території;

- ТПП може бути створений державою, муніципалітетом або приватною компанією;

- ТПП мають кілька моделей власності: державне володіння і управління ТПП; приватне володіння і управління ТПП; державно-приватне партнерство або спільні підприємства, які спільно створюються між державою і приватним сектором в межах ТПП в умовах інклюзії;

- девелопер займається пошуком і залученням інвесторів з найбільших міжнародних і вітчизняних компаній, незалежних спеціалізованих компаній.

Сучасна ситуація в сфері функціонування ТПП в Україні в воєнний період характеризується низкою існуючих проблем, зокрема таких, як: недосконалість договірно-правових відносин в частині регулювання питань використання земельних ділянок державної та комунальної власності, на яких можуть бути створені ТПП; відсутність чітко встановленого переліку видів економічної діяльності, доцільно впроваджувати в межах ТПП; недосконалість норм чинного законодавства, зокрема в частині визначення оптимальних форм стимулювання залучення інвестицій, необхідних для облаштування ТПП шляхом звільнення від сплати ввізного мита на обладнання, устаткування та комплектуючих до них матеріалів. Незважаючи на існуючі проблеми, перші спроби щодо створення ТПП в умовах інклюзії спостерігаються між Україною (Закарпатська область) та Угорською Республікою, концепція розвитку яких знайшла відображення в «Техніко-економічному обґрунтуванні щодо створення спільного українсько-угорського промислового парку».

З метою подальшого створення та розвитку ТПП в Україні в повоєнний період в умовах інклюзії необхідно вжити заходів, які здатні скоординувати роботу влади, науки, освіти та бізнесу. Зокрема це стосується питань [2-6]:

- вдосконалення нормативно-правової бази з питань транскордонного кооперації та функціонування ТПП;

- організації навчання представників основних груп (підготовка навчальної літератури та навчальних посібників з питань функціонування ТПП, введення навчального курсу, модулів в вищих навчальних закладах, центрах підготовки та перепідготовки кадрів, формування груп менторів з питань функціонування ТПП в умовах інклюзії;

- створення на міжнародному та національному рівнях мережі організацій, що займаються питаннями функціонування транскордонної кооперації і умовах інклюзії;

- розробки методичних рекомендацій щодо функціонування ТПП, зокрема з питань виявлення транскордонних ініціатив діяльності ТПП; механізмів підтримки і інструментів їхнього розвитку; ведення статистичної звітності з питань функціонування ТПП; розробки пропозицій з питань організації прикордонної торгівлі виробленими товарами підприємствами ТПП;

- узагальнення та імплементації міжнародного досвіду з питань створення та розвитку ТПП в умовах інклюзії;
- створення на національному та регіональному рівнях постійно діючого органу з питань впровадження ТПП;
- створення веб-сайту і загальнонаціональної бази даних з питань функціонування ТПП;
- розробки «Стратегії функціонування транскордонних індустріальних (промислових) парків" та "Концепції загального розвитку транскордонного регіону";
- підготовки регіональної дорожньої карти в напрямку реалізації "Стратегії функціонування транскордонних індустріальних (промислових) парків";
- вдосконалення механізму фінансування проектів транскордонного кооперації в сфері створення і розвитку ТПП.

Література:

1. Єгоров І.Ю., Бойко О.М, Грига В.Ю. Індустріальні парки в Україні: проблеми становлення та перспективи розвитку: монографія / І.Ю. Єгоров, О.М. Бойко, В.Ю. Грига.; наук. ред. Єгоров І.Ю.; НАН України, ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України"; Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Науково-дослідний економічний інститут. – К., 2015. – 140 с.
2. Імплементація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: наукова доповідь / за ред. акад. НАН України В.М. Гейця та чл.-кор. НААН України Т.О. Осташко; НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогноз. НАН України". – К., 2016. – С.178-180.
3. Розвиток транскордонного співробітництва: науково-аналітична доповідь / НАН України. ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України"; наук. редактор В.С. Кравців. – Львів, 2015. – 52 с.
4. Єгорова О.О. Транскордонні функціональні одиниці спеціальних правових режимів економічної діяльності. URL: http://www.confrontact.com/2012_02_17/2012_strategy1/26_Egorova.htm.
5. Ostashko, T., Olefir, V., Venger, V., Boiko, O. A Comparative Analysis of the Trade and Industrial Policies of Ukraine and China in the Context of the Obor Initiative. / Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe. 2021. 24(2). pp. 119-136.
6. Olena Boiko¹, Liudmyla Levaieva², Yuliia Horodnichenko³, Svitlana Kucherenko³. World experience of innovation and investment development of enterprises in overcoming the phenomenon of divergence / Journal of Hygienic Engineering and Design. 2021. Vol. 36. pp. 159-169.

Бурденюк С.В.

*кандидат економічних наук, викладач економічних дисциплін,
ВСП «Кам'янець-Подільський фаховий коледж харчової промисловості НУХТ»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

СУТНІСТЬ ТА ПРИНЦИПИ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

Пенсійне страхування – це складна система, функціонування якої забезпечується спеціально створеними фінансовими інституціями, призначеними для соціального захисту різних верств населення. Тому пенсійне страхування одночасно розглядається із соціальної, економічної та правової точок зору. Так, із соціальної точки зору – це невід’ємна складова загальної системи соціального страхування та одна із найважливіших інституцій соціальної політики держави; із економічної точки зору є формою матеріального забезпечення у випадку настання встановлених соціальних випадків; із правової точки зору пенсійне страхування є системою юридичного права, що регулює соціальний захист населення при настанні страхових випадків, встановлених законодавством.

Група дослідників під керівництвом В.І. Грушка вважає, що «пенсійне страхування – це гарантоване грошове забезпечення застрахованих осіб у разі настання страхових випадків (досягнення особою пенсійного віку, втрати годувальника та у зв’язку з інвалідністю), визначених у договорі страхування або чинним законодавством за рахунок фондів, що формуються шляхом сплати фізичними та юридичними особами страхових платежів». [1, с. 9].

В економічній літературі пенсійне страхування розглядається також і як продукт громадянського суспільства, і як важливий інструмент його побудови. На думку окремих вітчизняних дослідників, «пенсійне страхування - це надійний механізм досягнення соціального консенсусу, а рівень його розвитку є одним з важливих свідчень дієвості соціального захисту населення» [3, с. 35].

Досліджуючи економічну категорію «пенсійне страхування», її часто порівнюють і спів ставляють із «пенсійним забезпеченням». Серед науковців існує думка що ці терміни не є ідентичними. Пенсійне забезпечення – це вид соціального забезпечення, змістом якого є виплата пенсії, а пенсійне страхування - це форма (спосіб) соціального забезпечення, який передбачає акумуляцію та перерахунок страхових внесків до пенсійних страхових фондів. Вони співвідносяться як загальне та окреме [4, с. 34].

Підкреслюючи важливість інституту пенсійного страхування при формуванні національної пенсійної системи, деякі українські фахівці у сфері пенсійного страхування відмічають, що воно поєднує два важливі принципи побудови цивілізованого суспільства – принцип особистої відповідальності і принцип колективної (солідарної) взаємодопомоги. Вивчаючи сутність пенсійного страхування, вони акцентують увагу на принципах, що прийняті міжнародним співтовариством і використовувалися багатьма країнами при формуванні своїх національних пенсійних систем. Серед них виділимо такі:

- загальний та обов’язковий характер пенсійного страхування, доступність у реалізації соціальних гарантій;

- поєднання обов'язкового та добровільного видів пенсійного страхування, рівноправність та різноманітність його форм;
- обов'язковість фінансової участі застрахованих осіб і працедавців, а за потреби залучення державних субсидій;
- державна гарантія стабільності пенсійної системи, рівня виплат із загальнообов'язкового пенсійного страхування;
- рівність усіх застрахованих осіб з погляду зобов'язань з фінансування витрат та здобутих у результаті прав і гарантій;
- зацікавленість досить широкого кола осіб, які репрезентують обумовлені соціальні категорії населення (робітники, службовці, окремі професійні категорії громадян, усе населення окремих територій), або все населення країни, в тому чи іншому вигляді забезпечення на основі пенсійного страхування;
- особливий порядок зберігання отриманих коштів, як правило, завдяки автономності від державного бюджету, а також контроль використання через представників страховиків і застрахованих [3, с. 40 -41].

Майже всі відмічені принципи враховують вимоги МОП щодо соціального захисту населення, що зафіксовано у прийнятих відповідних Конвенціях цієї Міжнародної організації [2].

Я поділяю думку науковців, які вважають цю економічну категорією комплексною, що має широкий спектр застосування у сфері пенсійного забезпечення. З подальшим реформуванням національної пенсійної системи її зміст розкривається у все нових аспектах, наповнюється новими ознаками, і її теоретичне пізнання продовжує розвиватися в динаміці.

Таким чином, дослідження сутності пенсійного страхування показує, що воно вважається комплексним поняттям і на його принципах базується формування нової національної пенсійної системи. Неоднозначність трактування поняття «пенсійне страхування» свідчить про те, що це поняття ще не повністю розкрито і надалі залишається предметом дослідження. Варто відзначити, що вітчизняне пенсійне законодавство не дає свій варіант визначення пенсійного страхування, хоча регламентує фінансові відносини в пенсійній сфері на страхових принципах.

Література:

1. Грушко В.І. Пенсійна система України: Навч. посіб. Кондор, 2006.
2. Міжнародна організація праці: база даних Social Security Programs Throughout the World (SSPTW).
3. Папієв М. М. Реформування пенсійної системи в Україні: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: 08.09.01. Київ, 2004. С. 35–45.
4. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Особлива частина: навчальний посібник. Чернігів: ПАТ «ПВК «Десна», 2018. 1092 с.

Василішин С.І.

*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Державного біотехнологічного університету,
м. Харків, Україна*

Ярова В.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Державного біотехнологічного університету,
м. Харків, Україна*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СУДЖЕННЯ БУХГАЛТЕРА: БЕЗПЕКОВИЙ АСПЕКТ

Інституціональна теорія бухгалтерського обліку як домінуюча течія сучасного розуміння бухгалтерського обліку визначає його предмет з двох сторін: по-перше, як засіб відображення фактів, явищ та операцій у процесі функціонування підприємств; по-друге, як «мистецтво» інтерпретації на основі реалізації професійного судження. Тобто при формуванні можливостей для розширення сутності предмета бухгалтерського обліку як творчого процесу вирішальну роль відіграє якраз професійне судження, яке являє собою «обґрунтовану, підтверджену професійною кваліфікацією думку бухгалтера» [1, с. 240].

Саме поняття «професійне судження може бути охарактеризоване як набір дій бухгалтера чи іншого фахівця, які, спираючись на власний досвід та свій професійний рівень, приймають рішення щодо відображення в обліку та розкриття у звітності операцій чи подій, що виходять за межі регулювання стандартами або можуть мати подвійне трактування в законодавчій базі і відповідають діючій на підприємстві обліковій політиці.

У наявних літературних джерелах немає єдиного визначення професійного судження як складової інституту бухгалтерського обліку, хоча науковці наголошують на винятковій можливості розвитку інституту судження у процесі адаптації до мінливого нормативно-правового забезпечення обліку та появи нових, часто «нетипових» об'єктів обліку і господарських операцій. Наголошуємо, що економічну безпеку без сумніву можна віднести до нових складових обліку, оскільки вона генерує ризики та загрози, втілені в господарських операціях та об'єктах безпекового характеру.

Таким чином, у процесі вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємств вагоме місце відведено інституту професійного судження бухгалтера, яке за інших однакових умов є першопричиною та рушійною силою формування безпекоорієнтованої облікової політики та

безпекового представлення бізнесу у звітності. Розглянемо детально фактори, які здійснюють безпосередній вплив на input-середовище формування професійного судження (рис. 1).

Рис. 1. Фактори формування професійного судження бухгалтера у контексті економічної безпеки підприємства

Джерело: авторська розробка.

Наступним етапом є безпосереднє формування професійного безпекового судження бухгалтера, яке залежно від наявності нормативно-правового забезпечення та впливу морально-етичних переконань бухгалтера ми поділяємо на чотири типи.

I. Безумовні судження – формуються у процесі вирішення питань щодо обліку операцій, які мають чітку регламентацію нормативних актів, проте можуть мати різне спрямування, базуючись на існуючих регламентах зміцнення економічної безпеки конкретного підприємства.

II. Альтернативні судження – є найбільш доцільними у випадку наявності подвійного, а часом і «потрійного» трактування певних норм у поєднанні з власними переконаннями, які в своїй сукупності здатні генерувати так звані альтернативні підходи до відображення конкретних об'єктів чи операцій безпекового характеру.

III. Компромісні судження – є змішаною формою двох попередніх підходів і базуються на пошуку так званого «компромісу» між імплементацією конкретних норм та застосуванням власного професійного досвіду та морально-етичних переконань бухгалтера.

IV. Незалежні судження – є найскладнішими в професійній діяльності бухгалтерів, оскільки мають базуватися лише на аналогічних підходах до обліку інших об'єктів чи операцій та власному професійному досвіді бухгалтерів,

оскільки перебувають поза межами прямого нормативно-правового регулювання. Наголосимо, що саме на незалежні професійні судження припадають усі судження щодо гарантування та зміцнення економічної безпеки підприємств.

Результатом формування професійних безпекових суджень бухгалтера генерується output-середовище мінімізації ризиків та загроз підприємницької діяльності; гарантується необхідний рівень економічної безпеки; досягається максимізація ефективності прийняття управлінських рішень та підвищується якість вихідної інформації (у вигляді фінансової та управлінської звітності) тощо.

Література:

1. Жук В.М. Розвиток теорії бухгалтерського обліку: інституціональний аспект: монографія. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2018. 408 с.

Вінник І.В.

*викладач вищої кваліфікаційної категорії,
Відокремленого структурного підрозділу
«Ірпінський фаховий коледж Національного університету
біоресурсів і природокористування України»*

ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ В СФЕРІ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ДЛЯ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Інформаційні системи в сфері харчових технологій є значущою рушійною силою глобалізації суспільства. У галузі інклюзивної освіти вони здатні допомогти особам з особливими потребами здійснити право на отримання послуг, які б у повній мірі задовольнили потреби навіть особливих споживачів, розкрити свій потенціал і реалізувати себе як особистість у соціальному способі життя. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у сфері харчових технологій для людей з особливими потребами сприяє розвитку і корекції психофізичних процесів: мислення, пам'яті, моторики, орієнтації в просторі.

Одним із головних критеріїв підтримки людей з особливими потребами в Україні і світі є використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема, використання інноваційних програмних комплексів, які здатні модернізувати й оптимізувати середовище, де знаходиться людина з особливими потребами.

З кожним роком на території України з'являється все більше закладів ресторанного господарства, але на жаль мало з них адаптовані для людей з особливими потребами. Це викликано, насамперед, нестабільним економічним станом нашої країни.

В даний час ресторанний бізнес є одним з найперспективніших в Україні. Як жодна інша область, цей напрямок діяльності вимагає серйозного осмислення світового досвіду і пильної уваги до перспектив його використання на українському ринку. У зв'язку з цим, надзвичайно важливим стає визначення ролі і значення даного виду бізнесу в сучасній економіці, визначення динаміки його розвитку в нашій країні, порівняння тенденцій становлення цього бізнесу в областях України з метою внесення корисного в специфіку розвитку інноваційних технологій на ринку ресторанних послуг.

На жаль, у ресторанному бізнесі відчуваються проблеми, які впливають не тільки на поліпшення якості життя людей - це і задоволення потреб, і екологічний аспект, красиво і смачно приготованої їжі - естетична насолода, але і на грамотно вибудовані стосунки з клієнтами, грамотну маркетингову політику і PR-стратегію, а також облік необхідності комерціалізації інноваційних розробок для задоволення потреб не тільки традиційних споживачів товарів і послуг, а й людей з особливими потребами.

Час, коли похід в ресторан не був ніяк пов'язаний з технологіями, минув. Те, що раніше здавалося новаторством, наприклад онлайн-замовлення піци з доставкою або безкоштовний Wi-Fi в закладі, тепер стало сервісом за замовчуванням. Пропонуємо розглянути те, як технології та інновації змінили ресторанний ринок, які сервіси вже доступні і широко розповсюджені, а які не прижилися.

Люди вибирають технологічність і шукають місце, яке може задовольнити цей запит. Це стає все більш характерно і для нашого ринку.

Щороку кількість працездатного населення в Україні зменшується, через трудову міграцію в найближчі європейські країни. Ринок потенційних співробітників HoReCa стає все менше, а збільшувати витрати на зарплатний фонд ніхто не хоче. Пошуки і утримання персоналу стали однією з основних проблем на ринку громадського харчування.

Через це в світі почав розвиватися тренд автоматизації – все більше рестораторів замислюються про інтеграцію технологій для оптимізації швидкості обслуговування та економії на оплаті праці. За даними Національної ресторанної асоціації близько 41% закладів фаст фуду планують використовувати планшети, десктопні системи замовлень, кіоски самообслуговування і автоматизовані програми для ресторанів.

Також швидкими темпами розвивається доставки їжі і онлайн-замовлення. Додатки Delivery.com, Raketa, Glovo – одні з найпопулярніших додатків доставки їжі в світі.

Гості, які все частіше замислюються про здоровий спосіб життя, хочуть отримувати якісні місцеві продукти і знати, де і як вони були вирощені, яким чином транспортувалися і як все це впливає на навколишнє середовище. На тлі таких змін в споживчій поведінці з'являються маркетплейси, що з'єднують фермерів і ресторани з географічною прив'язкою. Це, наприклад, такі сервіси, як Podfoods.

У зв'язку з тим, що через збільшення попиту споживачів на заклади громадського харчування з кожним роком відкривається все більше підприємств ресторанного бізнесу, новим власникам потрібно розробляти і продумувати свою діяльність таким чином, щоб утримувати конкуренцію з поміж інших аналогічних закладів. Тому власникам потрібно розробляти і впроваджувати в реалізацію різні інноваційні методи та технології, які б покращували відвідування та залучали все більшу кількість потенційних споживачів до свого закладу.

Література:

1. Борисова О.В. Показники ефективності інноваційної політики підприємств ресторанного господарства // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : [зб. наук. праць]. Харків : ХДУХТ, 2019. С. 72-77.
2. Давидова О.Ю., Полстяна Н.В. Інформаційно-комп'ютерні інновації в ресторанному бізнесі // Комунальне господарство міст. 2012. №106. С.403-408.
3. Мазаракі А.А., Благополучна Н.П., Гайовий І.І., Григоренко О.М., Литвиненко Т.Є. Організація обслуговування у підприємствах ресторанного господарства: підручник. К.: КНТЕУ, 2005. 631 с.

Гарбарець І.А.

В.о. директора ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут», м. Кам'янець-Подільський, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ ЯК ПЕРЕДУМОВИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Концепція інклюзивного розвитку, підтверджена сьогодні особливою увагою міжнародних та регіональних організацій, появою нових проєктів щодо її вивчення, передбачає, що кожна економічна одиниця є важливою, унікальною, цінною для суспільства, наділена здатністю задовольняти власні потреби. У цьому зв'язку інклюзивне зростання економіки є передумовою людського розвитку суспільства, а, відтак, – багатофакторним та багатоетапним процесом, оскільки ґрунтується на економіці максимальної зайнятості та співпраці усіх суб'єктів [2].

У своєму дослідженні, метою якого є тезовий опис особливостей *фінансової інклюзії* як передумови зростання економіки, ми тлумачимо це поняття так: *фінансова інклюзія* – це така форма «повного» використання інструментів сектору фінансових послуг, яка у кінцевому результаті зумовлює досягнення довгострокового економічного зростання шляхом стимулювання інновацій, мобілізації заощаджень та підтримки інвестицій.

Акцентуємо, що з розвитком науково-технічного прогресу фінансові послуги стали безпечніші, нескладні та економічно вигідні. Водночас технологічне охоплення усіх секторів фінансового ринку уможливорює розв'язання проблеми фінансової інклюзії для усіх типів економік, втім числі й у країнах з низьким рівнем доходу, тих, що розвиваються, до яких відносимо й Україну. Дослідники цієї проблеми сьогодні підкреслюють, що сучасні показники фінансової інклюзії дозволяють не тільки оцінити поточний стан соціально-економічного розвитку, а й виявити відмінності у використанні фінансових послуг, таким чином актуалізуючи проблему вимірювання фінансової інклюзії [6].

Питання щодо особливостей визначення економічної сутності, розвитку, функціонування, ключових понять та підвищення рівня фінансової інклюзії вивчають вітчизняні та зарубіжні учені. Для досліджуваної теми особливе значення мають праці О. Пахненко [5], С. Науменкової [4], А. Базелюк [1], Н. Захарченко [3], Ю. Шаповала [6] тощо, які стали основою для визначення нашої наукової позиції щодо розуміння аналізованої проблеми.

Слідуючи думці більшості науковців, стверджуємо, що фінансова інклюзія означає створення умов, за яких усі соціальні групи мають рівні можливості для

користування усіма фінансовими послугами. Або, по-іншому, – це процес, за допомогою якого будь-яка особа або компанія має доступ до усіх фінансових продуктів і послуг. Такими послугами можуть бути будь-які фінансово-кредитні та страхові продукти тощо.

Доведено, що фінансова інклюзія є рушійною силою економічного зростання та важливим чинником соціальної рівності у сучасному світі, тому це явище можемо визначати і як створення умов для участі усіх сегментів суспільства незалежно від рівня доходів та території проживання, які використовують різні фінансові послуги, доступні з точки зору інфраструктури та ціни, офіційно урегульовані та задовольняють потреби населення з метою стимулювання економічного зростання країни та зменшення соціальної нерівності у суспільстві [2].

Як бачимо, фінансова інклюзія допомагає суспільству задовільнити особисті потреби, а різним підприємствам досягти бажаних фінансових результатів. До того ж, вона сприяє швидкому реагуванню бізнесу на непередбачувані ризики, що впливають на кредитоспроможність. Якщо громадяни країни є фінансово обізнаними, то населення з більшою ймовірністю буде послуговуватися широким спектром фінансових послуг, зокрема такими, як розрахунки та нагромадження капіталу, кредитування та страхування, заснування та розвиток бізнесу, інвестування в людський капітал, що значно покращує загальну якість їхнього життя.

Аналіз наукової літератури та досліджень із проблеми дозволяє стверджувати, що важливою особливістю, або основною ідеєю фінансової інклюзії, є використання фінансових послуг як засобу покращення добробуту населення. То ж для країни – це одна із ключових сходинок на шляху до розвитку ринку фінансових послуг, а у сучасному світі загалом – це не лише ознака рівня розвитку індустрії фінансових послуг, а й важлива складова соціально-економічного розвитку [6].

Особливістю фінансової інклюзії як процесу взаємодії учасників фінансового ринку та споживачів фінансових послуг є забезпечення рівня участі споживачів фінансових послуг у фінансовій системі через створення рівного доступу до фінансових послуг, забезпечення інституційної стабільності, сприяння соціальному розвитку.

Інклюзивність фінансової системи розширює можливості залучення суспільства до користування будь-якими фінансовими послугами, зниження рівня бідності населення та досягнення збалансованого розвитку, спрямування нагромадженого капіталу у сферу інвестицій, зменшення тіньового рівня економіки та підвищення зростання фінансової стійкості суб'єктів господарювання.

Упровадження фінансової інклюзії забезпечує прибутковість іноземних інвестицій, зростання та розвиток бізнесу, сприяє більш ефективному зростанню доходів, управлінню капіталом, зменшенню хабарництва, шахрайства, розкрадання та зниженню вразливості до економічних криз [3].

Отже, фінансова інклюзія – це надзвичайно важливий крок для розвитку та інтеграції більш розвиненого суспільства у фінансову систему, шлях до розширення ринку фінансових послуг, що забезпечує задоволення потреб користувачів, тобто, є позитивним явищем, яке покращує життя усіх громадян, зміцнює економіку країни, допомагає суспільству розв'язати наявні фінансові проблеми та загалом покращити фінансовий стан. Втім, щоб розв'язати це питання, необхідно залучати додаткові кошти, особливо для покращення доступу до фінансових послуг, для удосконалення фінансової освіти, для підвищення рівня життя населення. Саме така фінансова інклюзія, досягнута шляхом розширення доступності до якісних фінансових послуг, є одним із чинників соціально-економічного розвитку.

Література:

1. Базилук А.В. Інклюзивне зростання як основа соціально-економічного розвитку. Економіка та управління на транспорті. Київ: НТУ, 2015. Вип. 1.
2. Данік Н.В. Механізм підвищення рівня фінансової інклюзії в Україні. Електронний науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку». 2019. № 32. С.468 – 472 URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/32_2019_ukr/72.pdf
3. Захарченко Н.В. Фінансова інклюзія для підвищення добробуту населення та економічного зростання держави. Фінанси України. 2020. № 6. С. 105–116.
4. Науменкова С. Фінансова інклюзивність та проблеми забезпечення доступу населення до базових фінансових послуг в Україні. Вісник Національного банку України. 2014. № 11. С. 31–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2014_11_15.
5. Пахненко О. Проблеми і перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України. Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції. Суми. 2017. Листопад. 23. С. 170-174.
6. Шаповал Ю.І., Юхта О.І. Вимірювання фінансової інклюзії: переваги та обмеження існуючих підходів. Український соціум. 2019. № 3. С. 78–91.

Герасимова Т.І.

*викладач циклової комісії обліково-економічних дисциплін
ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

СУТТЄВІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ НА ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасний світ дуже стрімко змінюється, щоденно відбуваються глобальні зміни з'являються нові виклики в житті, економіці, бізнесі. Спочатку пандемія COVID-19, а потім повномасштабне воєнне вторгнення ворога перервали процес стабільності в економіці, в бізнесі. Змінились традиційні підходи до міжнародної торгівлі, фінансів, міграції населення. Щоб вижити, мільйони людей залишають свої домівки і вимушено виїжджають до інших країн. Сьогодні сотні тисяч українців також, покинули свої домівки і виїхали за межі України. Основною причиною масового виїзду українців за межі своєї країни в першу чергу відбувається заради спасіння свого життя та рідних.

Процес міграції населення співпав не тільки з глибокими структурними трансформаціями економіки, що супроводжувалися падінням рівня життя населення, зростанням безробіття, неповної зайнятості, але і співпав з повномасштабною війною.

Виїзд українців за кордон перетворився на найчисленніший. Значна чисельність трудових мігрантів не планують повертатися на Батьківщину, причому частка орієнтованих на постійне проживання поза Україною. Навіть у разі повернення всіх працівників-мігрантів на Батьківщину, демографічні втрати неминучі внаслідок загибелі військових та мирного населення, відкладених народжень або часткової відмови від народження дітей, погіршення стану здоров'я внаслідок військових дій та праці за кордоном.

«Станом на 1 січня 2022 року в Україні проживало 34,5 млн. громадян, натомість на кінець серпня – лише 27,8 млн. Про це йдеться в пояснювальній записці до проєкту державного бюджету на 2023 рік. За пів року великої війни чисельність тих, хто живе і працює в Україні, зменшилася на 6,7 млн. громадян» [1].

Зазначені показники жахливі і основними причинами такого стрімкого скорочення населення є окупація та міграція через початок великої війни. Ми маємо розуміти, які ризики створює таке стрімке скорочення населення для економіки нашої країни та її майбутнього. Завдяки зменшенню населення скорочуються обсяги самої економіки та зменшується внутрішній ринок. Відповідно падають споживання і виробництво. Через зростання цін, зменшуються доходи населення і внаслідок чого зменшується обсяг торгівлі навіть харчами, які є товаром першої необхідності, одягом, взуттям. Російським агресором нанесено збитки та знищено підприємства, бізнес, що призвело до зменшення виробництва.

Після оголошення на території України воєнного стану та початку активної

фази бойових дій більша частина бізнесу була фактично паралізована через різноманітні обставини що призвело до економічного спаду ділової активності та неможливості здійснення діяльності підприємствами особливо, які знаходяться на території проведення бойових дій. Воєнний стан охопив значну кількість регіонів. Утім, частина галузей української економіки відчують певні труднощі, частина виробництв змушена перебудуватися.

«Війна призвела й до істотних змін відносно функціонування бізнесу та пропозиції робочих місць на регіональних ринках праці. Передусім йдеться про переведення в режим часткової роботи або взагалі припинення функціонування 85% суб'єктів господарювання, з яких 1% повністю припинили діяльність та не планують відновлення, а також про те, що переважна більшість суб'єктів бізнесу (86%) суттєво втратили або працюють з нижчим рівнем завантаження потужностей, ніж до війни. Тенденції, що вже намітилися та очікуються, обумовлюють подальше зниження рівня ділової активності в країні, а, відтак, призведуть до скорочення робочих місць, посилення працедефіцитної кон'юнктури ринку праці як на територіях, дотичних до воєнних дій, так і в регіонах, що сьогодні перебувають у відносному тилу, адже знижується купівельна спроможність населення і суб'єктів господарювання, що призводить до втрати замовлень (головного проблемного аспекту в організації виробництва та бізнесу (ця проблема вже зараз актуальна для 50% вітчизняних суб'єктів господарювання))» [2].

Агресія росії несе загрози і проблеми для розвитку України, як держави. За період рашистського вторгнення, економіка України зазнала впливу чинників: втрати людського потенціалу у вигляді людських жертв вбитих, закатованих російськими військами військових і цивільних та втрати людського потенціалу у вигляді біженців і внутрішньо переміщених осіб, які із переїздом втрачають місце праці; припинення діяльності малого та середнього бізнесу та закриття великих підприємств у зоні бойових дій; руйнування критичної інфраструктури та житла населення; скорочення обсягу експорту, що зупинило виробництво продукції; втрата податкових доходів державного та місцевих бюджетів, що неминуче призведе до бюджетної розбалансованості та інші чинники.

Література:

1. Проект Закону про Державний бюджет України на 2023 рік від 14.09.2022 р. № 8000 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40472> (дата звернення 17.11.2022 р.).
2. Економіка регіонів України в умовах війни: ризики та напрями забезпечення стійкості: науково-аналітичне видання / науковий редактор Сторонянська І.З. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України» (Серія «Проблеми регіонального розвитку»), 2022. 70 с. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20220033> (дата звернення 18.11.2022 р.).

Гльос І.Р.

*викладач вищої категорії,
викладач циклової комісії обліково-економічних дисциплін
ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ США ТА НІМЕЧЧИНИ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

В умовах глобалізації економіки неможливо досліджувати аспекти підвищення конкурентоспроможності підприємства без врахування зарубіжного досвіду. Орієнтуючись на досвід високорозвинених країн з прогресуючою економікою можна виявити ефективні технології для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Одним з пріоритетних напрямків інноваційної політики США є заохочення науково-технічного прогресу. За останнє десятиріччя науково-технічні зміни торкнулись галузі торгівлі, банківської сфери, виробництва продуктів харчування і медикаментів. Інноваційна діяльність організацій призводить до розповсюдження автоматизації в промисловості, застосування інтегрованих систем управління інноваційною діяльністю і появи нових методів наукових досліджень.

В США держава стимулює створення венчурних фондів і дослідницьких центрів. За представленням Національного наукового фонду США найкращі дослідницькі центри і венчурні фонди можуть протягом перших 5 років діяльності повністю або частково фінансуватись з федерального бюджету. Наукомісткі дослідження держава фінансує повністю. Держава стимулює формування ринку інновацій, шляхом створення мережі центрів розповсюдження нововведень і консультаційних центрів в галузі інноваційної діяльності. В США також існує можливість отримати безкоштовну ліцензію на використання винаходів, запатентованих в ході бюджетних досліджень і сконцентрованих у власності федерального уряду, в комерційних цілях. Велика увага приділяється прогнозуванню, стандартизації, оптимізації управлінських рішень в галузі інноваційної діяльності, державній експертизі інноваційних проєктів, веденню державної статистики інновацій.

Німеччина, як й США, володіє великим науковим потенціалом, при цьому витрати на науково-дослідницькі розробки в країні є одними з найбільш високих у світі. Німеччина – один із світових лідерів в отриманні патентів на душу населення. Однак, в той час коли галузі машинобудування (зокрема, в автомобілебудуванні) для організацій характерною є підвищена інноваційна активність, то нові технологічні напрямки, наприклад, галузі інформації, комунікації або біологічних досліджень розвинені слабше, ніж в США, Японії, Великій Британії [1].

Оскільки німецьке машинобудування є одним з провідних у світі, розглянемо методи підвищення конкурентоспроможності підприємств галузі машинобудування спираючись на досвід Німеччини. Сучасне міжнародне науково-

технічне співробітництво (МНТС) зосереджене у Німеччині в межах та під контролем як потужних корпорацій, так й при значній ролі держави. Участь двох основних гравців – корпорацій і держави – дозволяє здійснювати прориви у нові сфери МНТС, технологій, кооперування. Таким чином, МНТС – це синтез, симбіоз, зрощування міжфірмового і міждержавного поділу праці. Подібний досвід підвищення міжнародної конкурентоспроможності в розрізі цілої галузі може бути вкрай корисним в практичному використанні для української економіки. Основні можливості економічного розвитку і підвищення конкурентоспроможності української економіки слід відшукувати у використанні стратегії «випередження», яка передбачає орієнтацію не на покращення, а на радикальні технологічні інновації, в тому числі шляхом підвищення конкурентоспроможності імпорту продукції машинобудування і оновлення виробничих потужностей, придбання зарубіжних технологій.

Важливою формою обміну науково-технічними знаннями з компаніями – світовими лідерами машинобудування є лізингові операції, міжнародний інжиніринг, надання ліцензій для використання легальних винаходів, технічних знань, для цього необхідно використовувати можливості франчайзингу, налагодження «ліцензованого виробництва» за типом франчайзингових послуг, більш активно використовувати компенсаційні угоди (угоди «бай-бек») [1].

Угоди класу «бай-бек», можливо, навіть своєю назвою краще за все відображають сутність коопераційних компенсаційних угод, оскільки вони відрізняються обґрунтованою пропозицією про те, що обладнання, яке поставляється експортером буде введено у виробничий процес, від результатів якого залежить кінцевий (поточний) розрахунок з імпортером. Наприклад, передбачається, що поставки промислового обладнання будуть оплачуватися зустрічними поставками товарів, які виробляються за допомогою цього імпортованого обладнання [2].

На основі проведених досліджень та виявлення сильних і слабких сторін механізмів підвищення конкурентоспроможності підприємств різних країн можна зробити висновок, що найкращий механізм управління конкурентоспроможністю підприємств мають Сполучені Штати Америки, які характеризуються найвищим показником ВВП на душу населення, великими розмірами прямих іноземних інвестицій. Використання передового закордонного досвіду дозволить розробити систему ефективного організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємств, адекватного вимогам сучасного стратегічного менеджменту.

Література:

1. Батрак М. Методи генерації інноваційних ідей як засіб підвищення конкурентоспроможності товарів вітчизняних виробників. Формування ринкових відносин в Україні. 2011. № 1. С. 122.
2. World Economic Forum: веб-сайт. URL: <https://www.weforum.org/topics/inclusive-design/> (дата звернення: 20.11.2022).

Годнюк І.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ім.С.Юрія,
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

СУЧАСНИЙ СТАН ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Інклюзивний розвиток суспільства заснований на такому типі економічного зростання, який дозволяє відчутти його результати кожному члену суспільства, охоплюючи усі сфери його діяльності завдяки чому забезпечити більшій частині населення більш високий рівень життя.

Практичне ведення облікового процесу на підприємствах, що працює в умовах інклюзії вимагає формування на кожному з них власної облікової політики, що є основою організації облікового процесу та важливим завданням для бухгалтера, що працює в умовах воєнного стану.

Основна мета облікової політики — забезпечити одержання достовірної інформації про майновий і фінансовий стан підприємства, результати його діяльності, що є необхідним для всіх користувачів фінансової звітності з метою прийняття відповідних рішень.

Поняття "облікова політика" з'явився з прийняттям Закону "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", згідно з яким облікова політика - це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємствами. На законодавчому рівні питання формування облікової політики підприємства регулюється Методичними рекомендаціями щодо облікової політики підприємства затвердженими Наказом Міністерства фінансів України від 27 червня 2013 р. № 635 (далі - Методрекомендації № 635), та міжнародним законодавством, зокрема МСФЗ (ІА8) 8 «Облікова політика, зміни в облікових оцінках та помилки» [2,3,4].

У сучасному розумінні, облікова політика максимально повно розкриває всі наявні особливості бухгалтерського обліку в конкретному періоді діяльності підприємства. Правильно сформована облікова політика забезпечує ефективність облікового процесу підприємства та мінімізує матеріальні, трудові та часові витрати під час вирішення виникаючих питань.

Таким чином, облікова політика підприємства це, деталізований кодекс правил, прийомів і процедур ведення бухгалтерського обліку, складання звітності, який забезпечує дотримання єдиної методики відображення господарських операцій підприємства упродовж тривалого періоду із дотриманням основних принципів та методів бухгалтерського обліку [1].

Підприємство самостійно на основі національних положень (стандартів)

бухгалтерського обліку та інших нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку визначає за погодженням з власником або уповноваженим ним органом відповідно до установчих документів облікову політику підприємства, а також зміни до неї та обирає форму ведення бухгалтерського обліку з дотриманням принципів, встановлених законодавством, враховуючи інклюзію на виробництві.

Підприємство при формуванні власної облікової політики може взяти за основу наступні складові (елементи) облікової політики: методи оцінки вибуття запасів; порядок обліку (ідентифіковано чи загалом) і розподілу транспортно-заготівельних витрат, а також виділення окремого субрахунку для їх обліку; методи амортизації необоротних активів; вартісні ознаки предметів, що входять до складу малоцінних необоротних матеріальних активів; переоцінка необоротних активів; перепік і склад змінних та постійних загальновиробничих витрат, бази їх розподілу; перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості продукції (робіт, послуг); метод обчислення резерву сумнівних боргів; перелік створюваних забезпечень майбутніх витрат і платежів; поріг суттєвості щодо окремих об'єктів обліку; періодичність відображення відстрочених податкових активів і відстрочених податкових зобов'язань; база розподілу витрат за операціями з інструментами власного капіталу; використання класу 8 та/або 9 Плану рахунків бухгалтерського обліку; наявність окремого балансу філіями, іншими відокремленими підрозділами підприємства та інше.

В умовах воєнного стану облікова політика більшості підприємств України не відповідає вимогам, що висуваються П(С)БО 1 та П(С)БО 6, та не дає можливості сформулювати цілісне уявлення про особливості методики та організації обліку конкретного підприємства.

Військовий стан змінив багато в роботі вітчизняних підприємств та вплинув на особливості облікового процесу. В сучасних умовах господарювання змінилися принципи облікової політики. А саме на сьогодні не можливо дотримуватися основоположного принципу безперервності діяльності (going concern). Воєнні дії можуть поставити під сумнів саме існування компаній, чий бізнес здійснюється переважно на території бойових дій. Тож під час складання звітності за I квартал 2022 року обґрунтована впевненість у тому, що компанія існуватиме принаймні до 31.03.2023, набуває особливого значення. Якщо ж такої впевненості немає, то застосовують зовсім інші принципи складання звітності (складають ліквідаційний баланс).

Порушується і принцип послідовності за яким облікова політика підприємства має передбачати постійне (із року в рік) застосування прийнятої, стабільної облікової політики. Але коли країна знаходиться у стані війни облікова політика потребує змін щодо достовірного відображення подій (господарських операцій) у бухгалтерському обліку й фінансовій звітності.

Облікова політика залежно від вибору методів оцінки активів і зобов'язань може вплинути на фінансовий результат діяльності підприємства за звітний

період. Тому потребує змін і принцип обачності отже оцінку активів у балансі необхідно переглядати на зниження вартості активів (знецінення активів).

Майже кожна стаття активів має бути розглянута на предмет знецінення. Із цього погляду всі статті активів можна розподілити на: ті, що підпадають під сферу дії П(С)БО 28 «Зменшення корисності активів» (основні засоби, нематеріальні активи, активи з права користування тощо); ті, що містять правила розрахунку зменшення корисності в інших стандартах (фінансові активи, що обліковуються за амортизованою собівартістю, дебіторська заборгованість з оренди тощо); ті, що не підлягають тесту на зменшення корисності, але містять інші механізми знецінення (запаси, активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибутки та збитки, тощо) [5].

У деяких випадках недостатньо буде переглянути оцінку активів. Їх потрібно буде ще й рекласифікувати. Так, основні засоби можуть «переїхати» до статті «активи на продаж». За фінансовими активами може змінитися їхня бізнес-модель. Аналогічним чином низка фінансових активів та зобов'язань, які раніше класифікувались як довгострокові, можуть стати короткостроковими залежно від договірних умов, змін законодавства та результатів домовленостей під час війни.

Отже, облікова політика висвітлює методичні аспекти щодо ведення обліку на підприємстві. На сьогодні суб'єктам господарювання слід самостійно вносити зміни до облікової політики обираючи ті методи та процедури обліку, що створюють умови для ефективного облікового процесу підприємства та відображення реальних подій.

Література:

1. Король Г.О. Облікова політика підприємства: Навч. посіб. Частина I. Теоретико-організаційні аспекти облікової політики. Дніпропетровськ: НМетАУ, 2015. 83 с.
2. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства № 635 від 27 червня 2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show>
3. МСФЗ (ІА8) 8 «Облікова політика, зміни в облікових оцінках та помилки». URL: <http://surl.li/dprfy>
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність: закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV (зі змінами і доповненнями). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
5. П(С)БО 28 «Зменшення корисності активів» N 817 від 24.12.2004 URL: <https://zakon.help/documents/z0035-05>

Головач К. С.

*кандидат економічних наук, викладач
Житомирського агротехнічного фахового коледжу.
м. Житомир, Україна.*

Головач О. П.

*викладач вищої категорії, викладач-методист,
голова циклової комісії загальноосвітніх дисциплін,
Житомирського агротехнічного фахового коледжу.
м. Житомир, Україна.*

Веремій Т. Б.

*викладач вищої категорії, викладач-методист
Житомирського агротехнічного фахового коледжу.
м. Житомир, Україна.*

СОЦІАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГ ТА СОЦІАЛЬНА РЕКЛАМА – РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Соціальний маркетинг є новим різновидом маркетингу. Його можна розглядати як перспективний напрям для бізнесу. Щодо вкладання коштів, то сучасний споживач довіряє значно більше соціальній рекламі, яка, в свою чергу, допомагає не тільки просувати, але і формує позитивний імідж певного бренду, підприємства, галузі, що посилює конкурентоспроможність. У світлі нових світових трендів розвиток соціального маркетингу, соціального підприємництва, бажання споживати соціально корисні товари/послуги є важливим чинником збереження довкілля та захисту інтересів соціуму в цілому.

У сьогоdnішньому конкурентному середовищі майже кожна організація залежить від ефективності розроблення та подання реклами, при цьому некомерційні організації не є виключенням – вони використовують рекламу для надбання публічності та підвищення благодійних внесків. Характерною ознакою сучасного бізнесу є мінливе середовище у всіх сферах, будь то виробництво та продаж продукції, суспільних благ, культурних цінностей, тощо.

Соціальною рекламою в загальному можна назвати рекламу, яка містить інформацію про соціальні проблеми людини та заохочує до участі у їх вирішенні. Соціальна реклама стосується тих рекламних оголошень, які стосуються соціальних причин, спрямованих на покращення благополуччя і добробуту людей. Іншими словами, такі реклами створюють поінформованість людей, інформують та навчають їх щодо таких суспільно важливих питань, як збереження нафти, бензину, води та енергії, здоров'я, сімейного добробуту, грамотності, природних ресурсів. Вони спрямовані на те, щоб доносити людям соціальні проблеми, соціальні питання, ідеї чи повідомлення.

Успішне використання реклами для комерційних товарів стало поштовхом до поступового збільшення використання реклами для некомерційних товарів, послуг та ідей, а також для соціальних проблем або того, що називають «соціальною рекламою». Соціальна реклама походить з Індії, ще в 1964 році уряд Індії вирішив створити рекламу щодо планування сім'ї. Наприкінці шістдесятих років із зростанням соціально-економічних проблем та популяризацією телебачення соціальній рекламі приділяли все більшу увагу. Основними цілями в соціальних оголошеннях є:

- створення зображення;
- затвердження дій;
- поінформованість;
- інформація про такі некомерційні речі, як хвороба, пожертвування на вирішення даних проблем.

Використання реклами для вирішення проблем, а не для продажу товару не є новим. Однак, зараз спостерігаємо стрімке зростання в області реклами, яка «невимушено» називається рекламою, спричиненою «проблемами/наслідками». Складність у визначенні термінології пов'язана з тим, що вона охоплює таку велику різноманітність цілей, аудиторій та засобів комунікації. Про відсутність консенсусу щодо термінології засвідчують результати міжнародного опитування щодо соціальної реклами. Жоден термін задовільно не передає значення цього виду реклами. У різні періоди її називають рекламою "Державною", "Інституціональною", "Ідейною", "Непродуктивною", "Соціальною" та "Зв'язків з громадськістю". Міжнародне опитування щодо соціальної реклами виявило відсутність згоди щодо термінології в цьому плані. однак, у цьому контексті є декілька часто використовуваних термінів. За словами Гарбета, державна реклама - це "така реклама, яка фінансується урядом або асоціацією, яка сприяє вирішенню соціальних проблем і питань, загальноприйнятих як бажаних". Також використовують термін реклами публічних послуг, яка може здійснюватися державними органами, такими як муніципальні корпорації або її можуть здійснювати великі організації в інтересах суспільства. Оскільки назва компанії зазвичай відображається в рекламі, певна винагорода від такої реклами матиме місце для останніх.

З наведених вище визначень можна виділити певні характеристики соціальної реклами:

- державна реклама – це вид реклами, що стосується зв'язків з громадськістю, і тому має непродуктивну, некомерційну, неприбуткову перспективу;
- основна увага цієї реклами приділяється деякому питанню соціального значення;

- соціально-економічні чи культурні питання, які розглядаються в рекламі, заслуговують уваги громадськості і часто потребують громадських дій;
- цей вид реклами спонсорується урядом, неприбутковими організаціями, а іноді і сферою великого бізнесу;
- у такій рекламі зазвичай міститься ідея народної культури;
- основна ціль цих оголошень – турбота про населення.

Література:

1. Сенишин О.С. Маркетинг: навч. посібник. Львів: Львівський національний університет імені Івана-Франка, Простір – М, 2020. 347с.

Гуляєва Л.П.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів Академії праці, соціальних відносин та туризму,
керівниця департаменту міжнародних проєктів
Київської бізнес школи,
м.Київ, Україна*

РОЗВИТОК КРАУДФАНДИНГУ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ ТА ЗАГРОЗ

Краудфандинг зазвичай розглядається як альтернативний, не основний фінансовий інструмент для підтримки проєктів та компаній [1]. Однак, як показує досвід України, колективне фінансування може бути досить ефективним, коли використовується для згуртування суспільства з метою вирішення гострих проблем громад та потреб країни, зокрема для фінансування проєктів у сфері соціального підприємництва та сталого розвитку.

З одного боку, розвиток краудфандингу в Україні проходить за характерним для інших країн сценарієм та має загальносвітові тенденції: посилення уваги до краудфандингу в періоди економічних криз, коли інші традиційні форми фінансування, зокрема, банківські кредити та прямі інвестиції, ускладнені; необхідність створення правового регулювання колективного фінансування [2] та посилення захисту інвесторів, зростання кількості краудфандингових платформ, поступове формування культури колективного фінансування у суспільстві. З іншого боку, є унікальні риси, присутні саме в Україні: переважання краудфандингу благодійності над іншими видами краудфандингу, стрімкий бум прямого краудфандингу без використання цифрових краудфандингових

платформ у зв'язку з війною в Україні, активність українських стартапів на міжнародних краудмайданчиках та інше.

Для оцінки перспектив використання краудфандингу для фінансування соціального підприємництва та проєктів з фокусом на сталий розвиток в Україні, був проведений SWOT-аналіз розвитку краудфандингу, що дозволило ідентифікувати такі загрози (threats):

- Недостатня обізнаність українського суспільства з краудфандингом та соціальним підприємництвом.
- Відсутність законодавчого регулювання краудфандингу та соціального підприємництва в Україні.
- Зростання ризиків діяльності для всіх учасників ринку краудфандингу у зв'язку з війною.
- Складність залучення коштів на проєкти соціального підприємництва та сталі ініціативи через переміщення фокусу благочинців на фінансову підтримку Збройних сил країни та ліквідацію наслідків війни.
- Неготовність доброчинців підтримувати комерційні проєкти.
- Недоступність послуг професійного консалтингу, рекламних послуг та послуг з виготовлення візуального контенту через брак фінансових ресурсів.
- Обмежений вибір національних краудфандингових платформ для збору коштів, невеликі суми залучення коштів на проєкт.
- Скорочення доходів населення України та їх фінансової спроможності підтримувати проєкти.
- Недостатня пропозиція освітніх послуг у сфері соціального підприємництва та краудфандингу.
- Відсутність культури колективних приватних інвестицій, що обмежує розвиток краудлендингу та краудінвестингу як масового напрямку фінансування.

Незважаючи на окреслені загрози, вітчизняний ринок краудфандингу має такі можливості (opportunities) для подальшого розвитку:

- Підвищення присутності українців у соціальних мережах, швидка цифровізація усіх сфер української економіки, створюють сприятливе середовище для розвитку культури цифрового краудфандингу.
- Краудфандинг є більше ніж інструмент фінансування, адже відкриває безліч додаткових нефінансових можливостей: перевірити актуальність ідеї проєкту та затребуваність її ринком, підтвердити спроможність команди працювати ефективно, формувати та розвивати мережі однодумців, втілювати важливі суспільству ініціативи, будувати в громадах довіру для партнерства з бізнесом та владою.
- Поступове формування культури краудфандингу та соціального підприємництва в Україні.

- Накопичений успішний досвід реалізації краудфандингових кампаній на міжнародних краудфандингових платформах.
- Зростання інтересу громадян до сталого розвитку та проєктів з чітко окресленим позитивним впливом (impact).
- Розвиток грантових програм з дофінансування проєктів, що залучають колективне фінансування.
- Збільшення кількості освітніх пропозицій, у тому числі безкоштовних, у сфері краудфандингу та соціального підприємництва.

Публікація підготовлена в рамках реалізації міжнародного проєкту «SEIDE@CRO. Підтримка ініціатив сталого соціального підприємництва в цифрову еру: інструментарій краудфандингу» (проєкт №2021-1-EL01-KA220-ADU-000033592) грантової програми Erasmus+.

Література:

1. Ziegler T., Shneor R., Garvey K., Wenzlaff K., Yerolemou N., Hao R., Zhang B. Expanding Horizons: the 3rd European Alternative Finance Industry Report. Cambridge Centre for Alternative Finance. 2011. 121 p.
2. Фінансування креативних індустрій. Аналітичний звіт. Львів. 2020. 274с.

Гуменюк І.Л.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ім.С.Юрія,
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Безпалько Л.М.

*вчителька початкових класів Зарічанського ліцею,
Кам'янець-Подільського району, Хмельницької області.*

ІНСТИТУЦІЙНИЙ АУДИТ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Кожна людина, незалежно від стану здоров'я, наявності фізичного чи інтелектуального порушення, має право на одержання освіти, якість якої не різниться від якості освіти здорових людей.

Відсутність пандусів і ресурсних кімнат — найбільш поширені проблеми навчальних закладів під час організації інклюзивного освітнього середовища.

Аудит покликаний забезпечувати якість освітніх послуг у закладах загальної середньої освіти, тому його активне впровадження в освітній процес є запорукою ефективного розвитку освітньої сфери.

Одним із видів аудиту є інституційний аудит – це зовнішнє оцінювання роботи школи, під час якого незалежні експерти оцінюють освітні і управлінські процеси та дотримання закладом освіти вимог законодавства.

Інституційний аудит є новою для України процедурою вивчення освітньої діяльності школи, яка прийшла на зміну державній атестації шкіл.

Якість освіти є основою забезпечення й підвищення якості життя людини як головної мети існування держави, особливо в умовах інклюзії.

Оцінювання якості освітньої діяльності закладу освіти, що здійснюється шляхом оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти.

У 2022-му, як і в минулому році, експерти перевіряють, чи дотримує заклад вимог законодавства в сфері освіти, та оцінюватимуть якість освітньої діяльності за напрямками:

- інклюзивне середовище;
- освітнє середовище;
- педагогічна діяльність;
- здобувачі освіти;
- управлінська діяльність.

Освітні й управлінські процеси закладу освіти та внутрішню систему забезпечення якості освіти оцінюватимуть відповідно до визначених критеріїв та індикаторів.

Інституційний аудит включає в себе такі етапи:

підготовча робота

За 10 днів до початку інституційного аудиту заклад освіти отримає письмове повідомлення про конкретні терміни його проведення.

До початку аудиту експерти ознайомляться також із матеріалами, які відповідно до статті 30 Закону «Про освіту» мають бути розміщені на сайті закладу [1].

- Потім готується проєкт наказу і керівникові закладу надсилається письмове повідомлення про те, що в конкретний термін відбудеться інституційний аудит. Разом із повідомленням надсилається опитувальний аркуш, в якому є питання, на які треба відповісти ще до початку роботи експертної групи. Зокрема, щодо проведення самооцінювання – керівник повинен зазначити, на якому рівні, на його думку і на думку його колективу, перебуває заклад.

Робота експертної групи

- Склад експертної групи залежить від кількості працівників у конкретному закладі освіти. Якщо заклад з невеликою кількістю здобувачів освіти – група налічує не менше трьох осіб, якщо велика – експертів може бути до 12. Від кількості працівників закладу залежить

і термін перебування експертної групи в закладі. Якщо в закладі освіти працює до 50 працівників, аудит триватиме не більше 5 робочих днів. Якщо більше – то до 10 робочих днів.

Результати аудиту

- За результатами аудиту кожний заклад отримає висновки і рекомендації. В останній день перебування експертної групи у закладі освіти складається акт, який підписує керівник. У разі виявлення порушень вимог законодавства буде видано розпорядження щодо їх усунення [2].

Зміни врегульовують можливість проведення інституційного аудиту під час карантину, воєнного стану. Окремі процедури аудиту (опитування, спостереження за проведенням занять, вивчення документації закладу освіти) можуть проводитися дистанційно. Решта процедур проводитимуться після припинення карантину, воєнного стану.

В інституційному аудиті рівень – це не вирок, а поштовх до руху вперед, до вдосконалення та підвищення якості освітньої діяльності.

Література:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII зі змінами і доповненнями
2. Звіт про проведення Національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. Держфінмоніторинг. ОБСЕ, 2019. URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2019/20191220/Zvit.pdf
3. Черешнюк О.М., Сидоренко І. Тенденції розвитку аудиторських послуг в Україні. Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія», м. Тернопіль. 23.12.2020. С. 158 – 160.

Гуріна О.В.

*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки, менеджменту та фінансів
Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського*

Сердюкова Є.С.

*студента природничого факультету, 379 групи,
спеціальності фінанси, банківська справа і страхування
Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського*

СТАТИСТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРИ ВИБОРІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ КРАЇНИ

Розвиток будь-якої національної економіки неможливий без сформованої економічної стратегії, яка здатна забезпечити ріст та розвиток як економічної системи загалом, так і окремих її складових, зокрема макро- та мікроекономічних суб'єктів, таких як підприємства та домогосподарства, шляхом коригування дестабілізуючих факторів економіки, тобто підтримання стабільності банківської системи та небанківського сектору, мінімізація інфляції, ведення ефективної податкової політики, запобігання бюджетного дефіциту та оптимізація використання бюджетних коштів.

Невід'ємною складовою складання економічної стратегії є прогнозування динаміки основних економічних показників на основі наявних даних за певний період. Головним інструментом для здійснення такого прогнозування є фінансове моделювання. Фінансове моделювання – це процес побудови абстрактного уявлення (фінансової моделі) реальної чи передбачуваної фінансової ситуації. В ході фінансового моделювання можуть бути досліджені всі або деякі питання економічного розвитку, як окремих підприємств, так і певних галузей економіки [1].

За допомогою фінансового моделювання можна відслідкувати певні тенденції, присутні у досліджуваних періодах, які з великою вірогідністю будуть присутні у аналогічних періодах в майбутньому. При чому, дослідивши, які фактори вплинули на формування даних тенденцій, можлива побудова фінансової моделі, за допомогою якої відбудеться формування економічного прогнозу, при чому шляхом корегування факторів впливу, економічна модель буде трансформуватись. В ході продовження розрахунків, можна зробити вибір найбільш оптимального економічного прогнозу з урахуванням того, які фактори мають бути змінені для створення найоптимальнішої фінансової моделі. Окрім цього, слід додати, що для фінансового моделювання доцільно використовувати програмне забезпечення задля уникнення

Для побудови якісної економічної моделі необхідна адекватна інформаційно-методична база, під цим поняттям варто розуміти певний набір кількісних та якісних характеристик об'єкта моделювання, які є необхідними та достатніми для досягнення поставленої моделюванням мети. Да таких характеристик можна віднести інформаційне, методичне, технічне, матеріальне та кадрове забезпечення як окремого підприємства, так і певного сектору економіку.

Розглянемо простий приклад економічного моделювання на основі даних про доходи державного бюджету України та податкових надходжень. Для цього буде використано дані Міністерства фінансів України за 2015-2021 роки (табл. 1) [2].

Таблиця 1.

Доходи державного бюджету України та розмір податкових надходжень за 2015-2021 роки.

Роки	Доходи державного бюджету України, млн. грн.	Податкові надходження, млн. грн.
2015	534694.8	409417.5
2016	616274.8	503879.4
2017	793265.0	627153.7
2018	928108.3	753815.6
2019	998278.9	799776.0
2020	1076016.7	851115.6
2021	1296852.9	1107090.9
Разом:	6243491.4	5052248.7

Для аналізу тенденції динаміки показників та тісноти залежності між ними доцільно провести кореляційно-регресійний аналіз. Для цього за допомогою Ms Excel розрахуємо коефіцієнт кореляції та побудуємо точкову діаграму (рис. 1.1), де визначимо лінію тренду та рівняння регресії. За даними розрахунками ми отримуємо коефіцієнт кореляції $r = 0,99$, що вказує на значний функціональний зв'язок між ознаками [2].

Шляхом проведення регресійного аналізу ми можемо побачити, що існує тісний зв'язок між доходами державного бюджету України та податковими надходженнями та прослідкувати тенденцію до зростання доходів державного бюджету у наступних періодах.

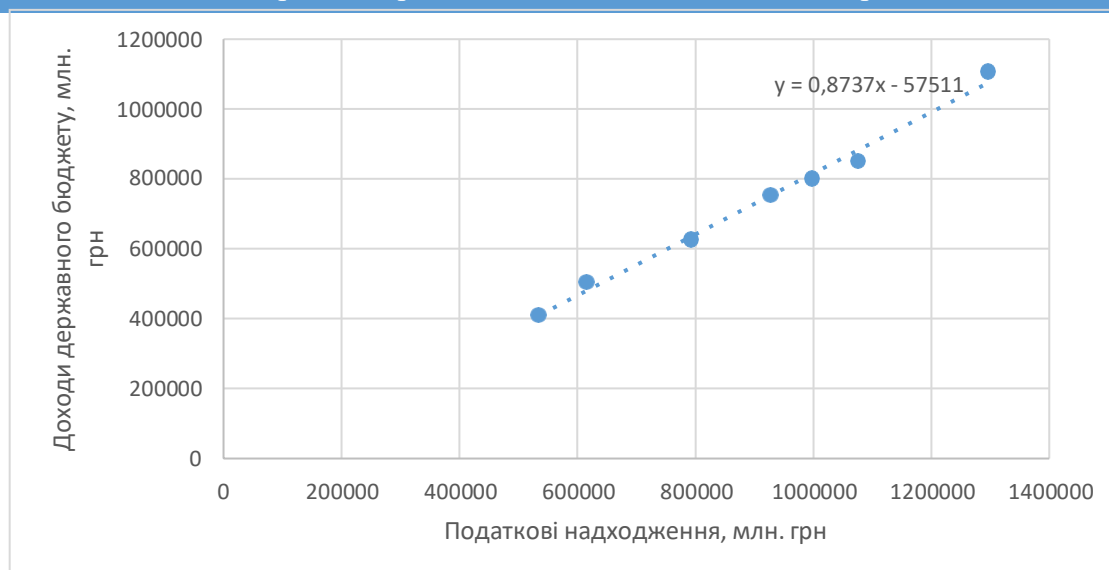

Рисунок 1.1 Залежність доходів Державного бюджету від податкових надходжень (млн. грн).

Проте, важливо відзначити, що наявність кризових явищ в економіці спотворює достовірність як певної економічної моделі та економічного моделювання в цілому, адже кризові явища спричиняють різку зміну економічних показників, що є функціональними змінними в економічній моделі.

Отже, ми можемо зробити висновок про те, що фінансове моделювання є вкрай вагомими фактором при складанні економічної стратегії країни, адже за допомогою моделювання можливе встановлення певних негативних економічних тенденцій та прорахунок можливих шляхів для коригування їх у позитивну сторону, як наприклад прогнозування динаміки наповнення державного бюджету в залежності від податкових надходжень, встановлення залежності коливання валютного курсу від збільшення зовнішнього боргу або залежність обороту експорту від імпорту. Слід додати, що використання економічного моделювання можливе за наявності достатньої кількості фактологічних даних за певний період. Проте слід враховувати вплив кризових чинників, наявність яких може зробити зміст економічного моделювання недостовірним.

Література:

1. Гуріна О.В. та ін. Механізми регулювання фінансово-економічного забезпечення сталого розвитку України. Монографія // Данік Н.В., Корнева Н.О., Рудь І.Ю., Волошина-Сідей В.В. Миколаїв: Іліон. 2022, 250 с.
2. Доходи державного бюджету України *Міністерство фінансів України*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/>
3. Руська Р. В., Економетрика: навчальний посібник. Тернопіль, 2012. – 224с. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0.pdf>

Зелінська Г.О.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри прикладної економіки
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна*

АНАЛІЗ СТАНУ РИНКУ ПРАЦІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Сучасний стан ринку праці в Україні після 24 лютого 2022 року характеризується негативними тенденціями: скорочується чисельність зайнятих осіб, триває процес закриття підприємств, зокрема через звуження сфери підприємницької діяльності, прогресує міграція частини населення за кордон, найперше як безпековий фактор, значно збільшується рівень внутрішньої, в тому числі вимушеної міграції населення. У країні спостерігається погіршення економічної ситуації, загострення фінансової кризи, скорочення доходів та видатків державного бюджету.

Для Івано-Франківської області, як і загалом для України, в сучасних умовах розвитку характерними є високий рівень смертності працездатного населення, особливо чоловіків, підсилений війною; невисокий рівень достатку населення; дисбаланс попиту і пропозиції на ринку праці тощо.

Аналіз сучасної демографічної ситуації в регіоні показав, що протягом періоду 2013-2021 років чисельність населення мала тенденцію до скорочення, що стало результатом збільшення рівня смертності та посилення міграційної активності населення. Позитивним для регіону було збільшення чисельності населення працездатної групи. Що стосується статевого складу населення, то можна сказати, що відсоткова структура залишалася практично незмінною 47,2% чоловіки проти 52,8% - жінки [1]. Аналіз структури населення Івано-Франківської області за віковою ознакою засвідчив, що основну частку жителів області складало населення працездатного віку. При цьому кількість осіб молодших працездатного віку на протязі аналізованого періоду постійно знижувалась, а частка осіб старших працездатного віку, навпаки, зростала з кожним роком. Можемо стверджувати, що, майже, кожен п'ятий житель Івано-Франківської області знаходився на кінець 2021 року в пенсійному віці, що вказує на «постаріння» населення, а, отже працездатний ресурс, задіяний в економіці регіону, зменшується. ВРП зменшився більше як на 15 %, що сигналізує не тільки про зменшення обсягів виробництва продукції, але й про зубожіння населення регіону. Незначне зростання ВРП упродовж 2020 року можна пояснити високим індексом інфляції, що говорить про швидке знецінення національної валюти, втрату купівельної спроможності грошей.

Ситуація на ринку праці Івано-Франківської області упродовж 2013-2021 рр. істотно не змінилася. Причинами дисбалансу довоєнного та сучасного стану

ринку праці була не лише воєнно-економічна криза в Україні, а й не вирішені внутрішньо-державні проблеми зокрема: недостовірність та приховування інформації про істинний стан ринку праці, про його перспективні можливості і та механізми регулювання в перспективі; стан демографічної ситуації; не збалансованість між РРП та освітньою системою; дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили. Найважливішою проблемою регулювання регіонального ринку праці (РРП) залишається деформація в галузевій структурі та професійно-кваліфікаційному складі. Причинами низького рівня кваліфікації можна назвати матеріальну мотивацію, обмежену можливість трудовлаштування, відсутність гарантії стабільності виробничої діяльності за фахом, невідповідність структури професійної освіти перспективним потребам ринку праці за кваліфікаційним рівнем та професійною структурою. Відповідно виникає кадровий дефіцит для тих виробництв, які використовували техніко-технологічних інновації. Аналіз галузевого розподілу професійної структури зайнятих в економіці регіону свідчить про існування значної диференціації зайнятості за професіями залежно від виду економічної діяльності. Україна прагне стати членом ЄС, але, разом з тим оцінка соціальних наслідків асоціації України з ЄС включає показники якості підготовки та перепідготовки кадрів, оскільки є суттєвим ризик її невідповідності структурним зрушенням в економіці. Попри позитивні тенденції реформування освіти в Україні, відчувається дисбаланс між рівнем та якістю освітніх послуг та вимогами ринку праці. Демографічні процеси в регіоні позначилися на чисельності випускників закладів вищої освіти впродовж останнього десятиріччя, які постійно скорочувалась, що поступово підвищувало напруженість на РРП. Можна передбачити, що в коротко- та середньостроковій перспективі поглибитися асиметрія на ринку праці, тобто переваги від євроінтеграції будуть отримувати здебільшого роботодавці, а не працівники [2, с.5].

Стан ринку праці в Івано-Франківській області впродовж останніх років характеризується значним переважанням пропозиції робочої сили над попитом на неї. Серйозною проблемою в регіоні залишається значний професійно-кваліфікаційний дисбаланс. Форми прояву дисбалансу між попитом та пропозицією робочої сили простежуються в існуванні вимушеної неповної зайнятості, значної частки неформальної зайнятості, одночасному поширенні структурного та технологічного безробіття, зростанні ризиків соціального відторгнення у сфері праці для вразливих верств працездатного населення.

Отже, нагромадження протиріч і поглиблення кризових явищ у сфері демографії та праці зумовлюють необхідність коригування стратегії соціально-економічних перетворень в регіоні, відповідно до умов, що склалися, враховуючи одночасно воєнний стан в державі та євроінтеграційні процеси на ринку праці в світі.

Література:

1. Статистичний щорічник Івано-Франківської області. Головне управління статистики в Івано-Франківській області. ІФ: 2020 р.
2. Федоренко В.Г. Ринок праці в Україні та економічні тенденції в умовах світової економічної кризи. *Економіка та держава*. 2012. №1. С. 4-5.
3. Офіційний сайт Державної служби зайнятості України. URL: <http://www.dcz.gov.ua>. (дата звернення 20.10.2022)

Івахів А.Б.

*аспірант кафедри обліку і оподаткування
Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

НАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗАРУБІЖНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРИНЦИПІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Актуальні процеси трансформації національної економіки України в напрямку євроінтеграції, беззаперечне визначення концептуальних переваг ринкової економіки, незворотність глобальних трендів та інші виклики об'єктивно зумовлюють необхідність переорієнтації бухгалтерського обліку на новий тип економічних відносин. Головним вектором руху вважається адаптація нинішньої методології до нових вимірів. Будь-які трансформації беззаперечно є складними, багатоетапними, а тому повинні втілюватись в реальність послідовно, адже національні облікові методики, на жаль, виявились непридатними для застосування в ринкових реаліях. Також, слід визнавати той факт, що на зорі здобуття незалежності України, профільні фахівці обрали первинний шлях реформування системи бухгалтерського обліку – пряме запозичення зарубіжного досвіду, який не врахував історичних та соціальних особистостей національної облікової системи. Щодо короткострокової перспективи, то такий процес виправданий, а от у стратегічному вимірі він є безперспективним.

Актуальність. Сучасні зміни у сфері бухгалтерського обліку, аналізу й аудиту найбільшою мірою стосуються системи регулювання – способів і механізмів теоретичного впорядкування, забезпечення функціональності та поступального розвитку оптимізаційних процесів у межах заданих параметрів, цілеспрямованих дій більшості суб'єктів господарської діяльності, що забезпечують розвиток національної економіки, використання економічних законів, узгодження інтересів різних груп користувачів облікової інформації, вирішення кардинальних економічних суперечностей тощо.

Теоретичні концепції та практичні проблеми регулювання бухгалтерського обліку, аналізу й аудиту в Україні досліджувались провідними науковцями С.В. Бордашем, О.С. Бородкіним, Б.І. Валуським, Н.М. Грабовою, М.Я. Дем'яненко, В.І. Єфіменко, Г.Г. Кірейцевим, М.В. Кужельним, А.М. Кузьмінським, В.Г. Линником, Ю.Я. Литвином, Є.В. Мнихом, В.Б. Моссаковським, М.Ф. Огійчуком, М.С. Палухом, В.М. Пархоменком, В.С. Рудницьким, П.Т. Саблуком, В.В. Сопком, Б.Ф. Усачем, П.Я. Хомином, М.Г. Чумаченко, В.Г. Швецем та іншими.

Не дивлячись на потуги вітчизняних вчених, варто відмітити недостатність теоретичних і практичних досліджень, спрямованих на процес оптимізації національної системи бухгалтерського обліку, які стосуються, зокрема, загальної парадигми інтерпретації, концепції регулювання, параметрів законодавчо-нормативного забезпечення облікової роботи шляхом удосконалення його регламентації відповідно потребам сучасних реалій.

Мета і завдання дослідження. Теоретичне уточнення та обґрунтування організаційних, методичних і практичних пропозицій стосовно удосконалення чинної в Україні системи обліку, аналізу й аудиту з використанням зарубіжного досвіду.

Бухгалтерський облік одночасно накладає обмеження на дії і розширює можливості, адже за формою бухгалтерський облік – це сукупність принципів або правил, послідовне застосування яких надає потрібну для управління інформацію. Сам факт існування правил передбачає обмеження. Однак завдяки обмеженню можуть відкриватися нові можливості, а саме:

- трансформується розуміння сутності явищ;
- з'являються варіанти вибору дій, які були б відсутні без обмежень.

Відповідно, слід визначити принципи, які забезпечать формування повної та достовірної інформації про об'єкти вивчення обліку.

Неадекватність фундаментальних теоретичних розробок щодо проблем бухгалтерського обліку не дозволяє в Україні надати заходам з регулювання бухгалтерського обліку належної методологічної спрямованості.

Глобальна практика державного регулювання бухгалтерського обліку і фінансової звітності ілюструє протилежну ситуацію.

Наприклад, у США формування бухгалтерського обліку відбувалося без втручання держави, основним користувачем облікової інформації був і залишається власник, потреби в уніфікації бухгалтерського обліку не існує, відповідно, відсутня і необхідність в теоретичних розробках, орієнтованих на уніфікацію в визначення принципів обліку в різних галузях діяльності.

Країни відрізняються вимогами до обсягу і точності інформації, що відображається компаніями у фінансових звітах.

Справедливо зазначає проф. Б.І. Валусь «...коли перевести ці американські принципи в площину нормального практичного осмислення, то в «сухому залишку» їх зміст буде таким: підприємство повинно обов'язково та довічно

існувати, його власник не може зберігати свої особисті кошти на рахунках підприємства, а в системі бухгалтерського обліку треба постійно та повно відображати і розмежовувати в кожному звітному періоді доходи та витрати, дотримуючись при цьому принципу обачності, тобто передбачаючи можливість потенційних збитків» [2, с. 19].

Бухгалтерські навички в різних країнах відображаються в способах роботи фінансових відділів підприємств. Можна виділити характерні моделі: американську, німецьку, французьку, нідерландську, ісламську.

Особливості вказаних моделей засновані на деяких характерних ознаках, притаманних більшості представників кожної групи.

Бухгалтерський облік у США регулюється за допомогою системи принципів, розроблених Міжнародним Комітетом Бухгалтерів. Вони діють у рамках Міжнародних бухгалтерських стандартів. Ними є: консерватизм; безперервність; собівартість; подвійність; вимірник; значимість (матеріальність); підприємства; реалізація; відповідність.

Нормативно у бухгалтерському обліку США визначено дев'ять принципів. При цьому, американські дослідники пояснюють принципи бухгалтерського обліку по іншому.

Розбіжність між принципами бухгалтерського обліку і принципами, розробленими Міжнародним Комітетом Бухгалтерів ілюструє таблиця 1.

Таблиця 1.

Термінологічна відповідність принципів бухгалтерського обліку США принципам, розроблених Міжнародним Комітетом Бухгалтерів за Г.А. Велшем і Д.Г. Шортом (США)

Назва	Принципи GAAP	Принципи бухгалтерського обліку
Принцип собівартості	Наявний	Наявний
Принцип реалізації	Наявний	Наявний
Принцип відповідності	Наявний	Наявний
Принцип розкриття інформації	Відсутній	Наявний
Вимірник	Наявний	Відносять до умовностей
Підприємство	Наявний	Відносять до умовностей
Безперервність	Наявний	Відносять до умовностей
Обліковий період	Відсутній	Відносять до умовностей
Консерватизм	Наявний	Відносять до обмежень
Значимість (матеріальність)	Наявний	Відносять до обмежень
Вартість-зиск	Відсутній	Відносять до обмежень
Подвійність	Наявний	Не визнають

З цього можна зробити висновок, у зарубіжних країнах існують розбіжності в застосуванні термінологічного апарату. Даний висновок підтверджується аналізом ряду відомих англомовних підручників з бухгалтерського обліку, де під принципами розглядається саме методологія.

Регламентация бухгалтерського обліку в Україні здійснюється шляхом регулювання на державному рівні, елементи методу в теорії бухгалтерського обліку з'явилися саме внаслідок того, що вони підлягали регламентації.

Література:

1. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні від 16.07.1999 р., № 996-XIV.
2. Валуєв Б.І. Можливий підхід до класифікації системи господарського обліку. Інформаційний аспект/Валуєв Б.І. // Вісник Львівської комерційної академії. – Серія економічна, випуск 16. – Львів: Львівська комерційна академія, 2004. – С. 15-22.
3. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку // Затверджені відповідними наказами Міністерства фінансів України.
4. Ward K. Strategic management accounting / Keith Ward. – Routledge, 2012 – 307 p.
5. <http://zakon1.rada.gov.ua>

Карпенко Р.В.

*кандидат юридичних наук
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ОБЛІКУ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

Податок на додану вартість – непрямий податок, що включається до ціни товарів, робіт та послуг. Платники ПДВ сплачують податок як різницю між податковими зобов'язаннями та податковим кредитом за звітний період. У процесі судово-бухгалтерської експертизи спорів, пов'язаних з нарахуванням і сплатою податку на додану вартість, доцільно класифікувати документи відповідно до зазначеної тематики, що становитиме певну базу при формуванні методики такого дослідження. [2, ст. 241]. Вивчаючи основні об'єкти на предмет порушень у сфері розрахунків з податку на додану вартість, експерт-бухгалтер досить часто потребує підтверджуючої або доповнюючої інформації, що міститься у документах, об'єднаних у групу “додаткові об'єкти”. Наведемо приклад: на розгляд експерту поставлене питання щодо правильності визначення суми податкового кредиту з певної операції придбання; вивчаючи це питання, експерт-бухгалтер проводитиме дослідження не лише конкретної податкової

накладної, застосовуючи прийоми формальної та арифметичної перевірки, а й договору постачання, в якому вказуватиметься договірна ціна товару, що, у свою чергу, є базою визначення суми податкового кредиту з ПДВ; крім того експерт-бухгалтер проведе взаємну перевірку показників податкової накладної та накладної, у якій відображено факт передачі товару, або ж документів, що засвідчуватимуть виплату грошових коштів контрагенту. Третя група об'єктів об'єднує документи, складені іншими фахівцями, або ж суб'єктами призначення судово-бухгалтерської експертизи. Вони мають не менш важливе значення у процесі дослідження, оскільки виступають безпосереднім джерелом інформації. Наприклад, вивчаючи матеріали справи, експерт-бухгалтер виявив невідповідність підписів у двох аналогічних документах. Проте, у межах своєї компетенції, він не має права визначати це як підробку підписів та обґрунтовувати у висновку. З метою підтвердження його здогадок, експерт-бухгалтер формує клопотання до суб'єкта призначення судово-бухгалтерської експертизи, у якій обумовлює необхідність проведення криміналістичної експертизи, як важливого аспекту для встановлення фактичних обставин справи. І лише у випадку задоволення клопотання, експерт має право спиратися на отримані висновки у процесі подальшого дослідження. Вивчаючи документи, експерт-бухгалтер застосовує різноманітні методи, прийоми та способи. У результаті дослідження судової практики розгляду справ, пов'язаних зі сплатою ПДВ, було виділено три групи питань, які становлять основу методики дослідження експерта-бухгалтера, зокрема [3, ст.351]: питання, пов'язанні з формуванням, обліком і сплатою суми податкового зобов'язання з ПДВ; питання, пов'язані з формуванням, обліком та відшкодуванням суми податкового кредиту з ПДВ; питання, пов'язані з нарахуванням, сплатою або відшкодуванням податку на додану вартість. Слід пам'ятати про особливості використання деяких з них, наприклад, зустрічної та експертної перевірки. Зустрічна перевірка застосовується у разі необхідності підтвердження достовірності надання податкової накладної одним підприємством іншому. Тут компетенція експерта-бухгалтера обмежується, оскільки він не має права на здійснення запити документа самостійно. У цьому випадку формується клопотання до суб'єкта призначення експертизи з метою проведення такої перевірки [1, ст. 62]. Проведене дослідження дало змогу виявити механізм застосування методичного інструментарію у процесі судово-бухгалтерської експертизи справ, пов'язаних з податком на додану вартість. Розглянуті вище прийоми документального контролю є основними у процесі судово-бухгалтерської експертизи. Поряд з ними застосовуються розрахунково-аналітичні методи, які у своєму складі передбачають методи економічного аналізу, економіко-математичні і статистичні методи. Проте документальні прийоми і до сьогодні залишаються найважливішими у процесі виявлення фактичних обставин справи. Поряд з цим, виявлення фактичних обставин справи вимагає застосування прийомів контролю, які не входять до компетенції експерта-бухгалтера, зокрема експертні та зустрічні перевірки. У процесі дослідження розкрито механізм застосування основних методів і прийомів судово-бухгалтерської експертизи у справах, пов'язаних зі

сплатою ПДВ. Дослідження експерта-бухгалтера передбачає не лише правильне застосування методичного інструментарію, а й врахування всіх питань, що можуть поставати у процесі дослідження справ відповідного спрямування. Тому даний напрямок є перспективою подальших досліджень.

Література:

1. Волкова І.А. Судово-бухгалтерська експертиза: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: Центр учбової літератури, 2009. 84 с.
2. Судово-бухгалтерська експертиза. Навчальний посібник для студентів спец. 7.050106 “Облік і аудит”. / За ред. д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинця, Житомир: ПП “Рута”, 2004. 460 с.
3. Федчишина В.В. Методичне забезпечення експерта-бухгалтера у справах з ПДВ. Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки. 2010. № 2(52). 346-353с.

Кір'ян О. І.

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри
Економіки та менеджменту Української інженерно-педагогічної академії
м.Харків, Україна*

Ищенко В. О.

*Здобувач гр. ЗМП М22мг
Української інженерно-педагогічної академії
м.Харків, Україна*

**ІНКЛЮЗИВНА КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК ДЖЕРЕЛО
ІНКЛЮЗИВНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ**

Світова спільнота поступово підходить до якісних змін в розумінні напрямку подальшого розвитку людства. Україна також вступила в своєму розвитку до стадії впровадження в життя соціально відповідальної політики розвитку, в тому числі й економічного. І однією зі складових цього розвитку стає інклюзивне зростання. Від перших кроків впровадження інклюзії в освітніх процесах вітчизняне суспільство поступово переходить до впровадження інклюзивних інституцій інклюзивного суспільства, про що свідчать стратегічні цілі, викладені в Проекті Стратегії сталого розвитку України до 2030 року [1]. Однак для забезпечення можливості участі більшості членів суспільства в економічному зростанні країни, для залучення їх до економічної діяльності в обсязі, доступному в тому числі й людям з особливими потребами, необхідно викоринити застарілі погляди на інклюзію як на благодійність. Історія попередніх століть доводить, що багато митців, геніїв в окремих галузях були попередньо визнані сучасниками не зовсім повноцінними в багатьох інших сферах життєдіяльності, що не завадило

з'явитися винаходам, науковим теоріям, розробкам, що й зараз вражають значущістю для людства.

Для реалізації вказаної стратегії та вступу в коло розвинених країн світу щодо розвитку інклюзивної економіки необхідно, щоб більшість населення, особливо працездатного населення та молоді, пристало на цю політику, змінило власну психологію в бік сприйняття людей з особливими потребами як рівноправних членів не тільки суспільства, а і власного трудового колективу. Саме це питання повинно стати основним елементом корпоративної культури кожної організації в Україні. До сьогодні більшість роботодавців звертають увагу на працевлаштування людей з інвалідністю як на вимушений процес [2, ст. 19], майже не звертаючи уваги при цьому на комплексну складову законодавчого забезпечення праці інвалідів [2, ст. 17], або прирівнюють для них навантаження та умови праці до всіх інших робітників, обґрунтовуючи це «толерантним ставленням» та «дотриманням рівноправного відношення». Обидва варіанти не дають можливості суспільству, економіці стати дійсно інклюзивними.

Це питання хвилювало багатьох науковців та призвело в розвинених країнах до формування Концепції інклюзивної інноваційної діяльності та інклюзивної інноваційної політики [3, 4], де інклюзія містить не тільки турботу про осіб з інвалідністю, але й про інші не захищені верстви населення – стареньких, людей, що втратили роботу, дітей, людей після катастроф та ін. Результатом інклюзивної інноваційної політики повинно стати суспільство, в якому відсутні обмеження для адекватних людей з різноманітними потребами – від формування оптимальних умов на робочому місці та розвитку доступного простору в цілому в громаді, в країні до формування профорієнтаційних, реабілітаційних та рекрутингових програм, що дозволили б заздалегідь визначити потреби окремої особи, її здібності, забезпечили б пошук відповідного роботодавця та забезпечили його розуміння щодо потреб майбутнього працівника.

Однак людина живе і працює не в вакуумі, а в колективі, в суспільстві. І тому є запит на формування у кожного члена суспільства толерантного ставлення до людей з інвалідністю, у працівників організації – здатності переформатувати вимоги до таких колег в разі потреби. Забезпечити це здатна вірно побудована та постійно оновлюєма корпоративна культура, яка шляхом провокування наслідування поведінки керівництва, зацікавлення шляхом аналізу визначення вигод від працевлаштування осіб з інвалідністю поступово повинна перевести робітників на сприйняття особи з інвалідністю як рівного, що має певні проблеми і потребує осмисленої тактової допомоги, узгодження наповнення робочого місця та удосконалення організації інформаційно-комунікативних процесів.

На наш погляд, сучасна корпоративна культура повинна обов'язково містити:

- освітню (роз'яснювальну) складову, що забезпечує узгодженість інтересів та дій всіх членів колективу і вчить їх взаємодіяти між собою, враховувати всі сильні та слабкі сторони свої та колег і забезпечувати діяльність, яка нейтралізує вказані недоліки;

- організаційну складову, що забезпечує підлаштування робочих місць під потреби окремо взятого робітника;
- нормативно-правову складову, що на законодавчому рівні роз'яснює всім учасникам трудових відносин їх права, обов'язки та відповідальність; узгоджує конфлікт сторін;
- соціальну (в т.ч. екологічну) складову, яка б оберігала інклюзивних членів колективу та ін.

Результатом впровадження нової корпоративної культури повинно стати формування корпоративного духу єдності та взаєморозуміння в колективі. Це, в свою чергу. Буде призводити до розкриття потенціалу кожного працівника та до збільшення сумарної результативності праці колективу організації. Поступове вирівнювання та забезпечення потреб кожного члена суспільства призведе до сприйняття інклюзії як беззаперечної складової економічних процесів в країні та на окремо взятому підприємстві, як додаткового джерела отримання підприємством новаторів, відповідальних робітників, створення все кращих умов розвитку людини в суспільстві. Тож корпоративну культуру можна вважати одним з найбільш значущих джерел розвитку інклюзивного економічного зростання.

Література:

1. Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року. Проект Закону України від 07.08.2018 № 9015. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ЖН6YF00A?an=332>
2. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні. Закон України 875-ХІІ від № 876-ХІІ від 21.03.1991 зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
3. Федулова Л.І. Інклюзивні інновації в системі соціально-економічного розвитку // Економіка: реалії часу. 2016. № 3(25). С. 56–65 URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2016/No3/56.pdf>
4. Продіус О.І. Напрями розвитку інклюзивних інновацій на засадах взаємодії влади, бізнесу та громадськості // Причорноморські економічні студії. Випуск 48-3. 2019. С. 35-39 URL: http://bses.in.ua/journals/2019/48_3_2019/7.pdf
5. Прогнімак О. Д. Інклюзивний розвиток України: перешкоди vs-перспективи // Економічний вісник Донбасу, 2018. № 1(51). С.187–190. <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/130511>

Кір'ян О. І.

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри
Економіки та менеджменту Української інженерно-педагогічної академії
м.Харків, Україна*

Панченко Ю. О.

*Здобувач гр. ЗМП Пуб21мг
Української інженерно-педагогічної академії
м.Харків, Україна*

ІНКЛЮЗИВНА СКЛАДОВА АНТИКРИЗОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ МЕДИЧНОГО ЗАКЛАДУ

Наявне середовище сформувало умови, за яких криза стає майже звичайними умовами існування організації, особливо медичного закладу. Це змушує до одночасного впровадження антикризового менеджменту з метою підтримки поточної стабільної діяльності та впровадження медичної реформи з урахуванням сучасних викликів, євроінтеграції та досить частих умов виникнення форс-мажорів. Для закладів охорони здоров'я вірогідність настання елементів кадрової, ресурсної, організаційної, фінансової [1], соціальної кризи в сучасних умовах суттєво посилюється. Виходячи з цього, є нагальна потреба в активному використанні оновленого антикризового менеджменту з одного боку та у впровадженні сучасних технологій лікування, управління, розвитку персоналу та організації його діяльності з іншого.

Враховуючи наслідки військового конфлікту на теренах нашої країни, закладам охорони здоров'я слід переорієнтуватися на значне збільшення кількості як пацієнтів, так і персоналу зі складу людей з особливими потребами, тобто формувати інклюзію як одну з невід'ємних складових менеджменту організації охорони здоров'я.

Необхідно визначитись з основними першочерговими складовими дорожньої карти розвитку закладу охорони здоров'я щодо інклюзивних змін в роботі персоналу. Нажаль, більшість пересічних громадян, в тому числі й значна частина медичних працівників, вважають, що будь-яка людина з особливими потребами має зменшену продуктивність праці, і тому при її наявності в колективі на інших його членів буде переміщуватись додаткове робоче навантаження. Це очікувано провокує напруженні стосунки в колективі та є джерелом майбутньої кризи.

Для її подолання вважаємо за необхідне попередньо провести як роз'яснювальну загальну роботу з усім персоналом [2] щодо особливостей діяльності на кожному робочому місці, разом сформувати професіограми з акцентом на психофізіологічні вимоги до працівників та додатковим пунктом інклюзивного допуску. Крім того, важливо розробити оновлену комунікативну систему, яка б дозволила працівникам з особливими потребами так само продуктивно взаємодіяти з усіма колегами відповідно до вимог посади.

Наступним постійним елементом антикризового менеджменту повинно стати

впровадження гнучкого формату робочих місць. В разі, коли робітник (навіть без особливих потреб, але з певними проблемами зі здоров'ям) буде мати право впровадити певні зміни в склад або якість предметів, освітлення, окремої техніки та ін. на робочому місці, це призведе до стійкого підвищення продуктивності праці, забезпечить високу вмотивованість працівників залишатися саме в цьому закладі.

Як для працівників, так і для відвідувачів медичного закладу важливі умови простору, забезпечення здатності самостійно бути мобільним. Тому акнтикризова дорожня карта розвитку закладу повинна складатися за допомогою консультантів з особливими потребами або за допомогою періодичних тестових залучень людей з різними потребами – від вад зору та людей на візках, так і поєднаних випадків, стареньких з ковінками, милицями, в окулярах та «паламаном» слуховим апаратом, жінок з непосидючими малими та ін. Дослідженню повинні підглядати не найбільш популярні напрямки руху та кабінети з отримання послуг, а кожен поверх, кожна кімната, місця відпочинку – як працівник закладу охорони здоров'я, так і відвідувач можуть потребувати знаходження всюди [3, 4]. Додатково необхідно досліджувати таке не досить популярне питання як шляхи евакуації в разі виникнення аварійних ситуацій. Досить часто потрапити на пожежну евакуаційну драбину, що за вікнами, видряпатись по ній на дах може лише спритний спортсмен, а не звичайний громадянин, тим більш – людина з особливими потребами.

Тож антикризовий менеджмент закладу охорони здоров'я повинен забезпечувати психологічну складову в колективі щодо толерантного сприйняття працівниками колег та відвідувачів з особливими потребами, дозволяти оперативно змінювати зміст робочого місця та постійно впорядковувати та оптимізувати навколишній простір для нейтралізації проблем щодо користування ним окремих осіб з певними фізичними обмеженнями.

Література:

1. Барановський О. І. Сутність і різновиди фінансових криз // Фінанси України. 2009. № 6. С. 3-13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2009_6_2
2. Гамрецький І.С., Столяренко О.В., Столяренко О.В. інтеграція людей з особливими потребами у суспільство як прояв ціннісного і толерантного ставлення до людини // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами № 9(11). С.27-39. 2012. URL: <http://ap.uu.edu.ua/article/70>
3. Атестація робочих місць за умовами праці в закладах охорони здоров'я. Електронний ресурс. URL: <https://smr.gov.ua/uk/2016-03-14-08-10-17/informatsijni-materiali/informatsijni-materiali-z-pitan-sotszakhistu/15858-atestatsiya-robochikh-mists-za-umovami-pratsi-v-zakladakh-okhoroni-zdorov-ya.html>
4. ДБН В.2.2-10:2019 Будинки і споруди. Заклади охорони здоров'я. Київ : Мінрегіон, 2019. 104 с. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/08/Persha-redaktsiya-DBN-Ohorona-zdorovya.pdf>

Кір'ян О. І.

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри
Економіки та менеджменту Української інженерно-педагогічної академії
м.Харків, Україна*

Гятодверний М. А.

*Здобувач гр. ДМП М22мг
Української інженерно-педагогічної академії
м.Харків, Україна*

ПРОБЛЕМИ ІНКЛЮЗИВНОГО ВИРОБНИЧОГО СЕРЕДОВИЩА

З початку спрямування вектору на європейські цінності в Україні стали приділяти активну увагу в тому числі й інклюзії як обов'язковому для розвинутого суспільства процесу. Однак більшою мірою розглядають інклюзію в освітньому процесі, адаптацію людей з особливими потребами до навчання та існування в побуті [1]. При цьому рекомендації щодо впорядкування виробничого простору аналогічно освітнього для потреб різних робітників майже не розглядають.

Існує нормативно-правова база, що зобов'язує організацію виділити 5 % робочих місць для працевлаштування людей з особливими потребами [2]. Але організаціями це здійснюється не за рахунок облаштування робочого простору, а за рахунок підбору персоналу, який зможе виконувати відповідні функції на вже наявному робочому просторі. Виключення становлять лише спеціально організовані підприємства відповідних спілок інвалідів з окремими захворюваннями (сліпих [3], глухонімих [4]), які потурбувалися про самостійне створення для себе робочих місць. Можна зробити висновок, що виробнича інклюзія поки в країні не розвинута.

Тобто, молода людина, що звикла себе відчувати активним членом суспільства в процесі навчання, при виході в доросле життя миттєво отримує шоківий вплив дійсності щодо складностей з її працевлаштуванням. І якщо професії, що дозволяють працювати віддалено, не залежати від виробничого простору організації, захищають юного фахівця, то для робочих професій інклюзія є на сьогодні чимось незвичним.

Керівник розуміє, що працівник, який не має альтернативи працевлаштування, буде триматися за робоче місце, тому виконуватиме роботу більш якісно, уважно, не буде зайвий раз конфліктувати тощо. Тому сучасному менеджеру важливо розглянути власну організацію на предмет можливого працевлаштування людей з особливими потребами. Приведемо приклад, орієнтуючись, наприклад, на так званих «візочників». Дуже часто аварії або хвороба обмежують можливість людини ходити, зберігаючи моторику рук та ясний розум. Така людина здатна швидко вчитися та виконувати роботу високого

рівня складності. Тож проблема буде лише в можливості дістатися до робочого місця та розміститися на ньому [5].

Для цього необхідно звернути увагу на 3 основні складові: умови – як з гідністю дістатися до робочого місця; організований простір робочого місця, на якому людина не відчуває своєї інвалідності та мінімально обмежена при виконанні робочих процесів; умови – як з гідністю та мінімумом складностей вирішити фізіологічні потреби (вбиральня, харчування тощо). Нажаль, на сьогодні навіть в лікарнях, куди повинен бути наданий доступ всім без винятку, перший та третій пункти майже не враховані (особливо проблемним є відвідування вбиральні), а в організаціях частіш за все відсутні всі три ці пункти. При цьому при оцінці можливого працевлаштування особи з інвалідністю розглядають саме робоче місце, майже не торкаючись інших вказаних вище питань [6].

Тому для адаптації індивідуумів з фізичними обмеженими можливостями у виробництво необхідно, на наш погляд, формувати такі стратегічні управлінські рішення, які дозволять максимально швидко реорганізувати простір під можливості таких осіб, але без шкоди умовам роботи іншим членам колективу. В першу чергу це буде стосуватися різноманітних дверних отворів, які повинні бути ширшими за візочок або дозволяти вільно пройти людині на милицях; наявності пандусів та перекатів (через поріг), досить пологих та не слизьких, з поручнями та іншими пристроями для безпечного пересування. Це – розташування вмикачів, розеток та ін, якими користується працівник (розміщення їх в зоні доступу – не біля підлоги, але й не на висоті майже 2 метри від підлоги). Це – розміщення обладнання, особливо на виробництві біля верстатів, з урахуванням його безпечності та доступності для працівника з інвалідністю. Інклюзивний менеджмент повинен, на нашу думку, передбачати також оновлену інформаційну систему з тим, щоб робітник мав можливість швидко та зручно повідомляти про аварійні випадки, про будь-які складності на робочому місці.

Можемо зробити висновок, що виробнича інклюзія – це застосування принципово нового підходу до впорядкування всієї території організації з урахуванням фізичних потреб як людей з інвалідністю, так і інших працівників, що мають тимчасові проблеми зі здоров'ям з метою надати їм можливість максимально реалізувати власний трудовий потенціал на користь організації.

Література:

1. Концепція розвитку інклюзивної освіти. Наказ МОНУ від 01.10.2010 № 912. Електронний документ. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>
2. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні. Закон України 875-ХІІ від № 876-ХІІ від 21.03.1991 зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>

3. Українське товариство сліпих (УТОС). Офіційний сайт. URL: <http://cputos.org.ua/pro-utos/>
4. Українське товариство глухих (УТОГ). Офіційний сайт. URL: <https://utog.org/>
5. Гамрецький І.С., Столяренко О.В., Столяренко О.В. Інтеграція людей з особливими потребами у суспільство як прояв ціннісного і толерантного ставлення до людини // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами № 9(11). С.27-39. 2012. URL: <http://ap.uu.edu.ua/article/70>
6. Білова Н. Робоче місце інваліда: усе, що потрібно знати // Податки & бухоблік Серпень. № 67-68. 2016. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2016/august/issue-67-68/article-20923.html>

Корженівська Н.Л.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки, підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Кушнір Л.А.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування ім.С.Юрія
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

АВТОМАТИЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЯК ПРЕРОГАТИВА В ІНКЛЮЗІЇ: ПРОПОНОВИ ПРОГРАМ УКРАЇНСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Сучасне управління підприємством в непростих економічних умовах складно уявити без повноцінної автоматизації, яка значно спрощує виконання рутинних операцій. Не став винятком і бухгалтерський облік, який вважається одним з основних постачальників даних для прийняття управлінських рішень. Пропоновані сьогодні моделі автоматизації бухгалтерських операцій та податкового обліку не просто забезпечують виконання всіх необхідних функцій, але і дозволяють ефективно оцінювати результати діяльності. Крім того, автоматизація знижує ризик помилок в документах і дозволяє ефективніше використовувати кадрові ресурси, перенаправляючи їх на виконання інших завдань, особливо для працівників з інвалідністю.

Бізнеси все частіше вибудовують сервісно-орієнтовані ERP-системи, інтегруючи між собою додатки на різних платформах. Такі системи дружні до змін бізнесу, як внутрішніх, так і зовнішніх. Зараз малі сервіси успішно інтегруються в морально застарілі облікові системи. Крім того, міграція між різними продуктами стає цілком вирішувальною задачею, завдяки чому компанії можуть переходити на інші рішення. На сьогодні це питання є надактуальним, як ніколи, для бухгалтерського обліку в українському бізнес-середовищі. Так як платформа 1С та BAS – вихідний код та розробка знаходиться в росії, пропонуємо огляд доступних на ринку України систем їх заміни в 2022 році:

- IT-Enterprise Бухгалтерія – це українська програма, що дає змогу вести всі типи бухгалтерського та податкового обліку. Зручна, проста у використанні та налаштуванні. У програмі реалізована можливість одночасного використання україно-мовного, російсько-мовного та англо-мовного інтерфейсів системи для різних користувачів, конфігурування під особливості ведення обліку в компанії, конвертації даних з інших бухгалтерських програм, вивантаження звітів в М.Е.Док та інші системи подачі звітності. За її допомогою можна вести облік по необмеженій кількості юридичних осіб тощо.

Важливими перевагами програми IT-Enterprise. Бухгалтерія є те, що вона орієнтована на комплексну автоматизацію підприємств, а також Відкрита архітектура побудови системи IT-Enterprise, що забезпечує можливість супроводу системи силами відділу автоматизованої системи обліку підприємства.

- Дебет Плюс. Забезпечення підходить для організації малого і середнього бізнесу. Крім бухгалтерського, має в своєму розпорядженні модуль управлінського обліку. Безкоштовну версію Дебет Плюс можуть використовувати як підприємці, так і малі підприємства. Система дозволяє вести складський облік, включає в себе систему взаємодії з клієнтами. У функції системи входить звіт бухгалтерського балансу, облік основних засобів, заробітна плата. Програма поставляється під ОС Windows, Linux, Mac OS. Безкоштовна версія системи «Дебет Плюс»: підходить як для підприємців, так і для малих підприємств; дозволяє вести складський облік як з бухгалтерією, так і без бухгалтерії (за бажанням користувача); працює на різних ОС - Windows, Linux, Mac OS, і СУБД - PostgreSQL, MySQL; повністю готова для роботи в умовах законодавства України і оперативно оновлюється в зв'язку з його змінами [2].

- MASTER: Бухгалтерія розроблена для українського ринку. В одній програмі можна одночасно вести облік діяльності необмеженої кількості юридичних осіб. Звітність формується окремо для кожного підприємства, а довідники контрагентів, співробітників та номенклатури - спільні. Програма передбачає роботу з усіма системами оподаткування.

Податкову й бухгалтерську звітність формувати легко: програма робить це автоматично. Користувач може роздрукувати документ, зберегти на комп'ютері чи відправити його одразу в контролюючі органи. Звіти можна вивантажувати в різні системи подачі звітності.

На MASTER: Бухгалтерію легко перейти з інших програм для бухгалтерського обліку. Дані про контрагентів, співробітників компанії, інформацію по договорах автоматично перенесуться до MASTER: Бухгалтерії. Користувач легко знайде потрібний документ, сформує платіжне доручення або нарахує зарплату працівникам [1].

Таким чином, сьогодні явної заборони на використання запозичених іноземним програм для бізнесу немає. Але що буде завтра, нікому не відомо. Далекоглядні вітчизняні бізнеси вже шукають альтернативи, і це — мудре рішення. До того ж, український розробник знає умови та особливості нашого ринку, а отже може запропонувати продукт, що краще задовольнятиме потреби не тільки бухгалтерського обліку як мови бізнесу, а й створювати інклюзивне середовище для своїх працівників.

Література:

1. MASTER: Бухгалтерія - нова програма для обліку на підприємствах малого та середнього бізнесу. URL: <https://news.dtki.ua/debet-kredit/partnernews/45185>.
2. Раєвська Н. Огляд безкоштовних і платних аналогів програми 1С: Підприємство, як альтернатива: є вона, чи все ж ні? URL: <https://tqm.com.ua/ua/likbez/ua-articles/bezkoshtovni-analohy-1s#debet%20plyus>.

Коркушко О.Н.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ім. С. Юрія
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Охотська А.С.

*здобувачка першого бакалаврського рівня
спеціальності «Облік і оподаткування»
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

СИСТЕМА ОБЛІКУ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Система розрахунку заробітної плати - це програмне забезпечення, яке використовується для впорядкування та управління виплат працівникам. Вона управляє та автоматизує виплати працівникам, забезпечуючи своєчасну виплату заробітної плати та відповідність місцевим та державним нормам. Програмне забезпечення для розрахунку заробітної плати полегшує роботу працівників, та дає час для виконання інших завдань, таких як планування та бюджетування. Система розрахунку заробітної плати з'явилася в результаті усвідомлення власниками бізнесу необхідності відстежувати закупівлі, продажі та всі фінанси компанії для успішного ведення бізнесу [1].

Багато хто вважає цю операцію складною або непосильною, оскільки все ще існує плутанина щодо того, що це таке і як її правильно виконувати. Працівники - це дуже цінний ресурс, їхня наполеглива праця та відданість допомагають вашому бізнесу працювати, як добре налагоджений механізм. Найважливішим завданням систем розрахунку заробітної плати є точний її розрахунок. Системи з повнофункціональними можливостями дозволяють управляти обліком робочого часу та відвідуваності, фінансами підприємства та структурою заробітної плати.

Великою перевагою для бухгалтерії та відділу кадрів є те, що системи розрахунку заробітної плати можуть впоратися з більшістю завдань по нарахуванню заробітної плати, від зручного зберігання основної інформації про співробітників до інформування про найновіше податкове законодавство. Автоматизація розрахунку заробітної плати сумісна з існуючими внутрішніми системами, що дозволяє впоратися з важкою роботою з розрахунку часу, заробітної плати та податків, одночасно підтримуючи відповідність вимогам законодавства. Деякі з них є частиною інформаційної системи управління людськими ресурсами, яка допомагає реалізовувати функції управління персоналом [2].

Коли прийде час подавати податкові форми, ваша система розрахунку заробітної плати може надіслати та попередньо заповнити документи за вас. Ваша система попередить вас, коли прийде час подавати документи, що позбавить вас від «головного болю», пов'язаного з подачею документів на відстрочку або сплатою штрафів за пропуск терміну.

Найбільшою перевагою системи розрахунку заробітної плати є економія часу. Програмне забезпечення для розрахунку заробітної плати дозволяє

автоматизувати основні завдання з розрахунку заробітної плати, які в іншому випадку вимагали б багато ручної роботи. Більшість програм пропонують розширені налаштування, які дозволяють визначити конкретні процеси, необхідні вашому підприємству від системи розрахунку заробітної плати.

Багато підприємств під час ведення обліку заробітної плати використовують велику таблицю Excel з багатьма факторами, які потрібно відстежувати. Застосовуючи систему розрахунку заробітної плати, ви можете бути спокійні, знаючи, що точно виплачуєте заробітну плату своїм працівникам, діючи відповідно до чинного податкового законодавства та відстежуючи відповідну фінансову інформацію. Використання системи розрахунку заробітної плати дозволяє швидко вносити зміни всередині компанії без зайвого клопоту. Навіть після того, як ви ввели початкові утримання та відрахування, пізніше, якщо необхідно внести зміни, авторизовані користувачі можуть отримати доступ до системи та внести необхідні зміни, не звертаючись до третьої сторони. Завдяки хмарній системі, користувачі можуть оновлювати інформацію, не виходячи з дому, якщо вони мають дозвіл на доступ до системи [3]. Це велика перевага для тих підприємств, на яких за дану ділянку обліку відповідають працівники з фізичними обмеженими можливостями.

Хоча багато з цих систем є зручними для користувача, все ж таки існують недоліки. Чим досконаліші функції системи, тим більше потрібно вивчити і тим більше часу знадобиться для ефективного використання системи. Незалежно від того, чи використовуєте ви хмарну або локальну систему, вам доведеться мати справу з додатковими витратами. Обидва типи систем можуть мати несподівані збої з різних причин. Крім того, потрібно пам'ятати про можливості системи і не переплачувати за систему з функціями, якими ви не будете користуватися. Хоча система усуває більшу частину рутинної роботи, все ще залишається місце для людської помилки. Особливо, на початковому етапі, коли доведеться вводити дані вручну, щоб запустити систему. При прийнятті на роботу нових співробітників існує ймовірність помилки при введенні їхньої інформації в систему. Система усуває багато ймовірних помилок при нарахуванні заробітної плати, але вона не є стовідсотково надійною [4].

Незалежно від розміру вашого підприємства та потреб у заробітній платі, безумовно, система розрахунку заробітної плати полегшує роботу бухгалтерії. Існує безліч варіантів систем розрахунку заробітної плати. Складність полягає в тому, щоб вибрати правильний. Одними з найбільш важливих міркувань будуть розмір вашого бізнесу та бюджет.

Література:

1. Шульцев І. А. Облік заробітної плати: монографія. Харків. 2021. 68 с.
2. Теліщук Л.О. Заробітна плата і питання її трансформації. Київ. 2003. 98-102 с.
3. Завіновська Г.Т. Економіка праці: навч. посіб. Київ. 2000. 200 с.
4. Куліков Г. Вплив заробітної плати на зайнятість населення. Харків. 2006. 96 с.

*Igor Kravchuk,**Politechnika Bydgoska, Polska*

CYFRYZACJA W ROZWOJU GOSPODAREK KRAJÓW UNII EUROPEJSKIEJ

W ostatnich dekadach obserwujemy transformację rozwoju społeczeństwa spowodowaną znaczącym postępem w sektorze technologicznym. Cyfryzacja jest postrzegana jako jeden z głównych czynników modyfikacji modeli rozwoju gospodarek. Nie są wyjątkiem i kraje członkowskie Unii Europejskiej. Od 2021 roku realizowane są kolejne Wieloletnie ramy finansowe (do roku 2027), umożliwiające sprawiedliwą i sprzyjającą włączeniu społecznemu transformację ku zielonej i cyfrowej przyszłości, wspierających strategiczną autonomię Unii w dłuższej perspektywie oraz zapewniających jej odporność na wstrząsy w przyszłości [1].

Finansowanie wydatków w ramach Unii Europejskiej jest wykonywane za pomocą funduszy. Nie chodzi tu o zwiążanie wpływów z określonych źródeł z wydatkami na ściśle wskazane cele, ale o wydzielenie z zasobów własnych Unii pewnej puli środków na etapie ich podziału dokonywanego już w wieloletnich ramach finansowych, a następnie z rocznego budżetu ogólnego UE z przeznaczeniem na finansowanie określonych celów Unii [2]. Zwłaszcza Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejski Fundusz Społeczny Plus oraz Fundusz Spójności wspierają cel polityki unijnej dotyczący zapewnienia bardziej konkurencyjnej i inteligentnej Europy dzięki wspieraniu innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej oraz regionalnej łączności cyfrowej poprzez czerpanie korzyści z cyfryzacji dla obywateli, przedsiębiorstw, organizacji badawczych i instytucji publicznych [3].

O ważności innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej świadczą wymagania prawa unijnego [3], że państwa członkowskie o wskaźniku DNB (dochodu narodowego brutto) równym lub przekraczającym 100 % średniej UE lub regiony lepiej rozwinięte przeznaczają co najmniej 85 % swoich zasobów EFRR na cel innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej i cel dotyczący dążenia w kierunku gospodarki zeroemisyjnej. Państwa członkowskie o wskaźniku DNB równym lub przekraczającym 75 % i niższym niż 100 % średniej UE lub regiony w okresie przejściowym przeznaczają co najmniej 40 % swoich zasobów EFRR na cel innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej. A państwa członkowskie o wskaźniku DNB niższym niż 75 % średniej UE lub regiony słabiej rozwinięte przeznaczają co najmniej 25 % swoich zasobów EFRR na ten cel.

Dodatkowo w Unii Europejskiej od 2021 roku uruchomiono Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności. Celem ogólnym Instrumentu wraz z promowaniem spójności czy wspierania zielonej transformacji jest również zapewnienie transformacji cyfrowej, tym samym przyczyniając się do pozytywnej konwergencji społeczno-gospodarczej, odbudowując i promując zrównoważony wzrost gospodarczy oraz integrację gospodarek Unii, promując tworzenie miejsc pracy

wysokiej jakości oraz przyczyniając się do strategicznej autonomii Unii i otwartej gospodarki oraz generowania europejskiej wartości dodanej [4].

Ponadto we wrześniu 2020 r. została zaprezentowana strategia dla UE w zakresie finansów cyfrowych. W kontekście głównych tendencji cyfrowych innowacji w strategii określono strategiczny cel finansów cyfrowych w Europie (upowszechnienie finansów cyfrowych dla dobra konsumentów i przedsiębiorstw) oraz cztery priorytety: (1) wyeliminowanie rozdrobnienia jednolitego rynku cyfrowego usług finansowych, co umożliwiłoby europejskim konsumentom uzyskanie dostępu do usług transgranicznych i pomogło europejskim przedsiębiorstwom finansowym zwiększyć skalę ich działalności w środowisku cyfrowym; (2) zapewnienie, aby ramy regulacyjne UE ułatwiały innowacje cyfrowe leżące w interesie konsumentów i sprzyjające efektywności rynku; (3) stworzenie europejskiej przestrzeni danych finansowych mającej na celu promowanie innowacji opartych na danych w oparciu o europejską strategię w zakresie danych, w tym zwiększenie dostępu do danych i udostępnianie danych w obrębie sektora finansowego; (4) sprostanie wyzwaniom i zagrożeniom związanym z transformacją cyfrową [5].

W październiku 2020 roku Europejski Bank Centralny (EBC) opublikował raport dotyczący wprowadzenia cyfrowego euro. EBC teraz rozważa jaki może być docelowy kształt cyfrowego euro. Etap prac analitycznych rozpoczął się w październiku 2021 i potrwa mniej więcej dwa lata, do października 2023. EBC zastanawia się, jaka może być konstrukcja cyfrowego euro i jak można by je dostarczać do placówek handlowych i konsumentów, a także jak jego wprowadzenie wpłynęłoby na rynek oraz jakie zmiany trzeba by wprowadzić w unijnych przepisach [6].

Literatura:

1. Rozporządzenie Rady (UE, EURATOM) 2020/2093 z dnia 17 grudnia 2020 r. określające wieloletnie ramy finansowe na lata 2021–2027
2. Oręziak L. Finanse Unii Europejskiej i strefy euro, Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH, 2020.
3. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1058 z dnia 24 czerwca 2021 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności.
4. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/241 z dnia 12 lutego 2021 r. ustanawiające Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności.
5. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-społecznego i Komitetu Regionów w sprawie strategii dla UE w zakresie finansów cyfrowych (24.9.2020 r.).
6. Cyfrowe euro. Źródło dostępu: https://www.ecb.europa.eu/paym/digital_euro/html/index.pl.html (22.11.2022).

Кушнір Т.М.

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу,
Львівського національного університету імені Івана Франка,
м. Львів, Україна*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ПРЕВЕНТИВНОГО МАРКЕТИНГУ В НЕПЕРЕДБАЧУВАНИХ УМОВАХ

Пандемія та війна стали серйозними випробуваннями для українських підприємств. Сфера туризму, гостинності, громадського харчування істотно постраждали від коронакризи, від війни по-різному втрачають усі. Традиційно, криза негативно чинила вплив на маркетинг, скорочувались витрати на маркетинг, зменшувався штат маркетологів, звужувалось використання маркетингових інструментів. Сьогоднішні реалії продемонстрували, що в умовах кризи маркетинг стає не тягарем, а навпаки тим шансом, який дозволяє пережити кризу, швидко адаптуватись до неї та мінімізувати втрати. Антикризові маркетингові заходи часто не є комплексно новою маркетинговою програмою, частіше – це просто комплекс маркетингових інструментів (в основному комунікаційних), які використовуються в умовах кризи задля запобігання впливу її наслідків на результати діяльності компанії.

Вочевидь, значна частина криз є непередбачуваними, складно спрогнозувати їх початок, перебіг та ймовірні наслідки. Чи є можливості запобігти наслідкам згубного впливу криз на діяльність підприємства? На наш погляд – так. Ключовим засобом, який дозволить уберегти компанію від негативних наслідків кризи є профілактика кризи. Інструментом цієї профілактики вбачаємо превентивний маркетинг. Це, звісно, не відмінить кризи, але за умов правильної маркетингової поведінки, наслідки впливу кризи на компанію будуть мінімальними.

На думку Г.В. Мозгової «гаслом превентивного маркетингу повинно стати «Передбач тенденції зміни потреби та інноваційних технологій її задоволення і використовуй ці знання для отримання конкурентної переваги» [2, с. 190].

Ми вбачаємо відкриту комунікацію з клієнтами, ретельну роботу, спрямовану на задоволення потреб споживачів рецептами успішної взаємодії під час кризи. В складних умовах покупець більш прихильно ставитиметься до тих компаній, які проявляють про нього турботу, а не думають про власні збитки чи оптимізацію. Соціально-відповідальні компанії з високим ступенем емпатії до своїх споживачів в умовах кризи значно швидше завойовують лояльність клієнта, ніж в умовах зростання.

«Концепція превентивного маркетингу передбачає використання спеціальних інструментів – інтегрованих маркетингових комунікацій, зокрема,

брендингу, паблік-рілейшнз, реклами тощо, які застосовуються навіть під час стабільного розвитку і функціонування компанії з метою створення резерву т. з. запасу міцності (конкурентоспроможності)» [1, с. 53].

Елементами превентивного маркетингу, на думку Г.В. Мозгової є:

1. Превентивне мислення.
2. Превентивну інформованість.
3. Превентивну профілактику бізнесу.
4. Превентивні методи:
 - зберігати бізнес, клієнта і т. д., а не працювати на їх трафік;
 - використовувати інновації та НДДКР;
 - виконувати постійне прогнозування потреб;
 - інші методи [2, с. 190].

«Превентивний маркетинг повинен передбачати і створювати потреби, а не підлаштовуватися під уже наявні» [3, с. 159]. В умовах кризи споживач прагне нетрадиційних шляхів задоволення потреб, тому хід на випередження буде вкрай ефективним засобом поліпшення взаємодії компанії з клієнтом.

Література:

1. Воловодюк С.С. Механізм забезпечення конкурентоспроможності будівельного комплексу України на принципах превентивності. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2016. Випуск 3 (03). С. 51-55.
2. Мозгова Г.В. Напрями вдосконалення антикризових заходів з позиції превентивного маркетингу. Бізнес-інформ. 2012. №2. С. 187-190.
3. Пілецька С.Т., Петровська С.В. Інструменти маркетингу в антикризовому управлінні. Економічний вісник Донбасу. 2020. №2(60). С. 158-164.

Лучик В.Є.

доктор економічних наук, професор, в.о. завідувача кафедри
інклюзивної економіки, кібернетики та комп'ютерних наук
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна

МОДЕЛЬ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВНЗ

Побудову математичної моделі логічно розпочинати з розгляду ієрархічної діяльності вищого навчального закладу. Термін ієрархія означає, що всередині самої структури існує установлений порядок підлеглості. Накази надходять лише від тих ланок структури влади, які знаходяться у цій структурі на вищому рівні за ті ланки, яким ці накази віддаються. Всі інстанції, які знаходяться нижче за ту, яка видала наказ, повинні їх без обговорень виконувати.

Студенти не володіють правами віддавати наказ від імені навчального закладу.

Нехай наша ієрархічна структура складається із трьох рівнів – адміністрація, факультети і студенти.

Нехай ВНЗ має nn стратегій (D_1, D_2, \dots, D_n) , пріоритетними серед яких будемо вважати перші kk $(D_1, D_2, \dots, D_{kk})$. Кожний факультет має свої mm стратегій (R_1, R_2, \dots, R_m) , серед яких пріоритетними будемо вважати перші ll $(R_1, R_2, \dots, R_{ll})$.

Нехай випускник ВНЗ визначається такими показниками (індикаторами):

$$I_1, I_2, \dots, I_s.$$

Введемо у розгляд функції

$$f_{ii}(I_1, I_2, \dots, I_s, t) \quad (1),$$

які визначають компетентності кожного випускника ii -го факультету у кожний момент часу t . У свою чергу:

$$I_a = I_a(D_1, D_2, \dots, D_n, R_1, R_2, \dots, R_m, t), \quad (a = \overline{1, s}).$$

Звідси випливає, що функції (1) можна представити співвідношеннями:

$$f_{ii} = f_{ii}(D_1, D_2, \dots, D_n, R_1, R_2, \dots, R_m, t) \quad (2)$$

Позначимо ефективність діяльності ВНЗ щодо ii -го факультету через функції $E_{ii}(D_1, D_2, \dots, D_n, t)$, а ефективність діяльності цього ж факультету – функціями $U_{ii}(R_1, R_2, \dots, R_m, t)$, ($ii = \overline{1, m}$). Очевидно, що справедливі такі нерівності:

$$f_{ii}(I_1, I_2, \dots, I_s, t) \geq 0, \quad E_{ii}(D_1, D_2, \dots, D_n, t) \geq 0, \quad U_{ii}(R_1, R_2, \dots, R_m, t) \geq 0.$$

Очевидно, що рівність нулю функцій $ff_{ii} = 0$ можлива лише для випадку одночасної рівності нулю функцій $E_{ii}(D_1, D_2, \dots, D_n, t) = 0$ і $U_{ii}(R_1, R_2, \dots, R_m, t) = 0$, що, практично, неможливо. Якщо значення цих функцій є досить близькими від нуля, то це служить сигналом для зміни стратегій та пріоритетів на університетському чи факультетському рівнях відповідно.

Функції ефективної діяльності ii -го факультету визначимо із формули:

$$ff_{ii}(E, U, t) = \alpha_{ii}E_{ii}(D_1, D_2, \dots, D_n, t) + \beta_{ii}U_{ii}(R_1, R_2, \dots, R_m, t), \quad (3)$$

де α_{ii} і β_{ii} – ваги функцій ефективності діяльності ВНЗ та ii -го факультету відповідно щодо ii -го факультету.

Таким чином, задача зводиться до оптимального вибору пріоритетних напрямів розвитку на університетському і факультетських рівнях з метою максимізації значень функцій вигляду (3) з відповідними обмеженнями на шукані змінні:

$$ff_{ii}(E, U, t) \rightarrow \max \quad (4)$$

$$\left\{ \begin{array}{l} (D_1, D_2, \dots, D_n), \\ (D_1, D_2, \dots, D_k), \\ (R_1, R_2, \dots, R_m), \\ (R_1, R_2, \dots, R_l), \\ E_{ii}(D_1, D_2, \dots, D_n, t) \geq 0, \\ U_{ii}(R_1, R_2, \dots, R_m, t) \geq 0. \end{array} \right. \quad (5)$$

Зрозуміло, що ця модель (4)-(5) є занадто ідеалізованою. В середині ієрархії кожна інстанція приймає до виконання накази, які надходять від вищої ланки і, у свою чергу, передає ці накази нижчим у ієрархії ланкам. При цьому відбувається перерозподіл влади між ланками ієрархії. Нехай рівень влади на jj -му рівні ієрархії описується функцією

$$p(jj, t), \quad (jj = 0, 1, 2). \quad (6)$$

Сукупність наказів формують потік влади, який надходить від jj -го до $(jj + 1)$ -го рівня. Потік влади

$$WW(jj, t) = \frac{p(jj, t) - p(jj + 1, t)}{t}$$

визначається як кількість влади, отриманої від jj -го $(jj + 1)$ -м рівнем за одиницю часу.

Для кожного рівня ієрархії справедливе твердження: швидкість зміни величини влади визначається потоками влади і реакцією системи.

Обчислимо яку кількість влади отримує чи втрачає jj -й рівень за проміжок часу Δt на інтервалі $[t, t + \Delta t]$. Ця кількість складається з:

потоків влади, який отримується з вищого на одиницю рівня ієрархії

$$\Delta p_- = WW(jj - 1, t)\Delta t;$$

потоків влади, яка віддається вищому на одиницю рівню ієрархії

$$\Delta p_+ = -WW(jj, t)\Delta t;$$

сумою потоків влади, які отримуються і віддаються з 0-го на 2-й рівень ієрархії і, навпаки

$$\Delta p_\Sigma = V_{02}(t) + V_{20}(t)\Delta t;$$

швидкістю $F(jj, t, p)$ обміну владою між рівнями ієрархії і законодавством

$$p_F = F(jj, t, p)\Delta t.$$

Таким чином, сумуючи величини Δp_- , Δp_+ , Δp_Σ , Δp_F , отримуємо:

$$\Delta p = p(jj, t + \Delta t) - p(jj, t)$$

або

$$\Delta p = \diamond WW(jj - 1, t) - WW(jj, t) + \diamond V_{02}(t) + V_{20}(t) \diamond + F(jj, t, p) \Delta t. \quad (7)$$

Із рівності (7) можна знайти швидкість зміни влади jj -м рівнем ієрархії:

$$\frac{\Delta p(jj, t)}{\Delta t} = -[WW(jj, t) - WW(jj - 1, t)] + \diamond V_{02}(t) + V_{20}(t) \diamond + F(jj, t, p) \quad (8)$$

Рівність (8) є справедливою для $jj = 0, 1, 2$. При $jj = 0$ потік влади треба вважати нульовою величиною (найвищому рівню ієрархії ніхто не може віддавати накази). Аналогічно, слід вважати нульовою величиною потік влади, який передає найнижчий рівень ієрархії вниз. Таким чином, потік влади на кінцях ієрархії дорівнює нулю:

$$W(0, t) = W(2, t) \equiv 0.$$

Звичайно, потрібно врахувати розподіл влади між її рівнями у початковий момент часу. Ця умова визначається рівністю:

$$p(jj, t_0) = p_0(jj).$$

Очевидно, що від того, як організована діяльність у ВНЗ, яким чином здійснюється виконання наказів вищих рівнів нижчими, як здійснюється контроль за їх виконанням, все це суттєво також буде впливати на випуск спеціалістів високої кваліфікації. Ця залежність представляється у такому вигляді:

$$f_{ii}(E, U, p, t) = \diamond \alpha_{ii} E_{ii}(D_1, D_2, \dots, D_n, t) + \beta_{ii} U_{ii}(R_1, R_2, \dots, R_m, t) \diamond \times (p(0, t) + p(1, t) + p(2, t)) \quad (9)$$

Тоді цільова функція (4) у моделі (4)-(5) приймає вигляд:

$$f_{ii}(E, U, p, t) \rightarrow \max \quad (10)$$

Перейдемо до розгляду більш складної ієрархії, наприклад, коли факультетський рівень поділяється на спеціальності, які, у свою чергу, також можуть ділитися на свої кафедри.

Переходимо до розгляду ієрархії із dd рівнів – на 0-му рівні знаходиться вищий навчальний заклад, а на останньому dd -му рівні – студенти, а між ними – $dd - 2$ факультети.

Нехай кожний ii -й факультет і його jj -а спеціальність, у свою чергу, має свої m стратегій $\diamond R_{1ijj}, R_{2ijj}, \dots, R_{mijj} \diamond$ розвитку, серед яких пріоритетними будемо вважати перші ll стратегій $\diamond R_{1ijj}, R_{2ijj}, \dots, R_{lijj} \diamond (jj = \diamond \diamond \diamond)$.

Нехай ефективність діяльності ii -го факультету jj -рівня ієрархії ($jj = \diamond \diamond \diamond$) визначається системою функцій $U_{ijj} = U \diamond R_{1ijj}, R_{2ijj}, \dots, R_{mijj}, t \diamond$. Очевидно, що справедливі такі нерівності:

$$U_{ijj} \geq 0.$$

Тоді ефективність діяльності ii -го факультету jj -рівня спеціальності можна визначити із рівності:

$$U_{ijj} = \sum_{k=1}^{jj} U(R_{1iik}, R_{2iik}, \dots, R_{miik}, t). \quad (11)$$

Звідси ефективність діяльності ii -го факультету можна знаходити за формулою:

$$U_{ii} = \sum_{jj=1}^{d-1} U_{ijj}. \quad (12)$$

Функції ефективності діяльності ii -го факультету визначимо із формул:

$$f_{ii}(E, U, t) = \alpha_{ii} E_{ii}(D_1, D_2, \dots, D_n, t) + \sum_{jj=1}^{d-1} \beta_{ijj} U_{ii} (R_{1ijj}, R_{2ijj}, \dots, R_{mijj}, t) \quad (13)$$

де α_{ii} і β_{ijj} – ваги функцій ефективності діяльності ВНЗ та ii -го факультету відповідно щодо її jj -ї спеціальності.

Таким чином, задача, яка зводиться до оптимального вибору пріоритетних напрямів розвитку на університетському, факультетському і кафедральному рівнях, приймає такий вигляд:

$$f_{ii}(E, U, t) \rightarrow \max \quad (14)$$

$$\left\{ \begin{array}{l} (D_1, D_2, \dots, D_n), \\ (D_1, D_2, \dots, D_k), \\ R_{1ijj}, R_{2ijj}, \dots, R_{mijj} \\ R_{1ij}, R_{2ijj}, \dots, R_{lijj} \\ E_{ii}(D_1, D_2, \dots, D_n, t) \geq 0, \\ U_{ijj} R_{1ijj}, R_{2ijj}, \dots, R_{mijj}, t \geq 0. \end{array} \right. \quad (15)$$

Нехай рівень влади на jj -му рівні ієрархії описується функцією

$$p(jj, t), (jj = 0, 1, 2, \dots, n). \quad (16)$$

Аналогічно, потік влади $W(j, t)$ визначається як кількість влади, отриманої від $(jj + 1)$ -го до jj -го рівня за одиницю часу. Зауважимо, що сума потоків влади $V(jj, ii, t)$, які отримуються і віддаються з віддалених рівнів ієрархії, визначається із рівності:

$$\Delta p_{\Sigma} = \sum_{ii=0}^n V(jj, ii, t) \Delta t.$$

Тоді

$$\Delta p = [WW(jj - 1, t) - WW(jj, t) + \sum_{ii=0}^n V(jj, ii, t) \Delta t + F(jj, t, p)] \Delta t. \quad (17)$$

Із рівності (17) можна знайти швидкість зміни влади jj -м рівнем ієрархії:

$$\frac{\Delta p(jj, t)}{\Delta t} = -[WW(jj, t) - WW(jj - 1, t)] + \sum_{ii=0}^n V(jj, ii, t) \Delta t + F(jj, t, p) \quad (18)$$

Крайові умови приймають вигляд:

$$W(0, t) = W(2, t) \equiv 0,$$

а початкова умова залишається незмінною.

Будемо вважати ієрархію неперервним середовищем. Тоді:

$$f_{ii}(E, U, t) = \alpha_{ii} E_{ii}(D_1, D_2, \dots, D_n, t) + \int_0^b \beta_{ijj} U_{ii} (R_{1iix}, R_{2iix}, \dots, R_{miix}, t) dx$$

Цільова функція (12) приймає вигляд

$$= \alpha_{ii} E_{ii}(D_1, D_2, \dots, D_n, t) + \int_0^b \beta_{ijj} U_{ii} (R_{1iix}, R_{2iix}, \dots, R_{miix}, t) dx p(ii, t), \quad (19)$$

де функція $p(x, t)$ є розв'язок задачі про теплопровідність:

$$\frac{\partial p}{\partial t} = \frac{\partial^2 p}{\partial x^2} + F(x, t, p), 0 < x < b, t > t_0;$$

$$\diamond WW(x, t)|_{x=0} = WW(x, t)|_{x=b} = 0;$$

$$p(x, t)|_{t=t_0} = p_0(x) \geq 0.$$
(20)

Припустимо, що функція $p(x, t)$ є незалежною від змінної x , тобто потік влади на всіх її рівнях є функцією лише однієї змінної часу:

$$p(x, t) = q(t) \geq 0.$$

Тоді задача (19) приймає вигляд:

$$\frac{dq}{dt} = \varphi(t), t > t_0;$$

$$\diamond q(t)|_{t=t_0} = q_0 \geq 0.$$
(21)

Маємо звичайну задачу Коші, яка при неперервності функції $\varphi(t)$ та її похідної має єдиний розв'язок.

Якщо ж припустити, що функція $p(x, t)$ є незалежною функцією від часу, тобто

$$p(x, t) = g(x) \geq 0,$$

то задача (20) приймає вигляд:

$$\begin{cases} \frac{d^2 g}{dx^2} + \varphi(x) = 0, 0 < x < b; \\ \frac{dg}{dx} \Big|_{x=0} = \frac{dg}{dx} \Big|_{x=b} = 0. \end{cases}$$
(22)

Розв'яжемо окремо перше рівняння із задачі (22):

$$\frac{d^2 g}{dx^2} = -\varphi(x),$$

$$\frac{dg}{dx} = -\int \varphi(x) dx = \theta(x) + C_1,$$

$$g(x) = \int \theta(x) dx + C_1 x + C_2 = r(x) + C_1 x + C_2.$$

Задовольняючи крайові умови задачі (21), знаходимо:

$$C_1 = -\theta(0),$$

$$C_2 = \theta(0)b - \theta(b),$$

звідки

$$g(x) = r(x) - \theta(0)x + \theta(0)b - \theta(b),$$

де

$$\theta(x) = -\int \varphi(x) dx, r(x) = \int \theta(x) dx.$$

Таким чином, побудована модель дозволяє максимізувати ефективність діяльності вищого навчального закладу, оптимізувати вибір пріоритетних спеціальностей, удосконалити модель управління ієрархічною системою ВНЗ.

Миронова С.П.

*доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Миронова С.О.

*здобувач вищої освіти спеціальності 075 Маркетинг
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна*

МАРКЕТИНГ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ПОСЛУГ ЯК ЧИННИК ЯКОСТІ ЇХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Інтеграція осіб з обмеженнями життєдіяльності в суспільний простір потребує синергетичного підходу до розвитку сфери послуг [1]. Одним із видів послуг невиробничої сфери є реабілітаційні послуги, які надаються людям з проблемами здоров'я. Вагомим чинником розвитку таких послуг, їх ефективності є маркетинг, який має враховувати потреби та запити осіб з особливими потребами [2].

Роль маркетингу особливо вагомою є зараз, коли реабілітаційні послуги надаються не лише державними, а й приватними закладами, навіть окремими приватними підприємцями. Правильна організація маркетингового процесу дозволить споживачам обрати потрібний заклад та фахівця серед багатьох пропозицій, а закладу – залучити саме адресного споживача. Грамотна маркетингова пропозиція є чинником якості послуги, оскільки також дозволить її проконтролювати і оцінити.

Маркетингова пропозиція реабілітаційних послуг має містити складові:

- конкретний опис послуги, зокрема, на відновлення якої функції вона спрямована; як це вплине на інші якості й системи організму; як кінцеві результати допоможуть соціальній інтеграції особистості;
- тривалість надання послуг та їх місце і загальній програмі реабілітації;
- вартість послуги, хто її фінансує;
- інформація про фахівців закладу, залучених до надання послуг;;
- місце розташування закладу, його доступність для осіб з інвалідністю та супроводжуваних осіб;
- можливість та умови розробки індивідуальних програм реабілітації;
- методи оцінки якості послуг та гарантії для споживачів.

Опис послуги має представлятися як в друкованому, так і електронному вигляді й надаватися споживачам різними шляхами: буклети, презентації в соцмережах, інформація через громадські організації, соціальні служби тощо.

Аналіз теорії й практики проблеми свідчить, що стан маркетингу в галузі реабілітаційних послуг, інклюзивної освіти є недостатньо розвиненим і не відповідає попиту. Однією з причин вбачаємо низький рівень міждисциплінарної взаємодії фахівців.

Наголосимо, що для якісного просування реабілітаційних послуг на ринку маркетингологи мають не лише володіти економічними та маркетинговими компетентностями, а й знаннями про особливості споживачів з проблемами здоров'я та/або фізичними обмеженнями, розумінням їхніх потреб, що відповідно потребує тісної співпраці економістів, маркетингологів з соціальними працівниками, психологами, реабілітологами, лікарями, громадськими організаціями. Окремим напрямом має бути взаємодія маркетингологів з адміністрацією закладів, які надають реабілітаційні послуги, самими споживачами та їхніми родинами.

Отже, одним із чинників підвищення ефективності реабілітаційних послуг для осіб обмеженнями життєдіяльності є впровадження в цій сфері сучасного маркетингу, розробка методів і прийомів якого може стати перспективним напрямом наукових пошуків.

Література:

1. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text> (дата звернення – 08.11.2022).
2. Стасюк О.М. Маркетинг у сфері реабілітаційних послуг: навчальний посібник. Львів: ЛДУФК, 2012. 157 с.

Нісходовська О.Ю.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки, підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ЕКОНОМІЧНІ ТЕОРІЇ В СИСТЕМІ НАУКОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗНАНЬ

Сучасна економічна теорія – це результат нашарування знань прокладений крізь різні історичні епохи, кожна з яких збагачувала її своїми здобутками та визначала власний предмет дослідження. Кожний наступний крок у розвитку економічної теорії був неможливим без попереднього, тому що, без переосмислення знання минулого крізь новітні економічні реалії неможливо створити нові знання про сучасний світ.

Дослідження, становлення і розвиток економічної думки України має дуже важливе теоретичне та практичне значення для відродження економічної культури й створення ефективної економічної системи, стійкої до безлічі загроз та кризових явищ. Адже, саме кризові явища в економіці слугують підґрунтям для теоретичних проривів у економічній теорії, дозволяють виявити всі суперечності й слабкі сторони, створюючи можливості для поглибленого пізнання сутності економічних явищ і процесів.

Саме тому сучасний розвиток економічної думки в Україні спрямований на не лише як подолати кризовий стан, а й перетворитися на систему об'єктивних досліджень перехідної економіки та ринкової економічної системи.

Отже, сучасна економічна теорія розвивається як динамічна наука.

Криза мейнстріму економічної теорії, яка була визнана західними науковцями ще в 70—80 рр. ХХ ст. змусила звернути увагу усієї світової наукової спільноти на дослідження представників гетеродоксальної економічної теорії, які раніше не сприймалися як наукові доробки і підлягали жорсткій критиці ортодоксів. Прикладний характер досліджень альтернативних напрямів економічної теорії був не тільки визнаний, але й їх представники майже щороку відзначалися Нобелівською премією з економіки.

На сьогоднішній момент, у науковому середовищі було і залишається дискусійним питання проблеми критеріїв виокремлення із цілісної системи економічних наук сучасної економічної теорії як його складової.

До таких критеріїв відносять:

- часовий чинник;
- зв'язок з трансформаційними змінами в сучасному господарському розвитку;
- актуальність з точки зору тематики економічних досліджень;
- врахування змін у методології сучасного аналізу;

- рівень практичної реалізації (використання теоретичних рекомендацій в економічній політиці, у практиці реформ);
- місце в структурі сучасних економічних шкіл і напрямів теоретичної думки та вплив на інші концепції і течії сучасної економічної теорії.

Вагомий внесок у розвиток сучасної економічної думки вніс М. Руденко. Основа його вчення, а саме створення концепції фізичної економії на засадах нової економіко-філософської системи, базується на синергії економіки, філософії, космології, фізики, математики й інших наук [3, с. 394].

Також не менш відома економіст Л. Горкіна у своїх працях вперше ґрунтовно розкрила питання виробничого кооперування селянства, колективного землеробства, а також його значення у формуванні теорії сільськогосподарської кооперації. Тобто, вона розглядає концепцію сільськогосподарської кооперації як соціально орієнтовану ринкову форму господарювання. Її погляди набули досить широкого визнання про сільськогосподарську кооперацію як допоміжну ринкову форму господарювання, яка об'єднує не виробництво, а саме виробників сільськогосподарської продукції у сферах її постачання, переробки, збуту та кредитування [1, с. 17–18].

Дослідження Л. Горкіної повною мірою описують соціально-економічну сутність сільськогосподарської кооперації, визначають передумови її формування і перспективи подальшого розвитку в ринкових умовах.

В умовах сьогодення існує безліч глобальних проблем. Тому, для їх вирішення, досить часто вчені-економісти різних теоретичних напрямів та шкіл поєднують свої зусилля і формують нові наукові гіпотези чи приймають оптимальні господарські рішення у межах кількох течій економічної думки. Доповнення мейнстріму економічної теорії появою монетарного посткейнсіанства, нового кейнсіанства, неоінституціоналізму, «нового» інституціоналізму яскраво демонструє поєднання сил економістів у вирішенні глобальних проблем сучасності [5, с. 14; 9, с. 28].

Література:

1. Горкіна Л.П. Нариси з історії політичної економії в Україні. Київ, 1994. 242 с.
2. Довбенко М. Криза економіки – не криза науки : монографія. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 304 с.
3. Руденко М.Д. Енергія прогресу. Нариси з фізичної економії. Видання друге, доповнене. Тернопіль : Джура, 2005. 412 с.
4. Сучасні економічні теорії: історія, методологія та перспективи розвитку : зб. матеріалів Всеукр. Круглого столу, м. Київ, 10 листопада 2016 р. Київ : КНЕУ, 2016. С. 9–16.
5. Феценко В.М. Сучасні економічні теорії: концептуальні витоки та еволюція змістовного наповнення.

Ново́солова О.С.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування*

Гузік С.І.

*студентка
Херсонського національного технічного університету,
м. Хмельницький, Україна*

ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ГРОМАДЯН ЯК СКЛАДОВА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Податок на доходи фізичних осіб виступає важливою компонентою національної податкової системи та одним з ключових елементів формування доходної частини бюджетів усіх рівнів, поряд з цим, він являється перспективним інструментом політики держави в процесі забезпечення соціальної рівності населення внаслідок регулювання рівня доходів фізичних осіб [1].

визначимо фіскальну роль ПДФО у формуванні бюджетів різних рівнів. Так, у 2021 році до Зведеного бюджету України надійшло 349,8 млрд. грн. ПДФО, що становить 21,0% загального обсягу доходів зведеного бюджету. Із них 212,2 млрд. грн. склали надходження до місцевих бюджетів та 137,6 млрд. грн. – до Державного бюджету України (рис. 1).

*Рис. 1. Динаміка надходжень податку та збору на доходи фізичних осіб до Державного та місцевих бюджетів України у 2019-2021 роках, млрд. грн.
Примітка. Складено автором за даними джерела [2].

Як видно з рис. 1, впродовж досліджуваного періоду динаміка надходжень ПДФО була позитивною при незмінності ставок оподаткування, що, в першу чергу, пов'язано зі зростанням розмірів бази оподаткування – доходів населення.

У таблиці 1 наведено динаміку надходжень податку та збору на доходи фізичних осіб до Зведеного бюджету та в розрізі Державного та місцевих бюджетів України у 2019-2021 роках.

Таблиця 1

Динаміка надходжень податку та збору на доходи фізичних осіб до Зведеного бюджету та в розрізі Державного та місцевих бюджетів України у 2019-2021 роках*

Роки	Надходження до Державного бюджету України, млрд. грн.	Темп приросту, %	Надходження до місцевих бюджетів, млрд. грн.	Темп приросту, %	Надходження до Зведеного бюджету України, млрд. грн.	Темп приросту, %
2019	110,0	+20,0	165,5	+19,8	275,5	+19,8
2020	117,3	+6,6	177,8	+7,4	295,1	+7,1
2021	137,6	+17,3	212,2	+19,3	349,8	+18,5

*Примітка. Складено автором за даними джерела [2].

Як видно з даних таблиці 2.1, надходження ПДФО мали додатній темп приросту. Найсуттєвіший приріст вони мали у 2019 році - +19,8%, у 2020 році приріст був значно повільнішим - +7,1%, а у 2021 році знов спостерігалось значне нарощування надходжень - +18,5%.

Доцільним є оцінити реальний розмір надходжень ПДФО відносно показника інфляції. Це дозволить нівелювати інфляційну складову і прослідкувати реальне зростання надходжень податку. З даних рис. 2.2 можна відмітити, що індекс інфляції має суттєвий вплив на формування номінального розміру надходжень ПДФО.

У 2019-2021 роках рівень інфляції в Україні суттєво зріс із 4,1% до 10%. З урахуванням інфляції реальні надходження ПДФО продовжували збільшуватися, попри значну інфляцію у 2021 році спостерігався істотний позитивний приріст ПДФО, як реального, так і номінального, що свідчить про приріст реальних доходів населення, що підлягають оподаткуванню.

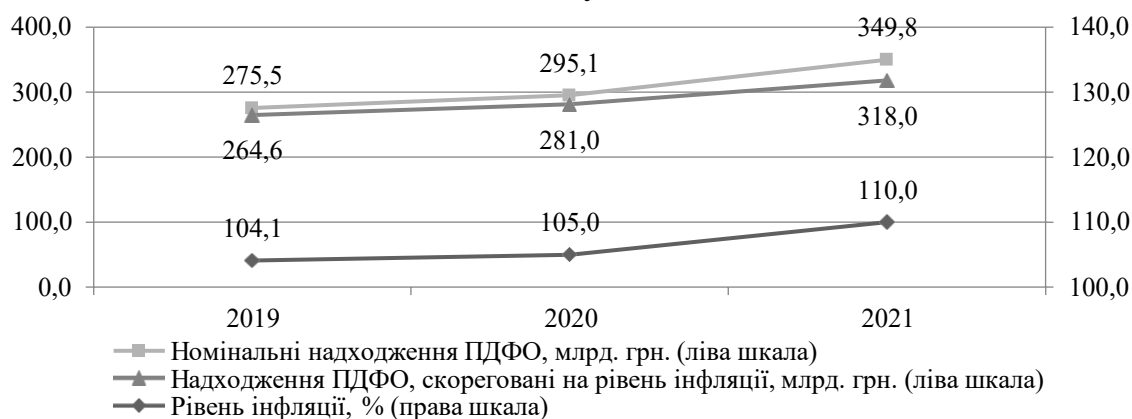

Рис. 2.2. Динаміка надходжень ПДФО скорегованого на рівень інфляції у 2019-2021 роках*

*Примітка. Складено автором за даними джерела [2].

У таблиці 2 представлено структуру розподілу надходжень ПДФО між державним та місцевими бюджетами.

Таблиця 2

*Розподіл надходжень податку та збору на доходи фізичних осіб між Державним та місцевими бюджетами України у 2019-2021 роках**

Роки	Надходження до Зведеного бюджету України, млрд. грн.	Надходження до Державного бюджету України, млрд. грн.	Частка в структурі, %	Надходження до місцевих бюджетів України, млрд. грн.	Частка в структурі, %
2019	275,5	110,0	39,9	165,5	60,1
2020	295,1	117,3	39,7	177,8	60,3
2021	349,8	137,6	39,3	212,2	60,7

**Примітка. Складено автором за даними джерела [2].*

Переважна частина ПДФО надходить до місцевих бюджетів України – близько 60%, решта – 40% до Державного бюджету України. Цей розподіл впродовж досліджуваного періоду залишався стабільним.

Література:

1. Ткачик Ф. П., Валігура В. А., Дмитрів В. І. Фіскально-регулюючий потенціал податку на доходи фізичних осіб. Економіка та суспільство. 2021. Вип. 29. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/602/576> (дата звернення: 18.11.2022).
2. ПДФО. Портал Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/incometax/> (дата звернення: 18.11.2022).

Оксенюк К. І.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва, торгівлі та логістики
Луцького національного технічного університету,
м. Луцьк, Україна*

ЛІЦЕНЗУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ РИНКІВ КАПІТАЛУ ТА ОРГАНІЗОВАНИХ ТОВАРНИХ РИНКІВ

Професійна діяльність на ринках капіталу – це діяльність акціонерних товариств, товариств з обмеженою відповідальністю або товариств з додатковою відповідальністю з надання фінансових та інших послуг на ринках капіталу під час здійснення будь-якого виду діяльності [1].

Професійна діяльність учасників ринків капіталу здійснюється виключно на підставі ліцензії, яка видається Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (крім професійної діяльності Центрального депозитарію цінних паперів та депозитарної діяльності НБУ).

Професійна діяльність Центрального депозитарію цінних паперів провадиться на підставі правил Центрального депозитарію цінних паперів, зареєстрованих НКЦПФР в установленому законодавством порядку.

Види професійної діяльності, які здійснюються на ринках капіталу:

- діяльність з торгівлі фінансовими інструментами;
- діяльність з управління активами інституційних інвесторів;
- депозитарна діяльність;
- діяльність з організації торгівлі фінансовими інструментами;
- клірингова діяльність;
- діяльність з управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю;
- діяльність з адміністрування недержавних пенсійних фондів.

Види професійної діяльності, які здійснюються на організованих товарних ринках:

- діяльність з організації торгівлі продукцією;
- діяльність з організації торгівлі інструментами грошового ринку.

Кількість професійних учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків, які мали ліцензії на проведення професійної діяльності на ринках капіталу, станом на 31.12.2021 року [2]

Ліцензії на впровадження професійної діяльності на ринках капіталу	Кількість професійних учасників ринків капіталу
діяльності з торгівлі фінансовими інструментами	188
депозитарної діяльності депозитарної установи	165
діяльності з організації торгівлі фінансовими інструментами	4
клірингової діяльності з визначення зобов'язань	7
діяльності з управління активами інституційних інвесторів (діяльності з управління активами)	307
діяльності з адміністрування недержавних пенсійних фондів	21
діяльності з управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю	40
діяльності з організації торгівлі продукцією на товарних біржах	3

Ліцензії на провадження професійної діяльності на ринках капіталу (клірингової діяльності з визначення зобов'язань) мають:

- ПАТ «Фондова біржа «Перспектива»;
- АТ «Фондова біржа «ПФТС»;
- ПрАТ «Українська міжбанківська валютна біржа»;
- АТ «Українська біржа»;
- ПАТ «Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках»;
- ТОВ «Українська універсальна біржа»;
- ТОВ «Українська енергетична біржа».

Протягом 2021 року Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку видала 5 та анулювала 65 ліцензій на провадження професійної діяльності на ринках капіталу – діяльності на ринках капіталу з торгівлі фінансовими інструментами.

Література:

1. Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» від 23.02.2006 №3480-IV. Відомості Верховної ради України, 2006, № 31, ст. 268. Зі змінами та доповненнями.
2. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/document/?id=12530000/>

Омельчак Г.В.

*старший викладач кафедри менеджменту та туризму,
КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР,
Запоріжжя, Україна*

ІННОВАЦІЙНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО У ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Об'єктами інноваційного підприємництва є інновації, під якими слід розуміти як принципово нові чи більш удосконалені продукти та послуги, а також нові методи організації, управління та фінансування інноваційного процесу.

Успіх підприємницької діяльності на туристичному ринку визначається насамперед привабливим туристичним продуктом – комплексом послуг, що задовольняють потреби туристів у ході подорожі. Якщо розглядати процес формування турпродукту з економічної позиції суспільного відтворення, який включає чотири стадії: виробництво, первинний розподіл (за власниками факторів виробництва), обмін і споживання, то зауважимо, що процес споживання та відтворення в туристично-рекреаційній сфері дещо відрізняється від аналогічних стадій під час виробництва будь-якого іншого продукту. Споживання турпродукту є лише особистим, а процес відтворення забезпечується лише через фінансову систему. Туристи витрачають гроші, купуючи тур та здійснюючи інші покупки у туристичній дестинації, туріндустрія перераховує податки до бюджету, бюджетні кошти у вигляді муніципальних (регіональних) видатків спрямовуються на відшкодування туристичних та інших ресурсів, на підтримку міської інфраструктури та забезпечення екологічної безпеки.

Світова туріндустрія працює за законами ринку. Проте держава може визначати туристичну політику, приймаючи відповідні закони та регулюючи макроекономічні механізми та нормативи на користь національного (внутрішнього) та в'їзного туризму, а також фінансувати низку цільових програм.

Тому під суб'єктами інноваційного підприємництва у туристично-рекреаційній сфері слід розуміти організації туристичної індустрії та санаторно-курортного комплексу, установи та підприємства науково-освітньої сфери та органів влади, які є на туристичному ринку як підприємці, які беруть участь в інноваційній діяльності, так і регуляторами соціально-економічних відносин.

Головною метою інноваційного підприємництва у туристично-рекреаційній сфері є створення якісного турпродукту, що дозволить залучити туристів, а для цього необхідно вирішити такі завдання: підготовка кваліфікованих кадрів; залучення інвестицій; вдосконалення системи оподаткування організацій, зайнятих в інноваційній сфері.

Сучасні передумови формування інновацій у туристичній сфері:

1) комплексний підхід здійснення туристично-рекреаційної діяльності (у формуванні якісного та повноцінного тупродукту беруть участь одночасно декілька організацій: транспортні, інформаційні, рекреаційні, анімаційні, засоби розміщення тощо);

2) орієнтація на попит (туризм змінюється від масового до індивідуалізованого, у зв'язку з цим пов'язана більш дробова сегментація туристичного ринку та поява безлічі спеціалізованих послуг);

3) інституційний підхід (в інноваційному розвитку туризму необхідна участь органів влади, організацій науки та освіти);

4) регулярне відтворення туристично-рекреаційних послуг (здійснюється за допомогою застосування інновацій та через фінансову систему муніципалітету).

Традиційно просування ринку інноваційного продукту (послуги) здійснюється двома способами:

- за принципом «технологічного поштовху», тобто випускають продукцію і потім шукають покупця;

- орієнтація на результат (попит): спочатку аналіз ринку, потім випуск продукції.

Впізнаваність інноваційного продукту може бути зроблена за допомогою трьох способів:

1) демонстраційний ефект (виставки, форуми, конференції, навчання, реклама);

2) посередництво між організаціями муніципальної інноваційної системи;

3) виконання конкретного замовлення (гранти, держзамовлення). Виконання конкретного замовлення здійснюється на конкурсній основі та є разовим фінансуванням.

Панченко О.М.

*кандидат економічних наук, доцент,
викладач кафедри обліку і оподаткування
Національного університету «Запорізька політехніка»,
м. Запоріжжя, Україна*

ОБЛІК ІННОВАЦІЙНИХ СТАРТАП-ПРОЄКТІВ: ІНКЛЮЗИВНИЙ АСПЕКТ

Стартап-підприємство – це суб’єкт господарювання, створений для втілення певної ідеї стартап-проєкту та подальшого його перетворення у доходний бізнес. При цьому основну частку прибутку у стартап-проєкті передбачається отримувати у вигляді інтелектуальної ренти.

Інтелектуальна рента – це дохід від успішного використання інтелектуального капіталу, сформований у результаті вигідного продажу матеріальних та нематеріальних інноваційних продуктів. Це рента, яка створюється талантом та знаннями інноватора. Саме така властивість стартап – проєктів зумовлює їх особливу привабливість з точки зору інклюзії.

Дійсно, люди, які мають фізичні обмеження для функціонування у традиційних сферах економіки, отримують можливість успішної особистісної реалізації від вкладення власного інтелектуального капіталу, своєї обдарованості у стартап-проєкти. Це особливо стосується стартапів в індустрії високих технологій, зокрема, ІТ-сфери. Це позитивний фактор в умовах інклюзії. Але є й обмежувальні фактори, одним з яких є облікове забезпечення стартап-проєктів.

Стартап- підприємці- це з одного боку представники сектору малого бізнесу з невеликим початковим фінансуванням, а з іншого – це складні с точки зору ведення бухгалтерського обліку суб’єкти господарювання. Науково-методичні підходи до бухгалтерського обліку діяльності стартап-проєктів, особливо управлінського, розроблені недостатньо. Це питання практично не розглядається у професійних виданнях для практикуючих бухгалтерів. Кваліфікованих спеціалістів бухгалтерів у цієї сфері також бракує. Самостійно побудувати ефективну облікову модель забезпечення завдань управління стартап-підприємством з урахуванням специфічних потреб організації інноваційного бізнесу зможе далеко не кожний творець стартап-ідеї.

Отже, існує нагальна потреба у не тільки у проведенні подальших наукових розвідок з цього питання, але й підготовці відповідних фахівців українськими закладами вищої освіти, зокрема з урахуванням інклюзії. При наявності відповідних освітніх програм здобувачі вищої освіти з обмеженими функціональними можливостями зможуть успішно освоювати професію бухгалтера зі спеціалізацією фахівці для стартап-бізнесу. Особливо ефективно така освітня програма буде функціонувати в умовах дуальної освіти, коли за

рахунок її вибіркової частини можна реалізувати максимально гнучкий інклюзивний підхід до урахування індивідуальних потреб кожного студента з обмеженими функціональними можливостями.

Пупяк М.І.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ,
м. Вінниця, Україна*

Войцицька О.О.

*студентка групи МЕВ-11 д(м),
факультету економіки, менеджменту та права
Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ,
м. Вінниця, Україна*

МІЖНАРОДНЕ ІНВЕСТИЦІЙНЕ ПРАВО: ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА ГОЛОВНІ АСПЕКТИ

Міжнародне право – це сукупність юридичних норм, договірних та звичаєвих, що виробляються внаслідок угоди між державами та регулюють відносини між учасниками міжнародного спілкування. Міжнародне інвестиційне право є одним із видів міжнародного права. Використовуючи праці Войціховського А. В., Задоя А. О., Кропової А.С. розглянемо визначення поняття «міжнародне інвестиційне право», його сутність та основні аспекти у різних літературних джерелах.

Для регулювання міжнародних інвестиційних відносин використовуються норми і принципи міжнародного економічного права, і в системі вони утворюють міжнародне інвестиційне право.

Міжнародне економічне право - це галузь міжнародного публічного права, яка є сукупністю принципів і норм, що регулюють відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права і є їх узгодженим волевиявом [2, с.12].

За словами Кропової А. С. міжнародне інвестиційне право - це сукупність принципів і норм, що регулюють відносини між держави з приводу капіталовкладень [4, с. 49]. Власне, міжнародне інвестиційне право, будучи правовою основою для учасників інвестиційної діяльності, регулює іноземні інвестиції, сприяючи їх зміні відповідно нових умов та сприяє вдосконаленню форм і методів забезпечення правового захисту. Загалом, інвестиційне право є відносно новою підгалуззю міжнародного економічного права, що вивчає специфіку правового регулювання міжнародної інвестиційної діяльності як різновиду господарської діяльності.

Інвестиції - це будь-який вид майна, яке можуть передавати юридичні та фізичні особи для відповідного його вкладення (інвестування) однією державою в економіку іншої. Юридична основа правовідносин у сфері іноземних інвестицій полягає у створенні відповідних умов і гарантій для інвесторів-власників, а також у визначенні відповідних організаційно-правових форм інвестування. У першу чергу в національному праві - у спеціальному інвестиційному законодавстві, а також у нормативних правових актах загального характеру (цивільне, фінансове, податкове, банківське, митне законодавство) - закріплені норми, що визначають правові форми регулювання іноземних інвестицій.

Міжнародна інвестиційна діяльність дає змогу інвестору мати прибутки не лише тоді, коли він передав свої інвестиції суб'єкту іншої держави, а й тоді, коли зазначений суб'єкт здійснює фінансово-господарську діяльність на місцевому ринку і теж отримує певний прибуток, частина якого знову надходить інвестору.

Державна підтримка інвестиційної діяльності передбачає участь держави у розробленні та/або реалізації інвестиційних проєктів. Відбір проєктних (інвестиційних) пропозицій та інвестиційних проєктів, для розроблення або реалізації яких надається державна підтримка, здійснюється на конкурсній основі на підставі даних Державного реєстру інвестиційних проєктів та проєктних (інвестиційних) пропозицій, а також експертних висновків за результатами проведення експертної оцінки їх економічної ефективності [5, с.10-11].

Іноземні інвестиції постійно виступають одним з ключових джерел соціально-економічного розвитку держави, оскільки саме від правильної інвестиційної політики, значною мірою, залежить зростання виробничого та економічного потенціалу, збільшення обсягів та якості виробництва матеріальних і духовних благ, розвиток всієї інфраструктури. Роль нормативно-правових факторів в сфері регулювання іноземних інвестицій є неocenенно важливою. Адже розширення і поглиблення міжнародних інвестиційних зв'язків, існування потужних міжнародних інвестиційних потоків відіграють одну з найважливіших ролей в процесі глобалізації світового господарства - це найважливіші фактори сучасного суспільного розвитку окремих країн і світового співтовариства в цілому.

Література:

1. Войціховський А. В. Міжнародне право: підручник. Харків. 2020. 544 с.
2. Дахно І. І. Міжнародне економічне право: навч. Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ. 2009. 304 с.
3. Задоя А. О. Міжнародна інвестиційна діяльність: посіб. Дніпро. 2018. 122 с.
4. Кропова А. С. Поняття «міжнародного інвестиційного права». *Традиції та інновації розвитку приватного права в Україні: освітній вимір*. Полтава. 2022. С. 49-51.
5. Скоробогатова Н. Є. Інвестування: навч.-метод. комплекс дисципліни. Київ. 2022. 61 с.

Пипяк М.І.,

*кандидат юридичних наук, доцент
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ*

Романова І.Л.

група ПР-11д(м)

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

За умов розбудови правової держави актуальним є питання створення міжнародних зв'язків й міжнародного співробітництва, дієвим інструментом чого виступає міжнародне право.

Зараз існує декілька основних підходів до розуміння природи міжнародного приватного права. Відповідно до першої концепції спостерігається чіткий його розподіл на міжнародне публічне право й міжнародне приватне право. Так, представники такого бачення вважають, що до міжнародного права варто віднести відносини приватного міжнародного права. Друга концепція передбачає, що міжнародне право є складовою цивільного права, тобто, міжнародне право виступає однією із цивільно-правових наук. Через такий підхід даний погляд названо «цивілістичним». Остання концепція полягає у тому, що вона розглядається у якості комплексу міжнародного права у публічній сфері із поєднанням із внутрішньодержавним правом.

Якщо простежити розвиток міжнародного права, то слід окреслити три базові теорії його постання. Аналіз історії походження міжнародного права дає змогу наблизитись до його розуміння й місця у загальній правовій системі. Відповідно до «державницької» теорії міжнародне право з'являється разом із появою самої держави. На право покладається структурна функція, воно врегульовує державні відносини, оскільки право не існує без наявності держави на національному рівні. Додержавницька теорія передбачає, що міжнародне право ніяким чином не є пов'язаним із виникненням держави. Прихильники такого погляду стверджують, що усі правила й відносини, можуть існувати у суспільстві незалежно від форми самого суспільства. Як приклад наводиться сім'я, де існують свої правила, котрі можуть повністю не сходитися з правилами держави. Зараз у соціумі відсутні перепони для того, щоби одна група людей могла контактувати із іншою, ґрунтуючись на своїх порядках та правилах. Міжнародне право у якості інструменту взаємодії має право діяти й поза межами держави, на всенародному рівні. Постдержавницька теорія виходить із принципу універсальності правових відносин між державами. Такий принцип спирається на ідею формування міжнародних відносин лише опісля того коли було сформовано основні правила, що підходили для усіх держав без винятку. Це пов'язано із тим, що кожна країна після доби Середньовіччя почала формувати власний

індивідуальний порядок, правила й норми існування. Міжнародне право виступає наймолодшим правом відносин поміж державами світу. Усі зазначені теорії наближають нас до розуміння самого міжнародного приватного права, його ідеї та місця у системі права.

Як зазначає Логвиненко М.Л., є науковці, які вважають міжнародне право вигадкою й взагалі заперечують його існування [3, с. 164]. Такі вчені пояснюють свій підхід на основі таких аргументів: 1) право взагалі є універсальним та виконується за присутності сили. Суб'єкти змушені виконувати правила поведінки, інакше до них буде застосовано таку силу. А зараз у світі відсутній механізм, який би можна було застосувати щодо держави-порушниці; 2) за відсутності сили, яку можна застосувати до порушників, держави можуть взагалі будь-що, виходячи із політичних бажань; 3) у світі немає міжнародного суду, тобто універсального органу, що розглядав би всі спори, які виникають. Наявні зараз міжнародні суди можуть розглядати справи лише за згодою держави; 4) сьогодні у світі відсутній єдиний законодавчий орган, що формує норми міжнародного права. Тобто немає єдиного парламенту в світі.

Якщо дослідити ряд ознак міжнародного права, можна зробити чітке узагальнення. Так, на думку Логвиненко М.Л., основний зміст міжнародного права становить міжнародне договірне право [3, с. 164]. Так само міжнародно-правовий характер властивий й колізійним нормам, адже домовленість між державами є побудованою та тій чи іншій нормі, це пов'язано із тим, що колізійна норма визначає міжнародний звичай, що складався століттями.

Як зазначає Гуцал І.Ю., питання щодо визначення місця міжнародного приватного права у правовій системі залишається дискусійним. Проте тепер, спираючись на предмет міжнародного приватного права уже можна виокремити основні підходи стосовно його місця в системі права [1, с. 40].

Загалом усі дискусії щодо природи міжнародного приватного права зводяться до протистояння між міжнародниками та цивілістами. Окремі загальнотеоретичні дослідження захищають ідею про те, що міжнародне право поділяється на міжнародне публічне право, що регулюються міждержавні відносини, і міжнародне приватне право, що регулює цивільно-правові відносини за участі іноземних фізичних та юридичних осіб чи щодо майна, яке перебуває за кордоном. Інше бачення природи міжнародного приватного права базується на цивільних правовідносинах. Якщо предметом міжнародного приватного права є відносини цивільно-правового характеру, то робиться висновок, що міжнародне приватне право є правом цивільним, а наука міжнародного приватного права відповідно належить до цивільно-правових наук. Проте існує й теорія, що поєднує елементи міжнародного та цивілістичного підходів. Така концепція «полісистемного комплексу» визначає й національно-правові, і міжнародні норми, що відносяться як до міжнародного права, так і до внутрішньодержавного права.

Як зауважує Логвиненко М.Л., беручи до уваги специфіку джерел права, пов'язану із колізійними нормами, що складають структуру міжнародного права, та визначають особливості її правового регулювання міжнародне приватне право у якості структурного елементу міжнародного права можна вважати самостійною галуззю права [3, с. 165]. Природа міжнародного приватного права є дуже тісно пов'язаною із цивільними правовідносинами. Загалом національне право виступає його основним джерелом, адже більшість суб'єктів міжнародного права є саме основними суб'єктами цивільного права - фізичні та юридичні особи. Щодо джерел міжнародного приватного права, то їх особливістю є комплексність, тобто поєднання міждержавних угод та національного законодавства. Такими джерелами є договори, міжнародні нормативно-правові акти, нормотворчі документи, акти цивільного права та інших галузей права, в яких містяться колізійні й матеріально-правові норми.

Отже, зараз відсутній єдиний підхід щодо розуміння правової природи міжнародного приватного права. Існує три основні точки зору, відповідно до яких міжнародне приватне право є складовою міжнародного права, внутрішньодержавного цивільного права чи поєднує елементи першого та останнього. Міжнародне приватне право є самостійною галуззю права та складовою міжнародного права, що впливає із його особливості та специфіки джерел, де міжнародні договори є важливим елементом. Проте природа міжнародного приватного права характеризується й присутністю цивілістичної складової, що підтверджується суб'єктним складом та наявністю норм національного цивільного права як джерела такої галузі права.

Література:

1. Гуцал І.Ю. Місце міжнародного приватного права в системі права. Право: історія, теорія, практика. м. Київ, 7-8 грудня 2018 р. С. 39-40. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/law/34dec2018/12.pdf> (дата звернення: 19.11.2022).
2. Довгерт А.С. Міжнародне приватне право. Загальна частина : [підручник] / А.С. Довгерт, В.І. Кисіль. – К. : Правова єдність, 2012. – 374 с.
3. Логвиненко М. Л. Природа міжнародного приватного права та його місце у правовій системі. *Актуальні проблеми політики*. Актуальні проблеми міжнародного права. 2021. Вип. 67. С. 163-167. URL: <https://doi.org/10.32837/app.v0i67.1167> (дата звернення: 19.11.2022).

Пупяк М.І.,

кандидат юридичних наук, доцент Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

Пройчев П.О..

група ПР-11д(м)

ДЕМОГРАФІЯ ТА СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА ТА ЕКОНОМІКА ПРАЦІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Розвиток України в напрямку незалежного та демократичного суспільства та її євроінтеграційний курс, стали вагомим фактором належного рівня чинного законодавства в поєднанні з життєвими реаліями для повного задоволення основних прав людини, зокрема права на повноцінне існування та розвиток безбар'єрного середовища на рівні місцевого самоврядування. Адже, суспільство не завжди готове приймати людей з обмеженими фізичними можливостями, коли ми говоримо про безбар'єрність – це насамперед ліквідація бар'єрів у свідомості людей.

Під системою «місцевого самоврядування» розуміють єдину, конституціональну і функціонально упорядковану сукупність місцевих жителів, які самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішують питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Головним елементом системи місцевого самоврядування є насамперед територіальна громада. Відповідно її волевиявлення, тягне за собою створення належних суб'єктів. В даному контексті мова піде про концепцію розкриття елементної бази суб'єктів, яка включає певні елементи, серед них: жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр.[1, с. 85] Так, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» регламентовано можливість прийняття органами місцевого самоврядування програм соціально-економічного та культурного розвитку, а також цільових програм з інших питань місцевого самоврядування. Це, зокрема, дозволяє їм затверджувати й безпосередньо реалізувати місцеві програми розвитку освіти, в тому числі інклюзивної освіти, з урахуванням особливостей соціального розвитку відповідних територій та виходячи з окреслених пріоритетів та власних фінансових можливостей з метою максимального задоволення населення локальними суспільними благами. Отже, саме органи місцевого самоврядування повинні бути наділені достатніми повноваженнями щодо забезпечення доступності та створення умов розвитку інклюзивної освіти на місцевому рівні. Це, відповідно, потребує оптимізації та чіткого розмежування повноважень органів влади різних рівнів у формуванні та реалізації освітньої політики в умовах інклюзії. [2]

Останні п'ять років стали визначальними у питанні інклюзії. Дійсно, питання доступності архітектурної, побутової, а також – доступності у свідомості громадян –

є нині дуже актуальним. Найбільш гострого значення воно набуло після революційних подій 2013-2014 року, які мають продовження в російсько-українській війні, наслідками якої є втрата здоров'я як військовими, так і цивільними громадянами України.

Таким чином, головною метою інклюзивної освіти є дотримання прав людини та принципу рівності, а також – усунення бар'єрів в системі освіти для дітей з особливими потребами. Важливим у контексті розвитку інклюзивної освіти в Україні є затвердження Концепції розвитку інклюзивної освіти від 01.10.2010 р., якою визначено загальні положення; мета, завдання, принципи; шляхи її впровадження; очікувані результати та фінансове забезпечення. Зокрема, джерелами фінансування встановлено кошти державного бюджету і місцевих громад, а також – громадських, благодійних і міжнародних організацій. [3, с. 71]

Отже, беручи до уваги вищезазначене, подальшого вирішення потребують питання щодо недостатності обсягів бюджетних коштів для фінансування розвитку місцевого самоврядування. При цьому необхідним постає першочергове врегулювання даних питань на законодавчому рівні. Таким чином, основним завданням, що має вирішуватись в процесі бюджетної децентралізації є забезпечення фінансової стабільності місцевих бюджетів шляхом формування достатнього обсягу ресурсної бази для виконання органами місцевого самоврядування покладених на них функцій та завдань. Це дасть змогу в повній мірі забезпечувати різні верстви населення якісними суспільними благами та послугами та сприятиме сталому розвитку регіону загалом.

Література:

1. І.А. Гарбарець Вплив демографічних процесів в Україні в умовах євроінтеграції. Збірник науково-методичних праць. Секція 1.Парадигма реабілітації в системі економіки країни. Вип.№2, 2020. С. 84-86;
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1997. №280/97-ВР;
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
3. А.В. Дем'янюк Органи місцевого самоврядування у забезпеченні розвитку інклюзивної освіти. Збірник науково-методичних праць. Секція 1.Парадигма реабілітації в системі економіки країни. Вип.№2, 2020. С. 71-72.

Ромашко О.М.

к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів,

Федяк І.І.

Здобувач освіти, напрям «Фінанси, банківська справа та страхування», Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м.Івано-Франківськ, Україна

СТРАХОВІ КОМПАНІЇ НА РИНКУ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ

Медичне страхування може здійснюватися у двох формах: обов'язковій та добровільній. Згідно статті 7 Закону України "Про страхування" медичне страхування знаходиться на першій позиції серед переліку видів обов'язкового страхування. Але поки що не існує єдиного концептуального підходу до запровадження обов'язкової форми медичного страхування [1]. А добровільне медичне страхування (ДМС) здійснюється страховими компаніями.

Страховики по ДМС в Україні – це приватні неспеціалізовані комерційні страхові компанії, які мають ліцензію на цей вид діяльності. Зі 140 компаній non-life ліцензію на медичне страхування мають близько 100, але реально зацікавлені в ДМС лише близько 25 [2].

Сформуємо в табл. 1 рейтинг страхових компаній України за показниками отриманих страхових премій упродовж 2021 року.

Як бачимо, СК «УНІКА» та СК «ПРОВІДНА» суттєво лідирують за обсягами зібраних страхових премій з показником у 807,5 та 794,3 млн. грн., що в 1,5 рази більше за розмір отриманих платежів наступної в рейтингу страхової компанії – СК «ІНГО». Такий самий кількісний розрив спостерігаємо і між п'ятим та шостим місцями в наведеному рейтингу. Проте між третім та четвертим і п'ятими місцями рейтингу розрив становить 1,15 разів.

Таблиця 1

ТОП-10 страхових компаній України в галузі медичного страхування за 2021 рік

№	Страхова компанія	Платежі, тис. грн.	Виплати, тис. грн.	Рівень виплат, %
1	УНІКА	807 542	535 213	66,28
2	ПРОВІДНА	794 320	483 130	60,82
3	ІНГО	543 594	334 385	61,51
4	АЛЬФА СТРАХУВАННЯ	469 844	292 301	62,21
5	ARX	460 477	207 342	45,03
6	УСГ	301 583	180 250	59,77
7	NGS	241 085	107 673	44,66
8	ТАС СГ	237 876	153 430	64,50
9	КРАЇНА	209 788	158 306	75,46
10	PZU УКРАЇНА	169 135	96 957	57,33

Джерело: складено авторами на основі [1]

Щодо обсягів страхових виплат, то рейтинг ТОП-10 страхових компаній аналогічний за винятком восьмого та дев'ятого місць.

За рівнем страхових виплат перше місце з показником 76% посідає СК «КРАЇНА». Друге місце серед ТОП-10 з показником >65% поділили СК «УНІКА» та СК «ТАС СГ». Проте за даними Форіншурер [1] третє місце за рівнем страхових виплат належить СК «ТЕКОМ», яка залучила найменший обсяг страхових премій від страхувальників.

Компанії-лідери ринку та частка покритого ними ринку ДМС наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Характеристика основних страховиків з добровільного медичного страхування в Україні у 2021 році

Страховик (рік входження на ринок)	Питома вага на ринку		Рівень виплат %
	по страхових преміях (питома вага – ранг)	по страхових виплатах (питома вага – ранг)	
УНІКА	14,7 (1 місце)	17,2 (1 місце)	66,28 (2 місце)
ПРОВІДНА	14,5 (2 місце)	15,4 (2 місце)	60,82 (8 місце)
ІНГО	9,9 (3 місце)	10,8 (4 місце)	61,51 (7 місце)
АЛЬФА СТРАХУВАННЯ	8,6 (4 місце)	9,4 (6 місце)	62,21 (6 місце)
АРХ	8,4 (5 місце)	6,7 (3 місце)	45,03 (16 місце)
УСГ	5,5 (6 місце)	5,8 (5 місце)	59,77 (9 місце)
Ринок ДМС	5 476 151 тис.грн.	3 108 819 тис.грн.	56,77

Джерело: складено авторами на основі [1]

Лідером на ринку ДМС як по страхових преміях так і по виплатах застрахованим є СК «Уніка». Питома вага компанії на ринку ДМС становить 14,7%. Проте, незважаючи на те, що по страхових преміях і виплатах вона займає провідне місце, рівень її виплат становить 66,28%, тобто за даним показником із 25 провідних страховиків по ДМС, СК «Уніка» посіла 2 місце. СК «Провідна», яка займає 2 позицію за преміями та виплатами, за рівнем виплат посідає 8 місце.

Слід відмітити, що середнє значення рівня страхових виплат з ДМС є досить високим і становило у 2021 році 56,77%.

Отже, в Україні ще не прийнято Закону «Про обов'язкове медичне страхування», тому є підстави стверджувати, що система ОМС перебуває тільки на початку становлення. Щодо добровільної форми, то в Україні незначна кількість страхових компаній реально зацікавлені в ДМС. Це пов'язано, в першу чергу, з тим, що страховики не надто бажають зв'язуватись з даним видом страхування, оскільки на їх переконання це невиправдано складно і невигідно, з точки зору страхових виплат, рівень яких нижче 45-60% не опускається, зумовлюючи діяльність вітчизняних страховиків практично на межі

рентабельності. А це позначається на доступності та якості медичних послуг для населення.

Література:

1. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>.
2. Рейтинг страхових компаній України. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife>

Уляна Савків

*кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і оподаткування
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

**АДАПТАЦІЯ ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ДО
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ**

Професійний бухгалтер – одна із найвідповідальніших, багатогранних та креативних професій, яка об'єднує такі напрямки діяльності: економіка, аудит, бізнес-аналітика, податкова та митна справа, менеджмент, комунікації, стратегічне управління, оцінка ринкової вартості бізнесу, фінансово-економічна безпека, міжнародні економічні відносини, зовнішньоекономічна діяльність тощо.

Професійні бухгалтери здійснюють ведення бухгалтерського, податкового, управлінського обліку із використанням сучасних автоматизованих інформаційних систем обробки даних; складають звітність у відповідності з міжнародними стандартами; нараховують заробітну плату працівникам; забезпечують перерахування податків, зборів, визначених законодавством; здійснюють контроль за веденням касових операцій, раціональним використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів; удосконалюють системи інформаційного забезпечення управління бізнесу для підвищення рівня ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства. Будь-які зміни щодо руху грошових коштів, майна, прав повинні знайти своє відображення в бухгалтерському обліку. Суспільство вимагає професіоналізму від бухгалтерського працівника та наділяє його високим ступенем довіри.

У сучасних умовах професія бухгалтера забезпечує ряд можливостей для кар'єрного зростання. В процесі професійної діяльності працівник може пройти шлях від асистента бухгалтера до головного бухгалтера, бізнес-аналітика, фінансового директора, інвестиційного радника, аудитора, топ-менеджера, власника компанії.

Стрімка цифровізація суспільного та економічного середовища забезпечує усім громадянам можливість отримувати швидкісний доступ до інформації, нові засоби для ведення бізнесу та самореалізації, навчання, робить життя комфортним та зручним, таким, що відповідає реаліям сучасності [1]. В умовах всеохоплюючої діджиталізації відкриваються нові перспективи для розвитку професії бухгалтера та розширюються можливості для залучення трудових ресурсів в сферу бухгалтерського обліку, зокрема людей з особливими потребами.

Важливе значення для залучення осіб з особливими потребами в професійне бухгалтерське середовище займає соціальна адаптація. Соціальна адаптація – процес пристосування індивіда до умов соціального середовища, формування адекватної системи стосунків із соціальними об'єктами, інтеграція особистості в соціальні групи, діяльність щодо освоєння стабільних соціальних умов, прийняття норм і цінностей нового соціального середовища [2, с. 8].

Соціальна адаптація в професійне бухгалтерське середовище передбачає пристосування індивіда до умов, правил та «шаблонів» поведінки. Процес соціальної адаптації допоможе людині з особливими потребами не лише засвоїти всі професійні норми, а й сприятиме формуванню свої власних і виробить навик діяти відповідно до них.

Отже, в процесі соціальної адаптації відбудеться зближення ціннісних орієнтацій індивіда з особливими потребами та колективу. Порушення механізмів соціальної адаптації, на нашу думку, є проблемою в сучасному суспільстві. Професійна діяльність без попередньої підготовки до професійного життя у «відкритому соціальному просторі», незахищеному середовищі не сприятиме залученню людей з особливими потребами в суспільний процес.

Важливе значення в процесі соціальної адаптації відіграє освіта. Основними вимогами до такої освіти є: включення осіб з особливими потребами в освітнє середовище та соціальне життя; задоволення потреб кожного учасника освітнього процесу необхідними умовами та засобами; забезпечення їх підтримкою, яка дозволяє їм бути успішними та відчувати безпеку.

Основна мета закладу вищої освіти – забезпечити можливість людині з особливими потребами повноцінно взаємодіяти в соціумі та активно навчатись, що в свою чергу забезпечить максимальний розвиток особистості та створить умови для успішної соціальної та професійної адаптації.

Професія бухгалтера сьогодні посідає провідне місце в рейтингах популярних професій та є високооплачуваною, має міжнародний статус та дозволяє працевлаштуватися у будь-якій країні світу, дає можливість працювати на фрілансі, відкрити власну справу.

Професіонали бухгалтерської справи потрібні для роботи в усіх секторах економіки: промисловість, транспорт, будівництво, фінансовий сектор, готельно-ресторанний бізнес, торгівля, агробізнес, сфера охорони здоров'я, культури, освіти, житлово-комунальних послуг тощо. Такі запити з боку суспільства до

професії бухгалтера дають можливість працевлаштуватись, реалізують право людей з особливими потребами на гідну винагороду за свою працю та надають широкі можливості для подальшого професійного розвитку.

Питання спрямування людей з особливими потребами в професійну сферу бухгалтерського обліку має глибокий соціальний сенс. Розробка нових соціальних підходів та соціальних технологій щодо їх адаптації в галузі бухгалтерського обліку є доцільною та необхідною.

Література:

1. Сидор Г. В., Савків У. С., Домбровська Н. Р. Цифровізація – сучасний вектор розвитку економіки в Україні. Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку : матер. VII Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., (м. Київ, 30 трав. 2022 р.). Київ, 2022.
2. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / [за заг. ред. І. Д. Звереві]. К. : Центр учбової літератури, 2008. С. 208.

Семенова Л.Ю.,

*к.е.н., доцент, доцент кафедри маркетингу,
Університет митної справи та фінансів,
м. Дніпро, Україна*

Волкова А.Р.

студентка 2 курсу бакалаврату спеціальності 075 «Маркетинг»

НЕОБХІДНІСТЬ ІНКЛЮЗІЇ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Поняття інклюзії у наш час набуває все ширшого значення, що, безперечно, пов'язано зі змінами в економічному та соціальному житті як країни, так і світу. Актуальність цього питання для України підсилюють процеси розшарування суспільства за багатьма факторами (зокрема фізичне, ментальне здоров'я, майнове положення, статус у суспільстві, тощо), спричинені подіями сьогодення. Унаслідок яких ми маємо вирішити питання ефективного використання всіх наявних ресурсів, у тому числі людського потенціалу, для подальшого розвитку економіки держави.

Термін інклюзії має різноманітні тлумачення, зокрема словник української мови говорить наступне: «Інклюзія – процес збільшення ступеня участі всіх громадян в соціумі, і насамперед, тих, що мають труднощі у фізичному розвитку»[1]. При цьому зрозумілим є те, що залучення громадян до взаємодії відбувається не шляхом примусу та абсолютного ігнорування індивідуальних особливостей та потреб особистості, а навпаки – з урахуванням бажань та забезпеченням усього необхідного. На перший погляд здається, що саме це і є

основною економічною проблемою в питанні інклюзії: надання необхідних умов потребує чималих вкладень, як часових, так і матеріальних, розумових, тощо і немає гарантії, що це надасть вигоду у майбутньому. Однак, у наш час такий підхід є просто необхідним, про що і йтиметься далі.

Перш за все варто визначити, яким чином інклюзія входить в економічне середовище. Взагалі інклюзія стосується не лише людей з фізичними вадами, якщо звернутися до даного терміну в освіті, за твердженням МОН інклюзивне навчання «базується на принципах недискримінації, врахуванні багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників» [2]. Таким же чином має відбуватися процес інклюзії в економіці – включення до процесу всіх його учасників. Тобто у даному контексті це не лише про людей з фізичними вадами, як зазначено в словнику - це про рівність незважаючи на соціальний статус, рівень матеріального забезпечення, стать, расу, релігію, тощо.

Зрозуміло, що такі судження не є новими, рівність давно прописана у Декларації прав людини. Однак у вимірі працевлаштування, це питання постає не менш гостро, ніж у галузі освіти й донині.

З правовими аспектами усе зрозуміло, але яка вигода цьому економіці? Як ми вже зазначали раніше інклюзія і справді потребує чималих витрат, але це варто робити не лише з морально-етичних принципів. Крім того, на макроекономічному рівні інклюзія має на увазі справедливий розподіл благ між галузями економіки, зростання, що поширюється всіма її секторами. Таким чином, необхідність форматування економічного розвитку України можна обґрунтувати з наукової точки зору.

Якби печально це не було визнавати, але економіка країни впродовж останніх п'яти років перебувала далеко не у стані свого розквіту. З кожним днем ведення повномасштабної війни ситуація погіршується. Величезне навантаження йде на усі її сектори економіки, страждають матеріальні, фінансові та особливо трудові ресурси країни. Збільшується кількість громадян, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранень чи інших ушкоджень здоров'я, одержаних у районах бойових дій. Посилується майнова нерівність: за оцінкою регіонального директора Світового банку у справах країн Східної Європи Аруп Банерджі до кінця року у бідності житимуть 25% населення України при тому, що до війни ця цифра складала трохи більше ніж 2%. Прогнози до кінця наступного року невтішні – 55% бідного населення. Крім того, соціальна нерівність посилюється і через внутрішні міграції українців, важкість пристосування до нових умов життя не оминула нікого.

Наслідки війни будуть ще довго тяжіти над нами опісля її завершення, тому наразі варто обрати чітку систему економічного розвитку, яка найкраще підійде з урахуванням наявної наразі ситуації. Також варто зрозуміти, що поняття «розвиток» не є тотожним із терміном «зростання», відповідно, він може

включати в себе як злети, так і падіння, але приносити позитивний результат у довгостроковій перспективі [4, с.4].

Таким чином, необхідність інклюзії для України є ковтоком свіжого повітря у стратегії економічного розвитку, що допоможе поєднати наявні ресурси та прагнення. Прямі зв'язки макро- та мікроекономічних детермінант економіки у контексті інклюзивного зростання, приведуть у довгостроковій перспективі до продуктивної зайнятості осіб, зменшення розшарування суспільства за майновим принципом, забезпечення кращого рівня життя населення, що цілком виправдає докладені до її впровадження зусилля.

Література:

1. СЛОВНИК.ua. URL: <https://slovnik.ua/index.php?swrd=%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D1%96%D1%8F>
2. ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>
3. World Bank says Ukraine has tenfold increase in poverty due to war URL: <https://www.reuters.com/world/europe/world-bank-says-ukraine-has-tenfold-increase-poverty-due-war-2022-10-15/>
4. Salatiuk, N. M. (2013). «Economic growth as a necessary condition for the transition to sustainable development». Naukovyj chasopys NPU imeni M.P.Drahomanova. Serii №18. Ekonomika i pravo. 2013. Issue 21. pp. 3–11.

Сиротенко А.О.

*викладач циклової комісії маркетингу, торгівлі та харчових технологій
ВСП «Ірпінський фаховий коледж НУБіП України»,
м. Ірпінь, Україна*

SEO – ОДИН ІЗ ВАРІАНТІВ РЕАНІМАЦІЇ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Війна порушує звичайний життєвий ритм і ламає всі плани. Це не в останню чергу стосується бізнесу.

Але життя триває: заспокоївшись, треба звикати до нових реалій і підлаштовуватися під них. Напевно, у підприємців, постало резонне питання – як врятувати бізнес під час війни? Як один із варіантів реанімації своєї справи – інтернет-маркетинг, а саме просування вашого сайту в пошуковій видачі Google (SEO).

SEO розшифровується як search engine optimization. Тобто пошукова оптимізація сайту. Це комплекс заходів, спрямованих на покращення роботи сайту та підвищення його позицій у пошуковій (органічній) видачі Google.

Хороші позиції – це хороша видимість, а це, у свою чергу, висока відвідуваність сайту та продажу.

Чому саме Google? Справа в тому, що за даними Reliabelsoft.net (і не тільки), це найпопулярніша пошукова система – на неї припадає 92% ринку. Гугл та Яндекс ще 10 років тому були конкурентами, але зараз частка Яндекса неухильно падає навіть у рунеті. Тому, якщо ви хочете розвивати бізнес в Україні та за її межами, вам є сенс виводити свій сайт у топ-10 саме Google, як найпопулярнішого пошуковика у світі.

Просування веб-ресурсу для збільшення продажів буває двох видів: внутрішнє; зовнішнє.

Внутрішнє просування сайту – це робота над ресурсом, до якої входить комплекс робіт: усунення помилок коду сайту; наповнення сайту якісним контентом; налаштування сторінок, адрес сайту; оптимізація швидкості завантаження сторінок; створення нових посадкових (комерційних чи цільових) сторінок та інше.

Зовнішнє просування – це оптимізація сайту за рахунок зовнішніх веб-ресурсів. Йдеться про закупівлю посилань на тематичних майданчиках. Це можуть бути статті з посиланнями на вас на інших авторитетних сайтах, відгуки на форумах, відгуках, Google Maps, матеріали на web 2.0, у соціальних мережах та ін.

Як правило, зовнішня та внутрішня оптимізація робляться комплексно, одночасно. Так як вони доповнюють один одного, і коли грамотно використовуються разом, дозволяють отримати результат – вихід у топ-10 видачі пошуку – набагато швидше. Бажаєте, щоб ваш бізнес приносив прибуток – займіться комплексним SEO.

Кажучи про види просування, треба зауважити, що воно буває "біле" та "чорне". "Біле" – це просування дозволеними Гуглом методами, воно не тягне за собою санкцій для сайту. "Чорне" просування – розкрутка сайту забороненими методами, вона не рекомендується, тому є високий ризик потрапляння під фільтри Google. Так, "білі" методи не діють миттєво (топ-10 за 1 місяць – це міф), але ніяких проблем у вигляді бана або зниження у видачі у вашого сайту не буде.

Для пошукових робіт Google дуже важливо, щоб бізнес-ресурс, що просувається, був: релевантний; корисний для користувачів.

Тобто, контент бізнес-сайту повинен відповідати зазначеній у налаштуваннях тематиці та задовольняти запити користувачів мережі, які потрапляють на нього. Крім того, що Google сканує контент сайту (текст, відео, фото, аудіо, зображення), він також реагує на фактори поведінки. Загальними словами – це час, проведений користувачем на веб-ресурсі. Чим він більший – тим краще. Адже це показує, що людині цікаво знаходитися на сайті, вона знайшла вирішення питання, і цей ресурс, таким чином, є корисним для

користувачів. Отримуючи такі сигнали, Google ранжує сайт вище, ніж аналогічні, але з гіршими поведінковими факторами. Для того, щоб вони були на високому рівні, саме потрібно просування сайту або SEO.

Важливим фактором для розкрутки веб-ресурсу є цитування. Це стосується вже згадуваної вище зовнішньої оптимізації. Її завдання – зробити так, щоб вас згадували (цитували) якнайбільше авторитетних ресурсів. До завдання SEO-фахівця, який займається вашим проектом, входить закупівля статей та інших матеріалів про вас на якісних сайтах, що дозволяє веб-ресурсу, що просувається, стати ціннішим в очах пошукових роботів Google.

SEO – це універсальний інструмент для маркетингу в будь-якій сфері. Пошукове просування сайту ефективно працює у всіх напрямках: Медицина; IT-послуги; Інтернет магазин; СТО, автосервіс, шиномонтаж; Будівництво; HoReCa; Вантажоперевезення, пасажирські перевезення; Таксі, прокат авто, каршеринг; Навчання, освіта, курси, семінари; Розваги; Фінанси, кредити, криптовалюти; Туризм; Банки; Сервіси доставки; Мобільні програми та інше.

Просування сайту вашого бізнесу можна робити незалежно від рівня конкуренції. Робота, проведена з веб-ресурсом, не пропаде та гарантовано дасть результат у вигляді збільшення відвідування сайту та зростання продажів. Що є кінцевою метою. Трафік = продаж.

Однозначно, розкручування сайту – це робота для фахівців. Самостійно спробувати розкрутити сайт можна, проте на це доведеться витратити багато часу. І не факт, що все вийде – висока ймовірність того, що через відсутність досвіду у просуванні сайтів ваш проект може потрапити під санкції пошукача. Щоб цього не сталося, SEO веб-ресурсу мають робити профільні спеціалісти.

Література:

1. ITForce: [Веб-сайт]. 2022. URL: <https://itforce.ua/seo-prodvizhenie-sajta/> (дата звернення: 20.11.2022).
2. MEDIAHEAD: [Веб-сайт]. 2022. URL: <https://mediahead.com.ua/blog/yak-stvority-youtube-kanal> (дата звернення: 20.11.2022).

Слободян В.Д.

*кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри фінансів, обліку і оподаткування ім. С. Юрія
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Валіцька Л.О.

*методист ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В КОНТЕКСТІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Безумовно, вибір професії є важливим етапом в житті кожної людини. Адже від того, яку професію вибрано, в значній мірі залежить її становище в суспільстві в цілому, її матеріальний та духовний стан, зрештою комфортність чи не комфортність життя. В цьому контексті є доцільність розглянути професію бухгалтера через призму людей з інвалідністю.

Бухгалтерський облік є надзвичайно потужною інформаційною системою, яка забезпечує менеджмент майже всією суттєвою інформацією, на основі якої приймаються обґрунтовані управлінські рішення. Цю інформацію, вимоги до якої здебільшого задає управлінська система, постачає бухгалтерська служба підприємства на чолі з головним бухгалтером, чи інша структура, про що піде розмова нижче. Проте в основі цієї інформаційної системи лежить професія бухгалтера.

До професії бухгалтера висуваються досить високі вимоги – як професійні, так і особистісні. Серед професійних якостей слід відмітити освіту, досвід роботи, аналітичний склад розуму, вміння працювати з нормативними документами. Надзвичайно важливим є вміння працювати в інформаційному просторі з використанням ІТ технологій. Надзвичайно важливим є знання податкового законодавства, яке надзвичайно часто змінюється. Звичайно, професійні якості бухгалтерського працівника формуються в результаті навчання в різних навчальних закладах, шляхом самоосвіти і відточуються в результаті практичної роботи.

Серед особистісних, психологічних аспектів можна виділити такі : загальна грамотність та освіченість, пунктуальність та відповідальність, системне мислення, гнучкість, чесність, посидючість, стресостійкість та інші [1,с.1].

Названі вище та інші якості професії бухгалтера відносяться до будь-якого працівника, незалежно від його фізичного стану. Просто в людей з інвалідністю деякі аспекти проявляються сильніше, а іноді слабше. Так, сьогоденне покоління молодих людей прекрасно володіють комп'ютерними технологіями, що потрібно для організації обліку. Люди з деякими фізичними вадами є надзвичайно посидючими, можуть довгий час займатись рутинною роботою. Разом з тим в деяких випадках бувають дратівливими. Ці та інші фактори слід враховувати в практичній діяльності бухгалтерської служби підприємства.

Одним із суттєвих моментів, який розширює можливості працевлаштування на посади бухгалтерів людей з інвалідністю є вибір організаційної форми ведення бухгалтерського обліку. Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» передбачено такі форми організації обліку: введення до штату підприємства посади бухгалтера або створення бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером; користування послугами спеціаліста з бухгалтерського обліку, зареєстрованого як підприємець без створення юридичної особи; ведення на договірних засадах бухгалтерського обліку централізованою бухгалтерією або підприємством, суб'єктом підприємницької діяльності у сфері бухгалтерського обліку та аудиту; самостійне ведення бухгалтерського обліку та складання звітності безпосередньо власником або керівником підприємства [2, с.5-6].

Аналіз існуючої практики, вивчення наукових джерел приводить до висновку, що різноманітність організаційних форм ведення бухгалтерського обліку розкриває нові можливості працевлаштування та роботи в бухгалтерській сфері. Особливо це відноситься до представників бухгалтерської професії з інвалідністю. Так, якщо людина має незначні проблеми з інвалідністю, то може працювати в усіх зазначених організаційних формах, в тому числі в бухгалтерії підприємства. Якщо ж проблеми зі здоров'ям і, особливо з опорно-руховим апаратом значні, то варто подумати про роботу в якості спеціаліста зареєстрованого без створення юридичної особи. В будь-якому випадку все треба ретельно узгодити з фізичним станом та його можливостями і обмеженнями.

Ще один фактор, який треба враховувати при обранні місця роботи в сфері обліку для людей з інвалідністю - це вибір підприємства. Українським законодавством передбачена градація підприємств в залежності від вартості активів, величини чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та середньої кількості працівників. Відповідно до цих критеріїв всі підприємства в Україні поділяються на мікропідприємства, малі підприємства, середні підприємства, великі підприємства [2, с.3].

Звичайно, для кожної категорії підприємства при організації бухгалтерського обліку треба враховувати їх особливості. На наш погляд, для великих та середніх підприємств є доцільним створення бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером. Для малих підприємств і мікропідприємств можливо доцільним є користування послугами спеціаліста з бухгалтерського обліку чи аутсорсингової компанії. Відповідно до цього потрібно вирішувати питання про працевлаштування спеціаліста з обліку – особи з інвалідністю.

Література:

1. Професійні та особистісні якості бухгалтера. Головні якості бухгалтера: опис, вимоги та рекомендації. Психологічні аспекти бухгалтерської професії URL: <http://zavodilov.ru/uk/malyii-biznes>
2. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 р. № 966-XIV URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show /996-14>

Тимків А.О.

*кандидат економічних наук,
викладач кафедри фінансів, обліку і оподаткування ім. С. Юрія
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ЦИФРОВА І ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТИ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ

Фінансова інклюзія як безперервний процес безперечно за кожним своїм етапом здатна брати участь у відновленні економіки країни прямо або опосередковано.

Сама ж цифровізація – це «одна з визначальних тенденцій розвитку людської цивілізації, яка формує більш інклюзивне суспільство та кращі механізми управління, розширює доступ до охорони здоров'я, освіти та банківської справи, підвищує якість та охоплення державних послуг, розширює спосіб співпраці людей, а також дає змогу скористатися більшим розмаїттям товарів за нижчими цінами» [1]. Таке «глобалізоване» та соціоорієнтоване трактування цифровізації дає право стверджувати, що фінансова цифровізація – це свого роду фінансовий механізм, що спроможний налагодити тісні економічні відносини завдяки різноманітності та можливостях технологічно модернізованих фінансових інструментів.

Так, наприклад, віртуальний банкінг дозволяє здійснювати фінансові операції без фізичної присутності у відділенні банку, що усуває бар'єри для усіх категорій споживачів фінансових послуг та відкриває широкі можливості для потенційних клієнтів незалежно від територіальної приналежності чи фізіологічних можливостей.

Необхідним компонентом поряд із цифровими фінансами є цифрова грамотність, яку загалом трактують як «здатність ефективно та безпечно використовувати сучасні цифрові технології в роботі й навчанні, у професійному та особистісному розвитку» [2, с. 134]. Тобто, володіючи навиками використання сучасних цифрових технологій і маючи достатньо практичні інструменти реалізації фінансового потенціалу, суспільство зможе достатньо ефективно використати фінансові ресурси, а фінансова система через свої канали та інституції шляхом механізму стимулювання – ефективно акумулювати, розподілити та в подальшому перерозподіляти ці ресурси з максимальною корисністю для програми відновлення країни.

Заключним етапом фінансової інклюзії, що визначатиме її дієвість стане популяризація фінансової сфери, через знання, рекламу і стимулювання до фінансової активності широких верств населення.

Фінансова грамотність як певний обсяг знань, що дозволяє усім без винятку членам суспільства (навіть без спеціальної освіти) правильно розуміти зміст фінансових відносин, роль фінансів у суспільстві, особисте місце у цій фінансовій системі та доцільність участі у відновленні країни (наприклад, через заощадження у формі банківських депозитів, сплату податків, користування кредитними коштами, сплату комунальних платежів, індивідуальні інвестиції тощо).

Доволі успішним проектом, що діє в Україні, метою якого є підвищення фінансової грамотності серед молоді є Global Money Week. Цей проект дає можливість «надихнути молоде покоління дізнатися більше про гроші, заощадження, як заробляти і вести бізнес, звернути увагу громадськості на фінансову освіту та фінансову грамотність, розповісти дітям і молоді про ефективне управління особистими фінансами» [3].

Такі та подібні проекти повинні стати фундаментальною основою інформаційного забезпечення фінансової інклюзії українського суспільства та передумовою для нарощення фінансового потенціалу країни через залучення індивідуальних інвестицій населення.

Література:

1. Цифровізація: переваги та шляхи подолання викликів. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/tsyfrovizatsiia-perevagy-ta-shliakhy-podolannia-vyklykiv>
2. Бречко О. Фінансова і цифрова грамотність, як базові складові розвитку сучасного інформаційного суспільства. Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. 2019. Вип. 24. С.129-135
3. Про Global Money Week. URL: <https://events.bank.gov.ua/gmw2021/>

Ткаченко М.К.

*Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна*

НОВІТНІ ВИМОГИ ДО ПРОЄКТІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ БІЗНЕСУ НА ТЛІ ПОТРЕБ У ВІДНОВЛЕННІ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

Внутрішньоекономічні наслідки війни нині надзвичайно важкі: падіння ділової активності в районах, де тривають бойові дії, знищений житловий і господарський фонд у багатьох великих містах, перебої в ланцюзі поставок, втрати робочої сили через участь в обороні країни та вимушена міграція, значні проблеми з логістикою.

Але враховуючи глобалізацію, вплив військової агресії матиме значний вплив на зовнішні економічні виклики та світ. Війна в Україні змінить міжнародні продовольчі та енергетичні ринки. А із продовженням бойових дій ситуація тільки погіршуватиметься і може призвести до зростання цін на металургію, продовольство та енергоносії.

Нині ситуація в Україні носить дуальний характер: з одного боку, відбуваються деструктивні процеси внаслідок бойових дій, а з іншого – стають можливими сценарії, реалізація яких до цих подій розглядалася як лише потенційні горизонти розвитку. Ексклюзивність ситуації провокує нестандартні підходи до визначення тенденцій поствоєнного розвитку з метою отримання синергічного ефекту з огляду на масштабні економічні, фінансові та людські втрати країни.

За прогнозами, зовнішнє середовище визначатиметься швидкістю та якістю змін в Україні. Сценарні плани розвитку післявоєнної економіки України мають бути підготовлені вже зараз.

На думку Інституту економіки промисловості НАН України, неоіндустріальну модернізацію слід здійснювати на основі збільшення частки наукомісткого виробництва, розвитку розумної промисловості та широкого використання в усіх сферах нових інформаційно-комунікаційних технологій [1].

Основними структурними елементами новітніх вимог до проєктів підвищення економічної ефективності бізнесу повинні стати:

- експоненційне (нелінійне) зростання інновацій;
- безпрецедентне зростання нових технологій і можливостей їх використання;
- здешевлення управлінських рішень та обслуговування систем управління;
- інноваційні екосистеми.

Ці принципи є базовими для відбудови економіки України в післявоєнний період, оскільки найефективнішим шляхом розвитку зруйнованої економіки буде розвиток інноваційно-активних регіонів і галузей, які, в свою чергу, будуть драйверами суміжних територій і галузей.

Вважаємо, ознаками повоєнної України будуть: функціонування інституцій, у тому числі державних, наявність кваліфікованої робочої сили, адже 80 % евакуйованих повернуться в країну після «гарячої» фази війни, бюджетний дефіцит, що фінансується за рахунок міжнародної допомоги та НБУ, рух України до членства в Європейському Союзі. Тобто інфраструктурно та економічно повоєнна Україна співвідноситиметься з повоєнною Європою.

Тому існує нагальна потреба в тому, щоб Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Міністерство інфраструктури України, Міністерство соціальної політики у координації з профільними комітетами Верховної Ради та іноземними донорами поетапно розробили програму післявоєнного економічного розвитку і трансформації України на засадах Індустрії 4.0:

- технічне та технологічне переоснащення підприємств у напрямку високотехнологічного виробництва та цифровізації;
- технічні заходи з модернізації логістичних систем та оновлення транспортної мережі;
- підтримка «цифрової мобільності» промисловості та бізнесу, в тому числі переміщеного;
- організація додаткових транспортних коридорів для імпорту та експорту гуманітарної допомоги;
- заходи щодо організації працевлаштування переселенців, у тому числі програми перепідготовки на високотехнологічні підприємства.

Загалом, концепція «Індустрії 4.0» передбачає трансфер технологій, що надзвичайно важливо для оновлення економіки України. Перш за все, це має бути передача військової та збройної техніки для створення потужного військово-промислового комплексу. Проте сформований потужний військово-промисловий комплекс є основою майбутнього розвитку аерокосмічних технологій [2].

Приклад Ізраїлю переконливо доводить, що інноваційні військові технології можуть бути основою для розвитку цивільної економіки.

Для реалізації зазначених заходів Україні необхідно збільшити енергетичні, в тому числі експортні, можливості.

Поряд з цим, важливим є досягнення енергетичної незалежності України, в тому числі за рахунок «зелених» технологій. Запаси «блакитного палива» в надрах України ставлять її на друге місце в Європі. Водночас за допомогою програм термомодернізації необхідно зменшити енергоємну складову виробництва.

Література:

1. Ляшенко, В. І., Петрова І. П. Стратегічні шляхи модернізації старопромислових регіонів України з позицій сталого розвитку: *Економічний вестник Донбасса*. 2021. № 3 (65). С. 24-40.
2. Industry 4.0 and the fourth industrial revolution explained. URL: <https://www.i-scoop.eu/industry-4-0/> (дата звернення: 19.11.2022).

Тульчинська С. О.

*доктор економічних наук, професор, професор
кафедри економіки та підприємництва Національного технічного університету
України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна*

Солосіч О. С.

*аспірант кафедри економіки та підприємництва
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна*

ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ПІДХОДУ ДО РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасні умови ведення підприємницької діяльності формують широкий спектр безпекових загроз, які потребують інтегрованого застосування підходів ризик-менеджменту та антикризового управління. Такий стан перш за все зумовлений дією правового режиму воєнного стану, який окрім впровадження низки рестрикційних господарських норм, зумовлює загальне погіршення стану базових макроекономічних параметрів функціонування національної економіки, що виявляється у загальному погіршенні інвестиційного клімату, наростанні інфляційних процесів, скороченню видатків розвитку та існуванню перманентного ризику деструкції виробничої інфраструктури підприємницьких структур. Безперечно, в таких умовах, актуальності набуває проблематика забезпечення економічної безпеки, утім, в даному випадку першочерговим є інструментальне забезпечення даного процесу, що окрім базових безпекових заходів має включати в себе інноваційні інструменти досягнення максимізації наявного економічного потенціалу господарської структури.

Окреслені умови актуалізують проблематику інклюзивного розвитку господарських структур як інноваційного інструменту мобілізації людського потенціалу та генерації креативних управлінських рішень за рахунок підтримки політики різноманітності та доступності як пропонованих товарів та послуг, так і відповідної системи управління прийнятої на підприємстві.

Слід зауважити, що слідування підприємствами принципам інклюзивного розвитку дозволяє досягти належного економічного ефекту, зокрема, дані компанії Accenture свідчать, що підприємства лідери у сфері забезпечення інклюзивності протягом 4-х років спромоглися на ростити дохід на 28 %, при цьому, отримавши економічний прибуток на 30 % вищий ніж у конкурентів [1].

Саме тому пропонуємо виокремити основні переваги застосування інклюзивного підходу до розвитку у контексті забезпечення економічної безпеки підприємства:

— максимізація залучення кадрового потенціалу підприємства за рахунок забезпечення широких можливостей до реалізації власних творчих та професійних здібностей незалежно від фізичних або особистісних особливостей;

— підтримка інтерфейсної складової економічної безпеки підприємства за рахунок надання широких можливостей до працевлаштування різним категоріям населення;

— забезпечення широкої доступності власних товарів та послуг, що враховує індивідуальні особливості кожного окремого споживача, тим самим розширюючи масштаб цільової аудиторії;

— функціонування згідно принципів соціально відповідального бізнесу;

— досягнення відповідності загальноєвропейським принципам ведення підприємницької діяльності, що передбачає забезпечення гідних умов праці, а також відповідних стандартів продукції та послуг, що реалізуються підприємством;

— забезпечення інвестиційної привабливості підприємницького утворення як соціально відповідального господарюючого суб'єкта;

— інтенсифікація інтелектуальної праці персоналу за рахунок усестороннього залучення відповідних розумових та креативних ресурсів у сприятливому психоемоційному середовищі праці.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що забезпечення інклюзивності розвитку підприємницького утворення є необхідною передумовою досягнення необхідного рівня економічної безпеки та повноти реалізації кадрового потенціалу підприємства у сучасних умовах.

Література:

1. Getting to equal: the disability inclusion advantage. *Accenture*. URL: https://www.accenture.com/_acnmedia/PDF-89/Accenture-Disability-Inclusion-Research-Report.pdf#zoom=50.
3. Тульчинська С. О., Солосіч О. С., Чорній В. В. Вплив діджиталізації управлінських процесів на систему забезпечення економічної безпеки підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 9. С. 54–58.

Ходирєва О.О.

асистент кафедри економіки бізнесу і міжнародних економічних відносин

Космін О.Ю.

*магістрант Національного технічного університету
«Харківський Політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна*

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ПІДБОРУ ПЕРСОНАЛУ ЗА ДОПОМОГОЮ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ BOOLEAN SEARCH

В останні роки прискореними темпами відбуваються зміни в зовнішньому середовищі функціонування суб'єктів підприємницької діяльності. Одним з головних чинників цього є бурхливе зростання інформаційно-комунікаційних технологій. Роботодавці потребують якісної робочої сили щоб мати можливість швидко реагувати на появу різноманітних можливостей чи загроз. Проте зміни, що відбуваються на ринку праці вимагають нових підходів до відбору працівників. Наразі спеціаліст з підбору кадрів має приділяти все більшу уваги до нових джерел пошуку кадрів онлайн - у соціальних мереж та інтернет-спільнотах. Особливо це стосується ІТ-сфери, яка активно розвивається в Україні [1, с.114].

Дослідження технології і проблематики рекрутингових послуг в Україні є досить новою, оскільки теорія і практика рекрутингу в високотехнологічних сферах діяльності в даний час знаходиться на стадії розвитку. Тому єдиного підходу до вирішення проблем та завдань, що виникають, поки не існує [2, с.11, 3 с.207].

Одним з актуальних інструментів, що допомагає в підборі висококваліфікованих кадрів онлайн є Boolean search. Boolean search це методологія логічної побудови запиту, яка використовується для розширення, звуження чи уточнення результатів пошуку. Вона дозволяє створити складний запит для пошуку кандидатів на Web-ресурсах. За допомогою цієї методології можливо створити запит на окремому сайті, наприклад, на Facebook, Twitter чи LinkedIn, на спеціалізованому форумі чи в глобальній пошуковій системі на кшталт Google.

Таким чином це дозволяє розширити, звужити чи уточнити результати пошуку, залежно від існуючих потреб. Наразі зустрічається думка, що Boolean-запити використовують лише тоді, коли класичні методики виявилися неуспішними. Але насправді опанування цієї технології дозволяє істотно оптимізувати роботу спеціаліста з підбору кадрів. Також вона допомагає

вирішити проблему пошуку вузьких спеціалістів або проблему відсутності відклику на відкриту вакансію

Запит сформований за допомогою Boolean search може містити місцезнаходження кандидата, вірогідну посаду, обов'язки, наявність профільної освіти чи курсів, ключові навички кандидата, досвід роботи, знання мов та все інше, що здається важливим для роботодавця. Такий запит з одного боку є максимально уточненим для потреб підприємства, тим самим усунувши з пошука непотрібні результати. А з іншого дозволяє знайти вірогідного кандидата навіть у закритих спільнотах.

Вищесказане дозволяє зробити висновок, що сучасні підприємства поступово відходять від традиційних стратегій рекрутингу. Удосконалення шляхів відбору персоналу здійснюється завдяки цифровим технологіям, які дозволяють оптимізувати безпосередньо процес підбору та покращити його якісні показники.

Література:

1. Кобеля З. Особливості IT-рекрутингу на сучасному ринку праці. *Економіка та держава*. 2022. № 2. С. 114–118.
2. Khodyrieva O. Optimization of the recruitment process as a necessary condition for the development of the organization. *Управління змінами та інновації*. 2022. №. 3. Р. 11–14.
3. Вовк Н., Мутовкіна Н. Онлайн-рекрутинг як сучасний елемент підбору персоналу в іт-компанії. *Інформація, комунікація, суспільство 2022* : Матеріали 11-ї Міжнар. наук. конф., м. Львів, 19–21 трав. 2022 р. Львів, 2022. С. 207.

Чувардинський В. О.

*аспірант, Маріупольський державний університет
м. Київ, Україна*

ІННОВАЦІЙНІ ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОСТІ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

В умовах посилення євроінтеграційних тенденцій пріоритетного значення для забезпечення стійкості та стабільності соціально-економічного розвитку України у період війни та повоєнного відновлення набуває ефективне використання людського потенціалу країни. Це передбачає необхідність мобілізації та реалізації інноваційних чинників розвитку ринку праці, спрямованих на посилення інноваційного змісту праці, підвищення освітньо-професійного рівня зайнятого населення. Разом з тим, інноваційні чинники також впливають на підвищення рівня інклюзивності ринку праці, яка визначається українськими науковцями як включення економічно активного населення (особливо соціально вразливих груп) у трудову діяльність з метою забезпечення гідного рівня життєдіяльності, рівності прав і можливостей, розвитку соціальної згуртованості, зростання трудової мотивації та професійної мобільності населення [1].

Водночас, в умовах війни серйозно загострюються виклики та ризики, пов'язані зі збільшенням кількості внутрішньо переміщених осіб, що, відповідно, ускладнює можливості забезпечення інклюзивності ринку праці, підвищення залученості цих категорій населення до сфери зайнятості. Згідно результатам десятого раунду репрезентативного експрес-оцінювання населення України, проведеного Міжнародною організацією з міграції, станом на 27 жовтня 2022 р. кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні складала 6,5 млн осіб. Більше половини усіх опитаних ВПО повідомили, що звичне місце їхнього проживання було пошкоджене (45%) або повністю зруйноване (5%). Майже 24% ВПО повідомили, що місячний дохід їхнього домогосподарства був нижчим за мінімальну заробітну плату в країні [2].

Відповідно, значна частка ВПО залишається соціально виключеною з інклюзивного ринку праці, який також передбачає, згідно точки зору І. Й. Малого, Л. М. Ємельяненко, К. В. Дзензелюк, залучення вразливих верств населення до зайнятості, їх інтеграцію у ринок праці, надання можливості одержання соціальної й економічної вигоди від зайнятості [3]. Внутрішньо переміщені особи, які переважною більшістю втратили житло, заходи для існування, доходи від зайнятості, залишаються одними з найбільш уразливих верств населення, з ускладненим доступом до ринку праці.

Разом з тим, в умовах посилення євроінтеграційних тенденцій, які передбачають необхідність реалізації інноваційних векторів розвитку,

пріоритетного значення набуває забезпечення інклюзивності ринку праці, сприяння зайнятості усіх верств населення (зокрема, уразливих). Відповідно, це може бути забезпечено на основі посилення впливу таких інноваційних чинників як підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня населення, забезпечення професійного навчання та перепідготовки незайнятого населення (зокрема, ВПО). За даними Державного центру зайнятості, кількість внутрішньо переміщених осіб, які брали участь у професійному навчанні, збільшилася протягом січня-вересня 2022 р. майже на 72% (порівняно з аналогічним періодом попереднього року). Водночас, кількість безробітних ВПО, охоплених профорієнтаційними послугами, зросла за аналогічний період часу з 8,8 тис. осіб до 47,2 тис. осіб, майже у 5 разів. Це свідчить про збільшення рівня охоплення зареєстрованих безробітних ВПО активними програмами зайнятості [4]. Водночас, ефективність та результативність участі в активних програмах зайнятості залежить від рівня мотивованості населення до сприйняття нових знань, отримання навиків та компетентностей, необхідних для здобуття нової професії, підвищення рівня кваліфікації. Разом з тим, внутрішньо переміщені особи відзначаються достатньо високим рівнем мотивації до підвищення конкурентоспроможності на ринку праці, що сприятиме їх залученню до сфери зайнятості.

Таким чином, посилення ролі інноваційних чинників у забезпеченні інклюзивності ринку праці (за рахунок залучення до сфери зайнятості внутрішньо переміщених осіб) сприятиме підвищенню якості робочої сили країни, поступовій адаптації ринку праці України до європейських стандартів.

Література:

1. Дзензелюк К.В. Інклюзивний вектор трансформації ринку праці в Україні / К.В. Дзензелюк // Круглий стіл “Публічне управління економікою України в умовах загроз державності”. 5 грудня 2019 р. – К.: КНЕУ, 2019. – 0,2 д.а. / URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/27252/1/PU_18_25.pdf
2. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні. Опитування населення. Раунд 10 від 27 жовтня 2022 р. // URL: <https://displacement.iom.int/reports/zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-raund-10-27-zhovtnya>
3. Малий І.Й., Ємельяненко Л. М., Дзензелюк К. В. Імплементация концепції інклюзивного розвитку в практику регулювання зайнятості населення // І.Й. Малий, Л.М. Ємельяненко, К.В. Дзензелюк / Ефективна економіка. – 2018. – №12. / URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/15.pdf
4. Дані Державного центру зайнятості України / URL: https://www.dcz.gov.ua/sites/default/files/infocfiles/okremi_kategoriyi_09_2022_0.xlsx

Шевчук Н. С.,

*викладач кафедри фінансів, обліку та оподаткування імені С. Юрія,
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»*

ІНТЕГРОВАНА ЗВІТНІСТЬ В УПРАВЛІННІ АГРАРНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

Цифровізація економіки з кожним роком прискорюється, бізнес-середовище змінюється із шаленою швидкістю, з'являються нові можливості використовувати великі обсяги даних та швидко налагоджувати ділові взаємодії із широким колом бізнес партнерів. Така ситуація, вимагає нових підходів в управлінні аграрним підприємством. Щоб стати більш стійкішими до проблем сьогодення, мати власний чіткий і цілісний погляд на виклики, ризики та можливості, аграрні підприємства повинні виходити за межі традиційних способів управління. Бухгалтерський облік повинен відповідати вимогам сьогодення і сприяти розвитку підприємств та економіки в цілому.

Модель інтегрованого звіту у своєму форматі передбачає врахування змін у підходах до управління. Визначення і прийняття стандартних правил і процедур інтегрованої звітності конкретним підприємством, гарантує йому врахування його індивідуальних особливостей таких як: належність до галузі, форма власності, конкурентний ландшафт, частка на ринку, інновації, бренди тощо. Так, аграрні підприємства при організаційній розробці макету власного інтегрованого звіту повинні зосередитися на своїх унікальних галузевих показниках, на тих показниках, які якнайкраще відповідають його стратегіям, планам та цінностям.

Більш чітке уявлення про якість і прогрес управління аграрним підприємством відбувається при реалізації ним цілей та стратегій. Тому, кожне аграрне підприємство в процесі формування облікової політики повинно визначитися із власним переліком показників ефективності управління, які будуть спроможні показати управлінський успіх підприємства, якість організації бухгалтерського обліку конкретного аграрного підприємства, раціональність застосування ним аналітичних та контрольних процедур до об'єктів управління. Показник ефективності управління — це показник, що використовується для відображення організаційного управлінського успіху або прогресу щодо досягнення визначених цілей і завдань які ставляться перед управлінням підприємства. Показники ефективності управління є основою моніторингу прогресу, індикаторами успішності, які вказують як на успіх, так і навпаки, на проблеми. Показники, які вчасно ідентифіковані, що показують проблеми, сприяють швидкій реакції на будь-яку бізнес ситуацію, надають можливість управлінцям пояснити стейкхолдерам, чому відбувається та чи інша подія. Показники ефективності управління, які стануть складовою збалансованої системи показників інтегрованого звіту будуть визначатися на основі попередньо розробленого плану або карти стратегій і завдань.

Найважливішим елементом розробки системи показників ефективності управління для аграрних підприємств є визначення того, що є для них важливим та/або ключовим. Відтак, ключові показники ефективності управління повинні цілісно відповідати процесу управління, який пов'язує в єдине місію, візію,

стратегію, цінності та бачення підприємства коротко-, середньо- і довгостроковій перспективі. Отже, розуміння факторів, що формують цінність аграрного підприємства є важливим першим кроком у цьому процесі.

Ефективність системи управління – це показник, що характеризує ефективність реалізації управлінських функцій, як результат діяльності підприємства, що відображається у його ринковій вартості. Однак, необхідно зауважити, що сьогодні в Україні у застосуванні методичних підходів до оцінки вартості аграрного підприємства та його капіталів (природного, виробничого, фінансового, людського, інтелектуального та соціального капіталу) відповідно до міжнародного стандарту <IR> є обмеження. Найголовнішою проблемою існуючої національної системи оціночної діяльності є невідповідність правової системи до термінології та методології професійної оцінки, особливо враховуючи той факт, що загальновизнані Міжнародні стандарти оцінки (МСО) кожні два роки оновлюються Міжнародним комітетом з питань оцінки (IVSC). Відтак, існує проблема у застосуванні моделей оцінки на практиці, особливо для нефінансової складової. Застосування низки методів оцінки які використовуються у міжнародній практиці для оцінки інтелектуального, людського, соціального, природного, фінансового капіталу не передбачені законодавством України.

Тому, кожне підприємство готуючись до прийняття обґрунтованих управлінських рішень повинно насамперед розробити єдиний методологічний підхід до формування інтегрованої звітності із власною системою показників, яка якісно враховує інформаційні запити як внутрішніх, так і зовнішніх стейкхолдерів. Єдиний набір оціночних ключових показників ефективності управління забезпечить додатковий внутрішній контроль за успішністю управління аграрним підприємством, за досягненням ним стратегічних цілей і завдань. Відтак, для аграрних підприємств, ми пропонуємо до складання інтегрованого звіту застосовувати єдиний методологічний підхід з реалізацією його через комплексну інтегровану політику шляхом розробки внутрішнього нормативного документу (положення) із встановленими правилами до формування звіту, дорожньою картою звіту із визначеним переліком показників, в тому числі й ключових показників ефективності управління.

Література:

1. Жук В. М. Інтегрована звітність: ретроспектива і перспектива в Україні. *Облік і фінанси*. 2019. № 1(83). С. 20-27. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-1\(83\)-20-27](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-1(83)-20-27)
2. Zhuk V., Zamula I., Liudvenko D., Popko Ye. Development of non-financial reporting of agricultural enterprises of Ukraine. *Agricultural and Resource Economics*. 2020. Vol. 6, No. 4. pp. 76-89.
3. Prodanchuk M., Tripak M., Hutsalenko L., Myskiv L., Shevchuk N. Organization aspects of the integrated reporting formation. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2021. No 5(40). pp. 110-119.

Юхновська Ю.О.

*доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри менеджменту та туризму,
КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР,
м. Запоріжжя, Україна*

РИНОК ПРАЦІ У СФЕРІ ПОСЛУГ В ПЕРІОД ВІЙНИ В УКРАЇНІ

За останні кілька місяців ринок праці в Україні зазнав кардинальних змін. Війна змусила більшість підприємств повністю або частково зупинити свою діяльність. Попит на фахівців у різних сферах діяльності, не пов'язаних із наданням послуг та виготовленням товарів першої необхідності, різко впав, особливо в областях, де відбуваються активні воєнні дії. І це, на жаль, не єдині зміни сьогодні.

Під час російської агресії в Україні найбільш постраждали галузі сфери послуг (спортивні клуби, салони краси, заклади тимчасового розміщення, заклади громадського харчування), наука та освіта, автомобільний бізнес, енергетична галузь, юристи та домашній персонал, фахівці сервісного обслуговування тощо. Дослідження показало, що з початком воєнного стану 78% підприємств, організацій, компаній здійснювали непопулярні заходи по відношенню до свого персоналу. Багато роботодавців не виплатили заробітну плату, 16,5% компаній звільнили або скоротили персонал, 10% відправили людей за свій рахунок, частина отримували неповну заробітну плату, деяким скоротили заробітну плату більш ніж на 30%.

Продуктовий ритейл першими поновили пошук персоналу та ввели нову тенденцію на ринку праці воєнного часу. Підприємства підбирали персонал, які мешкають неподалік від місця роботи, таким чином дбали про працівників, намагалися уникнути складнощів та небезпеки працівників на шляху до робочого місця.

Дослідження показали, що майже 65% людей погоджуються на менш оплачувану роботу, з них 26% погоджуються на зниження заробітної плати на 10-25%.

Новим працівникам роботодавці пропонують більш низьку заробітну плату, порівняно з середньою заробітною платою у першій половині лютого 2022 року актуальна середня заробітна плата знизилась на 10%.

У квітні 2022 року відкритих вакансій в Україні у 20 раз менше ніж у довоєнний період. У пріоритеті українських роботодавців збереження та підтримка наявних працівників. Вакансії відкриваються виключно на заміну працівників, які виїхали або підприємство релокації шукає працівників на новому місці. Але є і підприємства, які відкривають нові робочі місця. У березні 2022 року наймали працівників тільки 18,7% підприємств.

На даний час найбільш пропозицій роботи у сфері ІТ, продаж та ритейле, маркетингу, рекламі та PR. Також є нові вакансії для робочого персоналу у сфері транспорту і логістики, будівництва, медицини та фармацевтики.

За даними досліджень серед професійних сфер діяльності з високим рівнем заробітної плати айтишники, топ-менеджери, фахівці сфери маркетингу, реклами та PR, фахівці галузі добування сировини та будівництва. Водіям підприємства та організації пропонують зарплатню зараз на 30% більшу ніж у довоєнний період, що обумовлено попитом на спеціалістів та ризиками при переміщенні в деяких регіонах країни.

До найнижчих оплачуваних фахівців увійшли менеджери з персоналу (15500 грн.), медики та фармацевти (14900 грн.), спеціалісти HoReCa (14 000 грн), працівники сільського господарства (13300 грн.) та автомобільного бізнесу (11000 грн.).

Така тенденція не буде постійною. Чимало українців поїхали за кордон, і частина з них не скоро повернеться. Рано чи пізно Україна відчує кадровий голод у деяких сферах (особливо це стосується будівництва), тож зарплати зростатимуть паралельно відновленню країни.

Яким буде ринок праці у майбутньому безпосередньо залежить від термінів закінчення війни: що швидше закінчатимуться бойові дії, то швидше почне відновлюватися ринок праці та економіка.

Що стосується майбутніх трендів ринку праці, то очікується суттєвий попит на будівельників, інженерів та інших фахівців із реконструкції будівель. Не погіршиться ситуація і для ІТ-фахівців та інтернет-маркетологів. Багато бізнесів перейдуть в онлайн-сегмент, тому попит на інформаційні технології та інновації лише зростатиме.

Загалом після війни ринок праці покращуватиме свої позиції. Багато країн готові підтримувати нашу державу новими проектами та запусками нових брендів, що забезпечить українцям достатньо робочих місць.

СЕКЦІЯ II «ОСВІТА І ГУМАНІТАРНІ НАУКИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ»

Амурова Я. В.

*доктор філософії в галузі психології,
доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах
Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля*

Мигалко А. Ю.

*здобувачка вищої освіти
Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
м. Черкаси, Україна*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ФЕНОМЕНУ ДИТЯЧОГО АУТИЗМУ В КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Гуманістична парадигма сучасної спеціальної освіти робить дуже актуальною проблему психолого-педагогічної допомоги дітям з аутизмом, оскільки наголошує на праві кожної людини на навчання та розвиток згідно з її можливостями. Розробка та практичне втілення сучасних психолого-педагогічних технологій у цій галузі набуває особливого значення у зв'язку з тим, що результати переважної більшості досліджень, присвячених методам лікування дитячого аутизму, свідчать про те, що «найбільш адекватним типом втручання є навчання у школі або в домашніх умовах при наданні ефективної підтримки родині» (дані Всесвітньої організації охорони здоров'я, 1993). У такий спосіб актуальність дослідження проблеми аутизму пояснюється зростанням кількості дітей-аутистів та необхідністю розробки системи роботи з такими дітьми, що спрямована на їх адаптацію.

Аутизм розуміють як психічну особливість дитини сприймати світ. Такі діти уникають зорових контактів з оточуючими, відрізняються підвищеним м'язовим тонусом (напруженість). У поведінці дітей із діагнозом «аутизм» переважають тенденції уникнення фізичних контактів навіть із близькими людьми [2]. Ці діти мають труднощі у прояві емоцій, виявляють надзвичайний конформізм, вкрай перебірливі у побутових справах, однак їх вибір зумовлюється незрозумілими для інших людей причинами (наприклад, діти носять одяг певного кольору; ходять завжди однією і тією ж дорогою тощо).

При найменшій зміні звичних життєвих умов у дітей з аутизмом відзначається різко негативна реакція, що, як правило, призводить до істерики або нервового зриву. У дітей з діагнозом «аутизм» відсутній природний для дітей інтерес до навколишнього світу: вони не люблять грати зі звичайними іграшками (вибирають собі для ігор невідповідні, на перший погляд, предмети: шпильки, гудзики, шматочки тканини тощо) [3]. Отже, найяскравішим проявом дитячого аутизму є прагнення самотності, ізольованості, відсутність інтересу до будь-яких

соціальних контактів, комунікації. Характерні проблеми встановлення зорового контакту, бідність міміки та жестів тощо.

У роботі з аутичними дітьми дуже ефективною вважається поведінкова терапія, у процесі якої дітям допомагають засвоїти елементарні побутові навички, навчають читання, рахунку, письма. Навчання відбувається у структурованій обстановці, оскільки для таких дітей вкрай важливим є дотримання чіткої послідовності подій та режиму дня, у такому разі ситуація стає їм передбачуваною і полегшує процес адаптації у суспільстві [1].

На початку навчання аутична дитина потребує постійного супроводу, оскільки нова обстановка викликає у неї сильні негативні переживання. Для цих дітей болюча критична оцінка, тому необхідною умовою для успішної роботи є створення ситуацій успіху в тих сферах діяльності, у яких дитина сильна. Поведінковий підхід передбачає використання підкріплення. Наприклад, у разі виконання завдання дитині дозволяється пограти в улюблену іграшку чи комп'ютер [3]. Головним недоліком у поведінковій терапії є те, що дитина робить щось за винагороду, тобто регуляція поведінки здійснюється ззовні. У таких умовах діти часто залишаються емоційно незрілими.

Навчання дітей з легким ступенем аутизму в масовій школі може здійснюватись за комплексної підтримки медико-психолого-педагогічного колективу фахівців. Крім медикаментозного лікування, аутичним дітям потрібна підтримка сім'ї. Важливо розуміти, що аутистичний розвиток має нерівномірний, стрибкоподібний характер: в одному виді діяльності аутична дитина може випереджати своїх однолітків, в іншому – відставати від них [1]. Від педагога вимагається чутливість до змін, що відбуваються з дитиною, оскільки у дітей з одним варіантом порушеного розвитку зміни, що відбуваються в процесі роботи, можуть бути ознакою прогресу, то в інших дітей ці ж новоутворення можуть бути свідченням сильного регресу.

Одним із етапів у роботі з дитиною з розладом аутичного спектру може бути залучення її до роботи в мікрогрупі дітей з нормативним розвитком, під час якої усіляко сприяти взаємодії дитини з однолітками. Також варто залучати дитину з аутизмом до спільних прогулянок із групою інших дітей. Активну участь у цьому мають брати батьки дитини, які зазвичай є її супроводжувальними особами в закладі освіти [2]. Перебуваючи постійно поруч, вони можуть залучати дитину до взаємодії з однолітками – пропонувати, наприклад, поділитись іграшкою, попросити погратися чужою іграшкою тощо.

Отже, медикаментозне лікування дітей з аутизмом не повинно бути спрямоване виключно на усунення проявів тяжкої симптоматики, воно має проводитися на тлі систематичних психологічних та педагогічних занять. Адаптація до школи має відбуватися поступово: спочатку дитина може займатися з учителями індивідуально, перебувати в класі обмежену кількість часу, яку слід поступово збільшувати.

Література:

1. Скрипник Т. В. Феноменологія аутизму: Монографія. Київ : Видавництво «Фенікс», 2010. 320 с.
2. Тарасун В. В., Хворова Г. М. Концепція розвитку, навчання і соціалізації дітей з аутизмом. Київ : Наук. світ, 2004. 100 с.
3. Шульженко Д. І. Основи психологічної корекції аутичних порушень у дітей: Монографія. Київ, 2009. 385 с

Афузова Г. В.

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної психології та медицини
факультету спеціальної та інклюзивної освіти
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна*

**ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В
УМОВАХ ВІЙНИ**

У складних реаліях України, в умовах воєнної агресії з боку російської федерації однією з нагальних проблем виступає психологічний супровід професійного становлення майбутніх фахівців, які зробили вибір на користь українських закладів вищої освіти, особливо на етапі адаптації до умов професійного навчання під час воєнного стану, що, на нашу думку, обумовлює підвищений ризик виникнення у них відхилень у психічному здоров'ї.

Часто під адаптацією здобувачів першого рівня вищої освіти до навчально-професійного освітнього середовища передбачають комплексний процес, в якому беруть участь психологічні, соціальні та біологічні чинники, що у своїй взаємодії відображають «рівень підготовки до навчальної та позанавчальної діяльності (відповідність об'єму і рівня знань, умінь і навичок студента потребам освітнього процесу; професійна спрямованість студента, ... потреби, цінності, соціальні установки; соціальна активність студента)» [1, с. 42]; характеризують «розвиток індивідуальних здібностей до адаптації (рівень соціальної зрілості; індивідуально-особистісні особливості розвитку психічних процесів; рівень мотиваційно-рефлексивного пізнання особистості, його суб'єктивний досвід)» [1, с. 42], підкреслюють роль педагогічного впливу на процес адаптації («теоретична і методична підготовка викладачів навчального закладу; особистісно-орієнтований підхід до студентів, незалежно від показників успішності; діалогізація спілкування в навчальному середовищі; забезпечення педагогічної

підтримки зі сторони викладачів, кураторів, всього педагогічного колективу; проектування і застосування адаптаційних ситуацій в НВП)» [1, с. 42]), характеризують умови «навчання і проживання (організація самого НВП – розклад занять, послідовність предметів; задоволеність міжособистісними відносинами у студентській групі, рівноправність студентів за їх формального соціального статусу: «студент – студент», «студент – викладач», «студент – адміністрація», «студент – соціальне оточення»)» [1, с. 42].

З психологічної точки зору, найбільш несприятливо впливають на здоров'я людини кризові життєві події, тобто такі обставини, які створюють потенційну або активну загрозу задоволенню основних потреб особистості у ході її розвитку. Іншими словами, криза – «це своєрідна реакція особистості на ситуації, що вимагають від неї зміни способу буття – життєвого стилю, способу мислення, ставлення до себе, навколишнього світу і основних екзистенціальних проблем» [3, с. 7]. Таким чином, з одного боку, різка зміна соціальної ситуації розвитку колишніх випускників закладів загальної середньої освіти та набуття ними нового соціального статусу студента може розглядатися як перший кризовий період професійного розвитку особистості, що викликає необхідність перебудови сформованого модусу адаптивної поведінки та вимагає для цього певного часу. З іншого боку, війна катастрофічно впливає на здоров'я та благополуччя націй, вона є прикладом травмівних подій, що виходять за рамки нормального людського досвіду (травмівна криза) та здатні «викликати психічну травму або пошкодження базових структур особистості, афективних і когнітивних систем на всіх рівнях, починаючи з фізіологічних механізмів та закінчуючи загальною картиною світу і образом Я» [4, с. 16].

У результаті проведеної скринінг-діагностики (анкета «Мое самопочуття», за основу якої обрано критерії The FourDimensional Symptom Questionnaire – 4DSQ) психічного здоров'я майбутніх фахівців у галузі спеціальної та інклюзивної освіти на етапі адаптації до професійного навчання у сучасних реаліях України, можна констатувати, що практично за відсутності депресивної симптоматики серед відхилень психічного здоров'я зазначеної категорії осіб провідне місце займають симптоми дистресу (астенія, підвищене хвилювання, знижений настрій, неспокійний сон та напруження) та соматизації (головний біль), які в окремих випадках поєднуються з проявами тривоги (тривога/панічні атаки, острах зганьбитися перед іншими). Водночас слід відзначити, що отримані результати потребують уточнення та об'єктивізації з допомогою більш надійних, валідних і верифікованих методів дослідження, але розглядаються нами як база для подальшого поглибленого вивчення проблеми збереження і зміцнення психічного здоров'я першокурсників закладу вищої освіти під час професійного навчання в умовах воєнного стану [2].

Література:

1. Андросович К. А. Психологічні чинники соціальної адаптації першокурсників в умовах освітнього середовища професійно-технічного

- навчального закладу : дис канд. психол. наук : 19.00.05 / ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. Сєверодонецьк, 2015. 274 с.
2. Афузова Г. В., Найдьонова Г. О., Кротенко В. І. Особливості психічного здоров'я першокурсників на етапі адаптації до професійного навчання в умовах воєнного стану. *Габітус*. 2022. Вип. 41. С. 278 – 273.
 3. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ: Педагогічна думка, 2016. 219 с.
 4. Улько Н. М. Психоедукція як чинник соціально-психологічної реабілітації. *Соціально-професійна мобільність в умовах сучасної освіти: матеріали Міжнар. конф.*, 5 груд. 2016 р. Київ: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2016. С. 15–18.

Безпалько Л.М.

*вчителька початкових класів Зарічанського ліцею
Кам'янець-Подільського району Хмельницької області
с. Зарічанка, Україна*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОБОТИ ПЕДАГОГА В ІНКЛЮЗИВНИХ КЛАСАХ

Модернізація освіти в Україні, що спрямована на демократизацію та гуманізацію, зумовлює необхідність впровадження інноваційних технологій, зокрема, у сфері освіти людей з особливими потребами. Інклюзія є однією з основних тенденцій розвитку зазначеного освітнього напрямку в Україні.

На сучасному етапі надзвичайно актуальним аспектом системних змін і реформування освіти є запровадження інклюзивного навчання.

Навчання в інклюзивних закладах освіти є корисним як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для дітей з типовим рівнем розвитку, членів родин та суспільства в цілому [2].

Навчання дітей з особливими освітніми потребами завжди викликало особливий інтерес педагогів та науковців, зокрема, особливості організації уроку. У контексті розвитку інклюзивної освіти та інклюзивного навчання у закладі загальної середньої освіти дитини з особливими освітніми потребами розглядається як право її на освіту, а не як опанування основних академічних умінь і навичок у класах з меншою наповнюваністю.

У зв'язку з процесом впровадження основних принципів інклюзивної освіти виникає низка проблем, зокрема: недостатня готовність освітніх закладів до повноцінного забезпечення інклюзивної освіти, починаючи із забезпечення фізичного простору для осіб, які, наприклад, повинні переміщуватись на кріслах колісних, закінчуючи навчальною й методичною літературою для навчання дітей

із порушенням зору чи слуху, затримкою розумового розвитку тощо; неготовність вітчизняних психологів, вихователів, класних керівників, вчителів-предметників до викладання низки дисциплін для дітей з особливими освітніми потребами; соціально-психологічні проблеми, які пов'язані з дискримінацією дітей з особливими потребами, зі стигматизацією. Тобто коли дитина з певними порушеннями знаходиться в закладі зі звичайними дітьми, то вона часто має конфлікти та проблеми в спілкуванні, мають місце й випадки цькування такої дитини, її відторгнення. Тому інклюзивна освіта вимагає наступне: формування позитивної громадської думки, законодавчого, нормативно-правового, наукового та навчально-методичного забезпечення й негайної підготовки кадрів, підвищення фахового рівня педагогів саме в цьому напрямі [3].

Одним з найважливіших умов формування соціально значущих якостей особистості вчителя в роботі з дітьми з особливими потребами є подолання інертності педагогічного мислення, посилення мотивації самопізнання та позитивний настрій педагога.

Важливим є також формування наступних умінь та навичок:

- вийти за рамки своєї езопової позиції (здатність вчителя до децентрації);
- розуміти внутрішній стан іншого (розвиток емпатії);
- уміння поставити себе на місце іншого (розвиток ідентифікації).

Ці уміння тісно пов'язані з педагогічними здібностями, причому настільки, що часом виникають труднощі при спробі диференціювання цих категорій.

Визначним у цьому середовищі є організація уроку. Педагоги та асистенти педагогів без винятку, мають багато невирішених питань, зокрема:

- гострі суперечності між програмовими вимогами уроку до дітей з типовим розвитком та програмовими вимогами до уроку для учнів з особливими освітніми потребами;
- між темпом засвоєння навчального матеріалу дітей типовим розвитком та програмовими вимогами до уроку для учнів з особливими освітніми потребами;
- між специфікою освітніх потреб учнів і формами їх задоволення;
- між дидактичним насиченням уроку для дітей з типовим розвитком та реалізацією корекційної спрямованості дітей з особливими освітніми потребами. [5, с. 268].

Проте, не лише створення інклюзивних класів для дітей з особливими потребами за місцем проживання є проблемним питанням, але й наявність кваліфікованих кадрів або їх часткова відсутність також гальмує процес впровадження інклюзії.

Разом з тим, окремої уваги потребує проблема готовності педагогічних кадрів до роботи в умовах інклюзії.

Адже основна проблема для вчителя інклюзивного класу – це те, що педагог має одночасно бачити усіх дітей і водночас тримати у полі зору дітей з особливими освітніми потребами. Саме така ситуація вимагає більше зусиль та розумового напруження, а також спонукає вчителя швидше орієнтуватись у різних потенційних можливостях усіх учнів на уроці і працювати з класом у

різному темпі, бачити різницю у засвоєнні навчального матеріалу, вчасно орієнтуватись у змінах [4].

Насамперед, вчитель інклюзивного класу має добирати відповідні методи і прийоми роботи на уроці з усіма учнями.

У зв'язку з тим, що інклюзивному навчанню зараз підлягають діти з різним ступенем інтелектуальних порушень, виникає гостра потреба розробити, описати механізми організації уроку для такої категорії дітей з особливими освітніми потребами.

Підготовка вчителя до уроку з дітьми з особливими освітніми потребами має на меті, зокрема, створення сприятливого психологічного середовища, яке відрізняється енергійністю, упевненістю, життєрадісністю та оптимізмом.

Сутність процесу підготовки вчителя початкових класів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами означає звернення до особистості як найвищої цінності суспільства; реалізацію соціального замовлення на формування фахівця з високими інтелектуальними, фізичними, особистісними якостями; формування вільної, конкурентоспроможної особистості.

Особливістю роботи інклюзивного класу є те, що вчитель не обирає собі учнів. Він працює з різними дітьми, які мають різні стартові та потенційні можливості. Для організації та розробки ефективного уроку сучасному вчителю потрібні знання методики викладання предмету, загальної дидактики, спеціальної дидактики, знання інноваційних педагогічних технологій, вікової та спеціальної психології.

Багато проблем під час уроку вчителі інклюзивних класів відчують тоді, коли учень не може зорієнтуватись у завданні та спланувати свої подальші дії. У зв'язку з цим, вчителю слід вдаватись до таких прийомів:

- Неодноразове повторення завдання.
- Пропонування альтернативного способу виконання завдання.
- Надання усного зразка чи початку фрази.
- Демонстрування дій з коментуванням.
- Добір дії за аналогією.
- Чергування легких та важких завдань.

Значну відмінність мають уроки, у яких навчаються діти з порушеннями інтелектуального розвитку. У цьому випадку вчителю потрібно не лише добирати індивідуальні завдання відповідно до програми, але ще й ретельно продумувати види роботи на уроці, чергування фронтальної та індивідуальної роботи [1].

Урок повинен мати чіткий алгоритм, адже, звикаючи до певного алгоритму, діти стають більш організованими.

Саме у ході організації уроку вчитель має бути широко обізнаним фахівцем, уважним спостерігачем, дослідником і мати віру в учня. Працюючи з дітьми, які мають особливі освітні потреби, слід застосовувати обережний підхід до природи дитячого мозку, дбайливе ставлення до потенційних можливостей, забезпечувати охоронно-педагогічний режим.

Література:

1. Актуальні питання теорії і практики інклюзивного навчання у закладах освіти : монографія [кол.авт.: Гаврилова Н.С., Миронова С. П., Платаш Л. Б., Романюк С.З. та ін.]; за заг. ред. Л. Б. Платаш. Регіон Емілія-Романья. Чернівці : Технодрук, 2020. 572 с.
2. Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». Програма «Інклюзивна освіта». URL: <http://www.ussf.kiev.ua/index.php/go=Inklus>
3. Ідеї гуманної педагогіки та сучасна система інклюзивного навчання. *Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-методичної конференції, присвяченої 97-річчю від дня народження В.Сухомлинського*. 29-30.09.2015. Укладач О.Е.Жосан. Кіровоград: Ексклюзивсистем, 2015. 468 с.
4. Інклюзивна освіта від А до Я: порадник для педагогів і батьків. Укладачі Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. К., 2016. 68 с.
5. Прядко Л.О. Проблема організації уроку в інклюзивному закладі освіти. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 11 за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова*. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2018. 322 с. С.267-273.

Боровисюк Т.В.

викладач циклової комісії суспільно-гуманітарних та фундаментальних дисциплін

*ВСП «Кам'янець-Подільський фаховий коледж»
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ГРОМАДСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ І ПАТРІОТИЗМУ

Події, спричинені початком російської агресії у 2014 році та відкритим воєнним нападом Російської Федерації на Україну в лютому 2022 року, закріплюють в системі освіти безпрецедентні позиції щодо формування у студентської молоді активної громадської позиції, утвердження національної свідомості і патріотизму.

Українська література – фундамент виховання національно свідомого громадянина України, формування й утвердження гуманістичного світогляду особистості, національних і загальнолюдських цінностей.

Шедеври української літератури, які вивчаються студентами відповідно до тематичного плану навчальної програми для закладів освіти, що здійснюють підготовку фахових молодших бакалаврів на основі базової загальної середньої

освіти (2022 р.), є спадком культури української нації. У 2022-2023 н.р. дещо оновлено список художніх творів, які вивчають студенти у межах української літератури.

Складниками національно-патріотичного виховання, які конкретизуються у контексті вивчення української літератури є: ціннісне ставлення до України, її цілісності, незалежності, українського народу, Батьківщини, держави, нації; ціннісне сприйняття себе як українця з багатим духовним світом і неповторним колоритом; усвідомлена національна ідентифікація себе з українською нацією; ціннісне культивування загальнолюдських чеснот (свободи, справедливості, працьовитості, доброзичливості, доброчесності, єдності з природою), які є основою національної ментальності; утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України [1]; ціннісне усвідомлення героїчних вчинків українських військовослужбовців, бійців добровольчих батальйонів, волонтерів у ході російсько-української війни; ціннісне сприйняття культури України як однієї з давніх культур народів світу, що збагатила світову мистецьку скарбницю художніми шедеврами; ціннісне визнання діячів літератури української діаспори, які являли світові Україну на культурній мапі; ціннісне усвідомлення, що мова, пісня є могутнім джерелом національної духовності, своєрідним генетичним кодом, пам'яттю народу; ціннісне усвідомлення краси рідної мови, поваги до слова; сучасне усвідомлення слова як новітньої зброї у війні; ціннісне та шанобливе ставлення до культур народів світу; відродження, своєрідне «навернення» до власне українського; ціннісне усвідомлення себе носіями та продовжувачами народних традицій; засудження духовної аморфності, антинаціональної політики, що катастрофічно зменшує шанси України визволитися з під опіки «старшого брата», унеможлиблює розвиток країни за європейським зразком; ціннісне усвідомлення необхідності збереження національних культурних цінностей (архітектурні пам'ятки тощо), символів (хліб, калина, пісня, вишитий рушник тощо) як духовних набутків. оберегів народу; новітнє усвідомлення трагедії еміграційних процесів, що спричинені війною, глибинне усвідомлення єдності, нерозривності з рідною землею; новітнє усвідомлення національної свободи як найбільшого блага; різко критичне засудження культурно-національного насилля, відсутності свобод і прав, які гарантує демократичне суспільство; засудження тоталітаризму; активна протидія українофобству, сепаратизму, шовінізму, фашизму; ціннісне культивування народних морально-етичних норм (шануй батька і матір своїх, не убий, не бажай добра ближнього свого), що є запорукою національного відродження України, і розуміння того, що ігнорування цих норм (вбивство, злочини) значно знижує шанси на розбудову незалежної держави; сучасне ціннісне усвідомлення постаті «вождя» народу, який тарує шлях до миру, перемоги у складні для держави часи; глибоке усвідомлення суспільно-політичних явищ у минулому, змальованих автором у творі, критичне проведення аналогій із сучасністю; ціннісне усвідомлення самобутньої краси і багатства української землі.

Проте, зреалізувати завдання щодо виховання національно свідомого громадянина України, сформувати у молодого покоління глибоке відчуття патріотизму, обов'язку, власної гідності українська література здатне лише за умови якісного її викладання.

Вивчення літературної спадщини буде повноцінним лише за студентоорієнтованого навчання, використання технології розвитку критичного мислення, проектної технології, технології проблемного навчання тощо. Особливого значення у контексті успішної реалізації завдань національного патріотичного виховання має мистецький контекст (живопис, скульптура, архітектура, музика) й міжпредметні дослідження (зарубіжна література, історія України, всесвітня історія, іноземні мови) на заняттях української літератури.

Система роботи викладача української літератури над формуванням національно-патріотичної вихованості у студентів має бути глибоко продуманою, максимально сприяти розвитку їхнього творчого потенціалу, продукувати оптимальні можливості для розвитку самостійного творчого мислення студентів, активізації їхньої пізнавальної діяльності, формування патріотичних почуттів.

Художні твори є основою для моделювання ситуацій, які сприяють розумінню студентами суспільно-політичних явищ у минулому, дозволяють проводити аналогії із воєнним сьогоденням України і через мистецтво слова пробуджуватимуть національну свідомість.

Українська література є могутнім джерелом національної духовності, своєрідним генетичним кодом, пам'яттю народу. У художніх творах знаходять своє вираження історія народу, його моральні цінності, ідеали, традиції, його ментальність, національний характер, що є сьогодні особливо цінним, адже в умовах війни стрімління жити і працювати задля перемоги і розквіту Української держави є пріоритетними, визначальними.

Література:

1. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах, затверджених наказом МОН № 641 від 16.06.15 року. Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/ (дата звернення: 20.11. 2022)
2. Сучасний погляд на національно-патріотичне виховання. Ковальчук О.Є. Режим доступу: <http://vvak.in.ua/attachments/article/.pdf> (дата звернення: 20.11. 2022)

Валіцька Л.О.

*методист ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Забезпечення високого рівня якості освіти – головне завдання реформування сучасної вітчизняної освіти вже сьогодні. Важливим кроком зміцнення освітньої системи в Україні є розробка і впровадження методичного забезпечення освітнього процесу для закладів фахової передвищої освіти.

Професійний розвиток педагогів здійснюється через відкриті технології освіти дорослих, відкритий контент і «живі знання», прозорість освітньої системи, взаємоузгоджуваність усіх її елементів, а також спільне створення, експериментування, роздуми, обмін і застосування накопичених ідей і знань, досвіду всіх суб'єктів, наявність умов для вільного їхнього входження в культурно-освітній простір та отримання якісної професійно-ціннісної інформації без обмеження гендерних, вікових, національних і територіальних відмінностей.

Використання ідей відкритої освіти забезпечує формування педагога, методиста, менеджера, освітнього лідера нової формації, який самостійно моделює й реалізовує індивідуальну освітню траєкторію шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти, визначає параметри процесу навчання (зміст, тривалість, форми, методи, програми навчання, засоби та ін.), здійснює цілепокладання й конструктивну корекцію в принципово нових вітчизняних культурно-освітніх умовах, варіативно прогнозує результати освіти в транзитивному, нелінійному трансформаційному суспільстві [3].

Методична робота покликана стимулювати підвищення наукового рівня викладачів, їх підготовку до засвоєння змісту нових програм і технологій реалізації, досягнень психолого-педагогічних дисциплін і методик викладання, передового педагогічного досвіду. Для поширення передового досвіду в закладі фахової передвищої освіти працівники, які атестуються, проводять відкриті заняття, майстер-класи із використанням інноваційних та інформаційних технологій навчання. До їх проведення підбирається спеціальна методична література з сучасної методики викладання. Усе це активізує вивчення кращого досвіду, сприяє впровадженню досягнень педагогічної науки в практику [3].

Методична робота є важливою складовою навчального процесу й спрямована на забезпечення реалізації цілей освітньої діяльності закладу фахової передвищої освіти:

- гарантування високої якості підготовки випускників на основі глибокої інтеграції навчального, наукового та інноваційного процесів, впровадження

нових методів і технологій навчання, підсилення фундаментальної та практичної підготовки;

- здійснення заходів щодо подальшого реформування фахової передвищої та вищої освіти і навчального процесу відповідно до сучасних умов та досягнень науки і техніки.

Ефективна організація методичної роботи з використанням інноваційних методів і технологій неможлива без системності.

Системний підхід до організації методичної роботи закладів фахової передвищої освіти визначає шляхи активізації формування особистості. На основі системного підходу до організації методичної роботи використовується особистісно-орієнтовний підхід й наукова організація педагогічної праці, забезпечується створення психолого-педагогічних умов.

Системний підхід дозволяє виважено обрати та використовувати форми та методи організації методичної роботи, застосовувати творчий підхід й дотримання державних стандартів.

Водночас, виявлення напрямів здійснення методичної роботи ґрунтуються на дослідженнях, згідно з якими методична робота розглядається багатьма науковцями як: частина системи підвищення кваліфікації педагогів; компонент організаційної структури управління освітнім процесом; форма організації вивчення і впровадження досягнень педагогічної науки й передового педагогічного досвіду; структурна ланка системи безперервної освіти [1, с. 5-6].

Основними напрямками методичної роботи є:

- надання методичних консультацій викладачам та іншим педагогічним працівникам;
- спрямування і координація роботи циклових (випускових) комісій закладів фахової передвищої освіти;
- спрямування роботи викладачів у міських методичних об'єднаннях;
- розробка, апробація та впровадження освітніх технологій, інноваційних методик у освітній процес;
- створення комплексу методичного забезпечення навчальних дисциплін;
- розробка й упровадження в практику роботи циклових (випускових) комісій методичних рекомендацій, положень щодо вдосконалення науково-методичної роботи, професійної підготовки майбутніх фахівців;
- сприяння розвитку творчого потенціалу кожного викладача, створення організаційних умов для безперервного фахового підвищення кваліфікації педагогів;
- вивчення й узагальнення передового педагогічного досвіду викладачів закладів фахової передвищої освіти, педагогічних працівників інших закладів освіти, ознайомлення педагогів з цим досвідом та його впровадженням;

- залучення викладачів та студентів до навчально-методичної, науково-дослідної роботи;
- організація виставок педагогічних досягнень викладачів, новинок психолого-педагогічної, методичної літератури, періодичної преси;
- робота з молодими викладачами;
- допомога в підготовці викладачів до атестації.

Методичний кабінет є центром методичної роботи, де зосереджуються інформаційні, навчально-методичні, нормативні матеріали, матеріали кращого досвіду педагогічних працівників, зразки планувальної та звітної документації, дидактичних матеріалів тощо.

Головною метою методичного кабінету є навчально-методичне забезпечення навчально-педагогічного процесу в закладі фахової передвищої освіти, організація удосконалення відповідної фахової освіти та кваліфікації педагогічних працівників.

Діяльність методичного кабінету будується на принципах доступності, гуманізму, демократизму, системного підходу до навчально-методичного забезпечення, навчально-виховного процесу, рівності умов для кожного педагогічного працівника, щодо повної реалізації його духовного, інтелектуального потенціалу, науковості, гнучкості та прогностичності роботи з педагогічними і керівними кадрами освіти, безперервності їх фахового вдосконалення.

Саме тому, науково-методичний супровід є найбільш сучасною технологією як щодо взаємодії з педагогами, так і щодо запровадження інновацій, оскільки він надає кожному суб'єкту науково-методичної діяльності можливість вибору, творчості, самовдосконалення.

Література:

1. Вітченко А. О. Теоретико-технологічні засади методичної роботи у вищому навчальному закладі URL: <http://eprints.zu.edu.ua/7392/>.
2. Меленець І.О. Технологія веб-квест у методичному арсеналі сучасного викладача. *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: зб. матеріалів всеукраїнського круглого столу* (Київ, 17 квітня 2018 р.). К.: КНУБА, 2018. С. 205-208.
3. Про актуальне в методичній діяльності: думки й поради експертів: мультимедійний науково-методичний комплекс: авторський колектив / за наук. ред. проф. Т. М. Сорочан; за наук. ред. В. В. Сидоренко. К.: Агроосвіта, 2017. 728 с.

Валько Т.І.

*асистент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти,
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО СІМ'Ю У ПІДЛІТКІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ НА ОСНОВІ ТВОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

В умовах сьогодення досить гостро постає проблема формування уявлень про сімейне життя у підлітків з інтелектуальними порушеннями. Модель батьківської родини постає перед підлітком у вигляді певного мікросоціуму, сприймаючи який він не завжди може виділити найважливіше, критично осмислити окремі спекти. Успішність формування уявлень про благополучне сімейне життя у підлітків з інтелектуальними порушеннями великою мірою залежить від того наскільки вчасно та компетентно педагог допоможе дитині засвоїти та переосмислити сімейний досвід. Потужні можливості для формування уявлень про сімейне життя мають твори української художньої літератури як беззаперечне джерело знань та досвіду поколінь.

Окремі аспекти проблеми підготовки осіб з інтелектуальними порушеннями різних вікових категорій до майбутнього сімейного життя представлені в наукових працях І.Єременка, А.Іваненко [1], В.Левицького, М.Матвєєвої, С.Миронової та ін. Недостатньо вивченим є формування уявлень про сімейне життя у підлітків з інтелектуальними порушеннями на основі творів української художньої літератури.

З метою дослідження проблеми було проведено анкетування педагогів спеціальних закладів освіти, які викладають українську мову та літературу. Респондентам пропонували висловити свої міркування щодо доцільності та ефективності формування уявлень про сім'ю у підлітків з інтелектуальними порушеннями на основі творів української художньої літератури.

Відповідно до результатів анкетування усі опитані респонденти вважають, що підлітків з інтелектуальними порушеннями потрібно готувати до створення власної сім'ї, проте лише 50% зуміли обґрунтувати свою відповідь: *«Потрібно, так як вони (діти) все одно у відповідному віці будуть будувати стосунки з особами протилежної статі, створювати сім'ї, народжувати дітей»*, *«Так, не гуманно їм забороняти створювати родини. Я вважаю, що у такому разі має бути кваліфікований соціальний супровід такої сім'ї»*. Усі педагоги були одноставними у тому, що ознайомлення учнів з творами художньої літератури впливає на формування у них уявлень про сімейні стосунки. Проте, лише 17% респондентів пояснили відповідь: *«Впливає, передусім, образ героя, як взірець поведінки сім'янина, обговорення змісту твору»*. Можна припустити, що педагоги до кінця не усвідомлюють потенціал використання української

літератури як засобу формування уявлень про сімейне життя у підлітків з інтелектуальними порушеннями.

Серед відповідей вчителів на запитання про те, як саме твори художньої літератури можуть готувати підлітків з інтелектуальними порушеннями до створення своєї родини були такі: *«Твори художньої літератури демонструють моделі поведінки в сім'ї та стосунків між її членами», «Твори формують гарні моральні якості, виховують взаємоповагу, взаємодопомогу»; «Учень може створити образ материнської турботи, порядності, фізичної праці, взаємин між особами протилежної статі».* Респондентів просили навести приклади творів української художньої літератури на основі яких доцільно формувати уявлення про сімейне життя. Педагоги зуміли навести в середньому 5-6 авторів, в творчому здобутку яких є необхідний матеріал, зокрема: П.Воронько, О.Коломієць, М.Коцюбинський, М.Рильський, В.Сухомлинський тощо. Конкретні художні твори у відповіді зазначили лише 17% респондентів: *«В.Сухомлинський «Народився братик», «Добре, що сонечко сяє», Г.Скребицький «Турботлива матуся», українські народні казки: «Батьківські поради», «Гарні звичаї», «Закопане золото» тощо».*

Отже опитані педагоги спеціальних закладів освіти часто не здогадуються про те, яким потужним засобом формування уявлень про сімейне життя є обговорення творів української художньої літератури. Водночас вони добре розуміють, які твори можна використовувати з цією метою. Вище наведене свідчить про необхідність розробки ефективного методичного забезпечення для вчителів спеціальних закладів освіти з метою формування уявлень про сім'ю у підлітків з інтелектуальними порушеннями.

Література:

1. Валько Т.І. Погляди педагогів з формування уявлень про сім'ю в підлітків з інтелектуальними порушеннями: *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал, Сумський державний педагогічний ун-т ім. А. С. Макаренка ; Суми, 2020. С. 11–20.*
2. Іваненко А.С. Формування уявлень про майбутню сім'ю у розумово відсталих підлітків : *дис. канд. псих. наук: 19.00.08. Київ, 2016. 254 с.*
3. Левицький В.Е. Особливості підготовки учнів старших класів з порушеним інтелектом до сімейного життя : *зб. наук. праць Кам'янець Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Медобори, 2006. 348 с.*

Валентина Вдович

кандидат економічних наук, викладач - методист, Відокремлений структурний підрозділ «Ірпінський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України»

ПРОСТОРОВО - ПРЕДМЕТНА ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Згідно із Законом України «Про фахову передвищу освіту» фахова передвища освіта спрямована на формування та розвиток освітньої кваліфікації, що підтверджує здатність особи до виконання типових спеціалізованих завдань у певній галузі професійної діяльності, пов'язаних з виконанням виробничих завдань підвищеної складності і здійсненням обмежених управлінських функцій, які характеризуються певною невизначеністю умов та потребують застосування положень і методів відповідної науки, і завершується здобуттям відповідної освітньої та/або професійної кваліфікації [1]. Досягненню цих цілей у закладах вищої освіти покликано сприяти освітнє середовище та його складові. Тому проблема організації освітнього середовища у закладі вищої освіти є однією з найактуальніших у педагогічній практиці і спонукає освітян до пошуку нових шляхів його вдосконалення.

Аналізуючи ідеї Я. Коменського, Л. Корчака, А. Макаренка, Г. Спенсера та інших педагогів, Л. Макар зазначає, що під терміном “освітнє середовище” у педагогіці розуміється сукупність умов, котрі впливають на формування і функціонування людини в суспільстві, її здібностей, потреб, інтересів.

У педагогіці сьогодення науковці також досліджують різні аспекти понятійного апарату «освітнього середовища». Зокрема, М. Віленський, В. Конєв, Є. Мещерякова, В. Слободчиков, І. Шендрік трактують його, окрім того, як «культурно-освітнє середовище», «середовище вікового спілкування», «навчально-виховне середовище» тощо.

У працях Б. Боденко, А. Куракіна, Ю. Мануйлова, А. Хуторського під освітнім середовищем розуміють природне і штучно створене соціокультурне оточення людини, яке включає зміст і різні засоби освіти, що забезпечують продуктивну діяльність студентів і спрямовують процес розвитку особистості за допомогою створення сприятливих для цього умов [2, с. 235].

У Відокремленому структурному підрозділі «Ірпінський фаховий коледж НУБіП України» освітній процес підготовки фахових молодших бакалаврів за спеціальністю 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність ґрунтується на розвитку ключових компетентностей, які формуються як у процесі навчальної, так і позааудиторної роботи.

Відповідно до освітньо - професійної програми коледжу зі спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність передбачено формування таких компетентностей: інтегральна, загальні, спеціальні (фахові). У змісті фахових компетентностей зазначені: здатність обирати та використовувати

відповідні методи, інструментарій для обґрунтування рішень щодо створення і функціонування підприємницьких, торговельних, біржових структур; здатність визначати характеристики товарів і послуг у підприємницькій, торговельній та біржовій діяльності; здатність застосовувати інноваційні підходи в діяльності підприємницьких, торговельних та біржових структур; формувати і здійснювати ефективну закупівельну діяльність; здатність визначати критерії формування товарного асортименту; знання і розуміння нормативно-правового регулювання у сфері підприємницької, торговельної і біржової діяльності; здатність до втілення заходів, спрямованих на забезпечення ефективності технології торговельних процесів; здатність до організації торгівлі, підприємницької та біржової діяльності; вміння ефективно управляти матеріально-фінансовим станом підприємства; вміння визначати відповідність якості товарів, тари, послуг вимогам законодавчо-правових актів; здатність здійснювати контроль за виконанням договорів, угод, контрактів; здатність ефективно контролювати дотримання правил торгівлі, зберігання товарів; здатність здійснювати менеджмент підприємства та менеджмент персоналу; здатність оцінювати вплив чинників зовнішнього середовища на функціонування підприємницьких, торговельних і біржових структур; здатність формувати інформаційне середовище щодо якості і безпечності товарів, товарної асортиментної структури, правового поля здійснення торговельно-технологічних процесів; здатність здійснювати діяльність із дотриманням вимог нормативно-правових документів у сфері підприємницької, торговельної та біржової діяльності; здатність виконувати професійні завдання з організації діяльності підприємницьких, торговельних та біржових структур; здатність застосовувати основи обліку, оподаткування та страхування в підприємницькій, торговельній та біржовій діяльності; здатність визначати та задовольняти потреби споживачів як пріоритетних суб'єктів ринку; здатність застосовувати моделі електронної комерції у сфері підприємницької, торговельної та біржової діяльності; здатність використовувати логістичні системи в підприємницькій, торговельній та біржовій діяльності; здатність формувати інформаційне середовище щодо якості і безпечності товарів, товарної асортиментної структури, правового поля здійснення торговельно-технологічних процесів; вміння визначати відповідність якості товарів, тари, послуг вимогам законодавчо-правових актів.

Саме для розв'язання складних спеціалізованих та практичних завдань у галузі професійної діяльності або в процесі навчання майбутній фахівець повинен опанувати комплекс передбачених компетентностей.

Важливе значення у формуванні зазначених компетентностей має просторово - предметна організація як складова освітнього середовища коледжу, що включає в себе навчально-методичне забезпечення та комплекс просторових умов і предметних засобів, сукупність яких забезпечує можливість необхідних просторових дій і поведінки суб'єктів освітнього процесу. Зокрема, це спеціалізовані навчальні лабораторії, одна з яких - лабораторія дослідження

харчових продуктів, що містить достатній набір приладів і пристроїв для проведення практичних, лабораторних занять та досліджень, серед яких: муфельна піч SNOI для проведення аналітичних робіт з різними матеріалами і різних видів термообробки при температурі від 50 до 1100 °С; нітрат - аналізатор для визначення активності і концентрації іонів NO₃; шафа сушильна для визначення вологості, вологомір для визначення вологості по методу Чижової; прилад Журавльова для визначення пористості хліба; високоточні лабораторні ваги для визначення маси з точністю до 0,1 мг; прилад ОЧМ для визначення чистоти молока; ультразвуковий аналізатор якості молока «ЕКОМІЛК» для моментального визначення якісних показників складу молока; цукрометр СУ-5 для визначення вмісту цукрози, мікроскоп XS-5520 (біокуляр), аерометр для визначення густини молока; аерометр для вимірювання об'ємної концентрації етилового спирту; овоскоп для контролю якості харчових яєць; лабораторний млин для подрібнення зерна; бутирометри для визначення вмісту жиру в молоці та вершках; апарат Сокслета; холодильник; електроплита та інше допоміжне обладнання й посуд. Використання цих приладів і пристроїв дає можливість проводити лабораторні і практичні роботи на високому науковому і методичному рівні, що сприяє формуванню фахових компетенцій у здобувачів освіти.

Успішно працює в коледжі навчальна лабораторія торговельно - технологічного обладнання зі спеціалізованим програмним забезпеченням 1С: Підприємство 8, де студенти на практиці відпрацьовують елементи прийняття ефективних підприємницьких рішень, застосування на практиці нормативно-правового регулювання та форм взаємодії суб'єктів ринкових відносин, опрацьовують навички систематизації документообігу, схем замовлень і купівель продукції та послуг, техніку і механізм торговельних розрахунків. Лабораторія оснащена комп'ютерним обладнанням, прилавками, вітринами, гірками пристінними, реєстраторами розрахункових операцій різних типів, вагами електронними, пакувальними матеріалами і зразками товарів. У лабораторії створені умови, наближені до виробничих.

Не менш важливу роль у формуванні загальних і спеціальних компетенцій майбутніх фахівців відіграють кабінети, облаштовані комп'ютерами та прикладними комп'ютерними програмами, мультимедійним обладнанням, мультимедійні лабораторії для проведення лекцій, в т.ч. для дистанційного навчання, а також спеціалізовані кабінети - з товарознавства зі зразками та муляжами товарів, маркетингу - з тематичними інформаційними стендами, комплектами тематичних плакатів як засобів візуальної комунікації.

На практичних заняттях у цих лабораторіях, кабінетах здобувачі освіти набувають навичок проведення досліджень з використанням теоретичних та прикладних досягнень у сфері підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, вміння проводити оцінювання продукції, товарів та готувати результати досліджень для оприлюднення на конференціях, фестивалях науки тощо. На нашу думку, вирішення проблем підготовки конкурентоспроможного фахівця зі

спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність відповідно до сучасних вимог можливе за умови розвитку у здобувачів освіти дослідницьких якостей, починаючи з першого курсу навчання в коледжі. Формування і розвиток дослідницьких умінь – це важлива складова підготовки фахівців цієї спеціальності, яка здійснюється шляхом залучення студентів до роботи в наукових гуртках, на заняттях яких вони виконують дослідження в лабораторіях коледжу як під керівництвом викладача, так і самостійно та закріплюють одержані теоретичні знання на практиці. Кращі напрацювання гуртківців оформляються у вигляді наукових тез і статей, презентуються під час виступів на конференціях, круглих столах, конкурсах постерних презентацій.

У процесі викладання педагогі, враховуючи реалії теперішнього змішаного навчання, застосовують як традиційні, так і інноваційні методи навчання, чому сприяє створене у закладі сучасне предметно-просторове й інформаційне середовище: впроваджені найсучасніші мультимедійні програми управління освітньою діяльністю на засадах ефективної взаємодії суб'єктів освітнього середовища коледжу; відпрацьовано систему наповнення і доступу до сервера навчальних ресурсів, організованих відповідно до освітніх програм підготовки фахівців у коледжі; обладнано кабінети і лабораторії відповідно до чинних вимог.

Отже, предметно-просторова складова освітнього середовища закладу вищої освіти має бути багатокomпонентною і повинна сприяти розширенню можливостей та задоволенню бажань майбутнього спеціаліста, його особистим запитам, професійній мобільності й вимогам роботодавців.

Література:

1. Закон України «Про фахову передвищу освіту» №2745-19. Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19>.
2. Макар Л. М. Сутність освітнього середовища в педагогічному процесі. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2013. Вип. 30 (83). С. 229-236.
3. Дороніна Т. О. Сучасні підходи до визнання сутності та структури освітнього середовища / Т. О.Дороніна // Педагогіка вищої та середньої школи: зб.наук.праць. – Вип. 40. – Кривий Ріг : Друкарня Романа Козлова, 2014. – С. 179–186.
4. Кух А.М., Кух О.М. Сучасна дидактика і освітнє середовище // Зб. наук. праць К-ПДПУ. Серія педагогічна 2003. – Вип. 9. – С. 106-108.

Войтюк Ю. О.

*кандидат біологічних наук, доцент,
викладач кафедри офтальмопедагогіки та офтальмопсихології
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

Рудюк Д. О.

*магістрантка кафедри офтальмопедагогіки та офтальмопсихології
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, тьютор,
м. Київ, Україна*

АСИСТЕНТ ВЧИТЕЛЯ ЧИ ТЬЮТОР ДЛЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Соціально-економічний розвиток суспільства зумовлює зростання ролі якісно нової системи освіти.

У 2001-2007 рр. МОН пілотував проєкт «Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» [2]. Основною метою науково-педагогічного експерименту була розробка і реалізація механізму інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади.

У Саламанській декларації сказано що «основним принципом інклюзивного навчання є те, що всі діти мають навчатися разом у всіх випадках, коли це можливо, незважаючи на жодні труднощі чи відмінності між ними» [3].

Успішність інклюзивного навчання безпосередньо залежить від якості психолого-педагогічного супроводу. Важливим учасником психолого-педагогічного супроводу є асистент вчителя. Асистент вчителя – це педагогічний працівник, що призначається на посаду керівником закладу освіти, має педагогічну освіту та забезпечує особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу [1]. У посадовій інструкції асистента вчителя визначений ряд функцій. У переліку функцій спостерігаються дещо суперечливі та недоцільні обов'язки, що не відповідають компетентностям педагогічного працівника, тобто не професіонала в галузі дефектології. Діагностична функція зобов'язує разом із групою фахівців розробляти індивідуальну програму розвитку (далі ППР) дітей з особливими освітніми потребами, оцінювати виконання ППР, вивчати та аналізувати динаміку розвитку учня. Забезпечення змісту даної функції потребує неабияких знань з загальних та спеціальних психолого-педагогічних дисциплін, анатоомофізіологічних та клінічних основ дефектології та психофізіологію розвитку дітей з психофізичними порушеннями. Консультативна функція передбачає інформування та надання необхідної консультативної допомоги вчителю класу та батькам про досягнення учня. У широкому розумінні асистент це помічник спеціаліста. Відповідно, у системі інклюзивної освіти, асистент

вчителя є помічником, тобто, ранжується нижче і при цьому, згідно посадовим обов'язкам, повинен надавати консультативну допомогу саме вчителю. Ще одним суперечливим обов'язком в роботі асистента вчителя є надання освітніх послуг, спрямованих на задоволення освітніх потреб учнів у співпраці з вчителем (мається на увазі усіх учнів у класі). Посада асистента вчителя вводиться в штат при утворенні інклюзивного класу на підставі заяви одного з батьків дитини з особливими освітніми потребами. Тобто з появою у класі асистента вчителя з'являються обов'язки, які повинні виконуватися асистентом на задоволення потреб усіх учнів, хоча початково посада вводилася для соціально-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами.

Останні десять років в Україні спостерігається модель тьюторського супроводу. Такої професії, на жаль, ще немає навіть у національному класифікаторі. Тьютор - педагог, який діє за принципом індивідуалізації і супроводжує побудову учням своєї індивідуальної освітньої програми; педагог-наставник, здатний забезпечити соціально-педагогічний супровід учнів при виборі та проходженні ними індивідуальних освітніх траєкторій; той, хто супроводжує процес освоєння нової діяльності.

Мета роботи тьютора полягає в організації умов для успішного включення дитини з порушеннями психофізичного розвитку до загальноосвітнього простору школи.

Взаємодія тьютора і дитини з особливими освітніми потребами – це поступовий рух від «симбіозу» з тьютором до максимальної самостійності дитини у шкільному житті.

Вирішальною умовою реалізації концепції інклюзивної освіти є комплексне розв'язання питань пов'язаних з кадровим забезпеченням. Оскільки посада асистента вчителя є досить суперечливою і не в змозі задовольнити потреби учнів з особливими освітніми потребами, доцільніше буде ввести у Класифікатор професій нову освітню кваліфікацію - тьютора. У такому випадку адміністрації школи необхідно прописати тарифікаційні характеристики нової посади. Для якісного кадрового забезпечення та замотивованості працівників с високим рівнем знань та навичок умови оплати повинні бути не нижчі, ніж у вчителя, оскільки тьютору необхідно володіти як загальними так і спеціальними знаннями. Також, необхідно враховувати, що робота з дітьми з особливими освітніми потребами є досить специфічною і передбачає швидке виснаження.

В даний час в нашій країні можливості освітніх послуг для людей з особливими потребами надзвичайно обмежені. Таким чином, розвитку інклюзивної освіти в Україні та світі заважає низка причин, основними з яких є відсутність фінансів, невідповідність або нестача відповідних кадрів. Маємо надію, що з часом у Класифікаторі професій з'явиться посада – тьютора. Дітям з особливими освітніми потребами вкрай важливий індивідуальний супровід, для полегшення навчально - виховного процесу та соціалізації.

Література:

1. Міністерство освіти і науки України лист «Щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році» від 08.04.2020
2. Міністерство освіти і науки України наказ №586 від 10.08.2001
3. Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами та Рамки Дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами від 10.06.1994

Гаймер С.А.

викладач хірургії

*Кам'янець-Подільського медичного фахового коледжу
м. Кам'янець-Подільський Україна*

РЕСУРСНИЙ ЦЕНТР З ПІДТРИМКИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сьогодні в Україні набирає потужних обертів освітня реформа, невід'ємною частиною якої є інклюзивна складова. І обраний нашою державою напрям на створення гідних умов навчання для дітей з особливими освітніми потребами є кроком до впровадження європейських принципів та стандартів життя.

Перед нашим суспільством стоїть гостра проблема залучення наших співгромадян, що мають деякі особливості фізичного розвитку в соціум, проблема їх активної адаптації, соціалізації та розвитку в рамках суспільства і на благо суспільства.

Наше сьогодні – це зміна ціннісних орієнтацій в освіті, зміна освітньої парадигми на гуманістичну – «освіта для всіх, школа для всіх».

За останні роки Україна зробила потужний крок уперед в питанні розвитку інклюзивної освіти.

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах освітнього закладу.

Інклюзивна освіта – це довгострокова стратегія, що бере старт сьогодні і представляє собою побудову такого освітнього середовища, яке дозволить кожній дитині, включаючи дітей, що мають серйозні відхилення в психофізичному або емоційному, соціальному і інших аспектах розвитку, навчатися разом з усіма у закладі дошкільної та загальної середньої освіти, але на рівні своїх можливостей.

Інклюзивна освіта передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку.

Проте, питання інклюзії варто розглядати не тільки в аспекті створення доступного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивна освіта в широкому сенсі передбачає створення рівних можливостей для усіх категорій дітей в Україні, які знаходяться в ситуації можливого виключення чи сегрегації. Кожна дитина має відчувати себе повноцінним і активним учасником освітнього процесу – і це головне завдання інклюзії.

Основна ідея інклюзивної освіти – від інтегрування у школі до інтегрування у суспільство. Спільне навчання має не лише гарантувати право дитини з порушеннями психофізичного розвитку не бути ізольованою від інших, а й забезпечити їй можливість відвідувати заклад за місцем проживання та за бажанням дитини.

Саме інтеграцію спрямовано на долучення дітей з особливими освітніми потребами до освітнього простору. Саме педагоги повинні допомогти дитині пристосуватися до вимог закладу.

Чинниками розвитку інклюзивної освіти є: розвиток позитивного ставлення до концепції інклюзії, тому формування позитивного ставлення до інклюзивного навчання необхідно здійснювати на всіх рівнях – від системи навчання студентів педагогічних закладів до системи підвищення кваліфікації педагогів-практиків. Водночас необхідна також просвітницька робота в суспільстві та формування відповідної громадської думки стосовно інклюзії.

Одним з варіантів вирішення цієї проблеми є розвиток в Україні, і звичайно в Хмельницькій області інклюзивної освіти, націленої на:

- залучення дітей з обмеженими можливостями в освітній процес;
- соціалізація дітей з особливими потребами у сучасному суспільстві;
- створення активної поведінкової установки у дітей на впевнене позиціонування себе в сучасному суспільстві;
- вміння перетворювати свої недоліки в достоїнства;
- зміна ставлення сучасного суспільства до людей з обмеженими можливостями через залучення дітей з обмеженими можливостями в наше суспільство.

Інклюзивна модель освіти охоплює цілу систему освітніх послуг, зокрема, адаптацію навчальної програми та плану, фізичного середовища, методів і форм навчання; використання існуючих в громаді ресурсів; залучення батьків; співпрацю з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до потреб дітей; створення позитивного клімату у шкільному середовищі.

Реалізації інклюзивної моделі освіти потребує розв'язання низки завдань:

- Організувати навчально-виховний процес, який би задовольняв освітні потреби всіх дітей.
- Розробити систему надання спеціальних освітніх і фахових послуг для дітей з особливими освітніми потребами.

- Створити позитивний клімат у шкільному середовищі та поза його межами.

Якість навчально-виховного процесу значною мірою визначається тим, наскільки враховуються та реалізуються потенційні можливості навчання й розвитку кожної дитини, її індивідуальні особливості. **Якими б не були фізичні чи психічні обмеження, у дитини завжди є резерви для розвитку, використання яких може суттєво поліпшити якість її життя.**

Пріоритетними напрямками є сприяння соціальному, емоційному та когнітивному розвитку кожної дитини з тим, щоб вона відчувала себе неповторним, повноцінним учасником суспільного життя.

Основний принцип інклюзивного навчання — якомога менше зовнішньої і якнайбільше внутрішньої диференціації.

Відповідно до вимог законодавства та згідно Постанови Кабінету Міністрів від 12 липня 2017 р. № 545 «Положення про інклюзивно-ресурсний центр», Постанови Кабінету Міністрів від 22 серпня 2018 р. №617 «Положення про ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти.

Ресурсний центр з підтримки інклюзивної освіти - науково-методична установа системи освіти. Мета діяльності центру – це науково-методичний супровід фахівців Інклюзивно-ресурсних центрів та педагогічних працівників у сфері інклюзивної освіти.

Основними завдання Ресурсного центру з підтримки інклюзивної освіти є: здійснення методичного та аналітичного забезпечення діяльності інклюзивно-ресурсних центрів; методичне забезпечення навчання та підвищення кваліфікації педагогічних працівників інклюзивно-ресурсних центрів, закладів освіти щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами; здійснення аналітичної та прогностичної діяльності щодо організації навчання дітей з особливими освітніми потребами; проведення аналізу даних реєстру дітей, які пройшли комплексну психолого-педагогічну оцінку і перебувають на обліку в інклюзивно-ресурсних центрах; підвищення рівня обізнаності громадськості про дітей з особливими освітніми потребами [8].

Відповідно до покладених завдань Ресурсний центр здійснює підвищення професійної компетентності педагогічних працівників інклюзивно-ресурсних центрів, закладів освіти щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами шляхом організації та проведення тренінгів, семінарів, вебінарів; надає консультативно-методичну допомоги з питань навчання дітей з особливими освітніми потребами керівникам та педагогічним працівникам закладів освіти, інклюзивно-ресурсних центрів, установ (закладів) соціального захисту населення, закладів охорони здоров'я, батькам, посадовим особам обласних держадміністрацій, представникам органів місцевого самоврядування та громадським об'єднанням; проводить аналіз даних щодо фахівців, які надають психолого-педагогічні, корекційно-розвиткові послуги дітям з особливими освітніми потребами; здійснює узагальнення інформації про заклади освіти області, які надають психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги дітям з особливими освітніми потребами; проводить аналіз даних щодо

охоплення навчанням дітей з особливими освітніми потребами в області, вивчає та узагальнює досвіду роботи закладів освіти; надає в межах компетенції пропозиції щодо удосконалення законодавства з питань навчання дітей з особливими освітніми потребами відповідному структурному підрозділу з питань діяльності інклюзивно-ресурсних центрів органів управління освітою обласних, міських держадміністрацій та МОН; співпрацює з Інститутом спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук та іншими структурними підрозділами щодо застосування сучасних методик проведення комплексної оцінки, надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, адаптації освітніх програм до потреб дітей з особливими освітніми потребами, розробки індивідуальної програми розвитку та інших питань в межах своєї компетенції; проводить інформаційно-просвітницької роботи з підвищення рівня обізнаності громадськості про дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю, у взаємодії з громадськими об'єднаннями, батьками, закладами освіти шляхом організації та проведення лекцій, тренінгів, семінарів, вебінарів, поширення інформаційних матеріалів у засобах масової інформації [8].

Наступним важливим кроком у реформуванні освіти в Україні став етап переходу з системи психолого-медико-педагогічних комісій до сучасних інклюзивно-ресурсних центрів, які працюють на сьогоднішній день за зовсім новими принципами.

Такі центри з'явилися в Україні вперше.

Інклюзивно-ресурсний центр – установа, що забезпечує реалізацію права дітей з особливими освітніми потребами віком від 2 до 18 років на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, в тому числі у професійно-технічних навчальних закладах.

Основними функціями яких є: проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини; надання психолого-педагогічної допомоги дітям з ООП; забезпечення системного кваліфікованого супроводу дитини та родини.

Успішність реформи та якість освіти багато в чому залежить від плідної співпраці педагогів, батьків, дітей. Досягти балансу прав, обов'язків і відповідальності у трикутнику «дитина-педагоги-батьки» можна за допомогою педагогіки партнерства, яка спрямована на те, щоб побудувати довіру між закладом освіти, дітьми, батьками та суспільством.

Посередником між школою, батьками і дитиною з особливими освітніми потребами стали працівники інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ).

Саме ІРЦ дбають про дітей з особливими освітніми потребами в межах звичайної школи. Спеціалісти центрів оцінюють дитину, і вже на основі цієї оцінки в школі складають індивідуальну програму розвитку.

Інклюзивно-ресурсний центр забезпечує інфраструктуру, необхідну для навчання дитини й організовує їй освітнє середовище, а вже шкільна команда працює безпосередньо з дитиною і реалізовує цей план.

У Центрі проводять комплексну оцінку для визначення особливих освітніх потреб дитини, в тому числі коефіцієнта її інтелекту, розробляють рекомендації

щодо програми навчання, особливостей організації психолого-педагогічної допомоги відповідно до потенційних можливостей психофізичного розвитку дитини, надають психолого-педагогічну допомогу дітям з особливими освітніми потребами, які навчаються у закладах дошкільної освіти та загальної середньої освіти, здобувають повну загальну середню освіту у професійно-технічних навчальних закладах, надають консультації педагогічним працівникам з питань організації інклюзивного навчання, а також батькам дітей з особливими освітніми потребами.

Працівники центру проводять конференції, семінари, тренінги, майстер-класи, а також інформаційно-просвітницьку діяльність з питань організації надання психолого-педагогічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами.

Інклюзивно-ресурсним центрам потрібні фахівці, які володіють сучасними методиками і технологіями і використовують їх під час проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки дитини з ООП.

На сьогоднішній час інклюзивна освіта відчуває гостру потребу у кваліфікованих педагогічних кадрах, адже від результативності діяльності ІРЦ у величезній мірі залежить навчання і виховання дітей з ООП, а також розвиток інклюзивної освіти в цілому.

На сьогоднішній час інклюзивно-ресурсні центри не повністю укомплектовані педагогічними кадрами. Тільки 65 процентів ІРЦ укомплектовані повністю. Найбільше в центрах не вистачає вчителів-реабілітологів, а також в деяких районах важко знайти вчителя-дефектолога.

Створення Ресурсного центру з підтримки інклюзивної освіти сприяє підвищенню якості інклюзивного навчання в області.

Системні зміни освіти, яких потребує впровадження інклюзивного навчання, стають можливими за умови, якщо будуть підготовлені компетентні фахівці.

Для ефективного впровадження інклюзивної освіти в області та з метою підвищення професійної компетентності педагогічних працівників інклюзивно-ресурсних центрів, та педагогічних працівників закладів освіти щодо навчання дітей з ООП були підготовлені тренери.

В межах обласного педагогічного форуму «Шляхи реалізації Закону України «Про освіту» в контексті забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору», було проведено - Педагогічний вернісаж «Інклюзивна освіта: старт відбувся! Працюємо на розвиток» - взяло участь – 58 учасників.

Проведено Спецкурс-тренінг для директорів інклюзивно-ресурсних центрів «Організаційні питання діяльності новостворених інклюзивно-ресурсних центрів» - 23 фахівці; курси підвищення кваліфікації фахівців інклюзивно-ресурсних центрів – 89 фахівців.

У межах реалізації обласного освітнього проекту «Розвиток інклюзивної освіти в Хмельницькій області» вся освітня діяльність Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу спрямовується на розвиток професійної компетентності й готовності педагогічних працівників до

роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах закладів загальної середньої та спеціальної освіти, у тому числі: щодо здійснення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини; встановлення наявності в дитини особливих освітніх потреб; організації інклюзивної форми навчання та психолого-педагогічного супроводу дитини з особливостями психофізичного розвитку.

Проблеми, що потребують вирішення: кількість відкритих ІРЦ не відповідає нормативним вимогам та потребам населення; створені ІРЦ у більшості не забезпечені необхідними фахівцями щодо здійснення комплексної оцінки психофізичного розвитку дітей або не мають необхідного досвіду діяльності; багато дітей з особливими освітніми потребами не отримують необхідні корекційно-розвиткові послуги через брак відповідних фахівців

Вважаю, що запорукою успішної реалізації моделі інклюзивної освіти і вирішення проблем в області, є перш за все ефективна співпраця професійної команди фахівців, вивчення українського та міжнародного досвіду у сфері інклюзивної освіти, впровадження кращих практик та активна міжсекторальна комунікація.

Література:

1. Інструктивно-методичний лист «Організація навчально–виховного процесу в умовах інклюзивного навчання»(Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України №1/9-384 від 18.05.2012)
2. Колупаєва А. А. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів : навч. метод. посібник Київ : АТОПОЛ, 2010. 96 с.
3. Колупаєва А.А. Діти з особливими потребами та організація їх навчання: навч. метод. посіб. Київ : АТОПОЛ, 2011. 273 с.
4. Колупаєва А.А. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. /за заг. ред. Колупаєвої А. А. Київ: «А.С.К.», 2012. 308 с.
5. Концепція розвитку інклюзивної освіти (Наказ Міністерства освіти і науки України №912 від 01.10.2010)
6. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник / за заг. ред. М.А. Порошенко та ін. Київ: 2018. 252 с.
7. Постанова Кабінету Міністрів від 12 липня 2017 р. № 545 «Положення про інклюзивно-ресурсний центр»
8. Постанова Кабінету Міністрів від 22 серпня 2018 р. № 617 «Положення про ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти» Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр» від 12 липня 2017 р. № 545 зі змінами і доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 року №617 URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/KP170545.html

Гапоненко Л.О.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцентка кафедри практичної психології
Криворізького державного педагогічного університету,
м. Кривий Ріг,

РЕФЛЕКСИВНО-РОЛЬОВА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ІЗ ФІЗИЧНИМИ ТА СЕНСОРНИМИ ОБМЕЖЕННЯМИ У НАВЧАЛЬНІЙ ВЗАЄМОДІЇ

Постановка проблеми визначена в актуальному полі соціально-психологічного благополуччя як здобувачів із обмеженими можливостями, так і психологічного благополуччя викладача в межах навчальної взаємодії.

Мета тез полягає у висвітленні нормованої та деструктивної рефлексивно-рольової ідентичності здобувачів з фізичними та сенсорними обмеженнями.

Виклад основного матеріалу. Нажаль нам не вдалось відстежити деструкції рефлексивно-рольової ідентичності здобувачів з обмеженими можливостями, проте частково цей аспект торкнулися зарубіжні дослідники М.А. Hernández С.Р. Pérez [3] А.Н. Manuela, Р. Р Carmina [4]. Взаємодія є осередком соціалізації особистості, а навчальна взаємодія є головною ланкою формування, розвитку професійної спрямованості й ідентифікації здобувача в професійне поле його як особистості, що приносить користь суспільству. Взаємодія можлива за умов динамічно-розвиваючих засобів комунікації, змістовно-інформативний матеріал яких фіксуються за вербальними і невербальними символами. Майстерність їх зрозуміти – це розкодувати їх. Саме така ідея покладена в концептуальну модель «Рефлексивно-рольова ідентичність» (розробка якої розпочалась з 2019 року [1]) і яку ми пропонуємо використати в аспекті визначеної теми.

Теоретична модель цієї концепції ґрунтується на ідеї процесуальності існування *антиномії «Я»*, головне значення якого полягає в єднанні «(«Я» ± «Я») = Я в ситуації». За умов роз'єднання двох «Я» відбувається невротичний стан, що супроводжується амбівалентними потягами, типу «хочу- не хочу», «Люблю – не люблю» і.т.п. За таких умов відбувається *погана рефлексія*, яку Д.О. Леонтьєв та Є.М. Осін назвали «*дурною*», що поділяється на інтроспекцію та квазірефлексію [2014]. Особа не може здійснити ідентифікацію адекватно меті освітнього процесу, якщо вона здійснює деструктивні ідентифікації. За соціальними фарбами – це «Ледащо», «Сором'язливий», «Агресивний» і.т.п.

Поняття «антиномія» в нашій моделі позначає ознак внутрішніх конфліктуючих протиріч, що спровоковані домінуванням двох радикально протилежних потягів – це потяг до життя (лібідо) та потяг до смерті (тонатос). За умов домінування в полі «Я» одного із означених потягів, особа буде або оптимістична, життєлюба (домінування лібідозної енергії), або навпаки, виснажена, невпевнена, агресивна (домінування тонатосної енергії).

Надзвичайно цікаві дослідження здійсненні українськими психологами П.П. Горностаєм та його однодумців – це Л.Г. Чорна, О.Л. Коробанова, О.Т.Плетка, В.Г. Циганенко [2]. «Групове поле» будь якої взаємодії, і навчальної в тому числі, багаторазово перегрупується і перекоструюється, в наслідок чого змінюється і первинна рефлексивно-рольова ідентичність. Але зміни рольової позиції можуть і не відбутися за умов, якщо в її полі «Я» домінує енергія тонатос. Скориставшись рольовою термінологією за транзактним аналізом Е. Берна, розглянемо найбільш узагальнено розподіл рольових позицій суб'єктів навчальної взаємодії. (див. табл.)

Рефлексія рольової ідентичності на описом внутрішніх станів

Внутрішнє уявлення «Рольовий образ Я»	Протиріччя \ Єдність; Протиріччя / Конфлікт; Боротьба лібідо і тонатос.	Підтверджений / або скасований «Оновлений рольовий образ Я».
В залежності від емоційного стану, домінування лібідо чи тонатос в «полі Я» відбуваються пошуки нових ефективних ролей.	Динамічні зміни в пошуках «Образу Я», починаючи від станів втрати, тривожності, страху та найбільш можливих психологічних механізмів захисту що поділяються на дві протилежні стратегії.	Підтверджений або скасований «Новий рольовий образ Я» .
Нові ролові моделі за партнерство, діалогічне доброзичливість тощо.	лібідо – це спілкування,	Нові рольові моделі за тонатос – це уникнення, сором'язливість, страх агресія, втрата інтересу до соціального буття, страх, тощо.

Висновки. Рефлексивно-рольова ідентичність є діагностично-корекційним методом, який легко використовується в аналізі дискурсу мовлення та «мовою тіла». Психологічна компетентність викладача допомагає здобувачу набутти досвід рольової ідентичності та корегувати їх за позитивною рефлексією. Водночас подальшого дослідження потребує сумісної взаємодії в тріаді «викладач + психолог + здобувач» для подолання домінуючої енергії тонатос в полі Я. За таких умов здобувачі змінюють внутрішнє, соціально-орієнтоване сприйняття власного «Я» до своєї зовнішності та функції організму.

Література:

1. Гапоненко Л.О. Методика рольових позицій професійної ідентичності бакалаврів-психологів. *Сучасний рух науки: тези доп. VI міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 4-5 квітня 2019 р.* Дніпро, 2019. С. 221-225. URL.: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/3989?mode=full>
2. Свідоме і несвідоме у груповій взаємодії : монографія [П. П. Горностає, О. Л. Коробанова, О. Т. Плетка, Г. В. Циганенко, Л. Г. Чорна] ; за наук. ред. П. П. Горностає ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут

соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 244с.

3. Hernández M.A. Pérez C.P. Psychological characteristics analysis that define a disabled entrepreneur. SUMA DE NEGOCIOS, 10(22), 9-18, Edición Especial 2019. P. 9-17.
4. Manuela A.H. Carmina P. P. Psychological characteristics analysis that define a disabled entrepreneur. 2019. <https://www.redalyc.org/journal/6099/609964311003/html/>

Гапоненко Н.П.

*спеціаліст, викладач вищої категорії
кафедри суспільно-гуманітарних та фундаментальних дисциплін
ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільського державного інституту»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Російське вторгнення в Україну триває і всі силові структури і фахівці сектору безпеки і оборони України роблять усе можливе і неможливе для захисту нашої територіальної цілісності і недоторканості.

Освітняни досить активно включились в процес захисту нашої країни. Найбільш свідомі студенти і викладачі призвалися до лав Збройних Сил України і зі зброєю в руках боронять країну. Інші вбачають своє призначення в освітянському середовищі виховувати і навчати молодь, тим самим вносити свій посильний вклад в оборону країни.

Ми вбачаємо, що саме національно-патріотичне виховання молоді взагалі, а в умовах інклюзії зокрема, і є той суттєвий вагомий внесок викладачів в обороноздатність країни.

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про добробут свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню

її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації [1].

Ми пропонуємо в початкових закладах створити кабінети народознавства (музеї) або навіть осередки, в яких буде зібрано експонати, які репрезентують матеріальну культуру нашого народу. Знання своєї історії, свого родоводу є тим фундаментом, без якого неможливе існування незалежної держави.

«Чому це питання досить актуально в умовах інклюзії» – запитаєте Ви? Відповідь проста. Спілкування з дітьми з особливими потребами і особливо з тими, хто мешкав в місті і не мав змоги ознайомитись з предметами побуту наших предків сприяє тому, що саме відвідування таких осередків народознавства і дає змогу дитині доторкнутися до минулого. Переступаючи поріг нашого кабінету народознавства, поринаєш в атмосферу творів Нечуя-Левицького та Панаса Мирного. Тут наші вихованці можуть побачити мотвило, через яке зчинили бійку Мотря та Кайдашиха, побачити терницю, на якій Мотря біла коноплі. Діти пізнають щось нове, вивчають культуру минулого і таким чином ідентифікують себе справжніми українцями.

Література:

1. Інститут модернізації змісту освіти. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді. URL : <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/natsionalno-patriotichne-vihovannya-ditey-ta-molodi/> (дата звернення: 20.11.2022).

Глов'юк О.В.

*викладач суспільно-гуманітарних та фундаментальних дисциплін
ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільського державного інституту»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

СТИХІЙНЕ ІНТЕГРУВАННЯ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

Сучасне суспільство зобов'язане надати можливість кожній людині, незалежно від її потреб чи особливостей, реалізувати власний потенціал та стати повноцінним членом громади. Разом з тим, інклюзивний підхід ефективний із соціальної, академічної і навіть фінансової точок зору як в цілому для суспільства, так і для системи освіти зокрема.

Інклюзивна освіта в українських закладах вищої освіти гарантується державою та регламентується трьома основними документами: Законом України “Про освіту”, Законом України “Про вищу освіту”, Постановою Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти” (від 10 лип. 2019 р. № 635). Данні законодавчі акти визначають організаційні засади інклюзивного навчання у закладах вищої освіти незалежно від форми власності та підпорядкування з метою реалізації права осіб з інвалідністю на здобуття якісної вищої освіти [2].

Попри те, що у вітчизняних вузах активно впроваджують “інклюзію”, здобувачі вищої освіти не завжди можуть оцінити її переваги. Адже, на практиці — часто відсутній раціональний універсальний дизайн, а значна частина викладачів не знайомі з особливостями студентів з інвалідністю.

Проблемою є й те, що у більшості закладів вищої освіти не створено центри підтримки здобувачів з особливими потребами, не має штатної одиниці посади дефектолога, сурдоперекладача та кваліфікованого реабілітолога. Ще одним мінусом стихійного інтегрування є відсутність корекційної підтримки студентів з інвалідністю, бо Інклюзивно-ресурсні центри обслуговують лише дітей віком до 18 років.

Варто зауважити, що інклюзія та інтеграція, будучи провідними тенденціями сучасного етапу розвитку системи освіти в Україні, не повинні підміняти собою систему освіти в цілому. Кожна молода людина, незалежно від фізичних, інтелектуальних, соціальних, емоційних чи мовних особливостей, повинна мати можливість реалізувати своє право здобути якісну освіту. Тому українські вузи беручи на навчання студентів з особливими освітніми потребами мають зобов'язання не лише забезпечити комфортні умови для їх навчання, але й підготувати фахівця певної галузі. Для реалізації даних цілей доцільно застосовувати відповідні адаптації чи модифікації в освітньому середовищі.

Перш за все у закладі вищої освіти потрібно забезпечити студентам маломобільних груп цілковиту доступність до всіх необхідних приміщень.

Окрім створення безбар'єрного середовища студентам має гарантуватись доступ до всіх навчальних матеріалів. Оскільки, універсальний дизайн в освіті визнає, що кожен здобувач унікальний і сприймає інформацію по-різному.

Варто зауважити, що сучасні технологічні розробки дозволяють реалізувати головні принципи універсального дизайну в освіті (залучення, репрезентації, демонстрації) та проектувати освітнє середовище на засадах адаптивності, варіативності, відкритості й доступності для кожного студента.

Важливим аспектом підвищення якості освітнього процесу в умовах інклюзії є забезпечення ефективності та якості викладання. Викладачі мають усвідомити нову освітню парадигму, нові способи організації освітнього процесу, розробити навчально-методичне забезпечення, опанувати сучасні методики диференційованого й особистісно-орієнтованого викладання (залежно від індивідуальних потреб студента). Здобувач з інвалідністю має відчувати керівництво викладача протягом навчання на курсі, а викладач має мати можливість корегувати, координувати та оцінювати діяльність студента [3].

Ефективному впровадженню інклюзії у практику вищої освіти сприятиме створення ресурсного центру або команди супроводу, що забезпечить індивідуальний підхід до кожного студента з особливими освітніми потребами.

Важливими завданнями команди є: діагностика й оцінювання рівня розвитку здобувача, його інтересів, освітніх потреб, труднощів; розробка індивідуального плану навчання для студента інклюзивної групи, з подальшим моніторингом його реалізації; забезпечення соціально-психологічних та реабілітаційних послуг; створення належних умов для інтеграції студентів з інвалідністю в освітнє середовище; надання консультативно-інформаційної підтримки кураторам, викладачам та адміністрації закладу вищої освіти [3].

Таким чином, інклюзія означає розкрити особистість за допомогою освітньої програми, яка є достатньо складною, але відповідає здібностям особливих студентів; яка враховує потреби, а також спеціальні умови та підтримку, що забезпечується комплексним соціальним, психологічним та педагогічним супроводом осіб з особливими освітніми потребами.

Стихійне інтегрування студентів з інвалідністю є ознакою демократичних процесів у вітчизняній освіті, але глобальні зміни часто відбуваються складно й потребують значних зусиль. Тому ефективною є практика співпраці та колегіальності в закладах вищої освіти, які стали на шлях впровадження комплексного процесу забезпечення рівного доступу до якісної освіти.

Література:

1. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія А.Колупаєва, О.Таранченко. Київ: ТОВ АТОПОЛ, 2016. 152с.
2. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 635. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/635-2019-п#Text>

3. Теоретико-методологічні засади та технології інклюзії в ЗВО. Досвід університету “Україна”: колективна монографія. П.Т.Таланчук та ін.; ЗВО”відкрит. Міжнар. ун-т розвитку людини “Україна”. Київ: Ун-т “Україна”, 2018. 480с.

Годованюк А.В.

*викладач ВСП Кам’янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам’янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам’янець-Подільський, Україна*

Гончарук К.В.

*здобувач освіти
Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтв,
м. Київ, Україна*

ОСВІТА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬНИМ РОЗВИТКОМ

Майбутнє має одну велику перевагу: воно насправді виглядає не так, як собі його уявляєте. Орієнтація на майбутнє та сучасна тенденція інтенсифікації людського життя вимагають перебудови та модернізації систем освіти. Кожне суспільство створює систему освіти відповідно до своєї природи та свого рівня соціально-економічного розвитку. Система освіти відображає проблеми та потреби суспільства в даній історичний період.

Освіта перетворює і спрямовує життя суспільства, зберігає в собі все, що є цінним для людини; визначає стратегію та реалістичні умови розвитку суспільства, перетворення його із «суспільства сьогодні» на «суспільство майбутнього», формування нового способу мислення громадян, нового бачення сенсу життя. У цьому контексті освіта функціонує як один із засобів управління суспільним розвитком.

Суспільство визначається як сукупність соціальних мереж та соціальних взаємодій людей, які живуть разом у впорядкованій спільноті. Впорядковане та якісно систематизоване суспільство живе в унісон, демонструючи цілісність і єдність, спільну економіку та інфраструктуру. Суспільство впорядковане тоді, коли воно складається з грамотних та освічених людей.

Освіта - це соціальна еліта, яка усуває розрив між членами суспільства, що володіє значними знаннями, включаючи навички, культурні норми та цінності чи основні факти. Суспільство, що прагне до правильного шляху розвитку чітко усвідомлює важливість освіти через якісні школи та навчальні заклади. Освіта

приносить користь суспільству за рахунок покращення особистого життя та сприяє безперебійному його функціонуванню.

Освіта відіграє важливу роль у сучасному та промислово розвиненому світі. Люди вимагають адекватної та автентичної освіти, щоб мати можливість вижити у конкурентному світі. Сучасне суспільство - це люди, які мають кращий рівень життя та знання для впровадження покращених рішень для вирішення своїх проблем [2, с. 57].

Освічене суспільство виховує своє молоде покоління так, щоб краще адаптуватися до навколишнього оточення, ніж неписьменне суспільство. Вихована молодь росте щасливою і задоволеною особистістю, сприяючи покращенню та зростанню нації [1, с. 214].

Освічене суспільство завжди прагне до розвитку. Воно неухильно крокує у напрямку фінансового, соціального, економічного та інфраструктурного розвитку. Суспільство пристосовує безстрашні засоби до просування науки і техніки.

Прогрес освіченого суспільства полягає у розумінні термінології про чистий дохід, населення, розвиток, поліпшення умов життя та високу якість життя. Сфера розвитку суспільства - це виховання його людей.

Добре освічене суспільство гарантує, що його попереднє покоління також залишається освіченим. Неписьменне та неосвічене суспільство буде фортецю боротьби за задоволення своїх потреб та життя.

Грамотне суспільство впроваджує схеми і гарантує, що діти та молодь здобувають освіту на благо суспільства і нації, забезпечуючи необхідну інфраструктуру та матеріально-технічне забезпечення [3]

Освічене суспільство утримується від дискримінації та забезпечує рівні можливості для всіх у суспільстві. Освіта дозволяє жінкам робити внески за рахунок працевлаштування, утримання своїх сімей та покращення соціального та фінансового стану.

Важливість освіти в суспільстві відіграє життєво важливу роль у розумінні потреби гендерно нейтрального суспільства та його значного внеску в економічний і соціальний розвиток. Суспільство, якому бракує розуміння прав та можливостей кожної статі, призводить до обмеженого соціального та економічного розвитку країни [4].

Високоосвічене суспільство відкриває найкращі заклади охорони здоров'я та гігієни. Освічена особистість розвивається і усвідомлює загрози та проблеми, пов'язані зі здоров'ям та гігієною у житті.

Грамотність відіграє роль потужної зброї, яка дозволяє індивідууму зрозуміти, проаналізувати та подолати життєві загрози, забезпечуючи тим самим вдосконалення здоров'я та гігієни для себе і своїх сімей.

Освіта дозволяє кожному стати автономною особистістю, оскільки розвиток розуму і душевної сили людини, дозволяє не тільки думати про вирішення особистих та професійних проблем, а й зрозуміти ті трансформації, які

відбувається в суспільстві, в якому ви стаєте активним учасником. Ніщо так не працює на особистий розвиток як освіта, і нічим так не може собою так пишатися власне сама освіта, як розвиток особистості, яка її здобуває.

Література:

1. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю. К.: Знання України, 2015. 804 с.
2. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи). К.: Грамота, 2018. 216 с.
3. Перспективи освітньої системи України на ринку міжнародних освітніх послуг. Аналітична записка URL: <http://old.niss.gov.ua/>
4. Шевченко В.Б. Стан української освіти в Україні. URL: <http://ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=626>

Горшкова Г. В.

доктор філософії, старший викладач кафедри спеціальної освіти та психології комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР, м. Запоріжжя, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА У СИСТЕМІ ОСВІТИ

Професійна діяльність вчителя-логопеда складна та багатогранна, особливо в умовах інклюзивної освіти. Вона вимагає від вчителя-логопеда володіння низкою знань в галузі педагогіки, психології, медицини тощо, вмінь щодо аналізу порушень психофізичного розвитку, особливостей розвитку кожної особи з порушенням мовлення, організації такої діяльності.

На основі аналізу науково-педагогічної літератури можна дійти висновку, що організація професійної діяльності вчителя-логопеда у системі освіти – це структура (виконання, планування, прогнозування, пропедевтика тощо) соціально значущої діяльності вчителя-логопеда, елементами якої виступають: місце працевлаштування вчителя-логопеда; виконання професійних обов'язків (корекція порушень усного і писемного мовлення, співпраця з іншими фахівцями, оформлення та ведення обліково-статистичної документації, профілактика порушень мовлення тощо); дотримання професійних прав і свобод; підвищення кваліфікації.

Проблема організації професійної діяльності вчителя-логопеда висвітлено у наукових працях М. К. Шеремет, Ю. В. Рібцун, С. М. Лупінович та ін., на

професійному сайті «Всеосвіта» та низці законодавчих документів, що регулюють професійну діяльність вчителя-логопеда в системі освіти [1,2,3,4,5,6] тощо.

У системі освіти місцем працевлаштування для вчителя-логопеда виступають: компенсуюча група для дітей з тяжкими порушеннями мовлення у закладі освіти (далі: ЗДО); логопедичні пункти ЗДО та закладів середньої освіти (далі: ЗСО); ЗДО, до складу яких входять компенсуючі групи з різними нозологіями, класи індивідуальної педагогічної корекції та інклюзивні класи у ЗСО, спеціальні школи-інтернати, інклюзивно-ресурсні центри (для найбільш досвідчених фахівців).

Спільним для перелічених місць працевлаштування постає: подолання порушень усного і писемного мовлення, підвищення кваліфікації, співпраця з іншими спеціалістами, профілактика порушень мовлення тощо. Відмінності доволі сильно стосуються графіка роботи, тижневого навантаження, змісту логопедичної роботи і, особливо, оформлення та ведення обліково-статистичної документації, яке є найскладнішим у компенсуючій групі для дітей з тяжкими порушеннями мовлення ЗДО. Також треба зазначити, нормативно-правова база дещо різниться для кожного місця працевлаштування: вчитель-логопед компенсуючої групи для дітей з тяжкими порушеннями мовлення у ЗДО спирається на джерела [1,2,3,4], вчитель-логопед спеціальних шкіл-інтернатів – на джерела [2,3,4,5], вчитель-логопед логопедичних пунктів ЗДО та ЗСО – на джерела [3,4] тощо.

Отже, професійна діяльність вчителя-логопеда у системі освіти складна, багатовекторна, має різні: зміст, час роботи, види, ведення та оформлення обліково-статистичної документації. Єдиного документа, який би узгоджував, регламентував професійну діяльність вчителя-логопеда на даний час немає, хоча існує нагальна потреба у ньому. У травні 2022 МОН України запропоновано для громадського обговорення проект Наказу «Про затвердження порядку надання логопедичних послуг в системі освіти», а результати обговорення було розміщено на офіційному сайті МОН [6].

Проблема організації професійної діяльності є актуальною для фахівців, які вже працюють, а для майбутніх вчителів-логопедів – вона надто складна для опанування. Тому постає інше актуальне питання – вже під час здобуття освіти у ЗВО надати теоретичні знання та сформувати практичні вміння і навички у майбутніх вчителів-логопедів організувати професійну діяльність з метою формування у них професійної компетентності. Для розв'язання цього питання у нашому ЗВО до навчального плану у межах освітньої програми включено варіативну навчальну дисципліну «Організація логопедичної роботи в системі освіти» з комплексом навчально-методичного забезпечення та низкою навчально-методичних посібників до неї.

Отже, ми вбачаємо, що проблема, що розглядається, недостатньо висвітлена у науково-педагогічній літературі; потребує створення ґрунтовної сучасної законодавчої бази, подальших досліджень, впровадження їх результатів в практичну діяльність вчителів-логопедів закладів освіти та освітній процес ЗВО для підвищення рівня професійної підготовки здобувачів спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Література:

1. Наказ МОН, МОЗ «Про затвердження «Порядку комплектування дошкільних навчальних закладів (груп) компенсуючого типу». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0414-06> (дата звернення : 18.11.2022).
2. Наказ МОН «Про затвердження «Нормативів наповнюваності груп дошкільних навчальних закладів (ясел-садків) компенсуючого типу, класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп подовженого дня і виховних груп загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів...». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0229-02#Text> (дата звернення : 18.11.2022).
3. Наказ «Про затвердження «Положення про логопедичні пункти системи освіти». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0059-93#Text> (дата звернення : 18.11.2022).
4. Наказ МОУ «Про затвердження «Інструкції про порядок обчислення заробітної плати працівників освіти». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0056-93?find=1&text=логопед#Text> (дата звернення : 17.11.2022).
5. Наказ МОН «Про затвердження «Положення про спеціальну загальноосвітню школу-інтернат (школу, клас) України для дітей із вадами фізичного або розумового розвитку».
6. Сайт МОН України. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-nakazu-pro-zatverdzhennya-poryadku-nadannya-logopedichnih-poslug-v-sistemi-osviti2022> (дата звернення : 17.11.2022).

Дергач М. А.

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри спеціальної освіти та психології
Комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради,
м. Запоріжжя, Україна*

КОМУНІКАТИВНІ БАР'ЄРИ У ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА

Аналіз результатів психолого-педагогічних досліджень особливостей дітей з розладами аутистичного спектра, в розрізі нашої теми виявив, що типовими ознаками даної нозології є труднощі у соціальній взаємодії.

Порушення комунікативної сфери дітей з аутизмом пов'язані з різними аспектами психічного їхньої особистості: труднощі концентрації привертання та розподілу уваги; відсутність інтересу до навколишнього та мотивації до взаємодії; загальна затримка розвитку мовлення, труднощі в розумінні мовлення, особливо зверненого; невміння використовувати невербальні засоби комунікації та ін.

Окрім цього слід зазначити, що дитина з розладами аутистичного спектра в ході розвитку самостійно не набуває засобів спілкування, до яких традиційно відноситься мовлення як таке, система жестів, міміки і пантоміміки, інтонації, паузи, темпоритмічні і мелодичні характеристики мовлення. Вона не включається в часово-просторові координати комунікації і, відповідно, через відсутність практичного досвіду не може створювати такі координати сама. Також вона не може утворювати контактний зв'язок очима з опонентом. Всі перераховані бар'єри в опануванні комунікацією є базовими для того, щоб запустити комунікативний процес.

Відсутність у дитини з аутизмом можливості вільно комунікувати призводить до того, що вона не отримує довільним шляхом регулятивного впливу на розвиток мислення і формування поведінкових актів. Саме процеси взаємодії людей, створення між ними певних взаємних стосунків сприяють розвитку мислення дитини, формуванню різних типів інтелекту, зокрема соціального і емоційного. Становлення мисленневих процесів дитини з аутизмом, позбавленої через специфіку нозології повноцінного спілкування, пригальмовується і, навіть у випадку збереження інтелекту, ми можемо спостерігати у такої дитини порушення інших типів інтелекту, або їх складових елементів. Наприклад, в емоційному інтелекті до такого можемо віднести відсутність або недостатність рефлексії, порушені операції аналізу, синтезу, оцінювання саме процесу комунікації, невміння встановити комунікативний контакт через те, що дитиною не накопичено алгоритмів дій, знижена комунікативна активність, невірно сформовані соціальні очікування в комунікації і, як наслідок, викривлення в демонстрації власних емоцій та емоційного ставлення до партнера по комунікації та ін.

Також можемо зазначити, що у дитини з аутизмом відбуваються порушення і в діяльнісному компоненті спілкування: вона не може (або робить це з

порушенням) вірно планувати комунікативні акти, в процесі комунікації змінювати модель власної поведінки, в комунікативній взаємодії гнучко реагувати на зміни, що виникають через вплив зовнішніх чинників; враховувати комунікативні потреби опонента та ін. В цілому ці діти не можуть обрати вірний стиль і спосіб поведінки в комунікації.

Такі бар'єри в комунікації дитини з аутизмом, на нашу думку, виникають через специфіку протікання нервових процесів і недостатній розвиток соціального і емоційного інтелекту.

Особливості проявів емоційної сфери дітей з розладами аутистичного спектра досить повно представлено в дослідженнях Т. Скрипник, яв зауважує, що для дітей з аутизмом притаманна загальна тенденція до сталості і у зовнішньому, і у власному внутрішньому світі, що зумовлює особливості емоційного забарвлення комунікативних процесів, емоційного реагування на зовнішні подразники та, відповідно, прояви емоцій в поведінці. Так, все, що для дитини є звичним, прийнятним, таким, що не потребує пізнання, супроводжується позитивними емоційними реакціями, і навпаки – все нове, незнайоме, те, що змінює звичний внутрішній і зовнішній світ дитини може викликати агресію і аутоагресію. Міміка дітей з аутизмом малодинамічна, не виразна, а на фоні відсутності контакту очима і зовнішньої емоційної відстороненості під час комунікації, складається враження, що дитина не зацікавлена в спілкуванні, нехтує ним і, навіть, уникає.

Т. Скрипник вказує на феномен недостатності емоційного резонансу у дітей з аутизмом, що призводить до виникнення таких комунікативних бар'єрів як неможливість зрозуміти емоції інших людей та неадекватне, загальноприйнятими соціокультурним нормам, емоційне реагування на комунікативні ситуації. Водночас результати багатьох досліджень свідчать, що діти з аутизмом відчують потребу в емоційному контакті з дорослим, якому вони довіряють, але про бажання емоційного контакту вони повідомляють особливим способом, вибудовуючи певний ритуал. Тут хочеться наголосити, що нормотипові діти в ситуаціях емоційної близькості також використовують ритуали, тим самим створюючи особливу атмосферу інтимності в комунікації. Проте, ми маємо враховувати, що в інших комунікативних ситуаціях нормотипова дитина використовує традиційні стратегії комунікації і загальноприйнятні комунікативні патерни.

Для подолання комунікативних бар'єрів вважаємо перспективним використовувати тренінгові заняття з моделювання ситуацій соціальної комунікації з метою відпрацювання емоційних реакцій у взаємодіях з партнерами по спілкуванню, досить дієвим в цьому аспекті є розроблена англійською акторкою і режисером К. Хантер технологія «Метод серцебиття Хантер».

Діденко А.В.

*Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
м. Запоріжжя, Україна*

Фоміна М.О.

*Здобувачка освітिकाфедри менеджменту та туризму,
спеціальності менеджмент*

РЕСУРСИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ЯКІСНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Зараз як ніколи треба розуміти, якісна освітня послуга важлива. Сучасна молодь думає що саморозвитку достатньо для статусу фахівця. Але завдяки якісній освітній послугі закладів вищої освіти можна здобути не аби які знання та досвід. Насамперед для людей з особливими потребами. Треба розуміти, що наразі отримання якісних знань необхідно й для відновлення економіки країни, оскільки на глобальному ринку важливим ресурсом виступає людський капітал. Проте для створення якісного освітнього середовища необхідно мати відповідні ресурси. Спираючись на [1] розглянемо ці необхідні ресурси для закладів вищої освіти (рис. 1).

Розглянемо детальніше кожний ресурс.

1. Час і знання керівника. Керівництву ЗВО важливо ефективно використовувати ресурс часу для того, щоб завчасно спланувати діяльність закладу, підготувати викладачів та середовище до інклюзивного навчання. В цьому процесі важливе значення має стратегічне планування, яке дозволяє отримати чіткий план дій та розрахувати необхідні фінансові ресурси для реалізації цих заходів. Також важливою складовою формування якісного освітнього середовища є процес постійного підвищення кваліфікації щодо організації інклюзивного навчання та забезпечення безбар'єрного доступу тощо.

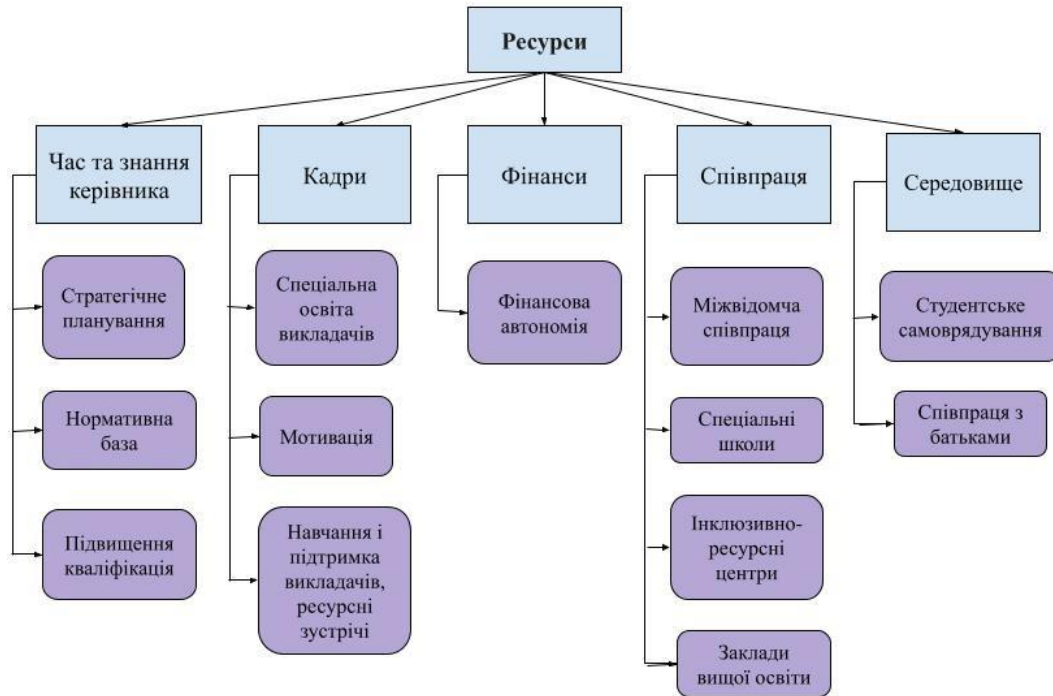

Рис. 1. Ресурси для організації інклюзивного навчання (побудовано за [1])

2. Таким же важливим ресурсом є кадровий потенціал закладу вищої освіти, оскільки саме викладачі створюють освітні програми, за якими навчаються студенти, та суттєво впливають на сприйняття освітнього середовища здобувачем вищої освіти. Тому для ефективної діяльності ЗВО важливою є не тільки спеціальна освіта викладачів, але і їх постійний розвиток, підтримка та мотивація. Отже, як зазначають у [1] у роботі з колективом необхідна «організація щирих неформальних зустрічей, обговорення проблем», проведення ресурсних зустрічей з експертами з теми інклюзії, залучення профільних громадських організацій.

3. Важливим ресурсом для формування якісного освітнього середовища виступають фінанси. Фінансова автономія – це той необхідний ресурс, що допомагає оперативно вирішувати виникаючі потреби як у спеціальному обладнанні для навчання людей з особливими освітніми потребами, так і у звичайних витратах. В теперішніх умовах фінансування освіти покладено на місцеві бюджети, які за 9 місяців 2022 року витратили 159,4 млрд. грн., при чому видатки на освіту із загального фонду передбачають 123,15 млрд. грн., що дещо нижче за аналогічний період минулого року, де сума становила 125,77 млрд. грн. [2].

4. Необхідним елементом створення якісного освітнього середовища є співпраця між різними відомствами, закладами освіти щодо обміну знаннями й досвідом для організації інклюзивного навчання.

5. Студентське самоврядування керівництву ЗВО необхідно розглядати як допоміжний ресурс для інтеграції студентів з особливими освітніми потребами в студентський колектив, тут важливу роль грає підтримка різноманітних студентських проєктів та ініціатив щодо просування цінностей інклюзії.

Отже, створення якісного освітнього середовища є особливо важливим завданням для ЗВО в теперішніх реаліях нашої країни, адже саме ЗВО формують її людський капітал, що впливає на конкурентоспроможність країни та сприяє підвищенню якості життя населення.

Література:

1. Державна служба якості освіти пропонує ресурси для організації якісного інклюзивного навчання. URL: <https://sqe.gov.ua/resursy-yakisnoho-inkluzivnoho-navchannia/> (дата звернення 15.11.2022).
2. Аналіз виконання державного та місцевих бюджетів за 9 місяців 2022 року URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15748> (дата звернення 21.11.2022).

Додурич С.М.

*кандидат педагогічних наук,
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист,
викладач гуманітарних дисциплін
Житомирського агротехнічного фахового коледжу*

Дмуховська О. М.

*спеціаліст вищої категорії,
викладач спеціальних економічних дисциплін
Житомирського агротехнічного фахового коледжу
м. Житомир, Україна*

РОЛЬ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ.

В єдиному освітньому просторі, у період реформування освіти, важливим питанням є інклюзивна освіта для дітей з обмеженими функціональними можливостями та особливими потребами. За останні десятиліття в Україні збільшилася кількість дітей з особливими освітніми потребами, які заслуговують посиленої уваги.

Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей світу, ґрунтується на тому, що всі діти — цінні й активні члени суспільства. Тому організація освітнього середовища повинна будуватися на таких складових інклюзивного навчання, як *інклюзивна культура, інклюзивна політика та інклюзивна практика.*

Сучасне життя, з одного боку, надає дитині з особливими потребами свободу для вибору соціального середовища й засобів спілкування, способом і стилем життя, а з другого – процес адаптації та самовизначення, що ускладнюється, висуває високі вимоги до рівня самосвідомості та самоконтролю. Отже, реалізація прав на освіту дітей з особливими потребами розглядається як одне з найважливіших завдань сьогодення. Отримання такими дітьми якісної загальної та професійної освіти є однією з основних і невід’ємних умов їх ефективної соціалізації, забезпечення повноцінної участі в житті суспільства, успішної самореалізації в різних видах професійної і соціальної діяльності.

Освітнє середовище, як частину просторово-предметного оточення розглядають як зарубіжні (Г.Бенеш, Дж.Гібсон, У.Мейс, Т.Менг, М.Турвей, В.А.Ясвін та ін.), так і вітчизняні (Г.О. Балл, І.Д. Бех, Є.В. Бондаревська, С.Ю. Максимова, О.М. Пехота, В.В. Рибалка, В.А. Семиченко, В.В. Серіков, С.О. Сисоєва, О.І. Язиков, та ін.) дослідники. Як засіб розвитку творчої особистості, освітнє середовище досліджується В.А. Мастеровою, С.В. Пимоновою, І.А. Подольскою), як самореалізацію особистості (Н.В. Сенченко). Але його роль у формуванні особистості дитини з особливими потребами залишається недостатньо вивченою. Ученими обговорюються проблеми інтеграції дітей з особливими освітніми потребами і активно розробляються підходи до навчання і виховання їх в умовах закладів освіти. Вивчення особливостей створення комфортного інклюзивного освітнього середовища має важливе значення для успішного виховання та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами.

Особливості інклюзивної освіти розглядали у своїх дослідженнях такі науковці, як В. Бондар, В. Засенко, А. Колупаєва, О. Таранченко, Т. Сак та ін. Вивченням особливостей психологічної підтримки, виховних впливів, гуманістичного спрямування освіти дітей займалися Л. Виготський, В. Громовий, Л. Занков, В. Сухомлинський та ін.

В.О. Сухомлинський зазначав про необхідність використання принципу індивідуального підходу в роботі з дітьми з особливими потребами. «Конкретна наша робота, – писав дослідник, – полягає у визначенні причин біди в кожному окремому випадку, необхідності знайти кожній дитині посильну розумову працю, доступні для неї шляхи подолання труднощів, захопити її цікавою роботою, завдяки якій вона могла б розвиватись інтелектуально». «Духовне життя школи повинно бути настільки багатограним, щоб кожний знайшов поле для розкриття, ствердження своїх сил і творчих здібностей. Зміст духовного життя полягає в тому, що в кожному вихованці пробуджується його індивідуальна неповторність. Тільки там, де маленька людина переживає відчуття гордості від того, що вона у чомусь досягла видатних успіхів, виявила себе, – в індивідуальному духовному житті ми бачимо те, що потрібно називати енергією думки. Радість розумової праці – ось що стає доступним людині, якщо її духовне життя перейнято почуттям оптимістичної впевненості у своїх силах, почуттям власної гідності», – писав В.О. Сухомлинський [1, с. 165]

Ідея інклюзії, що виникла як усвідомлення цінності людської багатоманітності і відмінностей між людьми, виключає будь-яку дискримінацію та відображає одну з головних ознак демократичного суспільства: всі діти є цінними членами суспільства і мають рівні права, зокрема щодо отримання освіти, незважаючи на особливості їхнього психофізичного розвитку. Діти, які потребують інклюзивної освіти, можуть не мати інвалідності, але вони мають особливі освітні потреби. Згідно із Законом України «Про освіту» дитина з особливими освітніми потребами – «це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту» [4, с. 154]

Норман Кунц, американський адвокат з питань прав людей з обмеженими можливостями, автор Декларації взаємної залежності, зазначив, що «Коли інклюзивне навчання буде повністю опановане, ми зможемо відмовитись від ідеї, що всі діти для того, щоб приносити користь суспільству, мають бути схожими один на одного. Замість цього ми будемо шукати і підтримувати таланти, властиві всім людям. Ми починаємо розглядати нетипові способи, щоб виховувати корисних членів суспільства, і в процесі цієї роботи ми зможемо дати всім дітям відчуття того, що вони потрібні».

Роль середовища в процесі соціалізації дитини є надзвичайно важливою. За Г. Бенешем «середовище дитини, як сукупність природного та соціального переживання всього, що його оточує, утворює вихідну базу для вимірювання розвитку чи занепаду. Водночас воно формує соціальні очікування і запити до життя. Ці інтерналізовані порівняння є найчастіше непомітними надіями або побоюваннями щодо набуття власного життєвого стандарту» [2, с.243].

Для людини середовищем є її психічне, духовне, соціальне, культурне оточення. Тобто середовище (сімейне і освітнє) закладає фундамент особистості дитини, який буде реалізовуватись все подальше життя. Дослідник освітнього середовища В.Ясвін дає таке його визначення з позиції суб'єкта: «освітнє середовище – це система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні» [5, с.17].

Г.А.Ковальов виділяє такі структурні компоненти освітнього середовища: фізичне оточення – навчальне приміщення, його дизайн, розмір і просторова структура, умови для переміщення і розміщення; людський фактор – добір здобувачів освіти, наповнюваність академічних груп і їх вплив на соціальну поведінку, особливості й успішність дітей, етнічні особливості, якість підготовки викладачів, статево-вікова структура контингенту дітей; освітні програми – новаторський характер змісту програм, технології навчання, стиль і методи навчання, форми навчальної діяльності, характер контролю.

Стосовно соціалізації особистості, освітнє середовище має величезний психолого-педагогічний потенціал, при цьому, духовний вплив колективу і особистості взаємні: особистість, опановуючи фондом духовного багатства групи, сама збагачує її. Тому реалізації інклюзивної моделі освіти потребує

розв'язання наступних завдань: організація навчально-виховного процесу який би задовольняв освітні потреби всіх дітей, розробка системи надання спеціальних освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами, створення позитивного клімату у середовищі здобувачів освіти та поза його межами. Якість навчально-виховного процесу значною мірою визначається тим, наскільки враховуються та реалізуються потенційні можливості навчання й розвитку кожної дитини, її індивідуальні особливості. Дитина завжди має резерви для розвитку, якими б не були фізичні чи психічні обмеження, використання яких може суттєво поліпшити якість її життя. Саме створення такого освітнього середовища є завданням сучасної освіти, яке б стало і реабілітаційним для дітей з особливими потребами, тобто яке б сприяло розвитку потенційних можливостей дитини.

Сьогодні зміни в освіті передбачають становлення нової сучасної особистості з притаманними їй рисами: спрямованістю на навчання впродовж життя, комунікативністю, умінням об'єднуватися та працювати колективно, вмінням критично мислити та бути креативними. Упродовж останніх років, зважаючи на впровадження інклюзивного навчання, що передбачає залучення батьків як активних учасників освітнього процесу, в теорії та практиці педагогічної науки виникла необхідність активного вивчення сім'ї, яка виховує дитину з особливими потребами. Фахівців цікавлять питання не лише формування в дітей нових умінь та навичок, вони розглядають сім'ю як основний стабілізуючий фактор адаптації дитини. Саме з власної сім'ї дитина формує перші уявлення про морально-людські цінності, норми поведінки, характер взаємовідносин між людьми. У сім'ї діти не лише наслідують близьких, а й орієнтуються на їхні соціальні та моральні установки.

Мета інклюзивного закладу освіти, як зазначає В. В. Алексєєва, – «надати всім дітям можливість найбільш повноцінного соціального життя, активної участі в колективі, тим самим забезпечуючи найбільш повну взаємодію і турботу один про одного як членів співтовариства». [1, с. 17–18.].

Серед першочергових напрямків у створення інклюзивного середовища вбачаються такі: відмовитися від стереотипних поглядів на дітей з особливими потребами; сформуванню в закладі освіти атмосферу, засновану на ідеях інклюзії; зосереджуватися на співпраці, а не на конкуренції; прищеплювати віру в свої сили кожній дитині з особливими потребами.

Необхідними умовами формування інклюзивного освітнього середовища в закладах освіти є: визнання викладачами необхідності використання різноманітних навчальних підходів з урахуванням різних стилів навчання, темпераменту й особистості дітей з особливими потребами; адаптація навчальних матеріалів та освітніх програм; використання різних варіантів об'єднання дітей у групи; налагодження співробітництва та підтримки серед здобувачів освіти; використання широкого спектру занять, практичних вправ і матеріалів, що відповідають рівню розвитку дитини з особливими потребами.

Метою такого середовища має стати орієнтація на розвиток особистості з особливими потребами та відповідність запитам соціального оточення. Освітнє середовище тільки тоді буде інклюзивним, коли матиме ряд ознак: спланований і організований фізичний простір, у якому б діти з особливими потребами могли безпечно пересуватися під час групових та індивідуальних занять; наявність сприятливого соціального та емоційного клімату; створені умови для спільної роботи дітей, а також надання один одному допомоги в досягненні позитивного результату.

В інклюзивному освітньому середовищі всі діти здатні досягати успіху. Інклюзивне освітнє середовище – це середовище, де всі діти незалежно від своїх освітніх потреб здатні навчатися ефективніше, підвищувати свою соціальну компетентність, вдосконалювати комунікативні навички, а також відчувати себе частиною суспільства.

На сучасному етапі розвитку освіти дітей з особливими освітніми потребами пріоритетного значення набуває створення інклюзивного освітнього середовища в закладах освіти. У такому середовищі всі діти освітніми програмами, що пристосовані до потреб дітей з особливими потребами.

Реформування всіх галузей освіти в Україні вимагає нових підходів до проблеми оновлення її змісту та удосконалення засобів, форм та методів навчання. В умовах спеціальних закладів освіти важливу роль у соціалізації дітей з особливими потребами має відігравати роль система комплексної роботи із широким спектром впливу на становлення людини-особистості. Саме інтенсивна робота фахівців у тісному зв'язку із державною політикою щодо забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на здобуття якісної освіти, інтеграції їх у суспільстві, повинні забезпечити формування світогляду дітей, їхньої громадянської свідомості, патріотизму, загальнолюдських і національних цінностей.

Література:

1. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. Збірник наукових праць. № 6(8). Київ. Університет «Україна». 2009. с. 17–18.
2. Бенеш Г. Психологія. Довідник. Переклад з німецької. Наук. ред.. пер. В.О.Васютинський/ Гельмут Бенеш. Київ. Знання. Прес, 2007. 510 с.
3. Використання педагогічних ідей В.О. Сухомлинського в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpkhnpu/TtMNiV/2008_21/11.html.
4. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта. Навчальний посіб. Київ. ТОВ «Агентство «Україна»». 2019. 300 с.
5. Ясвин В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию. Москва. Смысл. 2001. 365 с.

Докучина Т. О.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри корекційної педагогіки та інклюзивної освіти
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 016 СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА

Академічна мобільність сприяє підвищенню конкурентоспроможності майбутніх фахівців спеціальної освіти, їхньої професійної самореалізації. Залучення здобувачів вищої освіти до академічної мобільності забезпечує розвиток вміння адаптуватись до змін, реалізовувати свою освітню та наукову діяльність в нових умовах, що забезпечує подальший розвиток їхньої професійної компетентності та професійної мобільності.

Дослідженню проблеми академічної мобільності присвячена низка наукових праць (А. Антонов, Ю. Грищук, Д. Свириденко, О. Лисак, Ю. Музиченко, Л. Суценцева, В. Триндюк, Л. Швидун та ін.), в яких розкриваються різні аспекти визначеної проблеми. Попри те, що вченими вивчаються загальні питання академічної мобільності та обґрунтовуються шляхи їх вирішення, додаткових досліджень потребує вивчення особливостей академічної мобільності майбутніх фахівців спеціальної освіти. Реалізація академічної мобільності здобувачами вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта сприятиме підвищенню рівня фахової підготовки, оволодіння новими технологіями та засвоєння закордонного досвіду роботи з дітьми з ООП, а також поширенню вітчизняних практик спеціальної та інклюзивної освіти закордоном.

На сучасному етапі розвитку системи вищої світи академічна мобільність є показником якості професійної підготовки у ЗВО. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 12.08. 2015 р. № 579 «Про затвердження Порядку реалізації права на академічну мобільність» вона поділяється на декілька видів, зокрема [1]:

- 1) за місцем реалізації: внутрішня та міжнародна;
- 2) за сферою діяльності: освітня та наукова;
- 3) за способом реалізації: очна та дистанційна.

Реалії воєнного стану в Україні ускладнюють процес розвитку академічної мобільності як внутрішньої, так і міжнародної, зокрема в аспекті її очної реалізації, що передбачає фізичне переміщення учасника академічної мобільності до закладу-партнера. Разом з тим актуалізується необхідність та можливість дистанційної реалізації академічної мобільності із застосуванням різних технологій онлайн роботи.

Зважаючи на актуальність академічної мобільності для якісної підготовки фахівців спеціальної освіти визначимо шляхи підвищення успішності її реалізації:

- популяризація академічної мобільності серед здобувачів вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта;
- розробка закладами вищої освіти програм академічної мобільності;
- поглиблення співпраці ЗВО з вітчизняними та закордонними партнерами (ЗВО, науковими установами та ін.);
- удосконалення вітчизняних освітньо-професійних програм спеціальності 016 Спеціальна освіта;
- активне залучення здобувачів вищої освіти до науково-дослідної діяльності;
- створення системи кураторства з метою практичної реалізації потреб здобувачів вищої освіти щодо мобільності;
- стимулювання здобувачів вищої освіти до вивчення іноземних мов;
- підвищення рівня цифрової компетентності учасників освітнього процесу в ЗВО та ін.

Отже, академічна мобільність забезпечує підвищення якості підготовки майбутніх фахівців спеціальної освіти та є основою для формування їхньої професійної мобільності. Розвиток академічної мобільності потребує удосконалення системи вищої освіти та розширення міжнародних зв'язків.

Література:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.08. 2015 р. № 579 «Про затвердження Порядку реалізації права на академічну мобільність» (зі змінами від 13.05.2022 р. № 599). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF#Text>
2. Свириденко Д.Б. Академічна мобільність: відповідь на виклики глобалізації: монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. 279 с.

Дудченко А.В.

здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна

Дудченко В.С.

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна

Поліщук О.С.

доктор філософських наук., професор,
проректор Хмельницької Гуманітарно-Педагогічної Академії,
м. Хмельницький, Україна
e-mail: Prokurator2007@ukr.net

СПЕЦИФІЧНІ РИСИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ПЕДАГОГІКИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Наразі в умовах військової агресії ерефії ключовим елементом постає формування правильного бачення ролі України в політичному світовому співтоваристві після закінчення війни з російським окупантом і формування нової стратегії існування нашої держави в пост військовій політико-правовій системі Європи і світу. Ця діяльність полягатиме в створенні культурного середовища закладів інклюзивної освіти, яка б задовольняла індивідуальні освітні потреби усіх учнів, незалежно від особливостей їхнього психофізичного стану і посттравматичних синдромів.

Вивчення літератури показує, що в державі є напрацювання, фундаментальні роботи з основ інклюзивного навчання (В. Бондар, А. Колупаєва, О. Таранченко), узагальнення передового досвіду з проблематики долучення осіб з особливими освітніми потребами до загальноосвітнього середовища, підходів та його формування (В. Засенко, М. Захарчук, Н. Софій, З. Шевців).

Аналітичну роботу з висвітлення аспектів філософсько-гуманістичних засад функціонування філософії освіти здійснено в роботах В. Андрущенка, В. Астахової, В. Вікторова, Л. Горбунової, Д. Дзвінчука, В. Кременя, В. Кудіна, В. Кущерця, В. Лугового, М. Лукашевича, В. Лутая, С. Ніколаєнка, В. Огаренка, С. Ілїніч, О. Мартинчук, Г. Давиденко, С. Миронової та ін.

Реалії політичної ситуації, обумовлені агресивною рашистською цивілізаційною навалюю, тотальною путінською пропагандою, її боротьбою з усталеними українськими традиціями, це формує нове бачення тактики і стратегії інклюзивної освіти. У цих умовах надія приходить з ідеєю згуртованості української політичної нації, як єдино можливого шляху подолання наслідків

війни, при збереженні творчих можливостей української культури і духу наردу. Суттєво, що в духовних цінностях інклюзивної педагогіки криється величезний пласт для розкриття світоглядної парадигми миролюбства українців, практичного здійснення етики поваги до Іншого і його духовного світу.

На цьому тлі актуально забезпечувати синергію знань, умінь, навичок, які формують базу інтелектуальної спадщини нації з використанням новітніх знань і технологій для створення модерної моделі духовності для осіб з спеціальними освітніми потребами.

Наразі людство отримало цілий «багаж» небачених викликів і загроз. Наша країна зазнала військову агресію 24.02.2022 р., спровоковану режимом «північного сусіда» і як наслідок мільйони переселенців, знищена економічна і цивільна інфраструктура, звірства в Бучі, Ірпіні, Ізюмі, Лимані, вбивство полонених в Оленівці, зруйнована цивільна інфраструктура, заклади освіти і виховання. Це жорстока реальність сьогодення і слід вибудовувати нову соціокультурну парадигму, відповідно духовних ідеалів спеціальної освітньої діяльності в умовах військового часу.

Слушно, що в Концепції розвитку інклюзивної освіти (Наказ МОН від 01.10.2010 р., № 912) підкреслюється, що інклюзивне навчання являє собою комплексний підхід забезпечення доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їхнього навчання у навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання і виховання, з врахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами.

Вважаємо за доречність звернути акцент на поняття інклюзивного виховання, яке в роздумах В. Бойка осмислюється як «цілеспрямований розвиток кожної зростаючої особистості, незалежно від рівня психофізичного розвитку, як неповторної людської індивідуальності в умовах інклюзивного суспільства» [3, с. 8].

В. Андрущенко переконує, що реальність формує педагогіку духовності, яка зближувати людей загальнолюдськими цінностями. Адже «... факт домінування відкритого раціоналізму, вибудованого на принципах глобального еволюціоналізму, єднання наук про природу й наук про духовність, тобто синтезування різних способів духовно-практичного осягнення світу»[4, с. 16].

В. Жадько вказує на те, що завданням для філософії освіти є виховання моральності, духовності у молоді, і це завдання покладено на творчість: «Напрямок в розробці цієї проблеми полягає в вивченні джерел духовності на матеріалі творчого засвоєння ряду провідних наук (філософських та соціогуманітарних» [5, с. 278].

Ми вважаємо, що потрібно формувати зміст інклюзивної педагогіки відповідно до останніх досягнень педагогічної, філософської, інформаційної

парадигми; включати нові поняття, які б відображали проблеми духовності в його еволюційному поступку і послідовне висвітлення основних ідей формування духовності сучасної особистості в умовах військового часу.

Перспективу наукових досліджень вбачаємо в розробленні змістових і органічних особливостей інклюзивного освітнього середовища на рівні шкіл і ЗВО, технологічного забезпечення реалізації інклюзивної гуманістичної освіти.

Література:

1. Дубич К.В. Історія і теорія соціального забезпечення в Україні та за кордоном. Навч. посіб. Львів : «Магнолія 2006», 2017. 272 с.
2. Заверико Н. В. Соціальна педагогіка: навч. посіб. К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. 240 с.
3. Бойко В.О. Інклюзивна освіта: до питання визначення поняття та особливостей її запровадження / В. О. Бойко // Наківі записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. № 4. С. 7–11.
4. Андрущенко В.П. Філософія освіти ХХІ століття: пошук пріоритетів. *Філософія освіти*. К., 2005. №1. С. 5-18.
5. Жадько В. Творчість як чинник формування духовності. *Філософія освіти*. К., 2006. №3(5). С. 274-281.
6. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою: генезис, понятійно-термінологічні визначення та основні принципи // Основи інклюзивної освіти : [навч.-метод. посіб.] / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. акад. пед. наук України, Ін-т спец. педагогіки ; за заг. ред. А. А. Колупаєвої. Київ, 2012. С. 6–21
7. Лорман Т. Сім стовпів інклюзивної освіти. Як перейти від запитання "Чому?" до запитання "Як?" / Т. Лорман // Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання. 2010. № 3. С. 3-11.

Загалевиц В.Л.

*викладач суспільних дисциплін
ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Конфліктологічна компетентність – це складне інтегральне утворення, що містить у собі такі якості, як компетентність особистості у власному — Я, компетентність у психологічному потенціалі інших суб'єктів конфлікту; ситуаційна компетентність; знання про конфлікт; особистісна позиція учасника конфлікту.

І.В Козич, вивчаючи конфліктологічну компетентність, розглядає її як одну із необхідних складових професійної компетентності, яка передбачає мистецтво індивідуальної роботи з особистістю, володіння різноманітними «ключами» комунікації, спеціальними методами організації власної психіки, володіння засобами зниження рівня емоційного напруження і тривожності [1, с. 246]. Науковця виокремлює конструктивний компонент конфліктологічної компетентності, що передбачає усунення суперечності частково чи повністю, дозволяє послабити психічне напруження, є джерелом розвитку особистості, міжособистісних відносин, розширює сферу і засоби взаємодії людини з оточуючими, надає новий соціальний досвід вирішення важких ситуацій. Конструктивний компонент конфліктологічної компетентності сприяє поліпшенню якості індивідуальної діяльності, формуванню активної позиції у взаємодії з оточуючими, самоствердження, соціалізації[1, с.248].

С. Філь визначає такі складові конфліктологічної компетентності, як *f* когнітивний компонент (змістовний, пізнавальний), операційний компонент (діяльнісний, поведінковий), мотиваційно-ціннісний компонент (смісловий) рефлексивно-регулятивний, експерієнтальний компонент[4, с.46].

С. Бережна вважає, що конфліктологічна компетентність містить три основних компоненти: інформаційний, операційний, аксіологічний Г.П. Щедровицький наголошує, що при формуванні ідеальної моделі конфліктологічної компетентності, потрібно врахувати методологічний, теоретичний, практичний й технологічний блоки, особистісні характеристики конфліктуючого суб'єкта, нормативні та етичні межі конфліктування [3, с.47]. Охарактеризуємо змістове наповнення кожного блоку.

Під методологічним блоком розуміється володіння методами діагностики, дослідження, прогнозування, профілактики конфлікту, система принципів і поглядів. Методологічна робота сприяє активізації потреби

професійної самореалізації вчителів, в ході якої відбувається обмін та поширення передового педагогічного досвіду, інтегруються творчі здобутки, формуються партнерські, ділові відносини між педагогами інклюзивної освіти, простежується зворотний зв'язок між запланованими завданнями та результатами педагогічної взаємодії.

До теоретичного блоку належать система знань стосовно проблематики конфлікту у філософських, психологічних, соціологічних, філологічних вченнях і дисциплінах; широкий спектр знань у конкретній професійній діяльності, у якій проходить робота з конфліктом.

Наповненням практичного блоку є емпіричний досвід взаємодії в конфлікті та моральне самовизначення в знаходженні балансу, рівноваги між власними бажаннями і зовнішніми вимогами, уміння та досвід роботи у конфлікті.

Технологічний блок – з'єднуюча ланка між теорією та практикою. Його складовими є гуманітарні технології щодо формування соціальних і психологічних програм діяльності суб'єкта в конфлікті. Особистісними характеристиками конфліктуєчого суб'єкта є його індивідуальні психологічні особливості особистості, такі як темперамент і характер. До нормативних та етичних меж конфліктування належать уміння конфліктуєчих суб'єктів взаємодіяти, не виходячи за межі розумного, чесного й відкритого пред'явлення протиріччя [3, с.48].

Дослідниця Л.М. Мухіна виокремлює шість компонентів, а саме гностичний, регулятивний, комунікативний, проєктувальний, рефлексивно статусний, нормативний[3 с. 334], які стосуються педагогів інклюзивної освіти також. Кожен компонент визначається певними характеристиками. Гностичний компонент містить знання про причини виникнення конфлікту, особливості поведінки, спілкування, психологічні характеристики конфліктних особистостей. Регулятивний компонент полягає у вмінні впливати на сторони конфлікту та регулювати відносини, формувати громадську думку. Комунікативний компонент характеризується спроможністю вести конструктивну бесіду в умовах конфлікту та здатністю запобігти конфліктній ситуації. Цікава позиція дослідниці стосовно проєктувального компоненту, що полягає у вмінні передбачати поведінку сторін у конфлікті. Рефлексивно-статусний компонент характеризується рефлексією власної поведінки, а нормативний - визначається знаннями корпоративних етичних норм поведінки і відносин, дотримання їх[3 с. 334].

Проаналізувавши структурні компоненти конфліктологічної компетентності педагога інклюзивної освіти систематизуємо їх у два блоки: професійні характеристики та особистісні якості.

До особистісних якостей можемо віднести рефлексію власної поведінки, емпатію, емоційну гнучкість, тобто здатність швидкого відновлення емоційного

стану після конфліктної ситуації; педагогічний такт, креативність – пошук нових варіантів вирішення конфліктів; саморозвиток, самоаналіз, духовність, відкритість, етичність [2. с.334].

Професійними характеристиками є теоретичні знання проблеми конфлікту, знання корпоративних правил та етичних норм, володіння методами організації навчальної діяльності, практичні вміння конструктивно вирішувати конфлікти, впливати на протилежну сторону конфлікту, прогнозувати поведінку суб'єктів конфлікту, навички конструктивної бесіди, попередження конфліктних ситуацій [2, с.335]. Таким чином, конфліктологічна компетентність – це одна зі складових і показник якості професійно-педагогічної компетентності, яка має свою структуру та функції, що виражається у здатності і готовності педагога до конструктивного регулювання конфліктів, уміння навчити іншого конструктивних моделей поведінки, необхідна складова психолого-педагогічної компетентності.

Література:

1. Козич І.В. Визначення критеріїв та показників рівнів сформованості конфліктологічної компетентності соціального педагога. С.245-254 URL: http://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/8014/1/Kozych_Vyznachennia.pdf (дата звернення 15.09.2022)
2. Мухіна Л. Структура конфліктологічної компетентності майбутнього вчителя *Науковий вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського*. № 1 (16). 2016. С. 142–145. URL: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/psihol-visnik-16-2015-26.pdf>(дата звернення 15.07.2022).
3. Мухіна Л. М. Психологічні особливості розвитку конфліктологічної компетентності майбутні учителів : дис. ... канд. псих. наук : 19.00.07 Миколаїв, 2019 с. 259
4. Філь С. С. Визначення, зміст та структура конфліктологічної компетентності студентів-майбутніх фахівців соціономічних професій URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3591/>(дата звернення 25.09.2022).

Зубаль М.В.,

*кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
доцент кафедри спорту і спортивних ігор*

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Алексєєв О.О.,

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри спорту і спортивних ігор*

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ЗНАЧЕННЯ АДАПТИВНОГО СПОРТУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ВАДАМИ СЛУХУ

Актуальність проблеми. Всім відомо, що фізична культура є найважливішим засобом виховання особистості інваліда, його соціалізації та інтеграції в сучасне суспільство та середовище здорових людей.

Для осіб з обмеженими можливостями заняття фізичною культурою, а особливо участь у змагальній діяльності, це насамперед подолання своєї ізоляції, можливість спілкування, розширення кола нових знайомих та друзів, відчуття справжнього свята.

Рухова активність, участь у різних спортивних тренуваннях та змаганнях значно активізують емоційно-вольову сферу таких дітей, дозволяє їм забути про свої недуги і, зрештою, відчути, що їхнє життя повноцінне та надхнене. Таким чином, заняття фізичними вправами та участь в адаптивному спорті не тільки сприятливо впливає на оздоровлення та лікування дітей з обмеженими можливостями, але є ще й прекрасним засобом підняття рівня якості життя в тих умовах, в яких проживає людина, що має інвалідність.

Фізична культура загалом і адаптивний спорт зокрема призначений задоволення комплексу потреб людини з відхиленнями у стані здоров'я, головними з яких є самоактуалізація, максимально можлива самореалізація своїх здібностей і порівняння їх зі здібностями інших людей, що мають подібні проблеми зі здоров'ям. Крім того, до провідних потреб цього комплексу входять потреби комунікативної діяльності, подолання відчуженості, виходу за межі замкнутого простору своєї квартири, у більш узагальненому вираженні соціалізації та соціальної інтеграції [1;2].

Головна мета занять фізичними вправами та спортом є можливість максимальної самореалізації осіб з вадами у соціум, підвищення їх якості життя та реабілітаційного потенціалу і, як наслідок, – подальша соціалізація та подальша соціальна інтеграція даної категорії населення. Універсальним засобом залучення дітей з обмеженими можливостями до виконання фізичних вправ та занять спортом є спортивні ігри [3;4].

Водночас, в Україні є певна проблема залучення підлітків до занять спортом, хоча б у вигляді будь яких фізкультурних заходів, які мали б давати ефект зміцнення їхньої фізіології і, в основному, це стосується дітей-інвалідів. Немає науково обґрунтованої методики виховання саме дітей-інвалідів із дефектом слуху. Адже саме цим дітям необхідна реабілітація у вигляді фізичного виховання.

Існує багато досліджень про реабілітацію дітей-інвалідів засобами занять з плавання. Зрозуміло, що це підвищує рівень їх як фізичного, так і психічного розвитку. Проте ми припускаємо, що не всі інтернати для дітей з порушенням слуху обладнані басейнами, так як і не всі батьки, мають можливість водити таких дітей в басейн.

Іншим варіантом реабілітації таких дітей є можливість розвивати вестибулярний апарат, якимось підтримати порушені функції дитини, залучити її до суспільства, дати їй не тільки фізичні вправи, але й спілкування, можливість зрозуміти та оцінити свій потенціал [2;3].

Таким засобом може бути футбольний фрістайл. Цей вид рухової активності знаходиться поза конкурсом з іншими, через його доступність, всесезонність, відсутність грошових витрат і низьку можливість отримання травми. Футбольний фрістайл в даний час стає все більш популярним видом спорту і продовжує набирати обертів. Це той спорт, який впливає не тільки на розвиток фізичних якостей, а й на психіку, що розвивається.

Метою працівників адаптивного фізичного виховання є психологічна реабілітація підлітка-інваліда. Діти з вадами слуху здебільшого не мають протипоказань для занять футбольним фрістайлом. Він не несе в собі невідповідного підвищеного навантаження, у цьому виді спорту дитина не почуватиметься вигнанцем, адже слух тут не відіграє привілейної ролі. Цей спорт може дати гарний шанс для реалізації підлітка в майбутньому.

Дефект слуху не завадить підлітку досягти певних результатів, але стане засобом його реабілітації та адаптації. Футбольний фрістайл здатний повернути підлітку-інваліду впевненість у собі, інтегрує його до соціуму. Зрозуміло, що для підлітка з вадами слуху спортивне тренування матиме величезну складність, зважаючи на специфіку захворювання. В даний час немає жодних досліджень у сфері спортивної підготовки таких підлітків до занять футбольним фрістайлом. Основа тренування у фрістайлі – це техніка володіння м'ячем, яка будується на багаторазовому повторенні кожного прийому у різних умовах та поєднаннях.

Також тренування не повинно мати тривалої перерви. Тренування на техніку володіння м'ячем складається з методу багаторазового повторення технічних прийомів, строго індивідуальних, адаптованих суто для його анатомічних та інших особливостей. Тут не може застосовуватися жодне копіювання та застосування стандартів. Фізичну підготовку поєднують з відточуванням техніки

володіння м'ячем, тому що є аксіома, що навіть найідеальніша раціональна техніка сама по собі навряд чи здатна дати відчутні наслідки у підвищенні потужності, якщо ця техніка не базується на швидкості, силі та витривалості (загальній та спеціальній) [3].

І навпаки, саме з урахуванням сили, швидкості, координаційних здібностей і витривалості можна будувати раціональну форму руху. Тренування у фрістайлі – це комплекс нових і старих вправ, що повторюються і в результаті вдосконалюються. Тобто, простіше кажучи, в результаті постійних повторів виникає автоматична пам'ять на рухові стереотипи, а це і є сутністю тренування у футбольному фрістайлі.

Далі ми повинні розуміти, наскільки важливе для дітей з вадами слуху регулювання нервово-психічних функцій організму.

Варто зазначити, що на це і має бути спрямована їхня психологічна підготовка. Підліток з вадами слуху повинен удосконалювати свої психічні якості в процесі щоденних активних тренувань. І важливим чинником тут є чітка і правильно організована робота тренера для підбору методики вдосконалення цих якостей.

Література:

1. Бріскін Ю. А. Спорт інвалідів : [підручник]. Київ : Олімпійська література, 2006. С. 5-124.
2. Деделюк Н. А. Теорія і методика адаптивної фізичної культури: навч.-метод. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2014. 68с.
3. Куртова Г. Ю. Архипов О. А, Короп М. Ю., Гамов В. Г., Вертель О. В. Визначення відношення майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в інклюзивному класі. Вісн. Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Вип. 147. Том I. Серія: Пед. науки. Чернігів : ЧНПУ, 2017. С. 312 – 315.
4. Трояновська М. М. Т 70 Адаптивна фізична культура: навч.-метод. посіб. для студентів факультетів фізичного виховання / Марія Миколаївна Трояновська; Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Чернігів, 2018. 104 с.

Калініченко А.О., Соломко Н.О.

*викладачі ВСП «Ніжинський фаховий коледж НУБіП України»,
м. Ніжин, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Ініціатором реалізації рівних прав дітей з обмеженими можливостями здоров'я у системі освіти є Організація Об'єднаних Націй (ООН). Починаючи з 10 грудня 1945 року, дня свого заснування, ООН звертає увагу держав та урядів на питання забезпечення прав людей з обмеженими можливостями в отриманні ними якісної та доступної освіти, які відображені у низці документів ООН: Декларації прав людини (1948 р.), Конвенції про боротьбі з дискримінацією в галузі освіти (1960), Декларації прав дитини (1959), Декларації про права розумово відсталих осіб (1971), Декларації про права інвалідів (1975).

«Всесвітня програма дій щодо інвалідів» (1982 р.) продовжує розвивати принцип «освіта для всіх». У пункті 120 цього документа йдеться про те, що освіта інвалідів має по можливості відбуватися у рамках загальної шкільної системи. При цьому у пункті 124 звертається увага на те, що якщо з будь-якої причини можливості загальної шкільної системи недостатні для деяких дітей-інвалідів, ці діти мають навчатися протягом належного часу у спеціальних закладах [1].

Інклюзивна освіта – один із процесів трансформації загальної освіти, заснований на розумінні, що інваліди у суспільстві можуть (і повинні) бути залучені до соціуму. Ця трансформація орієнтована на формування умов доступності освіти для всіх, у тому числі забезпечує доступ до освіти для дітей із інвалідністю. Зусилля громадськості в 1990-х - 2010-х рр. та формування громадської думки, дозволили розпочати створення умов для такого типу педагогіки, яка отримала найменування інклюзивної (тобто такої, що долучає, інтегрує).

У даний час в Україні активно складаються моделі інклюзивної практики навчання, при якій діти особливими освітніми потребами включаються до загальноосвітнього процесу. Але включаються не стихійно, а за умов створення в закладі освіти спеціальних умов для навчання. Інформаційно-комунікаційні технології надали нові інструменти для освітнього процесу. Дистанційні освітні середовища, їх активне використання під час пандемії і зараз під час воєнного стану в Україні, зарекомендували себе як незамінні засоби навчання для всіх учасників освітнього процесу.

Інформаційно-комунікаційні технології в інклюзивній освіті можна використовувати в якості компенсаторного, комунікаційного та дидактичного засобу [2], [3]. Використання інформаційних технологій як компенсаторного засобу означає застосування їх в якості технічної підтримки традиційних для навчання видів діяльності – читання й письма, полегшуючи доступ до дидактичних ресурсів і навчальну взаємодію, частково компенсуючи або заміщуючи відсутність природних функцій. Як комунікаційний засіб дані технології можуть використовуватися для забезпечення альтернативної форми зв'язку, підтримки альтернативної комунікації, в якості інструменту, що

полегшує та/або робить можливим спілкування, дозволяючи особам з особливими потребами комунікувати в більш зручний спосіб. Використання технологій як дидактичного засобу зумовила потребу в перегляді традиційних підходів до навчання й викладання, започаткувавши нову віху в освітніх перетвореннях. Нові технології принесли різноманіття педагогічних стратегій для навчання осіб з обмеженими потребами, ставши реальним інструментом упровадження інклюзивної освіти. Варто зауважити, що засоби інформаційних технологій, зокрема асистивні технології та допоміжне програмне забезпечення, доцільно добирати з урахуванням специфіки різних функціональних обмежень.

Так, для дітей із порушенням слуху необхідні звукопідсилювальні, мультимедійні технічні засоби, технології бездротової передачі звуку, які дозволяють здійснювати обмін інформацією доступних формах, компенсуючи слухову функцію. Навчання осіб з порушенням зору також потребує наявності в закладі освіти спеціального обладнання: відеозбільшувачі, електронні лупи, брайлівська комп'ютерна техніка, програми-синтезатори мови тощо. Навчання осіб з порушеннями опорно-рухового апарату передбачає використання в освітньому процесі комп'ютерної системи техніки, операційного забезпечення, пристосованих для користування інвалідами, що дозволяють проводити введення-виведення інформації в доступних для цих осіб формах: наприклад, спеціальні можливості Windows (екранна клавіатура). Для учнів із соматичними захворюваннями, викликаними різними порушеннями фізичного характеру, що виникли внаслідок психологічного розладу чи травми, досить передбачити із боку закладу освіти ергономічні вимоги до навчальних матеріалів. Це дозволяє учню самостійно визначати більш комфортний варіант виконання навчального завдання, наприклад, вибрати тип, розмір шрифту друкованого тексту, змінити колір тексту, змінити яскравість, контрастність і розмір графічних файлів у тексті.

Педагогічно виважене й доцільне використання ІКТ дозволить учням/студентам з обмеженими потребами повноцінно включитися в освітній процес, розвивати прийнятні для них індивідуальні освітні стратегії. Використання нових технологій у освітньому процесі мають посилити незалежність, інтеграцію і рівні можливості для всіх людей.

Література:

1. Основні міжнародні документи з прав людини: веб-сайт. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/law/9727/> (дата звернення: 10.11.2022)
2. ICT for inclusion: reaching more students more effectively. URL: <http://iite.unesco.org/pics/publications/ru/files/3214675.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
3. ICTs in Education for People with Special Needs: specialized training course. UNESCO Institute for Information Technologies in Education, 2006. 160 p. URL: <http://iite.unesco.org/pics/publications/en/files/3214644.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).

Кікінежді О.М.

*доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

Сампара О.В.

*магістр, методист ДПТНЗ
«Тернопільське вище професійне училище сфери послуг та туризму»
м. Тернопіль, Україна*

ІНКЛЮЗІЯ ЯК СОЦІАЛЬНА ЦІННІСТЬ У ЗАКЛАДІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ

Актуальність проблеми зумовлена суспільним запитом практичного впровадження філософії інклюзивної освіти у навчально-виробничий процес закладу професійно-технічної освіти (ЗП(ПТ)О) як важливого чинника забезпечення права на освіту здобувачів з особливими освітніми потребами, рівного доступу до соціально-економічних і культурно-освітніх ресурсів, соціального захисту та повної інтеграції у соціум осіб з обмеженими можливостями здоров'я [1; 3; 5].

У контексті людиноцентристської парадигми (В.Кремень), інклюзивна освіта як складова концепції соціального залучення (соціальної інклюзії) учнівської молоді з ООП до активного і продуктивного життя в соціумі, її самореалізації, отримання професії, бути на рівні з усіма, є вирішальним чинником конкурентоспроможності майбутніх фахівців та фахівчинь на сучасному ринку праці [4].

З метою забезпечення рівного доступу до якісної освіти різних категорій здобувачів освіти з порушенням слуху, які навчаються за професією «Кравець, закрійник» у ДПТНЗ «Тернопільське ВПУ сфери послуг та туризму», було розроблено та впроваджено **комунікаційну професійну стратегію** як систему психолого-педагогічного та соціально-реабілітаційного супроводу здобувачів освіти з ОПП в умовах створеного ІКТ-середовища, що включала мейнстримінг – комплексну міждисциплінарну програму адаптації навчальних планів, методів, форм та стилів навчання із врахуванням принципів інклюзивної освіти відповідно до вікових та індивідуальних освітніх потреб здобувачів, з використанням існуючих ресурсів соціальної взаємодії з батьками та громадою.

Реалізація даної стратегії в училищі здійснювалась покроково і включала різноманітні форми, як-от: 1) проведення маркетингового дослідження-мікс (4Р) закладу (Продукт. Місце. Ціна. Промоція), що відкрило можливості пропонування спектру необхідних освітніх послуг відповідно до потреб здобувачів освіти з проблемами слуху, популяризації послуг споживачам, зокрема запитам майбутніх абітурієнтів-випускників спеціалізованих шкіл; 2) створення комунікаційного плану, тобто системи заходів партнерської взаємодії

з цільовою аудиторією та їх батьками, зацікавленими сторонами (роботодавцями) задля досягнення комунікаційних цілей в певні терміни; 3) активна профорієнтаційна робота у спеціалізованих школах спільно з сурдоперекладачем, що включала дослідження кола потреб та запитів майбутніх абітурієнтів, показ профорієнтаційних відеороликів з жестовою мовою від учнів та учениць училища, завантажених в ТікТок, розповіді про професію «Кравець, закрійник» з використанням інноваційної методики Jobs to Be Done (Роботи, які потрібно виконати) (**JTBD**); 4) створення «портрета» абітурієнта – профілю ключової цільової аудиторії за наступними критеріями: задача, страхи, перешкоди та користь; 5) створення своєрідної Мапи стейкхолдерів організація зустрічей з роботодавцями та випускниками на підприємствах, популяризація їх інтерв'ю в соцмережах; 6) використання каналів та засобів комунікації з метою популяризації професії для слабчуючої молоді, зокрема висвітлення проблеми на II Всеукраїнській міждисциплінарній науково-практичній конференції з міжнародною участю «Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат» (Тернопіль, 2022), співпраця з Інклюзивно-ресурсним центром ТНПУ імені В.Гнатюка.

Як засвідчив наш досвід роботи, оптимальне поєднання педагогами нових ІКТ-технологій, зокрема сервісів G Suite, Classroom з модифікованими традиційними формами навчально-методичного забезпечення, співпраця з викладачами жестової мови, створення електронного зошита для лабораторно-практичних робіт з предмета «Матеріалознавство» для підготовки кваліфікованих робітників за професією «Кравець» 2-3 розрядів, розробленого відповідно до ДСПТО на основі компетентнісного та особистісно орієнтованого підходів, з його додатковим посиленням на відео через QR-код, детальною візуалізацією відеоуроків із сурдоперекладом та їх вільного доступу на Ютуб каналі закладу, сприяло підвищенню можливостей якісного навчання для здобувачів освіти із порушеннями слуху та їх ширшого включення у навчально-освітнє, інформаційно-комунікативне та соціокультурне середовище, розвитку інклюзивної компетентності та толерантності в учнівській молоді загалом [2].

Перспективні напрямки роботи щодо створення інклюзивно-освітнього середовища в училищі вбачаємо у: вдосконаленні організаційно-методичного освоєння інклюзивного контексту навчальних дисциплін, електронного навчально-методичного контенту з сурдоперекладом; проведення аудиту інклюзивної компетентності та толерантності усіх суб'єктів педагогічного та корекційно-освітнього процесу, здійсненні професійної самоосвіти в царині інклюзивної освіти, створенні ресурсної кімнати тощо.

Література:

1. Інклюзивна освіта: веб-сайт. Режим доступу: <http://inkluzivnaosvita.blogspot.com/> (дата звернення: 15.09.2022)
2. Кікінежді О.М., Грушко Г.Є., Сампара О.В. Студія дистанційного навчання як інновація в організації освітньо-виховного процесу в закладах професійно-технічної освіти. *Актуальні проблеми освітньо-виховного*

процесу в умовах карантинних обмежень та дистанційного навчання:
збірник наук. пр. Харків: ХНУБА, 2021. С. 347-350.

3. Колупаєва А., Таранченко О. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. Харків: Видавництво «Ранок». 2019. 306 с. Режим доступу: [https://interactive.ranok.com.ua/upload/file \(Kolupaieva_Taranchenko\).pdf](https://interactive.ranok.com.ua/upload/file(Kolupaieva_Taranchenko).pdf) (дата звернення: 15.09.2022)
4. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ : Педагогічна думка, 2009. 520 с.
5. «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг: Закон України від 23.05.2017 № 2053-VIII. *Голос України*.2017. №123. С.3.

Клим В.С.

викладач хірургії

Кам'янець-Подільського медичного фахового коледжу

м. Кам'янець-Подільський, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Відповідно до стратегічних завдань, що стоять перед сучасною освітою (гуманізація навчального процесу, формування життєвої компетентності учнів, забезпечення конкурентноздатності випускників навчальних закладів тощо), розробляються нові підходи та форми здобуття освіти дітьми з особливими освітніми потребами, серед яких значну групу складають діти з порушеннями слуху.

Навчання дітей з порушеннями слухової функції, як й інших категорій, має бути систематичним і організованим. Ще Л. С. Виготський вказував, що навчання дітей з порушеннями слухової функції потребує спеціальної педагогічної техніки, використання особливих прийомів і методів. Вчений наголошував, що тяжкі порушення слуху ізолюють людину від спілкування з іншими, яка порушує соціальний статус особистості. Як зазначалось вище, при порушеннях слуху передусім страждає мовлення дитини; при глухоті та глибокому зниженні слуху дитина без спеціального навчання мовленням практично не оволодіває. Відсутність чи недорозвиток мовлення не лише ускладнюють контакти дитини з оточуючими, а й порушують процес формування її пізнавальної діяльності та особистості в цілому [1]. Тож сьогодні перед кожним закладом середньої освіти постає проблема створення інклюзивного освітнього середовища, яке дозволить ефективно залучати та включати в освітній процес всіх його учасників, гармонізувати процеси розвитку та соціалізації дітей з

порушеннями слуху. В Законі України «Про освіту» від 5 вересня 2018 р. інклюзивне освітнє середовище розглядається як сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей.

Питанню визначення сутності, структури, характеристик освітнього середовища навчального закладу для дітей з особливими освітніми потребами присвячені праці В. І. Бондаря, О. О. Дмитрієвої, В. В. Засенка, В. Є. Коваленко, А. А. Колупаєвої, А. М. Коноплевої, М. М. Малофєєва, В. М. Синьова, О. А. Стребелевої, Л. І. Фомічової, Л. М. Шипіциної, Н. Д. Шматко.

Ураховуючи сучасне розуміння понять освіта у корекційній педагогіці, В. Є. Коваленко розглядає освітнє середовище як систему корекційного впливу на хід розвитку учня з особливими освітніми потребами шляхом створення спеціальних умов (просторово-предметних, психодидактичних, соціальних), що сприяють збереженню його здоров'я та формуванню особистості як цілісної структури в єдності таких її компонентів, як пізнавальні процеси й емоційновольова сфера, досвід (знання, уміння, навички, звички), потреби, інтереси, цілі та мотиви [2].

Незважаючи на наявні дослідження у галузі корекційної педагогіки та сурдопедагогіки зокрема, додаткового вивчення потребує питання організації інклюзивного освітнього середовища для забезпечення корекційного впливу на процес розвитку дітей з порушеннями слуху.

В. А. Ясвін розглядає освітнє середовище як систему впливів і умов формування особистості за заданим зразком, а також можливостей для її розвитку, що містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні [5, с. 14]. Тим самим дослідник підкреслює саме аспект педагогічного впливу, як детермінованого процесу розвитку культурного середовища школи і особистості в ньому. Для того щоб освітнє середовище мало розвиваючий ефект, воно повинно забезпечувати комплекс можливостей для саморозвитку всіх суб'єктів освітнього процесу (учнів і педагогів). Цей комплекс, на думку В.А. Ясвіна, включає три структурних компоненти:

- просторово-предметний компонент – архітектурна організація життєвого простору;
- соціальний компонент – особливості суб'єктів освітнього процесу; комунікаційна сфера (стиль спілкування і викладання, просторова і соціальна щільність суб'єктів навчання);
- психодидактичний компонент – змістовна сфера (концепції навчання і виховання, навчальні програми, навчальний план, підручники і навчальні посібники та ін.) і методи навчання, обумовлені психологічними цілями побудови освітнього процесу [5].

Отже, організація інклюзивного освітнього середовища для дітей з порушеннями слуху передбачає адаптацію та модифікацію просторово-предметного, психодидактичного та соціального компонентів освітнього середовища.

Зрозуміло, що залежно від ступеня зниження слуху, часу виникнення ураження та рівня мовленнєвого розвитку діти потребують різної підтримки, і в якісному, і у кількісному відношенні. Важливо, щоб в інклюзивних умовах були забезпечені: корекційний вплив; адаптація навчального матеріалу; звуковий режим; візуальний режим; адаптація процесу викладення матеріалу, виконання завдань та системи перевірки засвоєння матеріалу [4].

Адаптація просторово-предметного компоненту освітнього середовища для включення дітей з порушеннями слуху передбачає забезпечення:

- доступу до робочого місця з належним освітленням, шумовим фоном, без відволікаючих речей;
- зниження рівня шумів і еха приміщень;
- можливості для слухового й зорового сприймання обличчя мовця та навчальних матеріалів;
- зорові орієнтири (написи, піктограми, схеми тощо), що є попередженням про зміни локацій чи небезпеку, початок чи завершення діяльності;
- допоміжні пристрої для прослуховування (Assistivelistingdevices, ALDs), що допомагають посилити і покращити слухове сприймання в умовах фонового шуму (як от FM-системи, що використовують із СА чи KI).

Адаптація психодидактичного компоненту освітнього середовища для включення дітей з порушеннями слуху передбачає:

- чергування навантаження на слуховий та зоровий аналізатор для зменшення втомлюваності й відволікання;
- надання часу для закінчення однієї навчальної дії й переходу до іншої;
- надання часу для запам'ятовування та уточнення навчального матеріалу;
- використання наочності, зокрема фільми та відео із субтитрами;
- використання покрокових або візуальних інструкцій на підкріплення усного мовлення;
- адаптацію/модифікацію процесу та результату діяльності відповідно до освітніх потреб дитини;

Адаптація процесу викладання матеріалу (психодидактичного компоненту інклюзивного освітнього середовища) передбачає виконання завдань та системи перевірки засвоєння знань; проведення пропедевтичної роботи (попередня словникова робота, формування або актуалізація знань, необхідних для засвоєння нового матеріалу, практичне ознайомлення з конструкціями речень); надання візуальних опор, які допоможуть зрозуміти матеріал та презентувати свої знання (малюнки, схеми, графіки, надрукований текст), мовленнєві опори (опорні слова, опорні словосполучення., пункти плану, перші слова речень: Спочатку Потім Після цього У кінці); збільшення часу на виконання завдання тощо. Щоб максимально використати та розвинути збережений слух дитини створюється сприятливий звуковий режим через слухопротезування,

звукосилання, правильне розташування дитини в межах „робочої відстані”. Важливо також забезпечити дитині можливість максимально задіяти зір. Для цього рекомендується сприятливий візуальний режим, який створюється достатнім освітленням та розташуванням дитини і педагога, яке дозволяє дитині бачити обличчя педагога і дітей під час відповіді.

Відомо, що за рівнем мовленнєвого розвитку учні з вадами слуху відстають від своїх чуючих однолітків, отже потребують адаптації соціального компоненту освітнього середовища для включення дітей з порушеннями слуху. Вирішуючи завдання розвитку мовлення учнів, педагоги повинні розставити свої акценти, визначити корекційний характер навчання на цьому етапі роботи. Педагоги роблять акцент на тому, щоб навчити дітей розмовляти усвідомлено, щоб кожен учень розумів, що він говорить. Так, дитина при спілкуванні може використовувати мову жестів, навіть розповідати вірші і співати пісні за їх допомогою, проте від кожного вимагають, щоб він якнайбільше спілкувався з оточуючими чуючи ми людьми. Розвиток мови учнів відбувається в процесі навчання мові на спеціальних уроках, під час виховної роботи та в роботі поза класом, на уроках з різних навчальних предметів, під час індивідуальної логокорекційної роботи та в процесі розвитку слухового сприймання.

Корекційна складова навчального процесу передбачає: обов'язкові корекційні заняття (за місцем навчання або поза місцем навчання), корекційна спрямованість уроків, занять, корекційний вплив дорослих у позаурочний час.

Отже, значне розмаїття навчальних можливостей учнів як у спеціальних школах для дітей з порушеннями слуху, так і в умовах інклюзивного навчання зумовлює необхідність розширення арсеналу засобів, які використовують педагоги, адаптації навчального матеріалу.

Література:

1. Выготский Л.С. Основы дефектологии. Санкт-Петербург : Лань, 2003. 654 с.
2. Коваленко В. Є. Компоненти освітнього середовища як фактор емоційного розвитку розумово відсталих школярів *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. 2012. Вип. 27, т. IX (42), додаток 1. С. 287 – 296.
3. Лупарт Д. Шкільна реформа у Канаді: перехід від роздільних систем освіти до інклюзивних шкіл. Київ: КУМД. 2007. 57 с.
4. Шматко, Н.Д. Совместное воспитание и обучение детей с ограниченными возможностями здоровья и нормально развивающихся дошкольников. *Воспитание и обучение детей с нарушениями развития*. 2010. № 5. С. 12-19.
5. Ясвин В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию. Москва : Смысл, 2001. 365 с.

Клочкова Ю.В.

*старший викладач кафедри спеціальної освіти та психології
Комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради»,
м. Запоріжжя, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Навчання студентів з особливими освітніми потребами у закладах вищої освіти – пріоритетний напрямок розвитку освіти ХХІ століття. Головна мета такої інклюзії – зробити можливим навчання доступним для всіх громадян України. Ця система передбачає індивідуальний підхід до студентів, створення безбар'єрного середовища, розробку нових методів та методик навчання. Дедалі більше закладів перелаштовують свою роботу для задоволення потреб осіб з особливими освітніми потребами.

Інклюзивне навчання в Україні стало можливим завдяки прийняттю декількох законодавчих актів та постанов, а саме: Закон України «Про освіту», Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 № 912 «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання», указ Президента України №926/2010 від 30 вересня 2010 р. «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» [3], Указ Президента України № 588/2011 від 19 травня 2011 р. «Про заходи щодо розв'язання актуальних проблем осіб з обмеженими фізичними можливостями» [4].

Поняття інклюзії розглядалося багатьма науковцями (В. Бондар, Е. Данілавичюте, А. Колупаєва, Г. Нікуліна, П. Таланчук, М. Чайковський, А. Шевчук, А. Шевцов та ін.).

Інклюзивна освіта – це надання всіх освітніх послуг дітям та студентам з особливими потребами разом з дітьми та студентами з нормотиповим розвитком. Це шлях повного реформування системи освіти, перебудова її структури, впровадження нового ставлення до інвалідності не тільки в освіті, а й у суспільстві загалом.

Тепер у центрі закладів освіти знаходиться не вчитель, не адміністрація, а дитина чи студент. Цей підхід дає змогу зробити навчання більш якісним, підлаштувавши все навколо для успішного засвоєння знань, умінь і навичок.

Освітній процес – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що провадиться у закладі вищої освіти (науковій установі) через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості.

Така передача, засвоєння, примноження і використання знань можливо лише за умови проведення певних змін, а саме:

- створення безбар'єрного середовища (побудова пандусів, ліфтів, поручнів, доступність туалетних кімнат, аудиторій, додаткова розмітка, використання різних поверхонь тощо);
- доступність форм навчання та освітніх ресурсів (підбір легкодоступної та зрозумілої форми навчання для осіб з особливими освітніми потребами);
- використання технічних засобів навчання (планшетів, сенсорних дошок, програм із можливістю збільшувати або зменшувати зображення, змінювати контрастність кольорів, посилювати звук тощо);
- використання індивідуального підходу;
- створення групи психологічного супроводу студентів;
- проведення медико-фізичної реабілітація студентів;
- підвищення кваліфікації викладачів.

Практична реалізація інклюзивної освіти, особливо у звичайних неінтегрованих вищих навчальних закладах, потребує докорінної перебудови навчального процесу та сенсibiliзації всіх його зацікавлених сторін, а саме:

- проведення спецкурсів, семінарів з інклюзивної освіти;
- проведення відкритих занять у формі майстер-класів, забезпечення обміну досвідом та визначення подальших завдань власної та громадської діяльності для впровадження ефективної інклюзивної освіти;
- здійснення системної індивідуальної роботи з окремими студентами;
- заохочення студентів з типовим розвитком допомагати одноліткам з інвалідністю готуватися до різних форм навчання, складати заліки та іспити;
- надання студентам із сенсорними розладами додаткового часу для оглядів, заліків та екзаменів;
- активне використання на заняттях форм інклюзивної колективної взаємодії (робота в групах студентів зі змішаним рівнем знань та освітніх потреб);
- створення умов і педагогічних ситуацій для розвитку емпатії, толерантності та навчання в режимі взаємодопомоги та співпраці.

Отже, в Україні закладено фундамент розвитку інклюзивних процесів у закладах вищої освіти, про що свідчать численні документи, закони та постанови. Водночас, освітній процес потребує докорінної перебудови, що не відбувається за рік. Це складний та змістовний процес, вивчення якого є темою наших подальших досліджень.

Література:

1. ЗУ «Про освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 № 912 «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0912290-10/stru>
3. Указ Президента України №926/2010 від 30 вересня 2010 р. «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926/2010>
4. Указ Президента України № 588/2011 від 19 травня 2011 р. «Про заходи щодо розв'язання актуальних проблем осіб з обмеженими фізичними можливостями». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/588/2011>

Козак Р.В.

кандидат філологічних наук, доцент. Викладач української мови циклової комісії суспільно-гуманітарних та фундаментальних дисциплін ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут», м. Кам'янець-Подільський, Україна

Кушнір Т.М.

викладач української мови циклової комісії суспільно-гуманітарних та фундаментальних дисциплін ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут», м. Кам'янець-Подільський, Україна

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕДІЙНООСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Сучасні студенти, народжені в епоху новітніх технологій, сприймають світ зовсім по-іншому, аніж їхні попередники. Психологи, характеризуючи покоління ХХІ століття, акцентують на новій культурі сприймання інформації, указують на «людей екрана», на мислення нового типу – так зване «кліпове» мислення, яке, на їхню думку, формується як реакція на стрімке зростання інформаційних потоків, підкреслюють високу фрагментарність, значну різноманітність і повну різнорідність отримуваної інформації. Особливостями такого «нового» мислення стає здатність до швидкого перемикання між розрізненими смисловими фрагментами, висока швидкість обробки інформації, перевага щодо сприймання інформації в образному вигляді, але і водночас – нездатність до

сприймання лінійної, однорідної інформації, зокрема великих за обсягом книжкових текстів [1, с. 39]. Відтак сучасна освіта все більше тяжіє до використання візуалізації інформації, а інтерес викладача прив'язаний до формування візуального мислення здобувачів освіти.

На сьогодні уже маємо наукове визначення процесу візуалізації. Зокрема, Л. Білоусова тлумачить це поняття так: «Процес візуалізації – це згортання розумових змістів в наочний образ; стаючи сприйнятим, образ може бути розгорнутим і служити опорою для адекватних розумових і практичних дій» [1, с. 40]. Авторка вважає, що візуалізація стимулює у здобувачів осмислення, узагальнення, уточнення сприйманих образів, забезпечує повноту й цілісність їх сприймання [1, с. 40].

Наразі маємо доволі широкий спектр форм візуалізації навчального матеріалу. У межах обсягу нашої розвідки розглянемо лише окремі використовувані сьогодні медійноосвітні технології, як-от: *скрайбінг*, *інтелектуальні карти*, *«хмари слів»*, *інтернет-меми*.

Варто наголосити на тому, що будь-яка із форм візуалізації інформації у процесі викладання української мови містить елементи проблемності. Завдання викладача – використовувати ті форми наочності, які не тільки доповнили б словесну інформацію, але й самі були носіями інформації. Що більше проблемності в наочній інформації, то вищий ступінь розумової активності здобувача, що особливо стає актуальним в інклюзивному середовищі.

Скрайбінг – це новітня техніка презентації, у якій мова оратора ілюструється «на льоту» малюнками на білій дошці (або аркуші паперу). Скрайбінг можна використовувати на заняттях різних видів або на різних їх етапах (на лекції під час пояснення нового матеріалу таким є виділення ключових моментів теми й установлення логічних взаємозв'язків; на практичних та семінарських заняттях – для ілюстрації складних явищ і процесів або для активного залучення здобувачів до роботи у процесі мозкового штурму; під час самостійної роботи – для узагальнення й систематизації матеріалу, формування опорного конспекту, або ж як домашнє завдання).

Інтелектуальна карта («карта розумових дій», «ментальна карта», «карта пам'яті», «карта знань», «карта уявлень», мовою оригіналу – Mind Map) – це схема, яка візуалізує певну інформацію у процесі її обробки людиною, спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою структурно-логічних схем радіальної організації [2, с. 94]. Інтелектуальні карти використовують для нотування інформації (створення конспекту); підготовки звітів, оглядів, структурування інформації, пошуку рішень на основі генерації ідей; розстановки акцентів; презентацій та проєктів ідей; мозкового штурму; планування; постановки задач і підзадач тощо.

«Хмара слів» – це візуальне відтворення списку слів, міток чи категорій на єдиному спільному зображенні; інструмент для створення асоціативного ряду зі слів у межах будь-якої теми заняття. Існують різні варіації використання «хмари слів» під час вивчення української мови. Так, наприклад, у «хмару слів» можна записати тему заняття, яку студенти повинні визначити, або ж «хмара» може виступати опорним конспектом заняття. Наприклад, під час вивчення теми «Лексикологія» для актуалізації знань можна візуалізувати в «хмару слів» приклади лексем за певним правилом, слова-виключення [2, с. 95].

Мем, або *інтернет-мем*, – це будь-яка дотепна коротка іронічна інформація (фраза, зображення, звукоряд, відео), яка відтворює певне ставлення до якихось подій чи обставин та поширюється в інтернеті. На заняттях української мови можна запропонувати студентам віднайти або створити мем (наприклад, лінгвістичний мем, у якому класична література чи правила мовлення будуть подані у дещо незвичному осучасненому форматі).

Отже, візуалізація навчальної інформації уможливорює розв'язання низки педагогічних завдань інклюзивної освіти: забезпечення інтенсифікації навчання, активізації навчальної та пізнавальної діяльності, формування і розвиток критичного й візуального мислення, зорового сприймання, образного подання знань і навчальних дій, передання знань та розпізнавання образів, підвищення візуальної грамотності та візуальної культури.

Література:

1. Білоусова Л. І. Візуалізація навчального матеріалу з використанням технології скрайбінг у професійній діяльності вчителя. *Фізико-математична освіта*. 2016. Вип. 1. С. 39–47.
2. Дегтярьова Г. А. Візуалізація як важливий засіб ефективної комунікації у процесі навчання. *Scientific semiannual magazine*. Київ, 2020. Вип. 10. С. 93–95.

Колісник М.І.

*викладач української та англійської мов
циклової комісії соціально-гуманітарних і фундаментальних дисциплін
ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ

Особливістю навчання студентів з інвалідністю в інтегрованому колективі є те, що, сприймаючи їх як рівних, до них ставлять такі ж вимоги з боку ЗВО, як і до інших студентів.

В умовах пандемії гостро стало питання дистанційного навчання задля збереження здоров'я населення України. Педагоги виявилися не готовими як морально, так і практично до роботи дистанційно. Особливо це стосується надання освітніх послуг студентів з особливими освітніми потребами, які зумовлені інтелектуальними порушеннями. Саме ці фактори зумовили актуальність обраної теми.

Метою роботи є показати практичну можливість та необхідність реалізації освітніх послуг в умовах дистанційного навчання для студентів з інтелектуальними порушеннями.

З початком активного впровадження дистанційного навчання у педагогів виникли ряд питань: «Як реалізувати таке навчання?», «Чи зможуть студенти працювати дистанційно, засвоювати нові знання?». Але найголовнішим, на нашу думку, була невпевненість у собі педагогів, їх психологічна неготовність. Особливо це вплинуло на викладачів, які працюють в умовах інклюзії.

Систематичність та багаторазове повторення – один з основних принципів корекційного навчання для студентів особливі освітні потребами яких зумовлені інтелектуальними порушеннями. Ця категорія студентів потребує щоденного навчання задля розвитку. Це не тільки засвоєння нових знань, але і підтримка, повторення та підтримка вже раніше набутих знань, умінь та навичок для їхнього збереження. Пам'ять студентів з інтелектуальними порушеннями характеризується короткочасністю, неточністю, нестійкістю. Педагоги мають підтримувати знання та навички студентів з інтелектуальними порушеннями в постійній діяльності. Кілька пропущених занять – це беззаперечний рух назад.

Упорядкування нормативно-правової бази щодо озвученого питання, дало можливість педагогам отримати інформацію, роз'яснення та рекомендації для успішної реалізації навчання студентів за дистанційною формою. Це й Закон України «Про освіту», в якому вказано, що кожна дитина має право на освіту, Положення про дистанційну форму здобуття повної середньої освіти, яке дає змогу реалізувати це право навіть в умовах пандемії, коли задля збереження

здоров'я громадян України уряд вимушений закривати освітні заклади на, інколи, невизначений термін.

Особливої уваги потребує пункт 6 Положення про дистанційну освіту, який стосується дистанційного навчання дітей з ООП. У ньому зазначено позитивні аспекти неперервності процесу навчання на розвиток дитини з інтелектуальними порушеннями:

- проведення корекційно-розвиткові заняття в дистанційному режимі (для тих, хто працює за цивільно-правовою угодою, достатньо підтвердження факту проведення корекційно-розвиткових занять батьками);
- забезпечення регулярною взаємодією (реалізація принципу систематичності та послідовності в навчанні);
- можливість реалізації індивідуального підходу у навчанні при індивідуальній формі роботи, а при колективній – сприяння соціалізації, навичкам співпраці та комунікації з однолітками;
- самоконтроль у навчанні як важлива складова розвитку емоційно-вольової сфери дитини з інтелектуальними порушеннями.

Будь яка форма навчання, зокрема й дистанційна, для осіб з особливими освітніми потребами здійснюється з урахуванням індивідуальної програми розвитку. Тобто, при проведенні занять, корекційно-розвиткових занять необхідно враховувати рішення команди психолого-педагогічного супроводу щодо індивідуалізації навчання студента з ООП.

Освітній процес під час дистанційного навчання осіб з ООП забезпечується за участі викладача. А гарантом зворотного зв'язку з студентом та сприяти реалізації індивідуальної освітньої траєкторії мають виступати батьки.

Враховуючи власний досвід роботи та досвід колег під час пандемії з студентами, що мають інтелектуальні порушення, можемо відзначити такі інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) дистанційного навчання, які можуть використовувати педагоги закладів освіти з інклюзивним навчанням для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії дітей з ООП:

- онлайн-уроки за допомогою платформи Zoom, Google Meet, що надає змогу спілкуватись та працювати в синхронному режимі, а також можливості спільного доступу та управління екраном комп'ютера викладача/студента;
- базові сервіси Google, а саме: презентації, документи, дошка Jamboard.

Зазначені технології дають змогу в синхронному та асинхронному режимі працювати разом над спільним завданням. Інструментарій ІКТ дуже різноманітний і дає можливість творчому викладачу підібрати індивідуально майже кожному студенту завдання відповідно до його особливостей розвитку.

Відповідно до принципів спеціальної дидактики, навчання студентів з інтелектуальними порушеннями під час дистанційної форми навчання в умовах карантину є необхідним для розвитку студента та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії.

Педагоги, які працюють з студентами, що мають ООП, що спричинені

інтелектуальними порушеннями, мають враховувати при підготовці до проведення занять за дистанційною формою, специфіку психофізичного розвитку студента, його особливі освітні потреби.

Література:

1. Бризгалова С. О. Інклюзивний підхід і інтегроване освіту дітей з особливими освітніми потребами, 2010. 14-20 с.
2. Савченко О. Я. Ознаки особистісно-орієнтованої підготовки майбутнього вчителя. Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики: 36. наук. пр. НПУ імені М.П.Драгоманова. К.: НПУ, 1997. 180-186 с.
3. Сисоєва С. О. Освітні технології: методологічні аспекти. Професійна освіта: педагогіка і психологія: Польсько-український щорічник. Київ-Ченстохова, 2000. 351-366 с.
4. Howell R. T. The Importance of the Project Method in Technology Education. Journal of Industrial Teacher Education. No 31 (3), 2003. PP. 45-57.

Коргун Л.М.

Кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології, Державного закладу «Південноукраїнський педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

Слюсаренко А.Ю.

магістрант кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології, Державного закладу «Південноукраїнський педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Згідно Закону України «Про освіту», держава забезпечує підготовку фахівців для роботи з особами з особливими освітніми потребами на всіх рівнях освіти. Однією з базових умов побудови ефективного інклюзивного освітнього середовища є наявність підготовлених фахівців до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Метою проведеного нами констатувального дослідження було встановлення рівню самооцінювання студентами своєї готовності до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами та рівню їх реальної готовності до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища.

З метою встановлення рівня самооцінки студентами своєї обізнаності щодо дітей з особливими освітніми потребами та готовності до роботи з ними були проведені два анкетування: «Я і інклюзивна освіта» С.Ю. Панаріной та «Моя готовність до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища». Тест «Основні поняття інклюзивної освіти» і розроблені нами ситуативні завдання дозволили вивчити реальний рівень обізнаності та готовності студентів до здійснення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами і розуміння майбутніх професійних завдань в умовах інклюзивної освіти. У дослідженні прийняли участь дві групи студентів 4 курсу спеціальності 012 «Дошкільна освіта» «Університету Ушинського» до вивчення ними дисципліни «Основи інклюзивної освіти».

Згідно результатів анкетування з метою дослідження самооцінки обізнаності щодо дітей з особливими освітніми потребами та особливостей роботи з ними за анкетною «Я і інклюзивна освіта», ми отримали наступні результати: досить високий рівень самооцінки обізнаності продемонстрували 73% опитуваних, середній рівень був зафіксований у 20% опитуваних, на низькому рівні опинились 7% опитуваних. Дане анкетування встановило, що у більшості опитуваних переважає досить високий рівень самооцінки обізнаності щодо до роботи з дітьми в умовах інклюзії. Тест «Моя готовність до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища» продемонстрував також досить високий рівень самооцінки, так 7% опитуваних продемонстрували дуже високий рівень самооцінки, досить високий рівень був зафіксований у 53% опитуваних, на середньому рівні самооцінки опинились 33% опитуваних і ще у 7% самооцінка була низькою. Дане анкетування встановило, що більшість студентів, що прийняли участь у цьому етапі дослідження, вважає, що їх знання та вміння з інклюзивної освіти достатні, або майже достатні для того, щоб реально запроваджувати інклюзивну форму навчання.

На наступному етапі констатувального дослідження нами були використані такі методи, які змогли би показати нам реальну картину підготовленості студентів як до роботи з дітьми з порушеннями в розвитку, так і до організації інклюзивного навчання у закладі дошкільної освіти. Запропонований нами тест «Основні поняття інклюзивної освіти» та ситуативні завдання дозволили оцінити рівень реального володіння основними поняттями в галузі інклюзивної освіти та реальну готовність до здійснення інклюзивного супроводу. Результати цього етапу констатувального експерименту визначили, що жоден зі студентів, не володіє знаннями основних понять інклюзивної освіти на достатньому рівні та тільки 14% опитуваних продемонстрували задовільний рівень реальної готовності до професійної діяльності і у 86% опитуваних був зафіксований незадовільний рівень, тобто, при розв'язанні ситуативних завдань студенти

наочно продемонстрували свою неготовність до практичної професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Таким чином, констатувальний експеримент з дослідження обізнаності і готовності студентів щодо роботи з дітьми з особливими освітніми потребами показав, що наразі виникає гостра потреба у адаптації сучасних методів навчання, в том числі і в умовах дистанційної освіти для формування справжньої готовності студентів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Необхідно підібрати такі шляхи формування готовності, що будуть сприяти реальній практичній підготовці студентів до роботи в умовах інклюзії. Тому формувальний експеримент буде спрямований не тільки на усунення тих складнощів, що перешкоджають формуванню реальної готовності майбутніх педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, но й на розробку таких методів, які будуть ефективними в умовах дистанційного навчання студентів.

Література:

1. Інклюзивне навчання: організаційне, змістове та методичне забезпечення : навчально-методичний посібник / за заг. ред. С. П. Миронової. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. 236 с.
2. Коргун Л.М. Подготовка студентов к реализации инклюзивной модели образования / *Psihologie Pedagogie specială Asistență socială* Кишинів, 2019 № 3(56). С. 29-39.
3. Мартинчук О.В. Підготовка фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища: монографія. Київ: Вид-во учбової літератури, 2018. 420 с.
4. Шевців З.М. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу : монографія. Київ : ЦУЛ, 2017. 384 с.

Круглик О.П.

*кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри сурдопедагогіки та сурдопсихології імені М. Д. Ярмаченка
факультет спеціальної та інклюзивної освіти
Український державний університет імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна*

ПРОФЕСІЙНА ГОТОВНІСТЬ ПЕДАГОГІВ ДО ІННОВАЦІЙ У РОБОТИ З ДІТЬМИ РІЗНИХ НОЗОЛОГІЙ

Військовий стан змінив життєдіяльність людей в Україні, а також свідомість фахівців, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами. Зокрема, акцент слід зробити на необхідності практичного вивчення дітей різних нозологій у закладах освіти спеціальних та з інклюзивною формою навчання; приділити увагу впровадженню інновацій для вдосконалення освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами; реально розуміти процеси рівності та доступності, можливості та доцільності, інтеграції та інклюзії.

Нова організаційно-емерджентна парадигма спеціальної освіти полягає не стільки в продуктивності та самоефективності роботи учителів, їхньої комунікативної компетентності, скільки у командно-партнерському підході до вирішення нагальних проблем, що виникають як у навчально-виховному процесі, так і в життєвій позиції: цінностях та переконаннях учителів, які визначають їхні дії щодо впровадження інновацій в спеціальній освіті.

Професійна готовність до впровадження освітніх інновацій реалізується у методах: ідентифікація, персоніфікація, диференціація, співпраця. Цілісна модель навчання залежить від розвитку переконань учителів, їхньої громадської позиції. Короткострокова (курси підвищення кваліфікації) і довгострокова підготовка вчителів визначає переконання освітян, розуміння адекватного застосування інновацій в спеціальній освіті. Тому, зв'язок між самовдосконаленням вчителів та ефективністю впровадження спеціальних методик – це рівень самореалізації в умовах освітнього простору, який відповідає найвищому рівню впровадження спеціальних освітніх програм.

В той же час, складність впровадження інновацій та їхнє сприйняття і застосування вчителями в закладах освіти залежить від таких факторів: 1) нерозуміння вчителями важливості та цінності самих інновацій; 2) відсутність навичок відповідної роботи та впевненості у професійній підготовці для роботи з дітьми з різними нозологіями; 3) відсутність ефективного алгоритму діагностики учнів різних нозологій: вміння диференціювати складність психічних і фізіологічних потреб учнів, що визначає можливість його здатності до навчання в класі за однією програмою з іншими учнями; 4) брак людських, навчально-

методичних та спеціальних ресурсів; 5) недостатній розвиток соціокультурного розуміння ситуації, політики та відсутність практики.

Слід наголосити на пріоритетності сурдопедагогічних досліджень сьогодення: розкриття нових функціональних можливостей системи формування вимови і мовлення у дітей з порушеннями слуху, орієнтованих на удосконалення механізмів (слухових і зорових) сприймання мовлення, активізацію потенційних можливостей інтелектуального, комунікативного та сенсорного розвитку дитини. Особливої уваги заслуговують класичні методики навчання, зокрема, методика слухового сприймання та методика глобального читання. Нові сучасні напрямки роботи пов'язані з нейробиологічним методом дослідження: методики формування складоритмічних особливостей мовлення у дітей, методика визначення залежності рівня розуміння тексту від його структури. Інновації реалізовані у методі, означений нами як наuczіння інтелектуально-перцептивним діям дітей.

Можна зробити висновки, що слід зосередити увагу на таких аспектах: проводити своєчасну диференціальну діагностику дітей з особливими освітніми потребами; створювати сприятливі умови для встановлення та розвитку міжособистісних стосунків в малих групах дітей із збереженням соціально значущих цінностей суспільства; розроблювати науково-методичну базу для оптимального навчання, корекції й розвитку дитини з ООП в умовах освітніх перетворень, зокрема під час військового часу; забезпечувати підготовку конкурентоспроможності вчителів в спеціальній освіті.

Кучеров Г.Г.

*кандидат історичних наук, доцент,
викладач кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ІЗ ІНВАЛІДНІСТЮ

Інклюзивна освіта студентів – це отримання обраної ними спеціальності у повній відповідності до державних стандартів та у загальноприйнятих формах. Однак на сучасному етапі інклюзивне навчання – це не просто включення студентів із інвалідністю до звичайного освітнього процесу, а й реалізація комплексу заходів щодо надання їм додаткових освітніх послуг та створення системи соціального, психолого-педагогічного та реабілітаційного супроводу. Це пов'язано з тим, що, перед багатьма молодими людьми цієї категорії виникає комплекс проблем, що ускладнює процес оволодіння ними професійно-освітньої програми. Серед них зниження якості психофізичного здоров'я всіх, хто навчається, підвищена стресогенність сучасного освітнього процесу (висока динамічність, великий обсяг інформації, високі вимоги до засвоєння матеріалу, значна частина матеріалу виноситься на самостійне опрацювання тощо). Тому своєчасно надана кваліфікована соціальна, психолого-педагогічна допомога та підтримка дозволяють значно підвищити успішність студента, його пізнавальну мотивацію, здійснити профілактику психоемоційного зриву, надати нового імпульсу особистісному розвитку, розкриттю творчого потенціалу. Зазначені проблеми багато в чому зумовлені складністю інтеграції студентів із інвалідністю до навчальних груп.

Ефективність процесу навчання таких студентів у ВНЗ визначається наявністю певних психолого-педагогічних умов. Першою є створення та підтримка сприятливого психологічного мікроклімату у навчальних групах та освітній установі, розвиток соціальної толерантності. Другою психолого-педагогічною умовою є оволодіння викладачами вищої школи знаннями зі спеціальної психології з метою вивчення психофізичних особливостей особистості студентів із обмеженими можливостями здоров'я. Знання викладачами цих особливостей дозволить як зрозуміти поведінкові моделі студентів із інвалідністю, передбачити появу можливих психоемоційних реакцій на зовнішні впливи, так і розвивати їхню індивідуальність, своєчасно змінювати соціально-психологічну, педагогічну атмосферу задля зниження її травматичного ефекту, негативного впливу на особистість. Третя умова – підвищення педагогічної майстерності викладачів вишу, удосконалення організаційних форм, методів роботи з урахуванням методичних рекомендацій спеціальної педагогіки та реабілітології. Четвертою психолого-педагогічною умовою ефективності навчання студентів із обмеженими можливостями вважаємо організаційне та методичне забезпечення навчальних занять із урахуванням особливостей психофізичного статусу молоді.

Навчання за освітніми програмами студентів із інвалідністю здійснюється з урахуванням особливостей психофізичного розвитку, індивідуальних можливостей та стану здоров'я такої молоді.

Враховуючи психофізичний розвиток та стан здоров'я студентів із інвалідністю, організують заняття спільно з іншими учасниками освітнього процесу, використовуючи соціально-активні та рефлексивні методи навчання, технології соціокультурної реабілітації з метою надання допомоги у встановленні повноцінних міжособистісних відносин із іншими студентами, створюючи комфортний психологічний клімат у навчальній групі.

Викладачі, навчальні курси яких вимагають від студентів виконання певних специфічних дій, що становлять проблему чи дію, нездійсненну для студентів, які мають труднощі з пересуванням чи вимовою, зобов'язані враховувати ці особливості та пропонувати студентам із інвалідністю альтернативні методи закріплення матеріалу, що вивчається.

Для професорсько-викладацького складу доцільним є організація заняття в рамках підвищення кваліфікації, у тому числі за програмами, спрямованими на отримання знань про психофізіологічні особливості студентів із інвалідністю, специфіку прийому-передачі навчальної інформації, застосування спеціальних технічних засобів навчання з урахуванням різних нозологій.

Актуальними, на наш погляд, є питання надання різних видів допомоги, в тому числі, педагогічної та психологічної підтримки, психологічного супроводу. Аналіз практики вищої освіти дозволяє зробити висновок, що в сучасному освітньому процесі ставиться питання про сукупність педагогічних та психологічних стратегій освіти студентів із інвалідністю, а значить, про їхню психолого-педагогічну підтримку. Ефективність такої взаємодії можлива при дотриманні таких умов: згода студентів; визначення їхніх пріоритетів у вирішенні власних проблем; співпраця; дотримання принципу конфіденційності; доброзичливість та безоцінність тощо.

Таким чином, можна виділити такі основні особливості навчання студентів із інвалідністю:

- індивідуальний підхід – забезпечує спрямований педагогічний вплив на студента з інвалідністю, що базується на знанні та врахуванні особливостей їхнього розвитку, фізичних порушень та структури особистості;

- застосування спеціальних прийомів навчання – реалізується під час підготовки навчальних матеріалів та полягає у більш чіткому та детальному плануванні дій студента з інвалідністю;

- використання в освітньому процесі різних видів допомоги, зокрема педагогічної та психологічної підтримки, психологічного супроводу.

Лаврук О.В.

*доктор наук з державного управління, кандидат економічних наук
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

РОЛЬ ТВАРИННИЦТВА У ПРОДОВОЛЬЧІЙ БЕЗПЕЦІ СУЧАСНОГО ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА

Тваринництво є однією із важливих галузей аграрного виробництва, котра відіграє важливу роль у формуванні продовольчої безпеки України в умовах війни та забезпеченні населення поживними видами продовольства, а підприємства харчової промисловості – сировиною. Зокрема, тваринництво забезпечує виробництво різноманітних дієтичних, вітамінізованих і висококалорійних (містять 30% калорій і 60% білку добового раціону) продуктів тваринного походження, котрі використовуються для харчування населення і формування перспективного експортного потенціалу. Встановлено, що за рахунок тваринницької продукції людина задовольняє на 40-50% свої потреби в продуктах харчування.

На жаль, війна досі триває, а отже тривають руйнування господарств, ферм та загибель тварин. Згідно зі словами першого заступника міністра аграрної політики та продовольства України Тараса Висоцького, в інтерв'ю “Бізнес Цензор” 8 квітня, тваринництво в Україні знищено на 15% від загального обсягу [1]. Для забезпечення функціонування виробництва в галузі тваринництва у тилкових та прифронтових регіонах приймаються конкретні дії. Зокрема, “Господарствам пропонуються спеціальні кредитні програми, портфельні гарантії, підтримка попиту за рахунок бюджетних коштів та забезпечення продуктами харчування населення, яке наразі знаходиться на тимчасово окупованих територіях”, – зазначає Олена Дадус [2].

Асоціація виробників молока оцінює можливе скорочення чисельності голів великої рогатої худоби в межах 8-10% до кінця 2022 року. Як вони зазначають, серед основних причин скорочення: загибель частини тварин через бойові дії і “випадання” з економіки України певної кількості поголів'я через окупацію [3].

Наслідками процесів руйнування тваринництва стало загострення проблеми продовольчої безпеки держави, зокрема зниження рівня забезпечення населення якісними продуктами тваринного походження; порушення соціально-економічної і демографічної ситуації у регіонах; зростання негативних процесів у використанні природних сільськогосподарських ресурсів.

Ферми, які під окупацією можуть функціонувати, проте вони випадають з економіки України. Тобто, що відбувається на тих фермах – невідомо. Військова агресія суттєво вплинула на тваринництво України. На деяких фермах масштаби смертей величезні, наприклад на птахофабриці у Чорнобаївці, де загинуло 4 млн курей. Передбачаємо, що ситуація лише погіршуватиметься й кількість загиблих тварин лише зростатиме у міру того, скільки триватиме війна. До цього ще

додаються проблеми із енергосистемою України – перебої якої суттєво впливають на виробничі процеси на фермах і домогосподарствах.

Склалася ситуація в сільському господарстві, котра ще більше загострила наявну проблему тваринництва. Зокрема, без врахування війни 2022р., кількість умовних голів великої рогатої худоби з 2000р. по 2021р. зменшилася на 1934,5тис. голів (на 72,8%), корів – на 3265,5тис. (на 65,9%), свиней – на 1099,6тис. (на 38,6%), овець і кіз – на 82,1тис. голів (на 41,8%). Відповідно за цей період кількість умовних голів сільськогосподарських тварин у розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь зменшилося з 0,32 до 0,21 голів або ж на 34,4%, що значно менше рекомендованого нормативу (рис. 1).

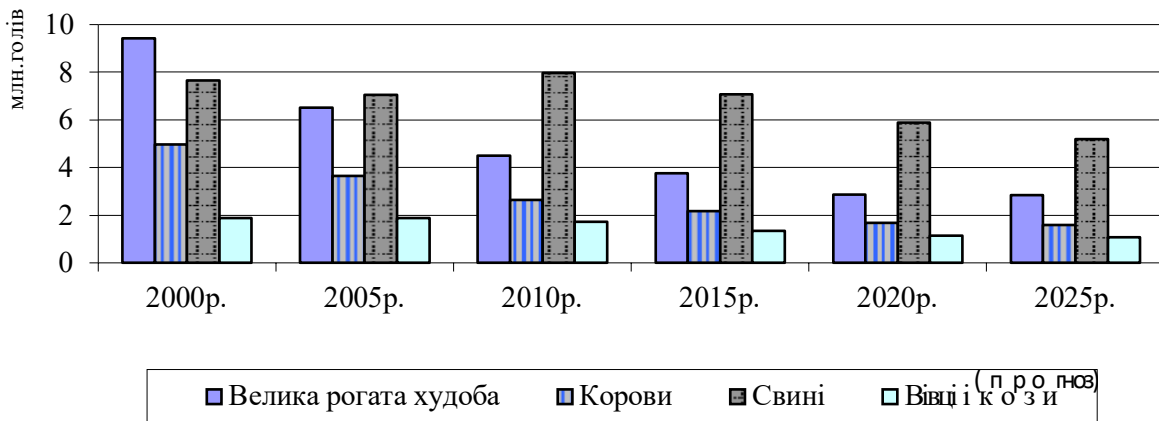

Рис. 1. Зміни у кількості поголів'я сільськогосподарських тварин
Джерело: [4, с.11]

Між тим, зменшення поголів'я сільськогосподарських тварин в Україні призводить до виникнення проблемних питань, що сприяють появі обмежувальних можливостей розвитку галузі тваринництва та забезпечення харчової безпеки в умовах війни:

- виникає дефіцит тваринницької продукції, знижується рівень задоволення нею потреб населення (фактичне споживання продукції тваринництва було у 2021р. нижче від раціональних норм (молока й молокопродуктів – на 47,2%, м'яса й м'ясопродуктів – на 33%, яєць – на 2,8%, риби та рибопродуктів – на 37,5%);

- скорочується кількість робочих місць у сільськогосподарському виробництві, що викликає підвищення рівня безробіття на селі;

- зменшується вихід органічних добрив, що стає першопричиною швидкого зниження гумусу у ґрунті, втрат чорнозему, зменшення урожайності сільськогосподарських культур;

- скорочення посівів кормових культур не забезпечує своєчасне відновлення родючості ґрунтів через неможливість створення повноцінних сівозмін;

- ураховуючи те, що тваринництво забезпечує перший ступінь переробки продукції рослинництва (особливо фуражного зерна), різко зменшується

можливість отримання додаткової вартості через реалізацію продукції тваринництва;

- дефіцит продукції тваринництва призводить до її імпорту (зокрема у 2021р. 14,8% м'яса і м'ясних продуктів, 15,8% – молока і молочних продуктів та яєць птиці імпортується зі світових ринків), що є негативним фактором продовольчої безпеки країни і спонукає до вимивання валютних коштів з економіки України.

Особливість галузі тваринництва полягає в тому, що з економічної точки зору відновити поголів'я при наявності достатньої кількості тварин (через просте відтворення поголів'я) набагато легше і дешевше ніж при його повній відсутності. Це пояснюється тим, що закупівля молодняка обходиться набагато дорожче ніж власне його вирощування. Відновлення галузі тваринництва в Україні до рівня повного забезпечення поголів'я тварин кормовими ресурсами, регламентоване площею сільськогосподарських угідь, викликає великі труднощі.

Визначено, що кількість тварин на 1 га сільськогосподарських угідь повинно складати від 0,6 до 1,0 умовних голів. Ця умова дозволяє підтримувати родючість ґрунтів, утворювати різноманіття рослинних культур для створення сівозмін (в обіг вводяться окрім стандартних продовольчих і технічних культур ще й кормові), забезпечувати продовольчу безпеку держави і, саме головне, різко розширити кількість робочих місць для сільського населення.

У послідуючі роки розвиток тваринництва і збільшення обсягів тваринницької продукції та продуктів її переробки повинні бути пріоритетними напрямками при формуванні заходів аграрної політики. Нажаль підтримки тваринництва у проєкті бюджету 2023р. не передбачено, є підтримка лише для аграріїв у розмірі 1 млрд грн 350 млн для закладки садів та 20 млрд грн за програмою доступних кредитів «5-7- 9».

Отже, тваринництво є надзвичайно важливою й водночас проблематичною галуззю України, з врахуванням дії ряду обмежувальних умов і ризиків спричинених війною. Усе це потребує виваженої державної політики та чітких механізмів підтримки та активного залучення органів місцевої влади до вирішення наявних проблем та виявлення можливостей інтенсивного розвитку тваринництва, урахування потенційних загроз продовольчій безпеці країни та громадської думки стосовно основних проблемних питань організаційно-технічного та матеріально-фінансового забезпечення галузі.

Література:

1. Публікація «Зам міністра розвитку економіки Тарас Висоцький: "Африканський сценарій втрати земель в Україні неможливий" URL: https://biz.censor.net/resonance/3150125/zammnstra_rozvitku_ekonomki_taras_visotskiyi_afrikanskiyi_stsenarij_vtrati_zemel_v_ukran_nemojliviyi
2. Публікація: «Збитки від загибелі тварин та пошкодження тваринницьких ферм становлять приблизно 2 млрд гривень, - Олена Дадус» URL: <https://minagro.gov.ua/news/zbitki-vid-zagibeli-tvarin-ta-poshkodzhennya-tvarinnickih-ferm-stanovlyat-priblizno-2-mlrd-griven-olena-dadus>

3. Офіційний веб-сайт «Асоціація виробників молока» URL: <https://avm-ua.org/uk>
4. Тваринництво України 2020: статистичний збірник. К.: Державна служба статистики України. 2020.157с.
5. Про національну безпеку України: Закон України № 522-IX від 04.03.2020. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
6. Про державну підтримку інвестиційних проектів зі значними інвестиціями в Україні”. Закон України №1116-IX від 17.12.2020. Голос України від 12.02.2021. Режим доступу: www.golos.com.ua/article/342149

Лавська Н.В.

*кандидат сільськогосподарських наук, викладач
циклової комісії спеціальних економічних дисциплін
ВСП «Ніжинський фаховий коледж НУБіП України»
м. Ніжин, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗФПО ДЛЯ СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

За останніми статистичними даними, сьогодні в світі нараховується 8 млрд. людей, з них один мільярд людей з інвалідністю, це близько 12,5%. Половина з них діти, які потребують не лише особливого догляду, а й соціалізації, яка починається з дитячого садка та продовжується в закладах освіти [1] і тому підвищуються вимоги до закладів освіти з питань створення відповідних умов для доступу і супроводу навчання студентів з інвалідністю.

Ефективність навчання студентів з обмеженими фізичними можливостями значною мірою залежить від урахування психологічних особливостей їхнього розвитку. Однак викладачі не завжди добирають форм, методів та технологій навчання, які найбільшою мірою сприятимуть розкриттю потенційних можливостей даних студентів. Це призводить до невисокої активності студентів в освітньому процесі, відсутності вміння оцінювати свої можливості та здібності, в подальшому має негативний вплив на процес входження у суспільне життя.

Основні психологічні характеристики осіб з порушенням здоров'я, це: сором'язливість, невпевненість у собі, формування комплексу неповноцінності, підвищена чутливість, емоційна збудливість, високий рівень тривожності, страх перед невдачами, уникання труднощів тощо. Найбільше переживань викликають ситуації очікування перевірки знань, необхідність відповідати перед аудиторією.

Тому в роботі зі студентами з обмеженими можливостями на перших порах доцільно процес контролю знань зробити лояльним, не наполягати на публічних відповідях, індивідуалізувати навчання. Під час підведення підсумків результатів навчання варто уникати гострої критики, порівняння їхніх помилок з недоліками та успіхами інших студентів. Але з іншого боку не можна припускати надмірно поблажливого ставлення, оскільки така дія викладача може привчити студента до пасивності, інертності, крім того, спричинити незадоволення з боку інших студентів, до яких вимоги значно вищі.

Більшість студентів лекційний матеріал найлегше сприймають на слух, а студенти з обмеженими фізичними можливостями значно більше відчують потребу в додатковому візуальному сприйнятті інформації з дошки, з листка паперу, у додатковому контакті з викладачем, крім того, для певної категорії студентів труднощі полягають у записі лекцій. У цьому випадку викладач може або читати лекцію в особливому режимі, або представити для студентів з особливими потребами альтернативну форму подачі навчального матеріалу.

На відміну від здорових студентів, особи з обмеженими фізичними можливостями найбільш комфортно себе почувають під час надання відповіді у письмовій формі, а не відповідаючи перед аудиторією чи безпосередньо викладачу. Усно їх доцільно опитати індивідуально чи в мікрогрупі по 2-3 особи.

У роботі зі студентами з особливими потребами викладачеві варто використовувати дослідницькі та пошукові методи навчання, елементи ігрового, проблемного, комп'ютеризованого навчання [2].

Для більшості студентів означеної категорії найпривабливішою є самостійна форма роботи. Навіть під час виконання складного та незнайомого завдання вони не схильні звертатися за допомогою до інших, тому викладачеві доцільно періодично у ненав'язливій формі пропонувати свою допомогу, переконуватись, що студентам зрозуміла сутність та послідовність роботи тощо.

Відмінною формою організації освітнього процесу є дистанційне навчання, яке стало можливим завдяки широкому впровадженню Інтернет-технологій та необхідності модернізації освітнього процесу. Поява електронних освітніх ресурсів та сервісів зумовила розширення можливостей щодо отримання основної та додаткової освіти, навчання впродовж життя тощо. Сьогодення зумовлює використання різноманітних сервісів організації електронного дистанційного навчання, які можна застосовувати для навчального процесу студентів у закладах вищої освіти. Зокрема це LMS Moodle, Cisco WebEx Meeting Center, Microsoft Teams та ін. [3].

Отже, психологічні особливості студентів з обмеженими фізичними можливостями спонукають викладача підтримувати прояви студентської

активності в навчанні, створювати ситуації успіху, обирати більш гнучкі методи контролю знань та умінь, не допускати надто поблажливого ставлення. Урахування педагогом особистісних рис та індивідуальних психологічних відмінностей всіх учасників освітнього процесу є частиною побудови ефективної взаємодії між викладачем та студентами, що, у свою чергу, сприяє покращенню результатів навчальної діяльності останніх [4].

Література:

1. Денисюк О.Я., Титаренко Н.В. Удосконалення організації інклюзивної освіти для дітей з особливими освітніми потребами: кроки реформи, індикатори впровадження. *Освітня аналітика України*. Науково-практичний журнал. URL: https://24tv.ua/education/inklyuzivna_osvita_yak_tse_pratsyuye_za_kordonom_i_v_ukrayini_n1223963.
2. Польгун К.В. Психолого-педагогічні засади організації інклюзивного навчання студентів з обмеженими фізичними можливостями. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. Збірник наукових праць. URL: <http://ap.uu.edu.ua/article/12>.
3. Хомік О.М., Белікова Н.О., Індика С.Я., Ковальчук О.М. Використання платформи Microsoft teams для навчання студентів з обмеженими можливостями. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 87(1), 306–319. URL: <https://doi.org/10.33407/itlt.v87i1.4212>
4. Ольга Камінська Особливості адаптації студентів з особливими потребами до умов навчання у ВНЗ. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. Збірник наукових праць. URL: <http://ap.uu.edu.ua/article/75>.

Лучик С.Д.

доктор економічних наук, професор, професор кафедри інклюзивної економіки, кібернетики і комп'ютерних наук Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут», м. Кам'янець-Подільський, Україна

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ ВІЙНИ

Під час повномасштабної війни в Україні росіяни знищили або пошкодили велику кількість об'єктів соціальної інфраструктури, позбавляючи українців можливості отримати доступ до якісної освіти, науки, культури та медицини. Станом на 5 вересня через бойові дії пошкоджено або зруйновано 1153 культурні, спортивні та туристичні об'єкти (на 2 млрд доларів). Пошкоджено, зруйновано або захоплено щонайменше 44 соціальні центри, 978 медзакладів, 2532 заклади освіти. Росіяни повністю знищили 326 освітніх об'єктів.

Під час бомбардування українських міст були пошкоджені та зазнали руйнувань заклади вищої освіти. Окупація окремих регіонів призвела до того, що вищі навчальні заклади з цих територій змушені були евакуюватись до більш безпечніших місць. Головними викликами та завданнями на рік для кожного університету стали збереження та підтримка належного рівня якості освіти. Для забезпечення функціонування освітньої інфраструктури, безперебійного доступу до освіти й навчання необхідна цифрова трансформація. МОН України визначає цифрову трансформацію освіти як комплексну роботу над побудовою екосистеми цифрових рішень, включно зі створенням безпечного електронного освітнього середовища, забезпеченням необхідної цифрової інфраструктури закладів та установ освіти і науки, підвищення рівня цифрової компетентності, цифровою трансформацією процесів та послуг, а також автоматизацією збору і аналізу даних [1].

Використання цифрових технологій сьогодні дозволяє вести освітній процес в умовах значних пошкоджень матеріальної бази та неможливості забезпечити фізичну присутність викладачів і студентів на заняттях. Необхідною умовою для застосування цифрових та комп'ютерних технологій є наявність у студентів і викладачів комп'ютерів, ноутбуків, планшетів, смартфонів з доступом до мережі Інтернет, у т.ч. мобільного. Однак, комп'ютерні класи, лабораторії, а, особливо гуртожитки вищих навчальних закладів не достатньо забезпечені сучасним комп'ютерним обладнанням, зокрема, комп'ютерною технікою з відеокамерами та мікрофонами. Значною проблемою залишається невідповідність навчальної інфраструктури закладів до навчання осіб з інвалідністю та осіб з особливими освітніми потребами. Лише 7,7 відсотка закладів вищої освіти мають повністю

готову інфраструктуру для навчання осіб з особливими потребами, а майже 15 відсотків закладів вищої освіти взагалі не розпочинало адаптації інфраструктури.

Необхідною умовою забезпечення як змішаного, так і дистанційного формату навчання є наявність відповідного програмного забезпечення і інформаційних баз в освітніх закладах. Значну роль в доступності освіти студентам в складний для країни час відіграють хмарні сервіси, використання яких дозволяє дистанційно використовувати засоби опрацювання і зберігання даних. Корпорації Microsoft та Google надали освітянам безкоштовні засоби для навчання та роботи

Програмний продукт Microsoft 365 від компанії Microsoft поєднує набір веб-сервісів, який розповсюджується на основі підписки за схемою «програмне забезпечення як послуга». Даний програмний комплекс надає студентам доступ до різних програм та послуг на основі платформи Microsoft Office, електронної пошти бізнес-класу, функціоналу для спілкування та керування документами, зокрема, текстовими, електронними таблицями, сховищами даних, презентаціями.

Компанія Google запустила програму "Розвивайте кар'єру з Google Cloud", яка націлена на громадян України, що хочуть освоїти хмарні технології та стати справжніми професіоналами у цій сфері. До кінця 2023 року Google хоче навчити основам хмарних технологій приблизно 10 тисяч громадян України. Очікується, що ця програма допоможе IT-розробникам та студентам отримати практичні та необхідні навички, які знадобляться для розвитку кар'єри чи пошуку нової роботи.

Цілі програми "Розвивайте кар'єру з Google Cloud":

розвиток відповідних навичок в українських IT-фахівців з подальшим їх працевлаштуванням у галузі хмарних технологій;

підвищення кваліфікації студентів, які закінчують навчання наступного року, та потребують практичного досвіду.

В результаті українські студенти отримують доступ до всіх курсів платформи Google Cloud Skills Boost протягом 60 днів; можливість здобути практичний досвід світового рівня; індивідуальні програми навчання, які можна вибрати виходячи з власних інтересів; призи, конкурси та заохочення; доступ до провідних експертів на сесіях питань та відповідей [2].

Для українських студентів такі відомі платформи Udemy, Fiverr Learn, edX надають безкоштовний доступ для онлайн-навчання. Так, Udemy вже відкрило для українських студентів 7000 курсів зі своєї колекції курсів, що входять до топ 3% серед всього маркетплейсу. Udemy пропонує можливість навчальним закладам створювати власні навчальні проекти для корпоративного навчання. Після закінчення курсів слухачі можуть отримати сертифікат таких відомих

компаній, як Cisco Systems, Microsoft Corporation, Financial Industry Regulatory Authority та інших.

Завдяки досягнутим домовленостям між EdX та МОН України, заклади вищої освіти мають можливість отримати безкоштовний доступ для своїх студентів до платформи EdX подавши відповідну заявку. OpenEdX, пропонуючи слухачам високоякісні курси за 24 напрямками, серед яких комп'ютерні технології, статистика, література та інші. Онлайн-курси повторюють реальні лекції, які викладаються в Гарварді, університеті Корнуелла та інших відомих навчальних закладах. Курси безоплатні, проте отримання сертифікату потребує оплати.

Українська безоплатна платформа онлайн-освіти Prometheus надає безкоштовну можливість університетам, провідним викладачам і компаніям-лідерам публікувати та розповсюджувати курси. Кожен курс складається з відеолекцій, інтерактивних завдань, а також форуму, на якому студенти мають змогу поставити запитання викладачу та спілкуватися. Успішне завершення курсу дасть змогу отримати електронний сертифікат, який підтверджуватиме здобуті знання. Курси на Prometheus доступні в мережі у будь-який час, платформа також пропонує мобільний додаток для Android та iOS.

Отже, для забезпечення повноцінного, якісного освітнього процесу як студентам, так і викладачам потрібно ефективно використовувати цифрові інструменти та електронні ресурси. Доступність віртуальних освітніх платформ дозволяє студентам отримати або поповнити свої знання, удосконалити навички в різних предметних областях. Для студентів з особливими освітніми потребами доступ до таких ресурсів – це шанс активно розвивати свої здібності й таланти, отримувати професійні знання та навички, комунікувати з широкою аудиторією користувачів.

Література:

1. Цифрова трансформація освіти і науки. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/cifrova-transformaciya-osviti-ta-nauki> (дата звернення: 17.11.2022).
2. Підтримка ІТ-фахівців: Google запустить спеціальну навчальну програму. *Фокус*. URL: <https://focus.ua/uk/digital/529266-podderzhka-it-specialistov-google-zapustit-specialnuyu-uchebnuyu-programmu> (дата звернення: 18.11.2022).

Марчак Т.А.

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціальної роботи,
психології та соціокультурної діяльності імені Т. Сосновської
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

АСПЕКТИ ФРАКТАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЗВО

Сучасні процеси оптимізації соціальної дійсності безпосередньо стосуються освітньої практики вищої школи. В умовах реалізації нових стандартів освіти і включення в загальну та професійну освіту інклюзивного формату навчання, теоретичні розробки починають набувати більш складного характеру. До таких моделей багатовимірних об'єктів необхідно застосовувати відповідну методологію та концепції, що дозволяють деталізувати та синтезувати адекватну педагогічну реальність.

Фрактальний підхід дозволяє врахувати багатовимірність, велику динамічність і соціальну орієнтованість інклюзивної освіти. Фрактальність спирається на методологію цілісності, виражену холізмом та систематизацією у процесі структури підготовки здобувачів освіти до майбутньої професійної діяльності. Можливість поєднання структурних компонентів закладу вищої освіти, факультету та кафедр, а також у тісній співпраці зі стейкхолдерами створює вертикальні та горизонтальні «соціальні ліфти», що оптимізують включення студента з ООП до структури освіти, а потім і до професійної діяльності.

Другою особливістю фрактального підходу є синергетичність. Самоорганізовані процеси в освіті та соціальній реальності мають системний характер. Наявність системи та її функціонування забезпечує та зреалізовується поєднанням суб'єктивних активностей суб'єктів освітнього процесу. Самоорганізація передбачає адаптаційне «згладжування» найбільш гострих і проблематичних моментів, що виникають при інклюзії. Включеність студентів з ООП в освітній процес ЗВО, як правило, супроводжується соціальною активністю, як студентів, так і викладачів. Метою інклюзивного утворення є вирішення протилежного завдання, надання процесу утворення більш природної фактури.

Третій аспект фрактальності полягає у форматі її застосування. Особливий інтерес представляє вивчення когнітивних мереж розуміння принципів функціонування мозку. Провідні дослідження теорії складних мереж сприяли глибшому розумінню загальних закономірностей взаємодії різних рівнів структурної організації (Sporns) [2], а залучення в ці дослідження концепції когнітивних мереж дозволить врахувати деякі особливості творчих функцій

людини століття, що, безпосередньо, можна використовувати при організації інклюзивної освіти та здійснення корекційної діяльності у роботі з особами, які мають особливі освітні потреби. Мережева структура в інклюзивній освіті дозволяє перерозподіляти потоки (інформаційні, людські, організаційні та інші) оптимальним чином. У мережі на більшому просторі розміщується активність суб'єктів, що знімає акценти з проблем і створює більш природний фон для освітньої практики у професійному навчанні студента. Мережа дозволяє подолати ексклюзивність і перейти до інклюзії в системі професійної освіти.

Четвертий, що виділяється нами аспект фрактальності, пов'язаний зі сполучуваністю суспільної та особистісної системи цінності. У суспільстві система цінності завжди виступає як найвищий рівень соціального регулювання, за визначенням Р. Ріккерта «Цінності – це ідеальне буття норми» [1], це – межі соціальних вимог. Цінності задають собою усвідомлюваний контур буття людини (принаймні, потенційно, це завжди представлено суб'єкту).

Потік інновацій та зростання інноваційного потенціалу, прямує в той бік розвитку, де спостерігається найбільша напруженість у потребах і потенціал розширення області можливого. Проблема освітніх інноваційних інклюзивних процесів у тому, що цінності сучасних освітніх інститутів (особливо це характерно для школи, культури, сім'ї) часто не збігаються з цінностями людського буття, створюючи таким чином «розлом» буття людини, безліч екзистенційних проблем сучасної людини та сучасності в цілому. При збільшенні уваги до проблем інклюзії професійне співтовариство в більшості випадків намагається вирішити проблему інтеграції декларативним чином, ігноруючи постулат, що якості людини виражають її ціннісне буття. Тому на закінчення відзначимо, що інклюзивна освіта вимагає пролонгованого підходу на всіх етапах реалізації.

Література:

1. Бліхар В. С., Козловець М. А., Горохова Л. В., Федоренко В. В., Федоренко В. О. Філософія: словник термінів та персоналій. Київ: КВІЦ, 2020. 274 с.
2. Sporns O. Networks of the Brain. The MIT Press, 2016. 388 p.

Медвідь Г.С.,

Викладачка ДНЗ «Лісоводський ПАЛ»

РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ

Інклюзивна освіта, як зазначає І. Гевко, може вважатися одним із пріоритетів державної освітньої політики України. Законодавство в сфері освіти активно сприяє впровадженню інклюзії в Україні. І Всеукраїнська міждисциплінарна науково-практична конференція «Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат» ~ 158 ~ У грудні 2015 р. в Україні було ратифіковано основні міжнародні документи у сфері забезпечення прав дітей згідно зі світовими стандартами освіти, соціального захисту та охорони здоров'я в яких серед іншого було визначено обов'язок держави щодо реалізації інклюзивної моделі освіти, тобто створення такого предметно-просторового спеціального середовища, яке б дало змогу всім дітям бути однаково рівними учасниками навчального процесу в єдиному освітньому просторі відповідно до їхніх особливостей, потреб та можливостей. Українські педагоги та міжнародні експерти зазначають, що в питанні розвитку інклюзивного навчання Україна зробила потужний крок уперед.

Презентуючи досягнення інклюзивної освіти Міністерство освіти і науки Україна зазначило, що протягом 2020 р. було розроблено проект Національної стратегії розвитку інклюзивної освіти до 2030 р.; понад 150 тис. дітей пройшли обстеження в ІРЦ; функціонує 18 687 інклюзивних класів, навчанням охоплено 30,9 тис. дітей з особливими освітніми потребами; розроблено методичні рекомендації щодо функцій та обов'язків асистента вчителя та асистента учня (дитини); підготовлено понад 17 тисяч асистентів вчителя для роботи в інклюзивних класах; розширено можливості забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з ООП; розпочато перший всеукраїнський онлайн-курс для тренерів з інклюзивної освіти .

Інклюзивна освіта – це освітні умови, в яких учні з особливими освітніми потребами мають можливість брати участь і отримувати підтримку в усіх аспектах шкільного життя разом з однолітками, які не мають порушень. В інклюзивній системі спеціальні педагоги, спеціалізований допоміжний персонал, психологи, логопеди, медпрацівники працюють разом для задоволення потреб учнів з особливими освітніми потребами. Взаємодіючи, ці фахівці краще підтримують навчання і участь всіх здобувачів освіти. Інклюзивна освіта охоплює як філософські, так і практичні аспекти, пов'язані з навчанням і вихованням. В філософському сенсі, інклюзивна освіта означає доброзичливу систему освіти, забезпечення справедливого ставлення до кожного здобувача освіти, забезпечення права кожної дитини на освіту та усвідомлення індивідуальних особливостей школярів під час навчання і виховання. В умовах

«доброзичливої» системи освіти всі діти мають доступ до освіти, а також можливість відчувати себе бажаними гостями, що до них ставляться з повагою і однаково цінують їх. Справедливе ставлення передбачає покладання великих надій на всіх дітей, виключаючи бар'єри, що перешкоджають участі життєдіяльності школи, справедливо розподіляти ресурси, надавати підтримку і планувати викладання таким чином, щоб воно відповідало потребам всіх дітей. Усвідомлення індивідуальних особливостей в процесі навчання та виховання означає, що відмінності між дітьми розглядаються як ресурс для розвитку дитини і щось таке, що збагачує його освіту.

Таким чином, відмінності не сприймаються як проблеми, а розглядаються як можливості, які слід використовувати. Інклюзивна освіта також має на увазі більш пряму та практичну участь та навчання дітей з особливими освітніми потребами і без таких потреб в одних і тих же освітніх заходах та ін., і забезпечення належної підтримки для того щоб вони могли вчитися, повністю розкривати свій потенціал. Тому інклюзивна освіта в цьому сенсі є багатогранною концепцією. В даний час питання про застосування інклюзивної освіти включений до порядку денного Європейського парламенту ряду країн. Інклюзивна освіта, як повідомляється, має важливе значення, оскільки вона сприяє соціальній справедливості та формуванню гуманного суспільства, а також стримує дискримінацію і може позитивно впливати на соціальний та академічний розвиток дітей. На нашу думку, дуже важливим для успішної реалізації інклюзивної освіти важливо щоб педагоги мали позитивне ставлення до неї, зустрічатися з іншими фахівцями для обміну досвідом і мати можливість для професійного розвитку шляхом навчання і консультування. Для того щоб вчителі могли ефективно працювати в інклюзивних умовах, вони повинні і Всеукраїнська міждисциплінарна науково-практична конференція «Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат» ~ 159 ~ володіти відповідними цінностями і установками, навичками і компетенцією, знаннями і розумінням.

Вчителі грають важливу роль в процесі забезпеченні інклюзивної освіти. Освітній процес дітей з особливими освітніми потребами може стати складним і важким для досягнення успіху, навіть при наявності найкращих навчально-методичних ресурсів, матеріально-технічної бази та ін., якщо вчителі не будуть в змозі виконувати свої обов'язки з реально сумлінним наміром і щирою прихильністю по відношенню до «особливих» учнів. Від вчителя, в цілому, очікується здатність розуміти різноманітність різних стилів навчання, а також різний інтелектуальний і фізичний розвиток своїх учнів, щоб створити доброзичливе та ефективно середовище навчання.

Ми вважаємо, що для належного навчання в умовах інклюзивної освіти вчителів повинні розглядати особливості дітей, як перевагу для освіти, тобто різноманітність учнів має поважатися, цінуватися і розумітися як ресурс, який

розширює можливості навчання та надає додаткову цінність. Надавати підтримку всім і кожному учню, особливо в тих навчальних ситуаціях, коли учні можуть «ризикувати» і навіть терпіти невдачу. Сприяти їх академічному, соціальному та емоційному навчанню пам'ятаючи про те, що воно однаково необхідно всім учням. Важливим чинником є очікування педагога, що визначає успіх учня, і тому великі очікування для всіх учнів мають вирішальне значення. Вчителю необхідно відкривати і стимулювати здатність до навчання і потенціал кожного учня, застосувати підходи до управління позитивною поведінкою, яка сприяє соціальному розвитку та взаємодії учнів

Ефективний вчитель – це вчитель для всіх учнів. Вчитель бере на себе відповідальність за сприяння навчанню всіх учнів в класі усвідомлюючи, що здібності учнів не є фіксованими і всі учні мають здатність вчитися і розвиватися. Навчання являє собою процес, метою якого є «навчитися вчитися», а не тільки набути академічні знання. Важливою вимогою для вчителя в умовах інклюзивного навчання є здійснення диференціації змісту навчальних програмах, навчального процесу та навчальних матеріалів з метою охоплення всіх учнів і задоволення різних потреб. Оцінка методів навчання, має бути зосереджена на виявленні сильних сторін учня. Вчитель має обирати персоналізовані підходи до навчання для всіх учнів, які сприятимуть розвитку самостійності дітей з особливими освітніми потребами в процесі навчання. В процесі інклюзивного навчання важлива роль вчителя полягає у роботі з батьками та сім'ями. Можна сказати, що побудова ефективної комунікації та співпраці з батьками та сім'ями дітей з особливими освітніми потребами є обов'язком вчителя, оскільки інклюзивна освіта, заснована на спільному підході до освіти дитини та досягнення її цілей

Важливо щоб вчитель мав навички та здібності для ефективного залучення батьків і сімей для підтримки навчання їхньої дитини та спілкування з батьками та членами родини, що мають різне культурне, етнічне, мовне та соціальне походження. Позитивний результат інклюзивної освіти залежить від командної роботи, отже вимагає мультидисциплінарний підхід. Співпраця, партнерство і колективна робота є найважливішими підходами для всіх вчителів, і їх слід підтримувати. Спільна робота в команді сприяє професійному навчанню з іншими фахівцями і з їх участю. Роль вчителя у цьому напрямку полягає у розумінні цінності та переваг спільної роботи з іншими вчителями та фахівцями. Така взаємодія буде сприяти побудові якісної системи та структури підтримки освітньої траєкторії учня з особливими освітніми потребами, дозволить спиратися на підтримку шкільних внутрішніх і зовнішніх ресурсів, швидше знаходити спільне рішення проблем з іншими фахівцями та ін. Для вчителя інклюзивного навчання, як і для будь-якого педагога, важливо безперервного професійно розвинути.

Вчителі несуть відповідальність за свій власний професійний розвиток, отже отримання педагогічної освіти є першим кроком у професійному навчанні вчителів протягом усього життя. І Всеукраїнська міждисциплінарна науково-практична конференція «Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат» ~ 160 ~ Навчання дітей з особливими освітніми потребами, це така діяльність в якій вчитель повинен бути відкритим для придбання нових знань і активного пошуку інформації та порад.

Працюючи з особливими дітьми, вчитель не може бути експертом у всіх питаннях, пов'язаних з інклюзивною освітою. Базові знання для тих, хто починає займатися інклюзивною освітою, мають вирішальне значення, однак постійні зміни і розвиток в області інклюзивної освіти вимагає безперервного навчання протягом всієї своєї кар'єри. Отже, інклюзивна освіта потребує постійних змін для ефективного розвитку максимально доступного і якісного освітнього простору учнів з особливими освітніми потребами в якому вчитель є ключовою фігурою. Роль вчителя є важливою для створення і підтримки інклюзивної освіти.

Література:

1. Гевко І. В. Інклюзивна освіта в Україні: сучасний стан та проблеми розвитку. Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського. Миколаїв, 2019. Вип. 1(64). С. 52–58.
2. Лорман Т., Деспелер Дж., Харві Д. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі : практич. посіб. / пер. з англ. Київ: СПД-ФО Парашин І.С., 2010. 296 с.
3. МОН презентує досягнення інклюзивної освіти у 2020 р. Урядовий портал: веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mon-prezentuye-dosyagnennya-inklyuzivnoyi-osviti-u2020-roci> (дата звернення: 23.03.2021).
4. Спільне викладання в інклюзивному класі: метод. матеріали. / уклад. Н. З. Софій. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 70 с.

Мехед О. Б.,

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри біології, завідувач кафедри*

Мірошник В. І.

*здобувач освіти
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ ТА ОСНОВ ЗДОРОВ'Я ДО СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Інклюзивна освіта як сучасний освітній тренд наразі активно обговорюється у наукових колах теоретиками та практиками: медиками, психологами, логопедами, дефектологами, реабілітологами, колекційними педагогами та іншими фахівцями спеціальної педагогіки, батьками та суспільством в цілому. Це пояснюється тим, що в реаліях сьогодення спостерігається збільшення кількості дітей з різноманітними порушеннями розвитку. Інклюзивна освіта, за визначенням енциклопедії освіти, є системою освітніх послуг, в основі якої лежить принцип забезпечення основного права дітей на освіту та права отримувати її за місцем проживання, що в свою чергу передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами, а саме дитини з особливостями психофізичного розвитку, в умовах закладу освіти [1, с. 11].

До важливих здобутків інклюзивного навчального середовища доцільно віднести: адаптацію, соціалізацію, навчання, виховання та розвиток осіб з особливими потребами на благо суспільства, тобто дієве, активне їх залучення у соціум. Важливим аспектом інклюзивної освіти є забезпечення доступного та ефективного, якісного навчання, застосування форм, методів та технологій, які корелюють з індивідуальними особливостями осіб з особливими потребами [2].

Галузь інклюзивної освіти висуває на передній план три взаємозалежні, обумовлені одна одною проблеми. Перша зводиться до того, що фактично діти, котрі мають якісь відмінності від однолітків стають соціально ізольованими. Друга полягає в тому, що у світлі першої проблеми вагома частина вчителів не знає як сформулювати позитивні, з повагою один до одного, доброзичливі стосунки між учнями. В наслідок чого отримуємо загострення проблема формування життєвої компетентності дітей з особливими освітніми потребами. Ці діти не набувають необхідного їм позитивного досвіду поведінки в різних життєвих ситуаціях, якщо наявна присутність обмеженої соціальної взаємодії. І врешті решт третя проблема, яка вносить вагомий вплив в ефективне вирішення двох перших, стосується кадрового забезпечення розвитку інклюзивної освіти [3].

Розв'язання значної кількості нових завдань інклюзивної освіти вимагає перебудови і перетворення всієї системи підготовки фахівців для сфери освіти.

Підготовка вчителя біології та основ здоров'я передбачає вміння доцільно використовувати корекційно-розвивальні технології, а також володіти здоров'язбережувальними технологіями [5]. В контексті порушеної проблеми, важливим зауваженням є те, що викладене вище і все те, про що буде йти мова далі, особливо гостро стосується і дітей з особливими освітніми потребами у зв'язку з урахуванням інклюзивної складової у освітньому процесі загальноосвітньої школи. Треба розуміти, що саме вчитель, завдяки оволодінню здоров'язбережувальними і корекційно-розвивальними технологіями, переймаючись проблемою інклюзії, повинен вміти попереджати виникнення порушень здоров'я або подальшого його розвитку в учнів, а саме у дітей з особливими освітніми потребами, і робити навчально-виховний процес наскільки можливо успішнішим і ефективним [4].

У світлі викладеного розуміємо, що саме вчитель біології та основ здоров'я в сучасній школі при переході до інклюзивної моделі навчання, з однієї сторони, постає як носій основоположних, базових знань про здоров'я та здоровий спосіб життя, як спеціаліст, який вміє творчо підходити до навчання і процесу виховання, який розуміє як умотивувати підростаюче покоління та сформувати їх культуру здоров'я, а з іншої, – суб'єктом освітньо-виховного процесу, що здійснює здоров'язбережувальну діяльність.

Висновки. Професійна підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я відображає педагогічну взаємодію студента й викладача в освітньому процесі закладу вищої освіти, у процесі якої студент отримує фахові та педагогічні знання в галузі інклюзивного навчання, новітніми здоров'язбережувальними і корекційно-розвивальними технологіями; у студента формуються особистісні та професійно значущі якості, необхідні йому для професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання. Підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я, головним чином, повинна бути спрямована на створення умов, необхідних для якісного формування професійної компетентності вчителя біології та основ здоров'я.

Література:

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с
2. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально методичний посібник / Кол. авторів: Колупаєва А. А., Софій Н. З., Най да Ю. М. та ін. За заг. ред. Даниленко Л. І., Київ : 2007. 128 с.
3. Мехед О. Б. Підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я до соціально-педагогічної діяльності з метою популяризації здорового способу життя. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Вип. 7 (163). Чернігів : НУЧК, 2020. С. 115-120.
4. Мехед О. Б., Рябченко С. В., Тюпіна Н. В. Створення здоро'язбережувального освітнього середовища у контексті інклюзивного

навчання. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Вип. 6 (162). Чернігів : НУЧК, 2020. – С. 96-102.

5. Мехед О. Б., Рябченко С. В. Основні аспекти соціально-педагогічної діяльності вчителя біології та основ здоров'я. Наука і освіта. 2020. №3. С. 104-109.

Михайленко О.С.

*аспірантка кафедри сурдопедагогіки та сурдопсихології імені М.Д.Ярмаченка,
Український державний університет імені М. Драгоманова
вчитель, КЗО "Навчально-реабілітаційний центр "Зоряний"
Дніпропетровської обласної ради.
Дніпро, Україна.*

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ РОЗУМІННЯ КАЗОК УЧНЯМИ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ ТА ІНТЕЛЕКТУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

В умовах повномасштабного вторгнення Росії в Україну перед педагогами всієї країни постали нові виклики щодо організації дистанційної або змішаної форми навчання. Діти потребують не лише якісних уроків, а й створення психокорекційної атмосфери, як в класі на уроках, так і в укриттях. І тут на допомогу нам, педагогам, знову приходить казка, і не проста, а терапевтична, і веде за собою як класичні методи та форми роботи над казкою, та спеціальні, що спрямовані на дітей з порушеннями слуху, а й нові, зумовлені цифровими технологіями та різноманітність онлайн-ресурсів та додатків, які із задоволенням використовують всі діти. Казка – незрівняний за своєю продуктивністю, популярністю, виховною та терапевтичною дією жанр.

Спираючись на праці О. Потєбні, П. Куліша, М. Драгоманова, І. Франка, В. Гнатюка, Г. Сухобрус, І. Хланти, І. Березовського, Л. Дунаєвської, М. Дмитренка, О. Бріціної, М. Чернописького, Л. Мушкетик, О. Івановської, І. Грищенко та інших, можливою стає спроба не тільки періодизації українського казкознавства, а й методичного його вивчення [1, с. 77]. В.Кизилова займалася дослідженням розвитку української літературної казки в історичному ракурсі [2]. Якість літературного навчання учнів з вадами слуху залежить від їх уміння сприймати складний світ думок і почуттів, що вміщений в художньому творі. Велике значення в цьому плані мають роботи Л.Г.Жабицької, К.Г.Коровіна, Е.І.Пущіна, Л.О.Малини, О.П.Круглик., М.К.Шеремет, К.В.Луцько [3].

Учні з порушеннями слуху та інтелекту рідко самотійно починають цікавитися читанням дитячої літератури без спеціально організованих занять, що

пояснюється значно звуженим, порівняно з чуючими однолітками, словниковим запасом, не розумінням значної частини слів, особливо переносного значення, абстрактних понять, а ілюстрації в сучасних книгах, хоч і яскраві та часто відірвані від реального зображення предмета, що ще більше ускладнює процес сприймання учнями з порушеннями слуху текстів. Ще складніше взаємодіяти з книгою дітям, що мають комбіновані порушення слуху та інтелекту. В нагоді нам, батькам та вчителям, особливо в умовах дистанційного навчання можуть стати мобільні додатки. Питаннями застосування мультимедія в школі для дітей з порушеннями слуху займалися багато дослідників В.М.Шевченко, Роберт, 2010; Willows, Houghton, 2016. Вони вважають, що мультимедія містить різного роду інформацію. Це може бути текстова, графічна, звукова, анімаційна та відеоінформація [4].

Класична методика читання казок безвідносно від їхньої тематики однакова: спочатку проводиться підготовка до сприйняття, потім - відбувається читання за різними видами, надалі здійснюється аналіз змісту і вчинків персонажів, вимальовується їх психологічний портрет, спостерігається розуміння, узагальнюється висновок про головну думку казки і, нарешті, учні її усвідомлюючи, переказують. В класах де є діти з порушеннями слуху та мовлення корисним буде додавання на початку уроку таких етапів: рефлексія, де якраз ми можемо попрацювати з емоціями дітей, перевірка справності засобів індивідуального слухопротезування, робота над просодикою мовлення, фонематична хвилинка тощо. Ми умовно розділили застосунки для роботи над казкою на 4 групи: 1. Програми для візуалізації казки - це програми, які вчитель використовує для підготовки до уроку (всі можливості Power Point, Google Sway, Canva тощо), відео редактори, програми для створення мультфільмів та коміксів. Наприклад, учні можуть намалювати ілюстрації до казки, підписати їх в фотошопі, зібрати і склеїти в мультик за допомогою безкоштовного додатку YouCut чи будь-якого іншого. 2.Додатки для читання/слухання аудіоказок (Казки Дитинства, Kazochka, UA:Казки, Аудіоказки). Слід зазначити, що прослуховування аудіоказок є важливим етапом роботи з розвитку слухового сприймання у дітей з порушеннями слуху. 3. Онлайн ресурси для вивчення слів та поповнення словникового запасу учнів молодших класів (Мова ДНК нації, Вчи UA, Вивчайте українську мову, Вчимо і граємо: українська мова) . 4.Онлайн словники.

Отже, в умовах дистанційного навчання для підвищення рівня якості розуміння текстів учнями з порушеннями слуху та інтелекту існує велика кількість безкоштовних додатків, програм, ресурсів, що дозволяє покращити знання учнів, поповнити їх словниковий запас, розвивати слухове сприймання, корегувати мовлення та навички свідомого читання творів школярами і все це в ігровій формі з використанням гаджетів.

Література:

1. Карпенко С.Д. Проблематика українського казкознавства в парадигмі досліджень, 2020. Вісник Харківського університету ім.В.Н.Каразіна. Серія «Філологія».Вип.86. с.76-82.
2. Кизилова В. Динаміка розвитку української літературної казки. Монографія. Київ, 2020.
3. Круглик О.П., Михайленко О.С. Вивчення учнями з порушеннями слуху та інтелекту міфів та легенд за допомогою альтернативних методів. Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Випуск 41, 2021
URI: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/36149>
4. Михайленко О.С. Особливості застосування онлайн-ресурсів та мобільних додатків для підвищення рівня розуміння тексту учнями з порушеннями слуху та інтелекту. Актуальні питання гуманітарних наук. Випуск № 55 том 2, 2022 р.

Михальська С.А.

*доктор психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Буйняк М.Г.

*кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

**ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ З
ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ**

Питання інноваційної діяльності в освітній сфері досліджувалось багатьма науковцями (І. Бех, Л. Ващенко, Л. Виготський, І. Дичківська, О. Пехота та ін.). І. Дичківська інноваційні педагогічні технології як процес розглядає, як «цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчальний процес від визначення його мети до очікуваних результатів» [1, с. 57].

Впровадження інноваційних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами забезпечує досягнення результату педагогічної діяльності,

розвитку та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Зокрема, під час використання, в рамках інклюзивної освіти, інноваційних технологій можуть бути досягнуті такі результати [2, с.174-184]:

- створення єдиного освітнього простору;
- ефективність взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу;
- удосконалення методів, змісту та організаційних форм навчання, пов'язане з вимогами сучасного суспільства до рівня освіти особистості та її особливостями;
- максимальне розкриття інтелектуального потенціалу дитини, формування навичок самостійного придбання знань і здійснення різних видів самостійної діяльності, пов'язаної з обробкою інформації.

Метою нашого дослідження було вивчення особливостей використання інноваційних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами у професійній діяльності фахівців. Фахівцям спеціальної освіти пропонувалось дати відповідь на питання анкети «Особливості використання інноваційних технологій у роботі з дітьми з ООП».

Участь в опитуванні взяли 69 респондентів: 34,78% вчителів, 21,73% вихователів, 21,73% асистентів вчителя, 8,69% вчителів-дефектологів, 4,34% викладачів, 4,34% заступників директора з виховної роботи, 4,34% асистентів вихователя.

Так, за результатами анкетування найчастіше інноваційні технології використовують в окремих випадках (21,73%), або їх окремі частини (34,78%). Всі розробки у різних їх варіаціях використовує третина опитаних.

Під час роботи з дітьми з особливими освітніми потребами фахівці використовують: особистісно-орієнтоване навчання; методики Марії Монтесорі, вальдорфської педагогіки, рівневої диференціації; технології модульно-розвивального, проблемного, когнітивного, дистанційного, проектного навчання; ігрові та інтерактивні технології; ІКТ; АВА; систему комунікації PECS; арт-терапевтичні технології; елементи програми Floortime, яка є в основі терапевтичної моделі DIR; методику навчання читанню Зайцева; систему Нумікон; здоров'язбережувальні технології та ін.

Слід відзначити, що майже всі респонденти вважають ефективними інноваційні технології, які використовують, у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Серед труднощів з якими зустрічаються фахівці при використанні інноваційних технологій варто відзначити такі: недостатнє забезпечення ТНЗ; значний час займає адаптація та модифікація інноваційних технологій; недостатнє зацікавлення і розуміння цих інновацій деякими батьками і педагогами; невелика кількість методичних розробок із застосуванням інноваційних технологій та ін.

Респонденти зазначили, що перешкодою в освоєнні і розробці інноваційних технологій для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами є: недостатнє матеріальне забезпечення; нестача часу на саморозвиток; слабка інформованість про нововведення в освіті; відсутність лідерів, новаторів у закладі освіти; відсутність необхідних теоретичних знань; відсутність або недостатній розвиток дослідницьких умінь.

Отже, значна частина фахівців використовують окремі частини інноваційних технологій або всі розробки у різних їх варіаціях. Серед груп технологій навчання дітей з особливими освітніми потребами більшість респондентів використовує технології індивідуалізації освітнього процесу, а головною перешкодою в освоєнні і розробці інноваційних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами є недостатнє матеріальне забезпечення та нестача часу на саморозвиток.

Література:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. К. : Академвидав, 2004. С. 56–72.
2. Листопад О. В. Інклюзивна освіта в контексті інноваційного розвитку. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2011. № 2 (12). С.174–184.

Немерюк Ю.В.

аспірантка Державного вищого навчального закладу
“Донбаський педагогічний університет”,
м.Дніпро, Україна

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З
МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ В УМОВАХ “НОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ”**

Війна та пов'язані із нею події призводять до серйозних наслідків для психіки дитини, викликають травматичний стрес, психологічним наслідком якого може стати посттравматичний стресовий розлад (ПТСР).

Серед важких наслідків ПТСР для дитини є поява мовленнєвих порушень, таких як заїкання, “так званий мутизм — дитина, яка раніше розмовляла, більше не здатна на це після психологічної травми, при тому що немає жодних тілесних перешкод до цього”. [1]

Порушення мовленнєвого розвитку має негативний вплив на діяльність дитини, фізіологічні функції дитячого організму. Зважаючи на це, психолого-педагогічна підтримка, психокорекційна робота з дітьми, що мають мовленнєві порушення, є край важливою у процесі їх навчання.

“Вибір шляхів подолання наслідків психотравмуючих ситуацій, психокорекції негативних станів, що виникають внаслідок перебування в травмуючих ситуаціях, є недостатньо вивченим. І це в той час, коли психокорекційні заходи потребують особливої уваги, оскільки психологічний вплив має враховувати унікальні особливості індивідуального досвіду й неповторного сполучення особистісних властивостей людини”. [2, с.2]

Тож школи під час війни зустрілись з новими викликами: по-перше, необхідно віднайти та застосовувати нові технології втручання з метою попередження та психокорекції негативних наслідків травмуючих життєвих подій для дітей, травмованих війною, по-друге, для таких дітей необхідно організувати надання освітніх послуг належної якості. Важливим є також вжити заходів щодо адаптації дитини, травмованої війною, до інклюзивного освітнього простору та створити його. Зазначені діти, на відміну від тих, що мали вроджені мовленнєві порушення, мають досвід здоров'я. Мовленнєві порушення формують у таких дітей психологічну травму втрати здоров'я, змінюють “Я-концепцію” дитини.

Діти, травмовані війною, потребують особливої підтримки та уваги, а педагоги та команда психологічного супроводу - нових знань та вмій для надання їм освітніх послуг на належному рівні, психолого-педагогічного супроводу, проведення психокорекційної роботи (в тому рахунку в дистанційному режимі).

Отже, перед інклюзією постають нові виклики, пов'язані з докорінними змінами у сфері організації в умовах школи комплексного психолого-педагогічного супроводу корекційної роботи з учнями, які мають мовленнєві порушення внаслідок психотравми, ПТСР. Поряд з підготовкою фахівців, які б могли розпізнавати дитячу травму, напрацюванням практичного досвіду роботи з дітьми, травмованими війною, важливим є забезпечення закладів освіти сучасною навчально-методичною літературою з метою створення освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами в контексті сучасних реалій.

Робота з дітьми, травмованими війною, має носити системний характер і і мати на меті здійснити позитивний вплив на всі рівні функціонування дитини: пізнавальні процеси, систему цінностей та переконань, емоційну сферу, життєві плани і перспективи, поведінку, навички соціальної взаємодії, особистісну ідентичність і «Я-концепцію», для збереження у дитини здатності до позитивної взаємодії зі світом, людьми і собою.

“Реалізувати таку мету можна шляхом вирішення наступних завдань: сприяння стабілізації емоційного стану та раціонального сприйняття своєї життєвої ситуації; формування конструктивних способів вирішення складних життєвих ситуацій; активізації процесів самопізнання, самоприйняття, саморегуляції і самоконтролю; надання допомоги в побудові позитивного образу майбутнього; сприяння взяттю на себе відповідальності за власне майбутнє; розвитку соціальної компетентності та соціальної активності, оволодіння

стратегіями успішної поведінки; формування спрямованості на особистісний розвиток і соціальну самореалізацію». [3, с. 66]

З огляду на зазначене, досягнення успіху у корекції мовленнєвих порушень, спричинених порушенням психічного здоров'я дітей через травмівну ситуацію, ПТСР, можливо за умови плідної взаємодії працівників психологічної служби з педагогічними працівниками школи та батьками, яка призведе до позитивних результатів за умови належної організації психолого-педагогічного супроводу та проведення комплексу корекційних заходів, для такої дитини, спрямованої в першу чергу на подолання її психологічної травми.

Література:

1. Інклюзія, породжена війною. *ОсвіторіяMedia*. URL: <https://osvitoria.media/experience/inklyuziya-porodzhena-vijnoyu/> (дата звернення: 10.11.2022).
2. Музичко Л.Т. Психокорекційна допомога молоді з посттравматичними порушеннями інтелектуальної та емоційно-вольової сфери: автореф. дис. ... канд. псих. наук: 19.00.08. Київ, 2018. 17 с. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/21198/Muzychko.pdf?sequence=1> (дата звернення 11.11.2022).
3. Науково-методичні засади надання психосоціальної допомоги дітям, котрі опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій / В. Г. Панок та ін. Педагогіка і психологія. 2019. № 2. С. 64–71. URL: [https://lib.iitta.gov.ua/717638/1/ПіП_2_block%20\(1\)_стор_64-71.pdf](https://lib.iitta.gov.ua/717638/1/ПіП_2_block%20(1)_стор_64-71.pdf) (дата звернення: 11.11.2022).

Панчук Н.П.

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології освіти*

*Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗАВДАНЬ ТА ЗМІСТУ ПРОВЕДЕННЯ
ЗАНЯТЬ З ФАХОВИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН**

Аналіз структури підготовки фахівців вказує на те, що формування ціннісної сфери є провідним компонентом, оскільки ціннісні орієнтації сприяють успіху в майбутній професійній діяльності та забезпечують конкурентоспроможність в сучасному соціумі. Соціальну адаптацію студентів визначає психологічний або соціальний вибір цінностей-цілей та шляхів їх реалізації. Оскільки ціннісно-сміслова свідомість особистості є сукупністю ціннісних орієнтацій, цінностей та

інших мотивів діяльності, то вона визначає важливість процесу її становлення в процесі підготовки в закладах вищої освіти.

Дослідження І.Д. Бега [1], М.Й. Боришевського [2], Л.В. Долинської [3] та ін., щодо особливостей мотивації вибору професії та усвідомлення студентами

вимог до сучасного вчителя показали: переважання у студентів предметних мотивів та низький рівень їх поєднання з професійними, відсутність установки на роботу в школі; поверхнєве усвідомлення вимог до сучасного вчителя. У зв'язку з цим постає актуальність впливу освітнього процесу у закладах вищої освіти на формування особистості майбутнього вчителя. Дуже прикро і не можна не брати до уваги той факт, що на даний момент професійні цінності майбутнього фахівця займають досить низькі ранги в ієрархічній будові, або взагалі, на жаль, навіть не називаються студентами. З метою розширення змісту педагогічних цінностей, усвідомлення проблемних ситуацій, боротьби мотивів, переоцінки цінностей та використання їх в конкретних реальних ситуаціях ми під час вивчення курсу «Психологія», зміст якого включав лекційні та практичні заняття, застосовували інтерактивні методи навчання. Формат коучингу передбачає застосування інтерактивних методів у площині фідбек-векторного спрямування. Фідбек (feedback) – це зворотний зв'язок у вигляді відгуку, тобто зворотної реакції на яку-небудь дію чи подію. Зокрема, коли викладач читає лекцію, то він щоразу чекає виявлення зворотної реакції: коли студенти будуть обговорювати представлену освітню інформацію та ставити питання. Т.Кочубей, А.Очеретяний наголошують на ефективності використання інтерактивних технологій при формуванні життєвих цінностей у студентів у ході викладання навчальних дисциплін [5].

При проведенні лекційних занять ми враховували актуальні питання психології цінностей та ціннісних орієнтацій, включали розгляд основних підходів та критеріїв дослідження даних питань в психології. При проведенні практичних занять ми опиралися на системоутворюючий фактор самопізнання як провідної складової компоненти інтеграції психологічних знань у свідомість майбутнього вчителя, на основі якої відбувається перенесення смислів і значень на власні дії та вчинки, підвищення самоактивності і, як наслідок, особистісне зростання, що передбачає і розширення ціннісних орієнтацій. Формами практичних занять ми обрали бесіди, диспути, обговорення педагогічних ситуацій, самоаналізу, рольових ігор тощо. Ми опиралися на теоретико-методологічні положення особистісно зорієнтованого виховання І.Д. Беха [1], В.О. Моляко стосовно психології творчості [4] та М.Й. Боришевського [2], котрі стосувалися становлення самоактивності. Система вправ, диспутів, проблемних ситуацій були підібрані з врахуванням їх поступового формування в образі «Я»-професіонал. Адже на кожному занятті студенти конкретизували власні уявлення про себе та свої ціннісні орієнтації, мали можливість розширити територію «Я», переоцінити цінності, звернути увагу та усвідомити важливість становлення професійних цінностей. В процесі вивчення «Психології» студенти обговорювали педагогічні ситуації з наступним рольовим програванням.

Порівняльний аналіз результатів показав, що найвищі ранги незалежно від вивчення курсу отримали ціннісні орієнтації: загальнолюдські – здоров'я (84.1%) (до вивчення); (76.1%) (після вивчення), матеріальні – матеріально забезпечене життя (50.8%) (до вивчення); (67.4%) (після вивчення), особистісні – наявність хороших та вірних друзів (46.0%) (до вивчення); сім'я (65.2%) (після вивчення). Кількість професійних ціннісних орієнтацій в ієрархії зростає від 3-ох (пізнання – 4 ранг; цікава робота – 8 ранг; хороша атмосфера на роботі – 10 ранг) до 6-и (суспільне визнання (повага оточуючих, колективу) – 5 ранг, професія педагога – 6 ранг, любов до дітей; пізнання (можливість розширення кругозору, освіти, культури, інтелектуальний розвиток) – 7 ранг, самовдосконалення – 8 ранг, вміння спілкуватися, професіоналізм – 9 ранг).

Таким чином, використання активних методів навчання в процесі вивчення курсу «Психологія» надало можливість здобувачам вищої освіти зрозуміти важливість професійних цінностей у майбутній професії, розширити зміст педагогічних цінностей, осмислити проблемні ситуації, боротьбу мотивів, переоцінку цінностей та використання їх в конкретних ситуаціях.

Література:

1. Бех І.Д. Вибрані наукові праці. Виховання особистості: у 2 т.: Т.1. Чернівці: Букрек. 2015. 840 с.
2. Боришевський М.Й. Розвиток громадянської спрямованості особистості в юнацькому віці: монографія. *Ин-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України, лабораторія психології особистості ім. П.Р. Чамати*; ред. М.Й. Боришевський. Київ: Педагогічна думка. 2007. 186 с.
3. Долинська Л.В., Максимчук Н.П. Розширення системи ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя активними методами навчання. *Психологія: зб. наук. праць*. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2000. Вип. 3(10). С.273-283.
4. Моляко В.О. Психологічні проблеми конструювання образу світу (загальні положення робочої концепції). *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*, Вип. 24, Т. XII. Психологія творчості. Київ: Видавництво «Фенікс». 2018. С. 5-18.
5. Kochubei T., Ocheretyanyi A. Sensitivity of students for formula of living values. *Slovak international scientific journal*, Vol. 1. № 12. 2017. С.21–24.

Микола Пупяк,

*кандидат юридичних наук, доцент
Вінницький торговельно-економічний інститут*

Галина Андрущенко,

здобувачка освіти ПР-11д(м) ДТЕУ

МІЖДЕРЖАВНЕ УСИНОВЛЕННЯ

Усиновлення досить актуальне та складне питання в національному праві, а ще більш складніше у міжнародному приватному праві. Досить непроста економічна ситуація в Україні нажаль накладає свій відбиток на інститут сім'ї. Економічні та соціальні проблеми негативно впливають на сім'ї і призводять до руйнування традиційних соціальних в тому числі й сімейних цінностей, що в кінцевому плані виливається у соціальне або біологічне сирітство. Наведені обставини активізують процеси усиновлення українських дітей іноземними громадянами. Питання міждержавного усиновлення активно вивчається багатьма вченими, серед яких хотілось би виділити Я. Веберса, С. Братуся, Г. Шерешевича, О. Письменну, О. Казімирову, О. Лесовця.

Діючий Сімейний кодекс України серед форм влаштування дітей передбачає усиновлення, яка є найбільш суттєвою поряд з іншими, оскільки за правовими наслідками близька до народження дитини. Згідно ст. 207 Сімейного кодексу України визначено поняття усиновлення дитини [1]. Національне законодавство України дозволяє усиновлення дітей - громадян України іноземцями, але відносини, які при цьому виникають врегульовуються одночасно як національним законодавством, так і міжнародними міждержавними угодами. Серед національних відомчих нормативно-правових актів з аналізованому питанню присвячено ряд законів, а також постанови Кабінету Міністрів України:

- «Про затвердження Порядку провадження діяльності та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей» від 08.10.2008 № 905;
- «Про затвердження Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини» від 24.09.2008 № 866 [2].

Крім того, усиновлення врегульовується рядом міжнародно-правових конвенцій, які ратифіковані Україною як загальносвітового масштабу, так і регіональних. Найбільш дієвим механізмом такого правового регулювання є укладення відповідним міждержавних договорів [3].

В цілому процедура усиновлення іноземцями українських дітей досить складна і відбувається лише у судовому порядку, що пояснюється підтримкою з боку держави національного усиновлення.

Так, національне законодавство України висуває ряд вимог, які мають бути дотримані при реалізації іноземцями права на усиновлення української дитини, зокрема: усиновлення може відбутися, якщо вичерпалися внутрішньодержавні можливості усиновлення конкретної дитини; пріоритет на усиновлення надається

громадянам держав з якими Україною ратифіковано відповідні відомчі міжнародні договори; такого усиновленню має передувати перебування відповідної дитини на національному обліку як такої, що потребує усиновлення не менше 1 року; закріплено право усиновлення дітей віком від 5 річного віку [4].

Разом з тим, наведені вище умови можуть недотримуватися у разі: іноземець є родичем дитини; дитина важко хворіє, а питання про різновид хвороб визначається нормативно-правовим актом відомчого центрального органу виконавчої влади України; рідних братів і сестер усиновлено сім'єю іноземців, які мають намір усиновити ще одну дитини [5].

Доцільно виділити позитивні та негативні риси міждержавного усиновлення. Так, до позитивних я б відніс можливість дитини рости в родині і користуватися майновими правами сім'ї, що витікають з такого усиновлення. Що ж до негативних рис, то це: асиміляція дитини в іншому національному середовищі; тяжкий процес адаптації дитини; неврегульованість в національному законодавстві можливості контролю за дотриманням прав такої дитини після усиновлення іноземною сім'єю; невизначеність порядку визнання процедури усиновлення недійсною з подальшим поверненням усиновленої дитини до України у зв'язку з порушенням її прав сім'єю, що усиновила [6].

Висновок. Сьогодні Україна потребує:

- прийняття окремого закону «Про міжнародне усиновлення», який би чітко на національному рівні врегулював всіх колізійні питання у аналізованій сфері суспільних відносин;
- формування центрального органу виконавчої влади в сфері саме усиновлення дітей;
- залучення громадськості до процесу контролю за дотриманням прав українських дітей усиновлених іноземцями;
- збільшення кількості відповідних міждержавних договорів, які врегулюють усиновлення іноземцями.

Література:

1. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21–22. Ст. 135.
2. Іванова М.М. Становлення і розвиток законодавства України про усиновлення. Lex Portus. 2018. № 3. С. 241–255.
3. Казімирова О.О. Особливості усиновлення дитини іноземними громадянами згідно законодавства України. Верховенство права очима правників-початківців : матеріали Всеукр. наук. конф. студентів та аспірантів. Одеса : Гельветика, 2018. С. 281–283.
4. Лесовець О.Д. Усиновлення дітей-громадян України іноземними громадянами. Верховенство права очима правників-початківців : матеріали Всеукр. наук. конф. студентів та аспірантів. Одеса : Гельветика, 2018. С. 287–289.

5. Письменна О.П. Основні аспекти усиновлення українських дітей іноземними громадянами. Науковий юридичний журнал. 2020. № 10. С. 114 – 117.
6. Вітренко Л.Р. Правове регулювання усиновлення з іноземним елементом: судова практика. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 4. С. 368 – 373.

Позднякова А. О.

*студентка 4 курсу спеціальності Спеціальна освіта,
Комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради,
м. Запоріжжя, Україна*

Возчикова Н. В.,

*викладач кафедри спеціальної освіти та психології,
Комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради,
м. Запоріжжя, Україна*

ДО ПИТАННЯ ДИФЕРЕНЦІЙНОЇ ДІАГНОСТИКИ СТЕРТОЇ ФОРМИ ДИЗАРТРІЇ ТА ДИСПРАКСІЇ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Результати сучасних досліджень особливостей мовленнєвого дизонтогенезу у дітей дошкільного віку із тяжкими порушеннями мовлення (далі – ТПМ) засвідчують наявність мультисиндромних станів та широкої симптоматики у мовленнєвій, психічній і моторній сферах функціонування.

Саме тому, тільки при поглибленому вивченні цього питання, фахівці мають провести комплексну діагностику, виявити, чи має дитина певні супутні порушення і сформувавши ефективний маршрут корекції і розвитку дитини із ТПМ [1].

Дослідженню проблематики патогенетичних механізмів, діагностики та корекції дизартрії присвячено значну кількість досліджень українських вчених, а саме О. Боряк, А. Голуб, С. Коноплястої, М. Лепетченко, Н. Лопатинської, І. Мартиненко, Т. Махукової, Н. Пахомової, А. Синиці, Є. Соботович, В. Тарасун, М. Шеремет та інших.

Термін «стерта» дизартрія вперше був запропонований О. А. Токаревою, яка характеризує прояви «стертої дизартрії» як легкі (стерті) прояви

«псевдобульбарної дизартрії», які відрізняються особливою складністю подолання. Це мовленнєве порушення проявляється у розладах фонетичного та просодичного компонентів мовленнєвої функціональної системи і виникає внаслідок невиражених мікроорганічних уражень головного мозку.

О. Архіпова вказує, що стерта форма дизартрії частіше всього діагностується після п'яти років. Л. Данілова, Л. Лопатіна, Н. Серебрякова, Н. Сімонова, І. Смірнова та інші науковці зазначають, що у дітей з дизартрією внаслідок органічного ураження центральної нервової системи порушуються рухові механізми, страждає загальна та дрібна моторика, що значно погіршує стан мовленнєвої функції.

Диспраксія – це розлад моторної сфери, що характеризується трудностю і неточністю виконання цілеспрямованих рухових актів. Проблема диспраксії широко і давно представлена в зарубіжних дослідженнях. Так, вчені одностайні у визначенні провідних симптомів диспраксії в дитячому віці та відносять до них загальну моторну незграбність, труднощі з одяганням, часті падіння, труднощі з письмом і використанням інструментів (ножиці, олівці, пензлики), уникнення рухливих ігор та інших моторних групових активностей, неспроможність планувати та здійснювати самоконтроль, труднощі із спонтанним навчанням тощо.

Традиційно, в науково-методичних джерелах порушення праксису прийнято позначати як апраксія або диспраксія. Апраксія – втрата здатності здійснювати цілеспрямовані рухи, незважаючи на збереження м'язової сили, відсутність паралічів і наявність координації (мед.). Диспраксія – розлад у цілеспрямованості рухів та їх плануванні (В. М. Шайтор, В. Д. Ємельянов 2017). Варто зазначити, що поняття «апраксія» частіше використовується в контексті втрати раніше сформованої функції, а «диспраксія» – у випадках виникнення симптомів у процесі розвитку індивіда, в дитячому віці тощо.

О.Р. Лурія розробив класифікацію апраксій як порушень праксису, виходячи з розуміння психологічної структури і мозкової організації неусвідомлених рухових актів. На думку вченого, порушенням вказаних компонентів праксису відповідають 4 форми апраксії:

1) кінестетична апраксія, яка виникає в разі ураження нижніх відділів постцентральної області кори великих півкуль мозку. Відзначається відсутність чітких рухових актів із порушенням кінестетичної основи рухів, сила м'язів достатня, парези відсутні;

2) просторова апраксія, яка виникає в разі враження тім'яних і потиличних відділів кори головного мозку. Спостерігаються порушення поз, є труднощі в процесі виконання просторово орієнтувальних рухів та координація сумісних рухів пальцями й органами артикуляційного апарату, також не допомагає опора на зоровий аналізатор;

3) кінетична апраксія, яка пов'язана з ураженням нижніх відділів премоторної області кори великих півкуль головного мозку. Проявляється у вигляді розпаду «кінестетичних мелодій», тобто є порушення плавності і послідовності рухів та тимчасової організації рухових актів. Також характерними

є персеверації, які проявляються в безконтрольному продовженні початку алгоритму моторного плану;

4) регуляторна апраксія, яка виникає у разі ураження префронтальної кори премоторних відділів. Проявляється у вигляді порушень програмування дій та відключення свідомого контролю за їх виконанням. Часто спостерігається заміна потрібних рухів моторними шаблонами та стереотипіями. Іноді виникають труднощі у засвоєнні рухових моторних програм і проявляється синдром ехопраксії, при якому дитина безконтрольно відтворює рухи за дорослим [1; 2].

Диспраксія у дітей із ТПМ виявляється одночасно у неможливості виконання визначених довільних рухів руками і органами артикуляції або під час переключення від одного руху до іншого. Тобто апраксія присутня на всіх моторних рівнях. Спостерігається кінестетична апраксія, коли дитина не може плавно переходити від одного руху до іншого. Часто спостерігається кінестетична апраксія, коли дитина виконує хаотичні рухи, шукаючи потрібну артикуляційну позу.

Важливо розмежовувати диспраксію від стертої форми дизартрії. І в тому, і в іншому випадку ми спостерігатимемо спотворення звуковимови, але механізми порушень різні. При дизартрії у дитини неврологічно обмежені моторні можливості, що неминуче призводить до спотворень різних звуків. Дитина не може прийняти потрібну оральну чи артикуляційну позу через підвищений або знижений тонус м'язів артикуляційного апарату.

При артикуляційній диспраксії спостерігається одночасна недостатність кінестетичного та слухового контролю з боку кіркових відділів.

Отже, вчені констатують наявність мультисиндромних станів у дітей із ТПМ. Проблема диспраксії в умовах мовленнєвого дизонтогенезу достатньо представлена у спеціальних дослідженнях, однак переважно в аспектах орально-артикуляційної та вербальної складової. Також, слід зазначити, що розробка діагностичного інструментарію задля розмежування стертої форми дизартрії та диспраксії є пріоритетним напрямом вітчизняної логопедії.

Література:

1. Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. – 376 с.
2. Боряк О.В., Шеремет М.К. Неврологічні основи логопедії: навч. посіб. Суми : ФОП Цьома С.П., 2016. 252 с.
3. Рібцун Ю. В. До питання диференційної діагностики дислалії та мінімальних проявів дизартрії / Ю. В. Рібцун // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова : зб. наук. пр. – № 21. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – С. 226–230. – (Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія)

Позднякова А. О.,
*студентка 4 курсу спеціальності Спеціальна освіта,
Хортицька національна академія,
м. Запоріжжя, Україна*

Саенко Т. А.,
*викладач кафедри спеціальної освіти та психології,
Хортицька національна академія,
м. Запоріжжя, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕНЕВОГО РОЗВИТКУ У ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ З СИНДРОМОМ ДАУНА

Останнім часом науковий інтерес повертає до себе проблематика виховання та навчання дітей із синдромом Дауна (Р. Ковтун, Н. Пахомова, А. Савицький, та ін.). За статистичними даними МОЗ України на 700-800 новонароджених одна дитина має окреслену генетичну аномалію. Мовленнєвий дизонтогенез має безпосередній вплив на якість пізнання навколишньої дійсності, розвиток вищих психічних функцій, а також встановлення комунікації з дорослими та однолітками. Отже, недостатня сформованість комунікативно-мовленнєвих навичок у дітей із синдромом Дауна ускладнює психічний розвиток дітей даної категорії. Насьогодні залишається багато питань, пов'язаних із дослідженням проблематики особливостей мовленнєвого розвитку у дітей раннього віку із синдромом Дауна, саме тому, враховуючи вищезазначені данні, дослідження окресленої проблематики є досить актуальним.

Дослідженню проблематики особливостей комунікативно-мовленнєвого розвитку у дітей із синдромом Дауна присвячено багато досліджень українських та закордонних науковців, серед яких Н. Бодяньська, М. Бруні, С. Вайнерман, Н. Гіренко, П. Жиянова, Л. Кумин, П. Лаунтеслагер, Н. Пахомова, А. Савицький, П. Уіндерс, Д. Фідлер, Т. Чугунова та інші.

М. Шеремет (2015) зазначає, що мовлення – це психофізіологічний процес реалізації мови. Воно посідає центральне місце в процесі психічного розвитку дитини і внутрішньо пов'язане з розвитком мислення й усвідомлення взагалі [4].

Синдром Дауна – це генетичне порушення, вроджене хромосомне порушення, що полягає у порушенні рівня розумового розвитку (різного ступеня), характерних рисах обличчя, вроджених вадах серця, порушеннях слуху та зору, інших медичних проблемах [3]

У дітей із синдромом Дауна спостерігається недорозвинення багатьох психічних функцій (пам'яті, уваги, мислення, уяви). Порушення інтелектуального розвитку впливає на можливості інших сфер розвитку дітей даної нозологічної групи. Звичайно, інтелектуальне порушення впливає і на розвиток навичок спілкування, оскільки спирається на пізнавальні здібності, вміння аналізувати, розуміти певні поняття, запам'ятовувати їх. Особливо

страждає вербальна пам'ять, проте слухо-зорова пам'ять розвинена в них краще. Увага нестійка, об'єм її значно звужений, ускладнений процес переключення уваги з одного об'єкту на інший. Обробка отриманої інформації відбувається повільно, тому дитина не відразу може відповісти на питання або виконати потрібну інструкцію. Відмічається нездатність зробити узагальнення, перенести засвоєну навичку з однієї ситуації на іншу.

Несформованість мовленнєвих засобів спілкування у дітей раннього віку обумовлена насамперед порушенням інтелектуального розвитку, проте провідну роль також відіграють анатомо-фізіологічні особливості мовленнєвого апарату (гіпотонія м'язів органів артикуляції, макроглотія, аномальна будова зубного ряду, готичне піднебіння). Окрім цього, у дітей окресленої категорії наявне порушення мовленнєвого дихання, що значно ускладнює розвиток мовлення (дихання поверхневе, активний видих скорочений) [4].

У переважної більшості дітей раннього із синдромом Дауна несформовані мовленнєві засоби спілкування, проте їх сильною стороною вважають емоційний розвиток. Діти даної категорії здатні встановити емоційний контакт з іншими людьми, використовуючи для цього паравербальні засоби спілкування (міміку, жести тощо) [1].

Н. Пахомова зазначає, що на тлі мовленнєвого недорозвинення, розуміння мовлення випереджає розвиток експресивного мовлення. Однак, враховуючи диспропорцію між рівнем сформованості імпресивного та експресивного мовлення не можна стверджувати, що розуміння мовлення відповідає віковій нормі. У дітей раннього віку із синдромом Дауна рівень розуміння мовлення різко обмежений соціально-побутовою тематикою, їм важко зрозуміти інструкцію, особливо коли вона формується не однотипно. Окрім цього, слід зазначити, що дітям даної нозологічної групи важко сприймати вербальну інформацію, проте компенсаторним механізмом в даному випадку є сприйняття інформації через зоровий канал.

Дослідження проблематики особливостей мовленнєвого розвитку дітей раннього віку з синдромом Дауна дозволило зробити нам наступні висновки. Мовленнєвий дизонтогенез у даної категорії дітей обумовлений порушеннями інтелектуального розвитку та анатомо-фізіологічними особливостями будови артикуляційного апарату. У переважної більшості дітей окресленої категорії несформовані мовленнєві засоби спілкування; наявна диспропорція між розвитком розуміння мовлення та експресивним мовленням.

Література:

1. Бочелюк В.Й., Ковтун Р.А. Психологія прояву комунікативних здібностей дітей з особливими потребами: монографія для студентів спеціальності 6.030102 – психологія. Запоріжжя: КПУ, 2012. 224 с.
2. Пахомова Н. Г. Методичні основи формування невербальної комунікації у дітей дошкільного віку із синдромом Дауна. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації*. Суми, 2019. С. 91–94

3. Савицький А.М. Особливості мовленнєвого розвитку дітей з синдромом Дауна. *Збірник наукових праць звітно-наукової конференції викладачів університету за 2011 рік*. Київ, 2012. С. 170.
4. Шеремет М.К. Логопедія: підручник. Київ: Слово, 2015. 776 с.

Свирида О.В.

*викладач облікових дисциплін
ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Останні роки для України стали роками викликів. Спочатку пандемія коронавірусу, тепер повномасштабна війна, суттєво обмежили можливість здобувачів освіти, а особливо здобувачів з особливими освітніми потребами, фізично відвідувати заклади освіти. Все це підштовхує освітян до пошуку нових форм та форматів навчання.

Але під час пандемії COVID-19 основним завданням було обмежити фізичні контакти, щоб мінімізувати розповсюдження вірусу, то в умовах війни перед керівництвом освітніх закладів стоїть завдання зробити освітній процес безпечним, не втративши якості [1].

Зрозуміло, що найбільш оптимальна та безпечна форма організації освітнього процесу в умовах воєнного стану – дистанційна.

Дистанційне навчання – це одна із форм організації процесу навчання, в основу якої покладена самостійна робота здобувача освіти. Це дозволяє навчатися у зручний час та у віддаленому від викладача та закладу освіти місці (тому дистанційне).

Дистанційна освіта, безперечно, має свої переваги, та водночас, за результатами дослідження, проведеного Державною службою якості освіти спільно із проектом «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe), недоліками такої форми освітнього процесу, що впливають на результати навчання, педагоги назвали відсутність живого спілкування та невміння здобувачів освіти самостійно вчитися. Брак повноцінних дистанційних курсів на платформах закладів освіти також негативно позначається на якості навчальних результатів, оскільки основним видом діяльності залишається синхронне навчання (зум-заняття), тоді як асинхронне навчання (самостійна робота) – без належного педагогічного супроводу [1].

Навчання за дистанційною формою дозволяє отримати освіту широкому колу людей, які мають певні обмеження задля очного навчання: працюючі, військові, особи з інвалідністю, в'язні та інші здобувачі освіти, які сьогодні позбавлені можливості очного навчання. Тобто дистанційне навчання передбачає таку організацію навчального процесу, коли здобувач освіти навчається самостійно за розробленою викладачем програмою і віддалений від нього у просторі чи в часі, однак може вести діалог з ним за допомогою засобів телекомунікації.

Дистанційне навчання зараз суттєво відрізняється від того, яке було під час пандемії. Багато науковців визначають певну зміну освітньої мети. Вони зауважують, що навчання зараз, окрім мети прописаної у Законі України «Про освіту», спрямоване також на підтримання емоційного здоров'я здобувачів освіти і «повернення» їх до безпечних часів, спосіб відволікти від переживань.

Дистанційне навчання має бути цілісним, синтетичним, інтегрованим, гнучким, із широким застосуванням нових інформаційних технологій, що використовуються у чотирьох основних напрямках: для доставлення навчальної інформації, організації продуктивної самостійної навчально-пізнавальної діяльності, контролю навчальних досягнень та підтримання психоемоційного стану здобувачів освіти [3, с.92-95].

Сучасний рівень розвитку комп'ютерної техніки та різноманітного програмного забезпечення надає широкі можливості для підвищення ефективності навчання, але в умовах воєнного стану використання комп'ютерних технологій значно ускладнюється.

Використання дистанційної форми навчання має як сильні сторони, так і слабкі. Але в будь-якому випадку переваги значно перевищують недоліки. До суттєвих переваг дистанційної форми навчання можна віднести: можливість навчатися у будь-який час; можливість навчатися в будь-якому місці; навчання без відриву від основної діяльності; можливість навчатися у своєму темпі; доступність навчальних матеріалів; мобільність; навчання в спокійній обстановці; розширення мережі знайомств для здобувачів освіти; індивідуальний підхід; зручність для викладача [2].

Поряд з рядом переваг дистанційної форми навчання, як і в інших формах навчання, є й недоліки:

- труднощі при ідентифікації здобувача освіти під час дистанційного навчання;
- проблеми з інтернет - зв'язком під час навчальних онлайн -занять, особливо в сільській місцевості:
- недостатній безпосередній контакт між викладачем та здобувачем, між здобувачами;
- проблеми технічного забезпечення здобувачів освіти (відсутність комп'ютерів (ноутбуків)).

Методика проведення дистанційних занять в дистанційній формі продовжує розвиватися та удосконалюватися, а принципи дистанційного навчання та його особливості стали серйозними викликами для системи освіти в цілому.

Організація якісного масового дистанційного навчання в умовах воєнного стану – складний і надважкий процес. Але кропітка систематична робота щодо впровадження й удосконалення сучасних технологій дистанційного навчання в освітній процес допоможе згодом досягти позитивних результатів.

Література:

1. Державна служба якості освіти: яким має бути змішане навчання. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/5710-derzhavna-sluzhba-iaкости-osvity-iaкym-maie-buty-zmishane-navchannia>.
2. Колесникова Т.М., Богомолів В.В. Переваги та недоліки дистанційного навчання у підготовці фахівців автомобільного транспорту. URL: <https://pgasa.dp.ua/wp-content/uploads/2021/07>.
3. Хассон В. Дж. Критерії якості дистанційної освіти. Вища освіта. 2004. № 1. С. 92–99.

Сеньовська Н. Л.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка*

Наконечна А. П.

*студентка групи СОПМУ-23 факультету філології і журналістики
Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ ТА ПЕДАГОГА В ІНКЛЮЗИВНИХ КЛАСАХ (НА МАТЕРІАЛІ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)

Навчання дітей з особливими освітніми потребами у класах закладу загальної середньої освіти передбачає якісну взаємодію всіх учасників освітнього процесу, а також членів Команди супроводу, чий функції чітко прописані у «Примірному положенні про команду психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої та дошкільної освіти» 2018 року [2]. Найчастіше комунікують і працюють із дитиною з ООП вчитель початкових класів (класний керівник) та асистент учителя. Безумовно, центром взаємодії є саме школяр, адже, згідно з Концепцією розвитку

інклюзивної освіти, «Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей» [1].

Роль та функції учителя початкових класів (класного керівника) та асистента вчителя відрізняються.

Педагог відповідає за освітній процес дитини з ООП із урахуванням особливостей її розвитку; результати виконання дитиною навчальної програми, освітнього плану; надання батькам інформації про стан засвоєння знань, формування умінь та навичок.

Асистент же здійснює спостереження за учнем з метою вивчення його індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів та потреб; приймає участь в організації освітнього процесу дитини з ООП, підготовці індивідуального навчального плану, індивідуальної навчальної програми або індивідуального освітнього плану; сприяє адаптації освітнього середовища; надає інформацію батькам, педагогічним працівникам щодо особливостей розвитку вихованця.

Основне у роботі вчителя та асистента – зрозуміти потреби учня та усвідомити необхідність адаптації та модифікації навчального матеріалу, що покращить успішність навчання не лише дитині з особливостями психофізичного розвитку, а й іншим учням класу.

Емпіричне дослідження було проведене на базі Тернопільської ЗОШ І-ІІІ ст. №16 ім. В. Левицького у 2021–2022 н. р. Там навчалось 8 учнів з особливими освітніми потребами. У молодшій школі – четверо: 1-Б клас – 2 дитини; 2-Б клас – 1 дитина; 4-Г клас – 1 дитина. У середній школі – теж четверо: 5-В клас – 1 дитина; 6-Б клас – 1 дитина; 9-В клас – 2 дитини.

Було проведено анкетне опитування асистентів учителя та педагогів початкових класів (класних керівників) у відповідних дитячих колективах (1-Б, 2-Б, 4-Г, 5-В, 6-Б, 9-В).

У контексті проблеми співпраці фахівців в інклюзивному класі було виокремлено такі *типи конкретної взаємодії*:

1) асистента вчителя та педагога між собою (узгодження у роботі – вони разом працюють над плануванням навчальних занять, обговорюють необхідні адаптації/модифікації згідно індивідуального плану);

2) асистента вчителя з дитиною з ООП (перебуває поряд з учнем під час уроків, позакласних заходів, супроводжує його на додаткові та розвивальні заняття, спостерігає);

3) педагога з дитиною з ООП (керує роботою у класі, беручи безпосередньо участь у навчально-виховному процесі, здійснює супровід учнів, які мають труднощі у засвоєнні навчального матеріалу);

4) асистента вчителя та педагога з іншими учнями (корекція взаємодії між ними та дитиною з ООП, надання додаткової інформації);

5) асистента вчителя з іншими особами (фахівцями, які працюють з дитиною – вислуховує поради, надає інформацію про дитину; батьками – залучає їх до планування роботи та реалізації програм);

5) вчителя початкових класів (класного керівника) з іншими особами (фахівцями, які працюють з дитиною – корегує свою діяльність відповідно до їхніх рекомендацій; батьками – залучає їх до командної роботи на користь дитини).

Таким чином, діяльність педагога більше стосується навчання та корекції взаємодії особливої дитини з однолітками, а діяльність асистента вчителя – індивідуальної роботи з учнем з ООП.

Література:

1. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання» № 912 від 1 жовтня 2010 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>
2. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої та дошкільної освіти» № 609 від 8 червня 2018 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti>

Сидор Г.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування імені С. Юрія
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Корман М.М.

*кандидат історичних наук, доцент
доцент кафедри соціальної роботи, психології та
соціокультурної діяльності ім. Т. Г. Сосновської
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА У ЗВО

В Україні поняття «інклюзія» вже не нове і на сьогодні закріпилося у системі освіти. Безумовно, впровадження інклюзивного навчання – позитивна тенденція розвитку вітчизняної системи освіти, оскільки впродовж останніх років дедалі більша кількість осіб із особливими освітніми потребами (ООП) має можливість соціалізуватися та здобувати знання. Для того, щоб інклюзивна модель освіти була результативною, не достатньо тільки законодавчих реформ, а потрібно, щоб усі учасники освітнього процесу та суспільство загалом правильно розуміли необхідність і сутність інклюзії. З огляду на це усе суспільство має бути пронизане прийняттям концепції інклюзії.

Вивчення питань інклюзії у закладах вищої освіти (ЗВО) – це предмет наукових пошуків багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, а отже, це вказує на зростання наукового інтересу до цієї проблематики. Однак в більшості ЗВО інклюзивне навчання лише впроваджується, тому, на нашу думку, необхідні подальші дослідження, зокрема щодо вирішення тих проблем, які стримують його розвиток.

З огляду на вищевикладене необхідно уточнити сутність поняття «інклюзивна освіта». Початковим етапом дослідження має бути термінологічний аналіз та поглиблене теоретичне осмислення, з'ясування і всеосяжне вивчення цього терміна. Низка поглядів щодо визначення поняття «інклюзивна освіта» відображена у наукових літературних джерелах. Зокрема, за твердженням А. Колупаєвої, «інклюзивна освіта»: «...створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку» [2, с. 15]. У своєму дослідженні І. Кузава дійшла висновку, що: «інклюзивна освіта не є альтернативою спеціальній освіті, а значно розширює її можливості» [3, с. 36]. На переконання Т. Лормана, «інклюзивна освіта є суперечливою концепцією, в основі якої знаходяться різні методи та підходи, що варіюються від регіону до регіону» [6].

У контексті дослідження особливий інтерес викликає законодавчо визначене тлумачення поняття «інклюзивна освіта», зокрема як: «...демократична система, яка ґрунтується на рівних правах та рівних можливостях» [4].

Згідно з вищенаведеними науковими дослідженнями на сьогодні немає усталеного тлумачення поняття «інклюзивна освіта». В основу інклюзивної освіти закладено ідеологію, яка не тільки виключає будь-яку дискримінацію здобувачів освіти у навчанні, а й створює належні умови для отримання якісної освіти для них. Інклюзивна освіта твердить, що всі здобувачі освіти можуть повноцінно навчатися, а їхні відмінні особливості гідні поваги.

Інклюзивний підхід в освіті висуває вимоги до всіх учасників освітнього процесу: від викладачів, які працюють в групах, де навчаються здобувачі освіти з ООП, він вимагає особливих особистісних якостей, спеціальних знань, професіоналізму; від умовно здорових здобувачів освіти – толерантності, розуміння, готовності надавати допомогу; від здобувачів освіти з ООП – надзвичайного напруження сил (інтелектуальних та психологічних ресурсів особистості).

Одна з вагомих умов навчання осіб із ООП – це наявність (створення) безбар'єрного середовища та відповідного технічного обладнання. У ЗВО мають бути всі зручності: поручні, перила, пандуси, автоматичні розсувні двері, сходові підйомники тощо, що забезпечують вільне переміщення територією закладу освіти. З огляду на це здобувачі освіти з ООП зможуть користуватися так само усіма ресурсами, як інші здобувачі освіти, тобто матимуть змогу реалізувати законні права на навчання. Однак у зв'язку з недостатнім рівнем фінансування інклюзивної освіти ЗВО не мають можливості придбати і застосувати наведені вище технічні засоби для здобувачів освіти з ООП.

Неабиякої уваги потребує врахування психологічних особливостей здобувачів освіти з ООП та бар'єри, що виникають під час спільного навчання. Після вступу до ЗВО для таких здобувачів освіти важливий процес адаптації, а саме: створення гуртків для спілкування здобувачів освіти із ООП, залучення до екскурсій та культурних програм.

Взаємовідносини в середині студентського колективу – вагомий компонент освітнього середовища. Сприйняття здобувачів освіти з ООП у різних групах неоднозначне, що, з нашої точки зору, залежить від культури колективу, ставлення викладацького складу, зрілості здобувачів освіти, проведення просвітницької діяльності, спрямованої на толерантне ставлення до осіб із вадами здоров'я і лояльного їх сприйняття. Як зазначає А. Колупаєва «особливості переходу із середньої до вищої школи пов'язані не тільки з перебудовою провідного типу діяльності, але й із входженням особистості у новий колектив» [1, с. 92].

Вважаємо, що спеціальна організація навчання здобувачів освіти з ООП необхідна для їхньої повноцінної соціалізації. З огляду на це ЗВО мають створювати належні умови для інтеграції осіб із ООП у простір вищої освіти.

Лідером у здійсненні інклюзивного навчання вважають Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут». Запорукою успішного навчання здобувачів освіти із ООП є організація супроводу, який в інституті здійснюється за такими напрямками: педагогічний, психологічний, технічний, соціальний, фізкультурно-спортивний, реабілітація та професійна адаптація. Супровід розпочинається з моменту, коли абітурієнт із ООП звернувся до ЗВО, та охоплює стадії підготовки до вступу, самого вступу і впродовж усього періоду навчання у ЗВО, а також налагоджено тісний взаємозв'язок із випускниками. Вважаємо, що інклюзивна освіта у ЗВО – це один із етапів інтеграції здобувачів освіти із ООП в суспільство, що допомагає їм здобути обрану професію й самореалізуватися в професійній діяльності.

Вважаємо, що результативне функціонування інклюзивної освіти у ЗВО потребує консолідованих зусиль з боку держави, громадських організацій, батьків, вищої освіти, а отже, це багатоаспектна та актуальна проблема, що потребує комплексного підходу до її вирішення.

Ці наукові дослідження не вичерпує всіх окреслених питань. Подальші наукові пошуки спрямуємо на вивчення головних викликів перед ЗВО під час інклюзивного навчання.

Література:

1. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. К. : «Самміт-Книга», 2009. 272 с.
2. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. К. : Науковий світ, 2010. 195 с.
3. Кузава І. Б. Інклюзивна освіта дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку: теорія та методика : монографія. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2013. 292 с.
4. Про освіту : Закон України: від 05. верес. 2017 р. № 2145-VIII. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
5. Про вищу освіту : Закон України: від 01 лип. 2014 р. № 1556-VII. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
6. Loreman T. Pedagogy for Inclusive Education. 2017. URL : <http://oxfordre.com/education/view/10.1093/acrefore/9780190264093.001.0001/acrefore9780190264093-e-148>

Сидорук Л.М.

*аспірантка кафедри педагогіки та управління навчальним закладом
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
викладач вищої математики циклової комісії
суспільно-гуманітарних та фундаментальних дисциплін
ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-СЕРВІСУ LIVE WORKSHEETS В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Перехід на дистанційне навчання зумовлює необхідність використання онлайн платформ і сервісів, які забезпечують зворотній зв'язок та підтримку здобувачів освіти під час онлайн занять, сприяють активізації їх навчальної діяльності, дають змогу здійснювати аналіз, контроль та корекцію їх освітнього маршруту. Веб-сервіси Wizer, Formative та Live Worksheets уможливають створення інтерактивних навчальних матеріалів, що дозволяє викладачу бачити результати роботи здобувачів освіти в режимі онлайн та надавати їм зворотній зв'язок.

Дослідження має на меті розкрити можливості використання веб-сервісу Live Worksheets [1] в умовах дистанційного навчання.

Сервіс надає доступ до вже готових робочих аркушів, а також дозволяє створити власний інтерактивний матеріал (рис. 2). Для цього можна використати завдання у форматах docx, pdf, jpg або png [2]. Саме цей факт є перевагою використання Live Worksheets, адже сервіс дозволяє викладачу заощадити час і швидко перетворити наявні у нього навчальні матеріали у інтерактивні робочі аркуші, які можуть містити наступні типи завдань: вибір правильної відповіді, встановлення відповідності, перетягування правильної відповіді, відкриті питання, що передбачають введення тексту. Завдяки додаванню відео з YouTube та mp3 файлів можна створити матеріали, котрі своїм оригінальним дизайном будуть приваблювати здобувачів освіти та стимулювати в них інтерес до навчання [3].

Доступ до інтерактивних робочих листів здійснюється за спеціальним кодом або покликанням (рис. 1).

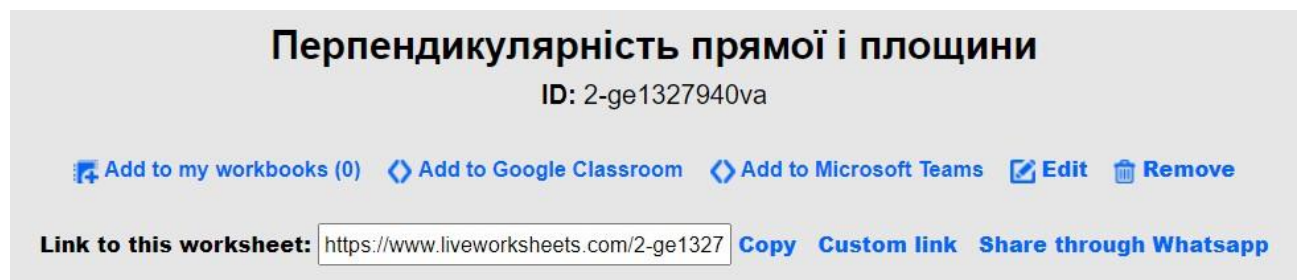
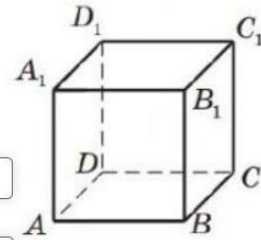

Рис. 1 Доступ до інтерактивного робочого листа

Математичний диктант

Продовжте або доповніть речення так, щоб одержане твердження було правильним.

1) Якщо в паралелепіпеді $ABCD A_1 B_1 C_1 D_1$, усі

грані — прямокутники, то:

а) пряма AB перпендикулярна площині ADD_1 тому, що

б) пряма $D_1 D$ перпендикулярна площині ABC тому, що

в) трикутник $BB_1 D$ — прямокутний тому, що

2) Твердження: пряма перпендикулярна площині, якщо вона перпендикулярна двом сторонам ромба, який лежить у цій площині (правильне чи неправильне) тому, що

3) Якщо на *рисунок* $\angle ABC = 90^\circ$ і $\angle DBC = 90^\circ$, то пряма і площина перпендикулярні тому, що

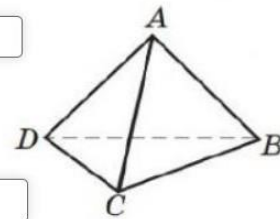

Рис. 2 Інтерактивний робочий лист

Сервіс Live Worksheets забезпечує автоматизовану перевірку, тому кожен здобувач освіти після самостійного виконання завдань відразу бачить результати своєї роботи. Аналізуючи відповіді, викладач бачить рівень розуміння та прогресу як кожного студента окремо так і всієї групи в цілому зразу після пояснення нового матеріалу на етапі узагальнення та систематизації знань.

Застосування веб-сервісу Live Worksheets сприяє реалізації індивідуального підходу до всіх здобувачів освіти за рахунок часткової компенсації функціональних обмежень, зумовлених певними захворюваннями, наприклад, для осіб з вадами зору – можливість збільшення розміру тексту завдання, для осіб з порушеннями слуху – максимальна візуалізація завдань, для осіб з порушеннями опорно-рухового апарату – індивідуальний темп виконання завдань.

Досвід використання сучасних інформаційних веб-ресурсів дозволяє забезпечити інформаційно-технологічну підтримку та супровід певних етапів інклюзивного навчання та засвідчує суттєве покращення рівня знань здобувачів освіти.

Література:

1. Liveworksheets.com URL: <https://www.liveworksheets.com/> (дата звернення: 27.09.2022).

2. Інтерактивний робочий лист до теми «Перпендикулярність прямої і площини». URL : <https://www.liveworksheets.com/2-ge1327940va> (дата звернення: 15.10.2022).
3. Курвितс М. Веб-сервіси для продуктивної роботи на занятті. URL : http://marinakurvits.com/servisi_dlja_online_uroka/ (дата звернення: 13.11.2022).

Скрипник А. Ю.

*доктор історичних наук, доцент, професор
кафедри соціальної роботи, психології
та соціокультурної діяльності імені Т. Г. Сосновської,
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

НОВЕ БАЧЕННЯ ІСТОРІЇ ІНКЛЮЗІЇ В УКРАЇНІ У ВИКЛАДАННІ СОЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ЗДОБУВАЧАМ ОСВІТИ БАКАЛАВРСЬКОГО РІВНЯ

Доба Русі-України, як одного із найвизначніших періодів в нашій історії, заклала підвалини українських освітніх традицій та стала початком тривалого процесу становлення, розвитку й суспільного визнання інклюзії як одного з невід'ємних складових соціальної опіки.

У писемних пам'ятках, датованих XI ст., таких як «Златоуст», «Златоструй», «Ізборник» Святослава 1073 р., «Ізборник» Святослава 1076 р., та «Слово про закон і благодать» митрополита Іларіона, «Слово деякого калугера про читання книг» Іоанна, «Повість минулих літ» Нестора Літописця, «Повчання дітям» Володимира Мономаха, актуалізуються питання виховання, любові до рідної землі, гуманного ставлення до людини, що безперечно стало підґрунтям для поширення соціального піклування.

Безперечно, початок соціальної опіки як суспільного явища тісно пов'язаний з становленням та зміцненням української державності того часу. Відомості про благодійність в Русі-Україні пов'язують з 911 р., коли був підписний договір князя Олега з греками, котрий складався з взаємообов'язків про викуп русичів та греків, де б вони не були, та відправлення їх на Батьківщину. По суті цей договір вістував у собі частини соціальної роботи та був першим свідоцтвом турботи держави про своїх громадян [1, с. 107].

З розвитком Київської імперії, зміцненням її могутності, як то: розширення територіальних меж, військової потуги, управлінського апарату в центрі і на місцях, піднесення торгівлі і ремесла, наявності освітніх закладів, давало

можливість звернути увагу й на соціальну складову у вигляді піклування про знедолених.

За часів Русі-України в державі не проявляли виразної агресії до осіб з психофізичними порушеннями. В «Кормчих книгах» застерігали ображати калік, погрожуючи відлученням від церкви. В XI ст. у Києво-Печерському монастирі було створено перший притулок для таких людей, а в подальшому саме церкви виділяли кошти на піклування про інвалідів [2, с. 9].

З офіційним впровадженням християнської релігії на Русі князем Володимиром Великим, до наших пращурів прийшла система добродійності, що передбачала ідеологію милосердя і допомоги тим, які самотійно не могли існувати у суспільстві. У «Літописі Руському» йдеться: «повелів він (князь) всякому старцеві і вбогому приходити на двір на княжий і брати усіяку потребу – питво та їжу, і з скарбниць куни. Немічним і недужим, які не можуть дійти до двору мого, спорядити вози з хлібом, м'ясом, рибою та овочами різними, і медом та квасом у бочках». Княжі слуги розвозили по Києву, та питали «Де недужі і старці, що не можуть ходити?» і роздавали все за потребою [3, с. 33].

Князь Володимир Великий зобов'язав церкву турбуватись про інвалідів, юродивих та бідних. В своєму уставі 996 р. він виділяє чотири основні категорії осіб, які потребують допомоги: вдови, вбогі, юродиві або калічні, мандрівники і бідні. Тим же уставом визначається десятина на утримування монастирів і церков, а також богаділень і лікарень для бідних, убогих та калічних. Устав князя Володимира наказував утримувати немічних, убогих і бідних при церквах. Про те, що саме монастирі першими почали опікати юродивих і розумово відсталих підтверджує і «Повість минулих літ», написана літописцем Нестором і датована приблизно 1074 р. У ній йдеться: «А ще хто боліє недугом одержимим, приносять в монастир» [4, с. 31].

Розумово відсталі і психічно хворі в цей період знаходили притулок в монастирях, де на них дивились у більшості як на невірних жертв темних сил. В одному документі, датованому приблизно XI століттям, проводиться паралель між психічно хворим і п'яницею, причому говориться, що «іерей прийде до біснуватого, проведе молитву і вижене біса, а якби над п'яним зійшлись попи всієї землі, то не вигнали б самовільного біса п'янства» [5, с. 27].

З моменту впровадження християнства як державної релігії, церква взяла притаманні для нього моделі турботи про розумово відсталих, психічно хворих та інших осіб, які самотійно не могли прожити. В цей період можна виділи три основні форми княжої добродійності: 1) роздавання милостині; 2) пригощання на княжому подвір'ї; 3) розвезення продуктів по місту тим особам, які цього потребували.

Крім князя Володимира Великого історія пригадує й інших князів, які проповідували милість і співчутливе ставлення до людей з розумовою відсталістю за з іншими відхиленнями. Особливо згадують літописці синів Володимира – Ярослава Володимировича (Мудрого) та його брата Мстислава,

князя Тьмутараканського. Під час правління Ярослава у Новгороді було відкрите училище для дітей-сиріт. Він видав указ, в якому закріплювалась добродійність і покладалась обов'язки на церкву про опіку юродивих, божевільних, вбогих та інших.

Одним з найбільш відомих «ніщелюбців» був великий князь Володимир Мономах. Онук Ярослава Мудрого, дослухався до скарг простого люду. Найбільш яскравим проявом цього є його «Духовна до дітей», в якій князь формулює основні правила поведінки ідеального монарха: «... захистіть сироту, виправдайте вдовицю. Господь наш показав нам перемогу над ворогом трьома ділами добрими, щоб від нього спекатись і його перемогти: покаєнням, слізьми і милостинею. Не важка ця заповідь Божа вам, оскільки тими трьома ділами добрими царства Божого не втратити. Найбільше ж убогих не забувайте, скільки вам можливо годуйте, дайте сироті... і не віддавайте сильним на поталу людину... Чого знаєте добре, того не забувайте, а чого не знаєте, тому навчайтесь» [6, с. 153-154].

Княжа благодійність у Київській державі мала такі важливі риси: вона базувалася на особистій участі та бажанні благодійника, а державної системи благодійності не існувало. Участь у благодійності – це не обов'язок, а право князя. Така риса «любові до ближнього» достойна наслідування, але не є обов'язком для виконання.

Соціальна допомога того часу стає необхідною умовою особистого морального здоров'я осіб, які її здійснювали. Йшлося про те, щоб піднести рівень власної духовності, а не суспільного добробуту. Слідуючи з цього, допомога нужденним була справою кожного, а не держави. Милостиве ставлення до старців було одним з головних засобів морального виховання на Русі-Україні [7, с. 34]. Основними об'єктами допомоги стають хворі, жебраки, вдови, сироти. З'являються законодавчі акти, що регулювали відносини щодо підтримки та допомоги різних категорій населення.

Література:

1. Палилюцько О. М. Історія князівської благодійності в Київській Русі. // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна. 2017. Вип. 28. С. 107.
2. Миронова С. П. Педагогіка інклюзивної освіти. навч-метод. пос. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка, 2016. С. 9.
3. Літопис руський / пер. з давньорус. Л. Є. Махновця; відп. ред. О. В. Мишанич. Київ : Дніпро, 1989. С. 33.
4. Боднар В. І., Золотоверх В. В. Історія олігофренопедагогіки: підручник. Київ : Знання, 2007. С. 31.
5. Гаврилов О. В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі: навч. пос. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. С. 27.

6. Донік О. М. Благодійність в Україні (XIX – початок XX ст.) // Український історичний журнал. 2005. № 4. С. 153-154.
7. Скрипник А. Ю. Домінанти становлення інклюзивного соціуму в Україні / кол. монографія / за заг. ред. М, Тріпака. Кам'янець-Подільський: ЗУНУ. 2022. С. 34.

Соломко Н.О., Калініченко А.О.

*викладачі ВСП «Ніжинський фаховий коледж НУБіП України»,
м. Ніжин, Україна*

ТЮТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ

У сучасній системі вищої освіти існуюча інклюзивна ідеологія характеризується як розуміння місця та ролі молоді людини з обмеженими можливостями здоров'я та інвалідністю в суспільстві та в освітньому просторі, так і стратегічного ресурсу проектування професійного освітнього середовища, умов та механізмів здобуття освіти [1]. Слід відзначити, що кожна дитина індивідуальна. Про якість та ефективність системи освіти можна судити з того, як вбудовується в неї дитина з обмеженими можливостями здоров'я та інвалідністю.

Останнім часом поширюється досвід інклюзивної освіти. Звертаючись до розгляду визначення інклюзивної освіти, слід зазначити, що зазначений термін походить від латинського "include" - укладаю, включаю; у французькому варіанті "inclusif" - що включає в себе. Таким чином, інклюзивна освіта виступає процесом розвитку загальної освіти, що має на увазі доступність освіти для всіх, у тому числі й для людей із обмеженими можливостями здоров'я. У основі інклюзивної освіти ідеологія, що пропагує виняток будь-якої дискримінації інвалідів та забезпечує рівноправне ставлення до всіх людей. [1]

Ідея інклюзивної освіти полягає в тому, що долучитися до системи освіти має бути готова не сама дитина, а включенню будь-якої дитини сприяє сама система освіти [2]. Інклюзивна освіта розглядається як освіта для кожного щодо неї пристосування до потреб людей із фізичними порушеннями, така освіта здійснюється безпосередньо у взаємовідносинах: студенти з інвалідністю освоюють різні види діяльності, спілкуються, у них регулюється самооцінка, вони набувають підтримки, дружбу однолітків, стають впевненіше у своїх силах. У них відбувається формування світогляду, бажання жити та працювати в стрімко мінливому світі [2]. Найважливішим принципом інклюзивної освіти є дотримання рівності у всіх академічних вимогах. При цьому підході учні з інвалідністю можуть побачити свій реалістичний образ, у них розвивається

самооцінка, впевненість у своїх можливостях. Стимулами до подальшої навчальної діяльності у разі можуть виступати занурення в освітню діяльність та почуття успіху від процесу та результатів. Поступово розвиваються ініціатива, характер, воля, здібності. Можливий розвиток суспільних навичок, колективізму, організаторських та лідерських якостей. Важливо, що той, хто навчається з інвалідністю, отримує можливість самостійно та усвідомлено зробити професійний вибір.

Основним компонентом, на наш погляд, у цій ситуації є наявність помічника, асистента, консультанта з інклюзивної освіти. Професія тьютора в даній ситуації набуває особливого значення. Тьютор може виступити як сполучна ланка, забезпечити координацію педагогів, спеціальних педагогів, психологів, різних спеціалістів будь-якому етапі освітнього процесу. Перекладаючи з англійської «Тьютор» – «tutor» бачимо, що він є педагогом-наставником, викладачем консультантом, домашнім вчителем, репетитором, дає приватні уроки, шкільним наставником. Етимологія цього слова (лат. *tueor* - піклуватися, оберігати) пов'язана з такими поняттями, як «захисник», «Покровитель», «Вартовий» [3]. Основним завданням даної технології є супровід індивідуального освіти на основі усвідомлення індивідуальних цілей освіти, вибору відповідних засобів та форм освіти, які будуть найбільш ефективними саме в ситуації усвідомлених специфічних цілей, розробки тривалої програми здобуття освіти з моніторингом її продуктивності та оцінюванням суб'єктно-значущих результатів [3].

Загальні принципи тьюторства мають співвідноситися з принципами інклюзивної освіти: цінність людини не залежить від її здібностей та досягнень; кожна людина здатна відчувати і думати; кожна людина має право на спілкування та на те, щоб бути почутою; всі люди потребують один одного; справжнє освіту може здійснюватися лише у тих реальних взаємовідносинах; всі люди потребують підтримки та дружби; для всіх, хто навчається досягнення прогресу, швидше, можливо в тому, що вони можуть робити, ніж у тому, що не можуть; різноманітність посилює усі сторони життя людини [3].

Слід зазначити, що не кожен педагог може реалізувати тьюторські функції при роботі з тими, хто навчається з обмеженими можливостями здоров'я. Тьюторський супровід у даній ситуації пред'являє особливі вимоги до професійної та особистісної підготовки фахівця. Ціль тьюторської діяльності полягає в успішному включенні учня з обмеженими можливостями здоров'я у освітнє середовище. Реалізація зазначеної мети потребує вирішення низки завдань: необхідно створення комфортних умов знаходження, що навчається в освітньому закладі: супровід відвідування освітньої установи, організація місць для роботи, відпочинку; забезпечення особливого режиму, пов'язаного з тимчасовою організацією освітнього середовища відповідно до реальних можливостями учнів; співробітництво з педагогічним колективом для створення єдиної освітнього середовища, що забезпечує психологічний комфорт;

соціалізація як включення що навчається в освітнє середовище та формування позитивних міжособистісних відносин у колективі. [3]

Література:

1. Бойко А. Тьюторство як засіб задоволення освітніх потреб особистості, країни і суспільства [Електронний ресурс] Педагогічні науки. – 2010. – Вип. 1. – С. 4–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pena_2010_1_4.
2. Громовий В. Індивідуальний педагогічний супровід учнів [Електронний ресурс]. – URL: <http://osvita.ua/school/upbring/1240/?list=0>.
3. Леонова Е. В. Организация работы тьютора в инклюзивной образовательной среде [Електронний ресурс] Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2014. – № 4. – С. 437–444. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2014_4_54

Старик О.В.

*викладач, ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ВАЖЛИВІСТЬ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЯК УМОВА ЇХ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

У зв'язку із всезростаючими проблемами побудови ефективної системи передвищої освіти, її адаптацією до нових, прогресивних концепцій навчання, пріоритетними поступово стають такі методи і прийоми навчання, які сприяють розвитку не лише продуктивного мислення студентів з особливими освітніми потребами, а й створенню умов для їхніх творчих, евристичних пошуків; формування у здобувачів освіти громадянина — патріота, котрий мав би національну самосвідомість, глибокі систематичні знання, вміння та навички у різних галузях соціального життя, розвинене творче мислення, що сприяло б прогресу людства.

Питання розвитку творчого мислення у студентів не є новим. Проблема досліджувалась багатьма науковцями, але незважаючи на це, до кінця вирішеною цю проблему вважати неможна.

Проблема творчого мислення була досліджена у наукових працях С. Аверінцева, Г. Батіщева, М. Бердяєва, З. Калмикової, Г. Б. Кедрова, М. Когана, П. Кравчук, І. Кучерявого, В. Матюшкіна, М. Мойсеєва, В. Моляко, В. Овчиннікова, О. Половинкіна, Я. Пономарьова, В. Сухомлинського, В. Франкла, Е. Фромма, А. Хуторського, В. Шинкарука та інших.

Віковим властивостям студентів властивий вищий у порівнянні з учнями середніх шкіл рівень узагальнення та абстрагування, збільшення тенденції до причинного пояснення явищ, уміння аргументувати та доводити власний погляд, обґрунтовувати висновки, пов'язувати факти і явища, що вивчаються, в єдину систему. Інтелектуальний рівень студентів дозволяє їм здійснювати глибокий аналіз матеріалу, розкривати закономірності, виявляти аналогії. Стиль розумової діяльності у цьому віці набуває активного, самостійного і творчого характеру; формується теоретичне мислення.

Мислення - це процес відображення об'єктивної діяльності в уявленнях, судженнях, поняттях, що відбувається в ході її аналізу і синтезу з чуттєвого пізнання на основі практичної діяльності; це психічний процес самостійного пошуку і відкриття істотно нового (тобто нового по відношенню до вихідних, попередніх етапів пізнавальної діяльності конкретного індивіда) [1].

Будь -яке навчання, в яких би формах воно не здійснювалось, завжди являє собою необхідну і незамінну умову формування і розвитку мислення. Засвоєння і формування знань є продуктом мислення.

Творче мислення - це вища форма продуктивного мислення. Цей вид мислення характеризується створенням суб'єктивно нового продукту і новоутвореннями. Продукт творчого мислення характеризується неповторністю. «Творчість - це здібність дивувати і пізнавати, вміння знаходити рішення у нестандартних ситуаціях, це націленість на відкриття нового і здатність глибоко усвідомлювати свій досвід» (Е.Фром) [2].

У навчальній діяльності студентів з особливими освітніми потребами творче мислення виступає своєрідною рушійною силою розвитку, оскільки воно доповнює, ускладнює, інтегрує вже існуючі міждисциплінарні зв'язки, формує стійке поєднання психічних процесів особистості і є основою навчання і виховання.

Отже, на основі вищезгаданого можна зробити такий висновок: творче мислення — це психічний процес пошуків та відкриття нового під час творчої діяльності, здатність до нетрадиційного, оригінального вирішення проблемних задач на основі інтуїції, продуктивно творчої уяви, фантазії.

Для розвитку творчого мислення здобувачів освіти з особливими потребами на заняттях педагог насамперед має створити сприятливі умови, а саме особливу психологічну атмосферу довіри, співпраці та співтворчості. Педагог повинен вірити у творчий потенціал, здібності та можливості своїх підлеглих, враховувати їхні індивідуальні, психічні й інтелектуальні особливості, допомагати їм самовиразитися та самореалізуватися. Для того щоб на заняттях панувала доброзичлива атмосфера, треба надати студентам можливість вільно висловлювати власні думки, толерантно ставитись до їхніх поглядів, допускати право на помилку тощо.

Таким чином, творче мислення передбачає реалізацію людиною її особистих здібностей, які розкриваються у процесі творчої діяльності, мотивують та стимулюють розвиток творчих здібностей і є важливою умовою для самореалізації.

Література:

1. Бала О.О. Сутність і структура критичного мислення.- 2022.-21с.- Режим доступу: <https://naurok.com.ua/stattya-sutnist-i-struktura-kritichnogo-mislennya-302074.html>.
2. Бистрова Ю. В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України / Ю. В. Бистрова // Право та інноваційне суспільство. - 2015. - № 1. - С. 27-33. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2015_1_5.
3. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: підруч. [за модульнорейтинговою системою навчання для студ. магістр. / С. С. Вітвицька]. – Київ: Центр учбової літератури, 2011. – 384 с.
4. Гупаловська В.А. Професійна самореалізація як чинник становлення особистості жінки: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.01 / В.А. Гупаловська. – Київ, 2005. – 25 с.
5. Лебедик І.В. Підготовка майбутніх учителів іноземних мов до професійної самореалізації у процесі вивчення фахових дисциплін: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / І.В. Лебедик. – Кіровоград, 2007. – 18 с.

Супрун Д.М.

*доктор педагогічних наук, професор
професор кафедри спеціальної психології та медицини
Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова
м.Київ, Україна*

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ТА ІНКЛЮЗИВНІ ПРОЦЕСИ ВИЩОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Сьогодення на перші щабелі висуває огляд наступних питань щодо стратегії розвитку вищої освіти у національному та світовому вимірі: стан і тенденції професійної підготовки в контексті інклюзії; епоха діджиталізації; підтримка науковців в університетах, особливо у сфері науки і досліджень, та підвищення академічної мобільності; актуальні тренди в запровадженні програм іноземною мовою; академічна мобільність та інтернаціоналізація; наукова діяльність та її оцінка в умовах воєнного стану.

Серед пріоритетних завдань освіти, що є підкріпленими тенденціями Євроінтеграції, представлені: актуальні питання оновлення змісту професійної підготовки, реструктуризації освіти, трансформації гуманітарної освіти,

вивчення передового світового досвіду, впровадження інноваційних технологій підготовки конкурентоспроможних фахівців як національного пріоритету [1, с.56]. Тож, Провадження процесів згуртованості освіти в умовах війни має відбуватися з огляду на такі основні складові базиси: ідея, стратегія, результат. Дана консолідація імплементує здобутки інклюзії, як соціальної, так й у сфері освіти, популяризацію передового інноваційного досвіду надання якісних загальносоціальних та освітніх послуг особам із особливими освітніми потребами; обмін досвідом психолого-педагогічного та соціального супроводу фахівцями зі створення інклюзивного середовища. Педагогічні вузи покликані удосконалювати професійну підготовку, значимість якої підвищується в зв'язку з інтеграційними процесами в системі освіти, реалізацією принципу «суспільство для всіх». Існує потреба у вирішенні проблеми підготовки фахівця на науково-методичному рівні – потреба в усуненні протиріч між теорією і практикою [2, с.48]. Вищеназвані тенденції зумовлюють потребу у виявленні стратегії підготовки у сфері спеціальної освіти і розробці концепції, моделі і соціально-педагогічних умов професійної підготовки фахівця, здатного надавати кваліфіковану допомогу особам з фізичними обмеженими можливостями в умовах впровадження інклюзивної освіти.

Наразі маємо змогу висвітлити досвід обміну науковими здобутками між факультетом спеціальної та інклюзивної освіти НПУ ім. М.П. Драгоманова та профільюючими факультетами європейських держав: робочого візиту до одного з найстаріших і провідних університетів Італії (Sapienza University, Rome), освітньої діяльності у рамках проекту «Зміни педагогічних факультетів та університетів у XXI ст.» до Чеської Республіки (Masaryk_University, Brno та Tomas Bata University, Zlin), дослідницької співпраці з польською науковою спільнотою (The John Paul II Catholic University, Lublin) тощо. Освіта стає ключовою детермінантою економічних результатів та світового потенціалу [3, с. 28]. Глобалізація, не дивлячись на відмінності в її оцінці, є об'єктивною реальністю, вимагає від національних систем вищої освіти нової цільової орієнтації, що враховує потреби в міжнародній солідарності щодо цінностей загальнолюдської етики. Водночас, важливою умовою інтеграції вищої школи України у світовий освітній простір має бути збереження національного досвіду, традицій, зміцнення і розвиток її безперечних переваг, до яких, передусім, відноситься науковість освіти, її фундаментальність та енциклопедичність [4, с.16].

Відповідно до концепції реформування вищої освіти, в тому числі і спеціальної, освіта та освітня діяльність мають сприйматися та визнаватися державою засобом формування культурної, духовної та інтелектуальної сфер сучасного покоління громадян України. Система вищої освіти сучасної України, перебуває в стані реформування та визначення способів трансформації й удосконалення всіх етапів підготовки фахівців високого професійного рівня. Тобто, вища освіта має бути більш інноваційною, далекоглядною і відповідальною за результат. Варто виокремити зміни, що відбуваються у світі на початку XXI століття, а саме інтеграція України у європейський і світовий

освітній простір і зумовлюють перебудову системи національної освіти на засадах інноваційності та демократизму, модернізації змісту й організації навчально-виховного процесу у вищій школі. Також, при реформуванні вищої спеціальної освіти України, з одного боку, мають враховуватись пріоритети збереження культурних надбань української системи освіти, а з іншого, – завдання поліпшення міжнародної співпраці, мобільності, працевлаштування випускників з України в Європейському чи міжнародному просторі, міжнародної конкурентоспроможності вищих навчальних закладів [4, с. 18].

Здійснений нами аналіз процесу глобалізації, змінності, конкуренції, що з кожним роком владніше заявляють про себе у світі, зобов'язують нарощувати дослідницькі зусилля з осмислення ролі освіти у формуванні особистості, адекватної інноваційному типу суспільного прогресу – інноваційної особистості. Отже, досягнення конкурентоспроможної якості національної освіти в контексті соціальної згуртованості в освіті стає пріоритетом модернізації освіти України в умовах війни та післявоєнного періоду.

Література:

1. Suprun, D. Griban, G., Nikulochkina, O., Varetska O., Formation of the Primary School Teachers' Information Competency in Postgraduate Education. *Postmodern Openings*, 11(3), 41-72. <https://doi.org/10.18662/po/11.3/199> Postmodern Openings ISSN: 2068-0236 | e-ISSN: 2069-9387
2. Sheremet M. Okhrimenko I. Suprun D. (2020) Future Psychologists Readiness to Work in Conditions of Social Cohesion in Education. *International Journal of Applied Exercise Physiology*. 2020; Vol 9 (9) [www.ijaep.com](http://ijaep.com) <http://ijaep.com/Journal/vol.9.9.pdf>
3. Zhuravlova L., Sheremet M., Dmytriieva I., Suprun D. State of formation of motivation as one of the structural-functional components of speech development of primary schoolchildren with dysgraphia. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*. Vol. 24, Issue 08. P. 8985-8999 <https://doi.org/10.37200/IJPR/V24I8/PR280893>
4. Zhuravlova L., Sheremet M., Suprun D. Results of the Examination of Primary School Students By Means of Speech Therapy *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience* ISSN: 2068-0473 | e-ISSN: 2067-3957 2021, Volume 12, Issue 1, pages: 326-342 DOI: <https://doi.org/10.18662/brain/12.1/185>
5. Супрун Д. М. Management – a component of psychologists' professional training (Менеджмент – складова професійної підготовки психологів). Навчально-методичний посібник для студентів, слухачів магістратури та практикуючих психологів. Київ, 2019. 390с.

Сушарник Людмила

*викладач безпеки життєдіяльності та цивільного захисту
Кам'янець-Подільського медичного фахового коледжу
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ФОРМУВАННЯ ЕМПАТІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Метою інклюзивного навчання є забезпечення рівного доступу до якісної освіти в умовах освітнього середовища, пристосованого до задоволення особливих освітніх потреб кожної людини; створення умов для вдосконалення системи освіти і соціальної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами. Відповідно до цієї мети перед закладами вищої освіти постає проблема удосконалення системи підготовки і перепідготовки педагогічних кадрів, які працюють в умовах інклюзивного навчання. Якщо розглядати процес професійно-педагогічного становлення особистості майбутнього вчителя, то необхідно формувати його емпатичну культуру ще в період навчання в закладах вищої освіти, адже емпатія – це значуща професійна особистісна якість педагога. Вона забезпечується процесом внутрішньої налаштованості педагога на позицію партнера у спілкуванні. Джерелом емпатії є подвійне протиріччя в емоційному світі людини між власними переживаннями і сприйнятими переживаннями іншої особи. У педагогічній емпатії переважає дієвий початок, спрямованість на емоційну підтримку дитини.

Емпатійність педагога – реальний прояв любові, умова розуміння і прийняття дитини. У це поняття включається здатність вчителя ставити і коригувати цілі, усвідомлювати мотиви, бути стратегом своєї діяльності, самостійно вибудовувати дії і оцінювати їх. У зв'язку з цим варто було б в програмі педагогічних вузів запропонувати студентам вивчення розвитку емпатійної культури особистості, що подальшому вплине на професійнопедагогічне становлення особистості майбутнього вчителя і дасть можливість студентам в майбутньому розвивати емпатійну культуру у школярів [2].

Активний перехід на інклюзивне навчання в умовах Нової Української школи ставить вимоги перед педагогічною наукою і звертає особливу увагу до проблематики та визначення термінології емпатійної культури (А. Бадалов А. Б. Барбара, Т. Дорошенко, Т. Карягина, Т. Рябовол). Під терміном «емпатійна культура майбутніх учителів» слід розуміти вид професійної культури, в якій співчуття, співпереживання і толерантність виступають основними цінностями професійної діяльності.

Метою даної наукової роботи є визначити складові емоційної культури та дослідити процес формування у майбутніх педагогів емпатійної культури.

Слід звернути увагу на двосторонність емпатійного потенціалу у майбутніх педагогів: з одного боку він є мотивуючим фактором при виборі соціономічної

професії педагога, з іншого він є запорукою успішності професійної діяльності в майбутньому.

Згідно структурного аналізу Ф. А. Ахметшиної в емпатійній культурі можна виділити наступні компоненти: емоційний, когнітивний і діяльнісний (поведінковий) [1].

Емоційний компонент виражається в перцептивній здатності емоційно відгукуватися на переживання іншої людини, учня проявом емпатичних якостей – співчуття і емпатійної інтуїції.

Когнітивний компонент визначається гностичною здатністю розпізнавати думки і почуття учнів, передбачати їхні відповіді. Він включає в себе такі інтегративні якості, як: емпатійна спостережливість, емпатійне слухання.

Діяльнісний (поведінковий) компонент виражається в комунікативній здатності будувати свої відносини з вихованцем, заздалегідь передбачаючи його точку зору і зважаючи на його внутрішню позицію. Діяльніснаемпатія включає в себе співпрацю і сприяння. Майбутній учитель проявляє емоційний відгук на переживання іншої людини, учня, батьків в діяльній формі: комунікативної толерантності, співробітництві, сприйняття, співучасті, співпереживання; адекватно, відповідно з ситуації, вибудовуючи педагогічну позицію і власну поведінку.

В умовах інклюзивного навчання педагогу важливо навчитися приймати дитину такою, якою вона є, з її думками і бажаннями, її емоціями і поведінковими реакціями, з її почуттями і переживаннями. Особливо це важливо при роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

З огляду на те, що взаємодія – це двосторонній процес, важливо показати дитині, що життя дорослих також наповнено емоціями і почуттями. Тому в спілкуванні з дитиною головне не тільки виявляти емоції, почуття, а й промовляти те, що в даний момент відчуває дорослий, збагачуючи тим самим поведінковий і емоційний досвід дитини.

Встановленню зворотного зв'язку в процесі спілкування допомагають емпатійні процеси, що виникають в ході взаємодії педагога і вихованців. Емоційний зворотній зв'язок досягається через уміння з поведінки дітей, їх очей та міміки вловлювати загальний психологічний настрій, відчувати в процесі спілкування настання моменту зміни в емоційних станах дітей, їх готовність працювати, своєчасно бачити виключення окремих дітей із загальної діяльності [3].

Тим часом ми не повинні залишати поза увагою і можливий негативний вплив емпатії на міжособистісні відносини. Так професор психології з Єльського університету Пол Блум висловлюється проти емпатії в тому сенсі, що відчуваючи емоційну емпатію, люди часто співчують тим, кому симпатизують або з ким відчувають якусь спільність (наприклад, загальну расову або національну приналежність, зовнішню схожість тощо), що більше високоморальною було б керуватися не упередженим ставленням [4].

Отже, емпатійна культура розглядається як розвиток у майбутніх педагогів таких навичок, які в першу чергу дозволяють мати на меті прогноз поведінки дитини в тій чи іншій конкретній ситуації. Коли педагог поставить себе на місце дитини і отримає відгук власної реакції, головним для педагога повинен стати самоаналіз власних почуттів, думок і можливих дій. Такий підхід дозволяє створити передумови саморозвитку вчителя, спонукає педагогів до пошуку індивідуальних способів взаємодії в полісуб'єктному освітньому середовищі, розкриває ресурси для подолання труднощів, що виникають у педагогічній практиці.

Литература:

1. Ахметшина, Ф. А. Воспитание эмпатической культуры в вузе / *Вестник ТИСБИ*. 2002. №1. С. 119-132.
2. Дорошенко, Т. В. Эмпатия как фактор мотивации в профессиональном становлении личности: автореф. дис канд. психол. наук / Т. В. Дорошенко. Хабаровск, 2007. 24 с.
3. Лорман Т. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: [практ. посіб.] / Лорман Т., Деспелер Д., ХарвіД.; [пер. з англ. Т. Клекота]. Київ : СПДФО Парашин І.С., 2010. 296 с.
4. Сериков, В. В. Личностный подход в образовании: концепция и технология URL: <http://11121.petrso.ru/journal/article.php?id=1943>

Суятинова К.Є.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної освіти*

*Криворізького державного педагогічного університету,
м. Кривий Ріг, Україна*

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДЛЯ РОБОТИ З ДІТЬМИ З
ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДАХ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

На сучасному етапі розвитку України продовжується розробка та втілення пріоритетних завдань щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами (далі – ООП), удосконалення та систематизація нормативно-правової бази, розробка методичних рекомендацій та ін. У наказі МОН «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання» (п. 2) одним із шляхів розвитку інклюзивної освіти є «відповідна підготовка педагогічних кадрів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами» [3].

Проблемам інклюзивного навчання, зокрема підготовки / готовності педагогів до педагогічної діяльності з дітьми з ООП були присвячені праці А. Барбінової, Ю. Бистрової, В. Бондаря, М. Буйняк, І. Демченко, М. Дьяченко, В. Коваленко, А. Колупасової, О. Колишкіна, В. Крутецького, А. Ліненко, В. Липи, С. Литовченко, О. Мороз, С. Миронової, Т. Сак, В. Синьова, Є. Синьової, Т. Скрипник, І. Сухіної, О. Таранченко, В. Тарасун, М. Шеремет, Т. Шибистюк, Ю. Шуміловської та інших. Серед зарубіжних дослідників виокремимо вчених: J. R. DeSimone, R. S. Parmar, J. York, M. Reynolds, S. Laycock, A. Kraft, Q.-R. Kim, K. Scorgie, A. De Boer, S. J. Pijl, A. Minnaert, T. Brandon, J. Charlton, Ph. Jones та інші.

У «Концепції розвитку інклюзивної освіти в Україні» визначено, що «інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання в закладах освіти на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей» [3]. Довгий час в Україні діти з ООП не мали рівні права на освіту, а тому здобували її в спеціальних закладах та в закладах інтернатного типу. Таке ставлення суспільства до людей (дітей) з ООП призводило до відчуженості, відірваності від соціальних контактів, обмеженого кола спілкування, недостатнього освітнього рівня, ізоляваності.

Існує ще одна не менш важлива проблема, про яку зазначила дослідниця М. Буйняк, що «на часі проблема формування адекватного, позбавленого упередженості ставлення педагогів до дітей з особливими освітніми потребами стоїть досить гостро і потребує розробки науково та практично обґрунтованих шляхів її вирішення» [2].

«Як свідчить практика запровадження інклюзії в Україні, саме вчителі є ключовою ланкою в навчально-виховному процесі, а рівень їхньої готовності до професійної діяльності в умовах інклюзії повинен відповідати сучасним вимогам суспільства» [1]. Нам імпонує ця думка, оскільки педагоги, починаючи ще з дошкільного закладу – першого рівня в системі освіти, не тільки сприяють розширенню уявлень дітей про навколишній світ, розвивають розумові здібності, зміцнюють дитячий організм, формують моральні якості особистості, виховують почуття прекрасного та інше, а й тим самим допомагають українському суспільству досягати високого рівня цивілізованого демократичного устрою.

Науковці виділили дефініцію «інклюзивна компетентність», яка є обов'язковою складовою професійної компетентності (Ю. Бойчук, О. Кучерук, А. Максимюк, Т. Соловей, І. Хафізуліна, М. Чайковський та ін.).

На думку М. Чайковського, інклюзивна компетентність «включає необхідний обсяг знань і вмінь та виражається у здатності педагога здійснювати професійні функції з урахуванням особливих освітніх потреб дітей з

порушеннями у розвитку і забезпечувати їх включення в середовище закладу загальної середньої освіти, створюючи умови для розвитку і саморозвитку» [5].

У 2021 році було затверджено професійний стандарт «Вихователя закладу дошкільної освіти» [4]. Професійний стандарт це певні вимоги, які висувуються до працівників і є основою формування професійних кваліфікацій. Професійна діяльність вихователя в Стандарті розкладена на трудові функції. Одна з них – участь у створенні, підтримці та розвитку здорового, безпечного, розвивального, інклюзивного освітнього середовища. У межах кожної трудової функції вказано компетентності, якими має володіти вихователь. Інклюзивна компетентність окремо не виділяється. Вважаємо, що інклюзивна компетентність вихователя є вимогою сучасного вихователя.

Отже, у зв'язку з реформами актуальною є проблема професійної підготовки майбутніх фахівців в галузі дошкільної освіти. Саме від професійно-педагогічної діяльності педагогів залежить досягнення позитивного результату освітніх, суспільних змін.

Література:

1. Барбінова А. Структура готовності вчителів до професійної діяльності в умовах інклюзії. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 1. С. 58-64
2. Буйняк М.Г. Формування психологічної готовності вчителів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами : дис. ... канд. псих. наук : 19.00.08. Кам'янець-Подільський, 2019. 322 с. URL : https://old.npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/%D0%94_26.053.23/Buin_yak.pdf (дата звернення 20.11.2022).
3. Концепція розвитку інклюзивного навчання : наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 р. № 912. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya> (дата звернення 20.11.2022).
4. Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти» : наказ Міністерства освіти і науки України від 19.10.2021 р. № 755-21. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення 22.11.2022).
5. Чайковський М. Інклюзивна компетентність як складова професійної компетентності суб'єктів навчально-виховного процесу. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. Львів. 2012. № 2. С. 15–21

Талалай Б.В., Калашник С. О.

*здобувачі вищої освіти
спеціальності «Середня освіта. Фізична культура»
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
м. Полтава, Україна*

ОСНОВНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛІЗАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ НУШ

У наш час питання організації інклюзивної освіти є вкрай актуальним, оскільки існує нагальна потреба у впровадженні такої форми навчання, яка створить дітям з особливими освітніми потребами (ООП) оптимальні умови для всебічного розвитку особистості та забезпечить гармонійність процесу соціалізації. У Законі України «Про освіту» (2017) визначено мету повної загальної середньої освіти – всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності. Саме успішній реалізації цих завдань сприяє інклюзивний підхід, спрямований на створення безбар'єрного освітнього середовища для дітей з ООП. Дієвим чинником формування такого середовища виступають фізична культура і спорт, що сприяють не лише фізичному розвитку особистості, а й її успішній соціалізації.

Мета дослідження полягає в аналізі основних аспектів процесу соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, що реалізується засобами фізичної культури в умовах інклюзивного середовища Нової української школи.

У роботі були використані наступні **методи дослідження** теоретичний аналіз, синтез та узагальнення наукових джерел, на підставі яких було визначено зміст ключових понять дослідження та описано особливості процесу соціалізації дітей з ООП засобами фізичної культури.

Аналіз літератури за проблемою показав, що у сучасних педагогічних дослідженнях під соціалізацією найчастіше розуміють процес, завдяки якому індивід набуває знань, цінностей, соціальних навичок і соціальної чуттєвості, які дозволяють йому інтегруватись у суспільство. Ми поділяємо думку О. Черниша, щодо трактування соціалізації як «складного і безперервного процесу соціального розвитку, саморозвитку й самореалізації особистості під впливом стихійних, відносно спрямованих та цілеспрямованих впливів, що полягає в одночасному засвоєнні, відтворенні та продукуванні соціального досвіду, цінностей, потреб, мотивів, норм поведінки в конкретному суспільстві [5; с.14].

На думку ряду вчених (Н. Вив'юрка [2]; Т. Єжова [3]; З. Удич [4]), соціалізація дітей з ООП ефективно відбувається саме в умовах інклюзивного освітнього середовища НУШ, яке спрямоване на реалізацію спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їх індивідуальних потреб і можливостей.

Аналіз питання показує, що школярі з ООП часто потребують підвищення рухової активності. виправлення порушень фізичного розвитку, моторики і

розширення рухових можливостей таких дітей багато в чому залежить від правильного використання потенціалу фізичної культури і спорту. Як зазначає Л. Борисенко, фахівцю з фізичної культури і спорту в реалізації інклюзивної підходу в освіті відведена одна з провідних ролей, оскільки заняття фізичною культурою відіграють пріоритетну роль у встановленні контактів дітей з ООП з навколишнім світом. А ігрове середовище, яке створює на уроках фізичної культури вчитель, дає можливість кожній дитині, незалежно від її фізичних і розумових здібностей, знайти своє місце, проявити ініціативу і самостійність, швидше адаптуватися і впевненіше почуватися у колективі однолітків [1, с. 24].

Важливо, що вчитель фізичної культури має використовувати різноманітні способи організації уроку, засоби, методи і прийоми фізичного виховання. Як приклад, використання командних ігор виховує не лише командний дух, а й критичне мислення, реакцію, повагу учасників гри один до одного. А також дозволяє учню з ООП швидше потоваришувати з однокласниками і зайняти своє місце в колективі класу. Це один із аспектів соціалізації учнів з ООП в інклюзивному освітньому середовищі.

Не менш важливим є й потенціал фізичної культури щодо впровадження здоров'язбережувальних технологій, створення розвивального середовища.

Отже, фізична культура має високий соціалізаційний потенціал, використання якого має бути належним чином враховано в організації інклюзивного освітнього середовища НУШ.

Література:

1. Борисенко Л.Л. Фізична культура як інклюзивне середовище. *Система надання освіти дітям з особливими освітніми потребами в умовах сучасного закладу: збірник за матеріалами VI Всеукр. науково-практичної конференції (м. Лисичанськ, 12 грудня 2018 р.)*. 2018. С. 23 – 26.
2. Вив'юрка Н.В. Формування інклюзивного середовища у закладах загальної середньої освіти України. *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат: матеріали I Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 8 квітня 2021 р.)*. 2021. С. 34 – 36.
3. Єжова Т.Є. Толерантне освітнє середовище інклюзивного навчального закладу як умова соціальної реабілітації дітей з обмеженими можливостями життєдіяльності. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі: тези доповідей*. 2011. С. 59 – 61.
4. Удич З.І. Середовищний підхід у впровадженні інклюзивної освіти в середній загальноосвітній школі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. 2017. № 3. С. 127 – 134.
5. Черниш О.О. Соціалізація особистості в умовах сучасних викликів. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2021. №1 (339). Ч.П. С. 5 – 17

Тарадайка Т.В., Сіроштан О.Д.

*здобувачі освіти за спеціальністю
«Будівництво та цивільна інженерія (Будівництво)»
ВСП «Рівненський фаховий коледж НУБіП України»*

Кристончук Т.

*доктор педагогічних наук, професор
м. Рівне, Україна*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДИЗАЙНУ ІНТЕР'ЄРУ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

В Україні постійно збільшується кількість дітей з обмеженими можливостями, тому наразі проблема лікування і соціальної адаптації такої групи дітей є надзвичайно актуальною. У нашій країні проводяться активні пошуки рішень, що дозволяють використовувати певну будівлю з урахуванням виникаючих змін форм і методів реабілітації та навчання. Рішення цієї проблеми – це створення вільного внутрішнього, трансформованого простору дитячих реабілітаційних центрів.

Реабілітаційний центр забезпечує комплекс реабілітаційних, психологічних, педагогічних, професійних і соціально-правових заходів щодо відновлення автономності, працездатності і здоров'я осіб з обмеженими фізичними можливостями в результаті перенесених або вроджених захворювань, а також в результаті травм за груповими та індивідуальними програмами реабілітації пацієнтів, які мають медичні показання і потребують спеціальних умов для одержання ними комплексу реабілітаційних заходів.

На даний час в Україні активно розвивається реабілітаційна діяльність. У зв'язку з цим дуже серйозно стоїть питання про будівництво реабілітаційних центрів. Зарубіжний досвід будівництва таких закладів більш багатий, реабілітаційні центри в цих країнах будувалися з 90-х років. Є напрацьована нормативна база і хороші приклади вже створених центрів, які варто використовувати для створення центрів і в нашій країні [1, с.10].

Реабілітаційні центри для дітей, зазначає І. Кравченко, поділяються на такі типи будівель в залежності від віку: ранній вік (до 2 років) – неонатальні та перинатальні центри; консультативно-діагностичні центри; центри соціальної педіатрії; дошкільний вік (з 2 до 7 років) – дитячі ясла-садки загального типу; спеціалізовані дошкільні установи; компенсуючі групи при дошкільних центрах; дошкільні установи при спецшколах; дошкільні відділення при реабілітаційних центрах; дитячий садок - початкова школа компенсуючого типу; шкільний вік (з 7 до 18 років) – спеціальні школи, профільовані за видами порушень; реабілітаційні центри; спецкласи і спеціальні блок-секції при загальноосвітніх школах; загальноосвітні школи [3, с.7]

Як стверджує Д. Цибуля, при проектуванні реабілітаційного центру потрібно враховувати регіональні особливості фізико-географічного середовища: клімат і природні умови, архітектурна та національна спадщина, санітарно-технічний, соціально-економічний стан регіону. Розміщення реабілітаційного центру залежить від місцевих природних ресурсів і ландшафту території. Природно-кліматичні особливості місця будівництва також істотно впливають на архітектуру [5, с.2].

Реабілітаційні центри нового покоління відрізняються від попередніх врахуванням конкретної містобудівної ситуації, вільним плануванням, новими об'ємно-планувальними і конструктивними рішеннями, застосуванням нових будівельних технологій і матеріалів, гнучким підходом до розміщення медичної апаратури [1, с.12].

За визначенням І. Кравченко, центри медично-соціальної реабілітації розміщують на окремих ділянках, як правило, в межах населених пунктів, в районах, що озеленені, далеко від промислових і комунальних підприємств, залізничних колій, автодоріг з інтенсивним рухом і інших джерел забруднення і шуму [2, с.254].

Значна увага приділяється інтер'єру реабілітаційних закладів. Широко використовується прийом «відкритого простору». Такі приміщення як холи, зали для загальних занять, зали рекреацій поєднуються або групуються в різні функціональні блоки. Слід відмітити, що такий прийом не обмежується зовнішніми стінами. Часто такі зали мають суцільне застеклення та відповідне опорядження, що дозволяє дитині вільно охоплювати поглядом у середовище, що оточує заклад - внутрішній двір, паркову зону тощо. Разом такий простір відтворює відчуття свободи та незамкненості [3, с.8-9].

Діти з вадами розвитку зумовлюють виникнення особливих архітектурно-планувальних рішень у проектуванні реабілітаційних центрів. Наприклад, основним параметром є розмір інвалідного візка, габарити та радіуси розвороту, наявність пандусів, підйомників тощо [3, с.10].

Отже, щоб дитині вирости гармонійною особистістю, їй потрібні не тільки повноцінне спілкування з дорослими і однолітками, а й спеціально підготовлене середовище, в якому вона змогла би реалізувати себе, свої потреби, закріпити отримані навички в практичній діяльності. Тому саме правильно організоване середовище необхідне дитині для задоволення різних потреб.

Література:

1. Блінов М. О., Хараборська Ю. О. Огляд шляхів розвитку центрів реабілітації для осіб з обмеженою працездатністю. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. 2018. Випуск №52. С. 9-15.
2. Кравченко І. Л. Особливості планування ділянок центрів медично-соціальної реабілітації дітей з вадами розвитку. Містобудування та територіальне планування. 2014. №51. С. 254-261.

3. Кравченко І. Л. Принципи архітектурно-планувальної організації центрів медично-соціальної реабілітації дітей та підлітків з фізичними вадами: автореф. дис. ... канд. арх. наук: 18.00.02. Київ, 2013. 21с.
4. Кравченко І. Л. Реабілітаційні центри для дітей-інвалідів. Проблеми розміщення та функціонування в міському середовищі (на прикладі м. Києва). Новини науки Придніпров'я. 2008. (№1). С. 88-94.
5. Цибуля Д. О., Ковальський В. П. Особливості проектування оздоровчо-реабілітаційних комплексів. URL:<https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/itb/itb2020/paper/viewFile/10913/91>

Тріпак М.М.

*ректор НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
професор кафедри інклюзивної економіки, кібернетики і комп'ютерних наук,
кандидат економічних наук, доцент, заслужений працівник освіти України*

Топорівська Я.В.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи,
психології та соціокультурної діяльності ім. Тамари Сосновської,
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»*

БЕЗПЕКА ІНКЛЮЗИВНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ

В умовах масштабного військового вторгнення російської федерації, тривалими ракетно-бомбовими та артилерійськими ударами, внаслідок чого відбуваються значні руйнування цивільної інфраструктури, у тому числі й закладів освіти, найголовнішим завданням у підготовці їх до роботи в новому 2022/2023 навчальному році є забезпечення безпеки працівників та здобувачів освіти.

Збройний конфлікт на сході України супроводжується тривалою гуманітарною кризою. Тисячі громадян України відчують вплив останньої на своє життя, дехто з них – щоденно, перетинаючи «лінію розмежування», що є наразі однією з найбільш замінованих ділянок землі у світі.

Все це актуалізує потребу у формуванні більш вдумливої та активної позиції, як представників влади, так і пересічних громадян, щодо національної безпеки для того, щоб ліквідувати передумови появи або хоча б послабити наслідки зазначених явищ. Така позиція в суспільстві може бути сформована, зокрема, завдяки підвищенню рівня та якості освіти громадян. Система освіти, звичайно, не зможе повністю усунути ці явища, проте через надання інформації та передачу професійного знання, а також формування критичного

мислення зможе знизити соціальну напруженість в суспільстві, що ними викликається.

Актуальні питання розвитку вищої освіти в умовах воєнного стану та перебіг освітнього процесу, безпекові проекти та розвиток ЗВО обговорили 16 листопада 2022 року, у Тернополі на дводенному Всеукраїнському освітньому форумі «Нові виміри безпеки: виклики та рішення», де взяли участь: керівництво Міністерства освіти і науки України, Міністерства внутрішніх справ та Міністерства молоді та спорту України, радник-уповноважена Президента України з питань Фонду Президента України з підтримки освіти, науки та спорту і голова Фонду, представники Державної служби надзвичайних ситуацій, народні депутати, міжнародні партнери МОН, науковці та освітяни зі всіх областей України. Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут» представляв ректор інституту.

Міністр освіти і науки України Сергій Шкарлет зазначив, що «Збройна агресія рф ще більше акцентує увагу на питанні безпеки. Та попри постійні атаки окупантів, ми продовжуємо освітній процес, спільними зусиллями долаємо всі виклики, які постають перед нами. Освітяни, які з перших годин війни демонстрували єдність, незламність і стійкість, вбачають основним своїм призначенням виконання простої формули: «Заклад освіти – територія безпеки».

На сьогодні є важливими питання про подальше створення безпечних умов у закладах освіти, забезпечення їх укриттями, питання охорони закладів освіти, формування навичок безпечної поведінки, психоемоційної підтримки учасників освітнього процесу тощо. Тематика вищезазначеного форуму охоплює широке коло питань, пов'язаних із роботою освітніх закладів у час війни, а саме:

- психологічна підтримка учасників освітнього процесу;
- безпечні умови навчання;
- виклики в організації дистанційного навчання;
- інформаційно-аналітична складова безпеки освіти в умовах воєнного стану.

Робота закладів освіти в умовах сьогодення організовується за такими напрямками: *об'єднані заради безпеки, психологічна безпека та безпечні умови навчання*. Зокрема, обговорюється створення безпечного освітнього середовища та надання освітніх послуг в умовах воєнного стану, облаштування укриття у закладах освіти, національно-патріотичне виховання як компонент безпеки, партнерство ЮНІСЕФ у створенні безпечних умов навчання, психологічна допомога та емоційна підтримка, використання інтернет-сервісів та цифрових інструментів, кібербезпека в умовах війни, європейська інтеграція та ін. На сьогодні визначено низку парадигм, зокрема, основні виклики інформаційно-аналітичної складової безпеки освіти в умовах збройної агресії рф та запровадження воєнного стану, серед яких: перманентні кіберзагрози для інформаційних освітніх систем та баз даних у вигляді хакерських атак (DDOS,

фішинг, SQL-ін'єкції тощо), висока вірогідність фізичного руйнування комп'ютерної техніки, серверів, ліній зв'язку тощо, ускладнення традиційного збору та обробки освітньої інформації через активні бойові дії та окупацію частини територій України, масштабне вимушене переміщення учасників освітнього процесу, масштабне руйнування освітньої інфраструктури, зміна усталених каналів збору інформації тощо. Було презентовано теплову матрицю Solid Info, яку адаптовано до умов воєнного стану та «Бібліотеку освітніх інформаційних ресурсів», яка охопила найбільш важливі першоджерела, освітні урядові документи, аналітичні матеріали 2022 року, які спрямовані на широке інформування учасників освітнього процесу та інформаційну безпеку освіти.

Можемо стверджувати, що інновацію в освіті доцільно розглядати як реалізоване нововведення у змісті, методах, прийомах і формах навчальної діяльності та виховання особистості (як методики, технології), у змісті та формах організації управління освітньою системою, а також в організаційній структурі закладів освіти, у засобах навчання та виховання і у підходах до соціальних послуг в освіті. Це суттєво підвищує якість, ефективність та результативність освітнього процесу, тому педагогічна інноватика, відповідно до особливостей новітніх процесів, в освіті повинна охоплювати певні теоретичні блоки понять і принципів, а саме: створення нового в системі освіти та педагогічної науки, сприйняття нового соціально-педагогічним співтовариством, застосування педагогічних новацій, система рекомендацій для теоретиків і практиків щодо пізнання інноваційних освітніх процесів в освіті та керування ними [3].

Отже, вплив збройних конфліктів на освіту породжує цілу низку гуманітарних та соціальних проблем, завдаючи шкоди учням, студентам та педагогічним працівникам, позбавляє величезну кількість дітей та студентів їхнього права на освіту, таким чином руйнуючи фундамент, на якому громади будують своє майбутнє, надії та прагнення цілих поколінь. На противагу цьому, освітня система може допомогти захистити дітей та молодь від психологічних травм та експлуатації, пропонуючи чіткий розклад та стабільність, вона може полегшити психологічний вплив збройного конфлікту та забезпечити доступ до інших життєво важливих послуг.

Саме тому, сміливість й усвідомленість, з якою влада та суспільство можуть прийняти виклики в системі освіти, з якими нас познайомила війна, матиме прямий вплив на побудову не лише безпечної школи сьогодні, а й в майбутньому, коли в незалежній суверенній Україні пануватиме мир.

Слава Україні! Героям слава! Слава мужнім воїнам ЗСУ!

Література:

1. Проект концепції національної безпеки України. URL: <https://cutt.ly/w1zK167> (дата звернення: 10.11.2022).
2. Пасічник В. Суть та особливості національної. Ефективність державного управління. Збірник наукових праць. Львівський регіональний інститут

державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. 2011. Вип. 26. Львів, 2011. С. 41–50.

3. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проектна діяльність: Науково-методичний збірник / за загальною ред. С.М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. 140 с.

Файн А.В.

*викладач загальноосвітніх дисциплін,
викладач циклової комісії суспільно-гуманітарних
та фундаментальних дисциплін
ВСП «Кам'янець-Подільський фаховий коледж»
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»;
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ІНКЛЮЗІЯ: НОВІ УМОВИ, НОВІ ФОРМАТИ

2022/2023 навчальний рік став справжнім викликом і для здобувачів освіти, і для їх батьків, і для всіх працівників освіти. Тривожні погляди батьків, постійні повітряні загрози, звуки сирен, а інколи і вибухів, чужий простір, зміна середовища проживання, викликають занепокоєння, тривожність, страх, в усіх дітей, але більш гостро відчують це діти з особливими розвитку.

За останні роки в українському суспільстві ми можемо спостерігати розвиток інклюзії, збільшення інклюзивних освітніх закладів та дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітніх школах. Упродовж останніх років в Україні спостерігається значне збільшення кількості дітей з особливими освітніми потребами (далі – діти з ООП), які отримують освіту в інклюзивних класах (групах) закладів освіти.

За офіційними статистичними даними в результаті розвитку інклюзивного навчання у 2021/2022 н. р. кількість учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивних класах ЗЗСО збільшилась на 7608 осіб і становить 32686 учнів (у 2020/2021 – 25078 учнів). Кількість інклюзивних класів зросла на 4535 одиниць і становить 23216 таких класів [1].

Змінюється і законодавча база, так з 1 січня 2022 року набирають чинності зміни до постанов Кабінету Міністрів України, що регулюють організацію інклюзивного навчання: «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами» від 21 липня 2021 р., «Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» від 15 вересня 2021 р. № 957 [2].

Нововведення посилюють співпрацю між закладами освіти та інклюзивно-ресурсними центрами (ІРЦ). Так, школи отримуватимуть більше підтримки й допомоги під час навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Відповідно до змін в законодавчій базі, формування інклюзивних класів (груп) та поділ освітньої субвенції відбуватиметься за рівнями надання підтримки. Так, підтримка I рівня надаватиметься насамперед учням, у яких виникатимуть труднощі в процесі здобування освіти, але які не потребують інклюзивних класів. II, III та вищі рівні підтримки зазначатимуться у висновку ІРЦ.

Отже, з 2022 року проводиться комплексна педагогічно-психологічна оцінка на базисі школи, а раніше це забезпечував ІРЦ. Це дозволяє фахівцям проводити роботу з дитиною у середовищі яке для неї є звичним. Крім того їхня участь – є обов'язковою і в складі команд безпосереднього супроводу здобувачів освіти з ООП. Таким чином, школи застосовуватимуть ресурси ІРЦ для більш успішного та якіснішого підходу до організації інклюзивно-освітнього середовища тощо.

Нажаль, сьогодні диктує нові умови в освітньому процесі. На даний час в будь-якому куточку нашої країни діти не відчують себе в безпеці через відсутність відповідних умов для навчання, виховання. Зросло навантаження, як на батьків так і на заклади освіти, адже вони частково виконують функцію прихистку для вимушених переселенців. З метою покращення ситуації, зміни до порядків організації інклюзивного навчання в закладах середньої освіти. Зокрема, знімають певні обмеження на період дії воєнного стану, а саме:

- гранична кількість дітей з ОПП в інклюзивних класах не застосовується. Адже заклад освіти не може відмовити в організації інклюзивного навчання;
- корекційно-розвиткові та психолого-педагогічні підтримка чи послуги можуть надаватися і фахівцями ІРЦ, і педагогічними працівниками освітнього закладу;
- допускається запровадження змішаної форми навчання в інклюзивних класах ЗЗСО;
- документи, що засвідчують особу та інші супровідні документи, можуть подаватися у вигляді;
- команди з психолого-педагогічного супроводу в освітніх закладах можуть проводити засідання, як в режимі дистанційному, так і в змішаному очно-дистанційному;
- у освітніх закладах можуть формуватися непостійні інклюзивні міжкласні групи.

Отже, для країни, яка знаходиться в стадії війни з агресором, проблема інклюзивної освіти є одним із пріоритетних. За 8 роки війни, а особливо за останні 8 місяців, кількість дітей з інвалідністю збільшилася на кілька тисяч. Слід пам'ятати, що діти з ООП внаслідок війни потребують більшої делікатності, у

порівнянні з тими, хто має певні фізичні особливості з дитинства, в них може не бути самоідентифікації себе як, приміром, людини на інвалідному візку. Тому в майбутньому необхідно розробити та впровадити ряд рекомендацій для супроводу таких дітей, їх реабілітації, що дозволить їм проявити себе та повернутися до більш-менш безпечного життя.

Література:

1. Державна служба якості освіти. Режим доступу <https://sqe.gov.ua/inklyuzivne-navchannia-2022/> (дата звернення: 01.11.2022).
2. Міністерство освіти і науки України. Режим доступу <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani> (дата звернення: 03.11.2022).

Франчук Т.Й.

*кандидат педагогічних наук, доцент
керівник відділу наукової роботи*

*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ ОСВІТНЬОЇ, СОЦІАЛЬНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ СФЕР У РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА РЕГІОНУ

Інклюзія (соціальна інклюзія, інклюзивна освіта) – це глобальна політика та процес системних змін, який передбачає нарощування гуманістичних цінностей в структурі соціальних взаємовідносин, утвердження цінностей, пов'язаних з прийняттям іншої людини. Йдеться про необхідність системно змінювати суспільство, аби воно максимально враховувало індивідуальні особливості та потреби людини, інтегруючи їх у соціум та допомагаючи сформуванню умов для гідного життя та особистісної самореалізації кожного.

Головним механізмом забезпечення *системності* поступу до нових соціальних стандартів є партнерська взаємодія всіх суб'єктів інклюзії як на рівні політики, так і системних практичних змін. Проблема актуалізувалась у період сучасних викликів, пов'язаних з військовими діями, кризовими, конфліктогенними ситуаціями та станами, які закономірно позначились на фізичному, психоемоційному стані значної кількості населення, що обтяжені реальними проблемами, пов'язаними не лише з фізичною реабілітацією, а й адекватними соціально-психологічними умовами життя, інтеграцією в соціум, який часто (а в умовах війни і поготів) є недружнім до людини. Категорію людей з особливими потребами поповнили ті, хто раніше мав досвід самодостатніх, здорових, успішних людей, затребуваних фахівців різних сфер. Маємо зважити

на те, що це привнесло кардинальні зміни не лише у свідомість людей, а й реальну соціально-економічну ситуацію в державі, регіоні. Об'єктивно підвищився рівень емпатійності кожного, з'явилася потреба допомогти іншому (хто потребує підтримки): чи то у формі волонтерства, чи у психологічній підтримці, чи у запрошенні до співпраці. Маємо принципово іншу ситуацію, соціальне середовище, реалії економічного розвитку, тому продовження традиційної практики соціальної інклюзії неодмінно буде провокувати конфлікт між новими соціально-економічними викликами та усталеними формалізованими підходами до інклюзії як вимушеного створення умов для людей з особливими потребами.

Відповідно до вищезазначеного, партнерство освіти, професійної освіти (в її структурі науки), соціального захисту та економіки має проєктуватися, зважаючи на такі позиції: 1) Це три провідні сфери, які сегментують життєдіяльність регіону і визначають його рівень за базовими критеріями якості. 2) Будь-яка проблема є поліфункціональною і передбачає гармонізацію взаємовідносин освітньої, соціальної та економічної сфер, привносячи «дивіденди» кожній і тим самим виключаючи рішення проблеми у рамках однієї сфери за рахунок девальвації чи дискримінації іншої. 3) Комплексний розвиток цих сфер є взаємопов'язаним та взаємовигідним – взаємозбагачувальним: від рівня освіти, професійної освіти фахівця залежить якість економіки, соціальний комфорт безпосередньо впливає на працездатність працівника, його готовність до самореалізації у професії. 4) Науковий, дослідницько-інноваційний потенціал соціально-економічного розвитку регіону, який більшою мірою зосереджений в університетах, здатний не лише комплексно і глибоко проаналізувати актуальну ситуацію в регіоні, виділивши базові та супутні проблеми, що її детермінують, а й розробити оптимальну модель його модернізації у напрямі підвищення рівня інклюзивності в рамках наявних ресурсів. 6) Співпраця науки та соціальної сфери, науки та економіки здатна розробити мобільні та адаптивні проєкти, які можна буде тиражувати та реалізовувати на практиці. 7) Перманентна та конструктивна комунікація трьох провідних гілок діяльності регіону за сприяння управлінської, забезпечить відкритість, публічність політики регіонального розвитку, формування механізмів та алгоритмів вироблення консолідованої позиції зі всіх значущих для громади питань, і що головне – долучення всіх зацікавлених та компетентних до їх вирішення.

Перспективними є проєктні групи – консорціуми, у рамках яких об'єднуються взаємозалежні сфери діяльності, які спроможні розробляти інноваційні проєкти, результати яких є можливість не лише використовувати на практиці, а й комерціалізувати.

Отож, з однієї сторони, маємо складну конфліктогенну ситуацію, з іншої – склалися умови для переосмислення сутності інклюзивного середовища у контексті реалій воєнного стану і наростаючої тенденції до збільшення людей з особливими потребами. Аналіз вказує на домінування аспектних підходів у вирішенні проблем інклюзії, які апріорі не могли призвести до тектонічних змін.

Системність процесу може забезпечити лише партнерська взаємодія всіх зацікавлених сторін, які будуть співпрацювати на одній концептуальній основі.

Слід зауважити, що концепція та суть партнерської взаємодії повинна полягати не стільки у заохоченні чи навіть примушуванні до співпраці через імперативні установки, скільки у пошуку формату, у рамках якого партнерська взаємодія була би органічною і будувалася на взаємовигідній співпраці всіх її суб'єктів – безпосередніх учасників та зацікавлених сторін. Немає необхідності доводити, що такий формат в оптимальному варіанті може реалізовуватись на регіональному рівні, насамперед, через ситуацію єдиного соціально-економічного простору.

В ідеалі має бути розроблена загальні концепція, що фіксує базові цінності та пріоритети соціально-економічного розвитку регіону (ОТГ), у рамках якої буде визначена політика та конкретні алгоритми забезпечення соціальної інклюзії через партнерську співпрацю освіти, економіки та соціального захисту. Саме концепція здатна актуалізувати проблему і визначити загальні засади та правила взаємодії, умови створення консорціумів з вирішення спільних проблем підвищення ефективності інклюзивного середовища регіону.

Цегельник Т.М.

*доктор філософії, доцент кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,*

Касьянова Т. С.

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013
Початкова освіта першого курсу факультету початкової освіти та філології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
м. Хмельницький, Україна*

ВЗАЄМОДІЯ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ТА АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ У ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ ЗЗСО

Одним із пріоритетних завдань сучасної держави є створити безперешкодний доступ до одержання якісної освіти усім громадянам, незважаючи на фізичні, психічні чи будь-які інші порушення. Це можливо шляхом активного впровадження інклюзивного навчання у заклади освіти.

Реалізація цього завдання регламентується низкою нормативно-правових документів, що регламентують організацію навчання дітей з особливими освітніми потребами. Одним із таких документів є новий Порядок організації

інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти, який затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 р. № 957 та набув чинності з 01.01.2022 р. Саме у цьому документі визначені особливості організації інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти, зокрема і необхідний рівень підтримки освітньому процесі закладу загальної середньої освіти. Третій, четвертий, п'ятий рівні передбачають необхідність у присутності окрім вчителя, асистента вчителя та асистента учня [4].

Зважаючи на таку кількість присутніх дорослих в інклюзивному класі (вчитель, асистент вчителя та асистент учня) якісне навчання можливе за умілої взаємодії та чіткого розподілу обов'язків у організації освітнього процесу в інклюзивному класі.

Розглянемо детальніше обов'язки вчителя інклюзивного класу. Саме учитель несе відповідальність за організацію освітнього процесу в інклюзивному класі, а саме: розробляє програму навчання, планує роботу на уроці та підбирає обладнання, розробляє систему організації освітнього процесу, залучає учнів з особливими освітніми потребами до окремих видів діяльності, слідкує чи є результат навчання у здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, доносить інформацію до батьків та команди психолого-педагогічного супроводу. Також обов'язком вчителя є участь у команді психолого-педагогічного супроводу.

Асистент вчителя повинен обов'язково повинен вести щоденник спостереження за дітьми з особливими освітніми потребами, співпрацювати з вчителем у наданні освітніх послуг не тільки учням з особливими освітніми потребами, але й усім учням інклюзивного класу, брати участь у розробці індивідуальної програми розвитку дітей з особливими освітніми потребами [3].

Особливої ефективній взаємодії надають науковиці Е. Данілавичюте, А. Колупаєва, С. Литовченко, які наголошують на тому, що для досягнення позитивного результату, подолання різних бар'єрів усіма учасниками освітнього процесу, досягнення поставлених цілей необхідна певна взаємодія. Під час якої, відкрито, без будь-яких перешкод відбувається обмін досвідом, зароджуються нові ідеї [1].

Ці ж дослідниці зазначають, що професійна взаємодія виникає як наслідок потреби у взаємодопомозі, саме це і сприяє появі командного підходу. Так і в нашому випадку, для організації успішного освітнього процесу в інклюзивному класі повинна сформуватись команда, тобто вчитель класу та асистент вчителя повинні діяти спільно і вирішувати ті завдання, які поставлені перед ними; мають отримувати позитивні емоції від спілкування між собою та бути орієнтовані на досягнення поставлених цілей [2].

У рамках такої взаємодії вчитель та асистент вчителя можуть обговорювати потенційні можливості учня, його сильні та слабкі сторони; здійснювати підготовку необхідних матеріалів до уроку, підбирати необхідне та оптимальне обладнання для учня; обмінюватись думками, інформацією, пропозиціями щодо створення оптимальних умов для навчання усіх учнів, зокрема з особливими освітніми потребами.

Щодо взаємодії на уроці, то Н. Софій виділяє такі форми викладання: підтримуюче викладання; паралельне викладання; додаткове викладання; викладання в команді [5].

Отже, взаємодія вчителя та асистента вчителя відіграє важливу роль у успішному навчанні учнів інклюзивного класі. Якщо організатори освітнього процесу будуть співпрацювати, якісно виконувати свої обов'язки, то це буде сприяти покращенню навчальних досягнень усіх учнів без винятку та створенню позитивної доброзичливої атмосфери у класі.

Література:

1. Данілавічюте Е. А., Литовченко С. В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / За ред. А. А. Колупаєвої. Київ: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 360 с.
2. Колупаєва А. А., Данілавічюте Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. Київ: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 192 с.
3. Організаційні засади діяльності асистента вчителя в інклюзивному класі : метод. посіб. / уклад. : О. В. Коган та ін. Харків : «Друкарня Мадрид», 2019. 110 с.
4. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : Постанова Каб. Міністрів від 15.09.2021 р. № 951. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-п#Text> (дата звернення: 18.01.2022).
5. Спільне викладання в інклюзивному класі : метод. матеріали / укладач Н. З. Софій. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 70 с.

Цикалюк Ю.О.

*кандидат технічних наук, викладач вищої категорії, методист,
технічних дисциплін Мирогощанського аграрного фахового коледжу
с. Мирогоща, Україна*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДЛЯ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Навчання і виховання осіб з особливими потребами пройшло довгий і складний еволюційний шлях: від їх пригнічення, повного ізолювання – до сучасного стану спеціальної педагогіки, визнання таких людей повноцінними членами суспільства і надання їм можливості створення власної долі. Втім, на сучасному етапі, в процесі навчання і виховання осіб з інвалідністю, виникають певні і суттєві проблеми, які необхідно вирішувати засобами спеціальної освіти.

В основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію особистості, але водночас створює відповідні умови для отримання якісної освіти для таких дітей. Ця освітня технологія передбачає розвиток, навчання й виховання дітей з особливими потребами у звичайному закладі освіти, де створені відповідні умови для забезпечення максимальної ефективності освітнього процесу.

Необхідними умовами якісного інклюзивного навчання є: нормативно-правова база закладу дошкільної освіти; посадові обов'язки педагогів, асистента вихователя, вузьких спеціалістів; підвищенням кваліфікації педагогічних працівників; співпраця з фахівцями ІРЦ; визначення особливих освітніх потреб та рівнів підтримки дитини з ООП; створення інклюзивного освітнього простору; надання освітніх, психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг; забезпечення дітей спеціальними засобами корекції психофізичного розвитку; просвітницька робота.

Педагог має здійснювати дієву методичну допомогу у виборі: освітньої програми; пріоритетних напрямів та завдань в організації освітнього процесу; моделі планування та організації освітнього процесу на основі інтегрованого підходу; видів, форм та методів підвищення професійної компетентності працівників; забезпечення партнерських стосунків у взаєминах однолітків групи із дітьми з ООП та їхніми батьками.

Психолого-педагогічний супровід дитини з ООП у закладі освіти з інклюзивним навчанням – це взаємоузгоджена комплексна діяльність команди фахівців та батьків дитини, спрямована на створення необхідних умов, що сприяють розвитку особистості дитини, засвоєнню нею знань, умінь та навичок, успішній адаптації, реабілітації, її самореалізації та інтеграції в соціумі.

Склад команди супроводу дитини з ООП:

- постійні учасники: керівник або викладач-методист, викладач, практичний психолог, соціальний педагог, вчитель-дефектолог, вчитель-реабілітолог та батьки дитини з ООП тощо;
- залучені фахівці: медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини, спеціалісти системи соціального захисту населення, служби у справах

дітей тощо.

Які ж є пріоритетні цілі для навчання? Це зокрема: забезпечення безпеки життя та здоров'я; навички соціальної взаємодії і спілкування; адаптивні та побутові навички; академічні навички.

Для забезпечення якісної освіти дітей з особливими потребами необхідно провести адаптацію вже з 2 рівня підтримки, а модифікацію – з 4-5. Адаптація освітнього процесу – це підхід, що змінює характер навчання, не змінюючи суттєво зміст, понятійну сутність освітнього завдання та очікувані результати, шляхом пристосування освітнього середовища, психолого-педагогічного процесу, освітньої програми, підбору методів і засобів навчання відповідно до ООП дитини. Модифікація освітніх програм – трансформація характеру викладання навчального матеріалу шляхом зміни освітніх цілей, змісту та/або концептуальної складності навчального завдання для конкретної особи з ООП, зокрема шляхом спрощення змісту та скорочення матеріалу, інтеграції двох або більше навчальних предметів.

Інклюзивне середовище у закладі освіти запроваджується у взаємодії з такими напрямками як: організаційна культура; освітня політика на рівні закладу; інклюзивна практика.

Спеціальна вища освіта має запропонувати фахівців, які володіють сучасними соціально-реабілітаційними технологіями з урахуванням основних напрямів: гуманістичного, діяльнісного, інноваційного. Така парадигма змінює традиційний підхід до розуміння тріади «дитина – суспільство – держава». З огляду на це, основна мета навчання дитини з особливими потребами – сприяння покращенню її якості життя, захист її інтересів у різних сферах життєдіяльності, створення умов для вирівнювання і розвитку її можливостей, що є передумовою незалежного життя. Отже, ідея незалежного життя людини з особливими потребами є ядром сучасної концепції спеціальної освіти, якою мають керуватися спеціальні заклади освіти, у тому числі й заклади вищої освіти при підготовці фахівців для навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Література:

1. Глоба О. П. Про національну систему надання корекційно-реабілітаційних послуг в Україні. Інклюзивна освіта: досвід і перспективи: монографія / відп. ред. Г.В. Давиденко. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. С.
2. Мартинчук О.В. Підготовка фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 430с.
3. Синьов В.М. Методологія та теорія досліджень в галузі дефектології. Збірник наукових праць Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія «Соціально-педагогічна». Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. Вип.ХV. С. 7-9.

Чаркіна О.А.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри практичної психології Криворізького державного
педагогічного університету

Гукасян К.О.,

здобувач PhD в галузі психології
Криворізького державного педагогічного університету
м. Кривий Ріг, Україна

ВНУТРІШНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ДЕПРИВОВАНОГО МАТЕРИНСТВА В УМОВАХ ВИХОВАННЯ ДИТИНИ З ВАДАМИ РОЗВИТКУ

У роботі проаналізовано внутрішні чинники (особистісні детермінанти), що ускладнюють процес становлення материнства в умовах виховання дитини з вадами розвитку.

Проблема вивчення психічної депривації посідає значне місце серед зарубіжних і вітчизняних психологічних досліджень. Сімейні дисфункції як джерело невротичних і психосоматичних порушень у дітей обговорювали у своїх роботах Л. Баз, І. Добряков, М. Іванов, М. Коваленко, Н. Колоскова, А. Личко, В. Лебединський, В. Ніколаєва, І. Нікольська, Л. Помиткіна, В. Ткачова, А. Свядощ, К. Сєдих, В. Целуйко, Е. Ейдемїлер, та ін. [4, 5, 6, 8].

Спотворення материнсько-дитячих взаємовідносин може виявитися детермінантою психологічних або психічних розладів у дітей раннього віку (О. Баженова, Т. Дегтяренко, О. Зіборова, О. Дубовик, Ю. Коваленко, Г. Козловська, М. Колоскова, Г. Скобло, Г. Філіпова, та ін. [1, 2, 3, 7].

Становлення материнства є складним і чутливим до різних впливів процесом. *Депривоване материнство* – це широке поняття, що характеризує стан здійснення материнських функцій, обов'язків і почуттів в умовах позбавлення або обмеження можливостей реалізувати потреби матері в повноцінному тактильному, візуальному, вербальному та емоційному контакті зі своєю дитиною; в отриманні задоволення від взаємодії з нею.

Розглянемо внутрішні чинники, які ускладнюють процес становлення материнства в умовах виховання дитини з вадами розвитку. *Внутрішні чинники* – це ті початкові (преморбідні) умови (стан здоров'я, індивідуальні особливості особистості, ступінь психологічної готовності до материнства та ін.), що склалися до вагітності, і які жінка не в змозі змінити об'єктивно.

У дослідженні О. Баженової та Г. Козловської, присвяченому проблемі профілактики психічної патології в ранньому віці, позначаються ті внутрішні чинники, які суттєво впливатимуть на якість материнства. Однією з таких детермінант є неготовність жінки до здійснення материнської ролі: *мотиваційна*, коли необхідність виконувати роль матері вступає в конкуренцію з іншими важливими для жінки мотивами (наприклад, професійного зростання, творчого

саморозвитку) і призводить до психологічного конфлікту, що вирішується не на користь дитини; *когнітивна*, коли у сфері свідомості або самосвідомості жінки немає достатньо гнучких, але водночас і досить структурованих і чітких уявлень про материнську роль, про виховання, про особливості розвитку дитини з вадами, або, навпаки, в цих питаннях панують ригідні установки і викривлені уявлення; *поведінкова*, коли (навіть за умови достатньої мотиваційної і когнітивної готовності) відсутні елементарні навички спілкування з дітьми і догляду за ними: мами не знають, як приголубити дитину, пограти, поспілкуватися з нею, як пригорнути її до себе, як розсердитися, як дати дитині зрозуміти, що, хоча вона і поводить себе недоречно, проте все одно є найулюбленішою у світі [1, 2]. Наступним важливим чинником нормального двостороннього функціонування системи «Мати – дитина» є фізичне і психічне здоров'я самої матері: емоційно холодні жінки, не здатні забезпечити повноцінний тактильний, візуальний, вербальний контакт зі своїм немовлям, провокують у нього розвиток спотвореного – тривожного, амбівалентного або дискретно-активного – ставлення до світу і ненадійний тип прив'язаності (травму ранніх об'єктних стосунків) [5, 8]. Післяпологова, або постнатальна депресія та інші афективні й особистісні розлади гальмують становлення успішного материнства. Стан соматичного здоров'я жінки також може бути досить вираженим негативним чинником, що ускладнює виконання материнських обов'язків, наприклад, наявність хронічних рецидивуючих фізичних або психосоматичних хвороб, низький імунітет, астенія, загальна соматична ослабленість тощо. Нарешті, як ключову детермінанту становлення материнства слід розглядати повноцінне проходження жінкою різних вікових стадій, в процесі яких і закладаються його мотиваційні основи. Авторитетна дослідниця в галузі психології материнства Г. Філіппова виокремила 5 таких онтогенетичних етапів розвитку материнської сфери жінки [7].

Отже, «особливе» материнство привносить до життя жінки безліч змін, до яких вона не завжди психологічно готова. Зміна соціального статусу, стилю життєдіяльності, збільшення енерговитрат, тимчасова професійна стагнація, труднощі розподілу зовнішніх і внутрішніх ресурсів, рольові конфлікти тощо негативно позначаються на самоефективності жінки, її життєстійкості (резильєнтності) на різних етапах материнства. Емоційна вразливість, соціальний контекст труднощів, психосоматичні розлади, а головне – довготривала депривація, пов'язана з вихованням хворої дитини, призводять до розширення діапазону невротичних симптомів, зростання особистісної і ситуативної тривожності, спотворення Я-концепції.

Саме тому перспективною є розробка діагностичного інструментарію для своєчасного виявлення структурних змін психіки у депривованих матерів і впровадження комплексних корекційно-терапевтичних програм для гармонізації їхньої особистості.

Література:

1. Дегтяренко Т.В., Зіборова О.О. Психологічні особливості материнського ставлення у жінок, які виховують дитину з відхиленнями у психофізичному розвитку. *Наука і освіта*. №7. 2013. С. 146-150.
2. Говорун Т.В., Кравець В.П., Кікінежді О.М., Кізь О.Б. Гендерні аспекти усвідомленого батьківства. Навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга «Богдан», 2004. 144 с.
3. Кісарчук З. Г., Єрмусевич О. І. Психологічна допомога сім'ї: навч. посіб. Київ : Главник, 2006. 127 с.
4. Помиткіна Л.В. Психологія сім'ї: навч. посіб. Київ : «НАУ-друк», 2010. 270 с.
5. Седих К.В. Психологія сім'ї: навч. посіб. Київ.: Академвидав, 2015. 192 с.
6. Ткачева В.В. Психокоррекционная работа с матерями, воспитывающими детей с отклонениями в развитии : практикум по формированию адекватных отношений. М.: Гном-Пресс, 1999. 64 с.
7. Филиппова Г.Г. Психология материнства: Учебное пособие. М.: Изд-во Института Психотерапии, 2002. 240 с.
8. Эйдемиллер Є.Г., Добряков И.В., Никольская И.М. Семейный диагноз и семейная терапия: Учебное пособие для врачей и психологов. СПб.: Речь, 2005. 336 с.

Шаран О.В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти*

Солтис О.Р.

*студентка IV курсу факультету початкової освіти та мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка,
м. Дрогобич, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

У сьогоднішніх реаліях життя математика є важливою і необхідною для людини, яка хоче бути конкурентноздатною в сучасному світі. Базові навички з математики також є необхідні для кожної людини в повсякденному житті, адже в процесі вивчення математичних дисциплін розвивається логічне, критичне, абстрактне мислення. Математика відіграє надзвичайну роль в розумовому вихованні дитини, особливо в молодшому шкільному віці, коли закладається і формується фундамент особистості. Вона важлива і потрібна дітям з особливими освітніми потребами, оскільки заняття математикою позитивно впливають на розвиток сприймання, пам'яті, уваги, мислення, волі тощо.

Багато науковців та практиків досліджували описану проблему. Зокрема, особливості навчання дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти описали у своїх працях Т. Гладун, А. Колупаєва, О. Рассказова, І. Садова, Г. Скиба, О. Чопік та ін. Особливості підготовки фахівців психолого-педагогічного напрямку до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти у своїх дослідженнях [1] розглядали: К. Волкова, М. Берегова, О. Гноєвська, І. Демченко, В. Коваленко, К. Косова, І. Луценко, І. Малишевська, О. Мартинчук, Ю. Носенко, Н. Софій, З. Шевців та ін.

На сьогодні необхідними є дослідження, які б запропонували шляхи підвищення ефективності навчання математики дітей з особливими освітніми потребами, визначили форми й методи організації роботи з ними в умовах школи. Вважаємо, що на часним є впровадження в освітню систему початкової школи інтерактивних засобів навчання математики дітей з освітніми труднощами.

Як відомо, згідно із нормативно-правовими актами, працями дослідників [2], що стосуються інклюзивної освіти, виділяють певні категорії дітей, які мають право на навчання в інклюзивних класах, у яких зазначаються основні їх вади, порушення, затримки у розвитку. Проте підтримуємо тих авторів, які вважають за доцільне відійти від такого визначення категорій дітей з особливими потребами на основі певних видів порушень, нозології порушень розвитку, а розглядати їх у контексті освітніх труднощів або особливостей психофізичного розвитку дитини, що є особливо важливим для тих спеціалістів, які з ними будуть працювати, навчати.

Кожний навчальний предмет володіє дуже великими можливостями у корекції розвитку дитини. Не винятком є і навчальна дисципліна «Математика». Наприклад, під час розв'язування простої арифметичної задачі дитина має виконати певний комплекс дій: засвоїти зміст задачі в цілому, встановити причинно-наслідкові

зв'язки між описаними подіями в умові, провести синтез всієї інформації, логічно помисливши, вибрати потрібну дію та перейти до розв'язання задачі. Таким чином задіяними є такі психічні функції дитини: сприймання, увага, уявлення, мислення, вміння доводити розпочату справу до кінця, що є показником розвитку волі тощо. Отже, математична освіта формує у дитини не лише систему знань, умінь та навичок, предметних компетентностей, але й реалізується потужна корекційна функція розвитку дитини.

Особливістю психолого-педагогічного супроводу в умовах інклюзії є індивідуальний підхід до вирішення завдань особистісного розвитку, навчання і виховання дитини. Для кожного учня з особливими освітніми потребами важливо підібрати ті методики навчання, які були б йому доступними й зрозумілими для сприйняття та засвоєння знань, набуття компетентностей, зокрема, предметної математичної, що на сучасному етапі визнана ключовою компетентністю для дітей молодшого шкільного віку.

На сьогодні існує багато різних методик, що дозволяють ефективно навчати й розвивати дітей з особливими освітніми потребами. Стосовно методик навчання математики, важливо, щоб вони були інтерактивними, щоб з їх допомогою можна було унаочнити, відчутти, здійснювати «вручну» різні математичні операції з такими абстрактними поняттями, як «число», «натуральний ряд чисел», «порівняння чисел», «додавання», «віднімання» тощо, розвивати наочно-дійове мислення, уяву, увагу, просторове орієнтування, комбінаторні і конструкторські здібності. Важливою є також можливість гейміфікації навчального матеріалу, його мультимедійного подання, у процесі якого задіюються одразу кілька органів чуття (мультисенсорний метод).

Як показує практика, у процесі навчання математики дітей з освітніми труднощами ефективними є методика Нумікон, методика Newméro, система Монтесорі, палички Кюізенера, логічні блоки Дьенеша, ментальна арифметика Соробан та інші. Добре розвивають дітей заняття оригамі, мозаїкою, завдання з сірниками, Танграмом, кубиком Рубика тощо. Враховуючи освітні потреби і можливості учнів, задля успішної реалізації інклюзивного навчання математики варто використовувати інформаційно-комунікаційні технології.

Таким чином, сучасні методики навчання математики дозволяють створювати ефективне освітнє середовище для дітей з освітніми труднощами на засадах адаптивності, варіативності, відкритості та доступності для кожного учня, не залежно від його індивідуальних особливостей.

Література:

1. Коваленко С. Ретроспективний аналіз дисертацій за темою «інклюзивна освіта». *Науково-педагогічні студії*. 2021. Вип. 5. С. 173 – 184.
2. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: Навч.-метод. посібн. Харків : Ранок, 2019. 304 с.

Шарлович З.П.

*кандидат педагогічних наук,
викладач Міжнародної Академії Прикладних Наук в Ломжі, Польща
ORCID ID 0000-0001-8115-9838*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО БЕЗПЕРЕРВНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ТА СПЕЦІАЛІСТІВ МЕДСЕСТРИНСТВА З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Професійна майстерність базується на компетентності фахівців та їх професійному досвіді, що дозволяє впроваджувати в практичну діяльність набуті знання, вміння і навички; застосовувати критичне мислення і креативність для вирішення тієї чи іншої проблеми; здійснювати самоаналіз і прагнути до саморозвитку; постійно бути в активному пошуці нового досвіду і визначати його цінність [1, 2].

Особливу увагу слід привернути особам з інвалідністю, які мають намір здобути або здобули освіту і працюють в системі охорони здоров'я для надання медсестринських послуг. Вони належать до осіб особливими освітніми потребами. Визначення цієї категорії громадян знаходимо в ст.1, п.20, ст. 19 Закону України «Про освіту» – особи з особливими освітніми потребами – це здобувачі освіти, які потребують додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення їхнього права на освіту» [3]. П. 18 статті 1 розділу I Закону України «Про вищу освіту» регламентує визначення, що «особа з особливими освітніми потребами – особа з інвалідністю, яка потребує додаткової підтримки для забезпечення здобуття вищої освіти» [4]. Для них мають бути і створюються в Україні необхідні спеціальні умови, як для виконання ними професійних обов'язків, так і для їх безперервного професійного розвитку.

Велика увага особам з інвалідністю приділяється також і в інших країнах, наприклад в Республіці Польща. Постановою Сейму Республіки Польща «Хартія прав інвалідів», яка була прийнята від 01.08.1997 р., регламентуються всі сторони життя людей з інвалідністю, забезпечується їх повна інтеграція в усіх сферах професійного та соціального життя в суспільстві, здобуття ними освіти на всіх рівнях [5].

Для прикладу, Міжнародна Академія Прикладних наук в Ломжі (Польща) забезпечує високий рівень організації освітнього процесу, включаючи студентів та слухачів курсів підвищення кваліфікації всіх факультетів, в тому числі і медсестринського, що мають особливі потреби. В закладі затверджена уповноважена особа для роботи з особами з особливими освітніми потребами. Працівник вивчає потреби студентів і слухачів з інвалідністю, планує і координує діяльність спрямовану на забезпечення повноцінного і якісного отримання ними освітньої послуги.

Академія створила всі умови для безперешкодного здобуття вищої освіти: обладнано пандуси на вході до навчальних корпусів та гуртожитків; широкі двірні прорізи дозволяють вхід на візках і безперешкодний доступ до роздягалень, навчальних кабінетів, лабораторій, кабінетів доклінічної практики,

туалетних кімнат, їдальні; працює ціфт з широкими дверима; сходи обладнані поручнями, щоб учасники освітнього процесу безпечно переміщалися; є пристосування для відпрацювання практичних навичок в кабінеті доклінічної практики біля ліжок пацієнтів. В закладі освіти є призначені особи для супроводу, про що можна дізнатися на першому поверсі у чергового. В навчальному корпусі обладнані готельні одномісні кімнати, де студенти з особливими потребами під час перерви можуть прийняти душ, приготувати їжу чи підігріти в мікрохвильовій пічі і поїсти, скористатися холодильником. Також кімнати обладнані ліжками, де можна відпочити.

В академії працює психолог, який надає психологічну допомогу. В закладі є своя локальна мережа з доступом до швидкісного Інтернету, безпроводний вайфай, що дозволяє обмінюватися інформацією і брати участь у дистанційному навчанні. Кожен студент має можливість отримати ноутбук для користування як на заняттях, так і в домашніх умовах. За потреби, студентам і слухачам з особливими потребами може створюватися індивідуальний графік навчання.

Таким чином, як бачимо, студентам і слухачам з особливими потребами створюються всі умови з метою реалізації і задоволення їх соціальних потреб та для забезпечення безперервного особистісного і професійного розвитку. Такий підхід до організації освітнього процесу забезпечує рівність можливостей всіх його учасників.

Література:

1. Оцінювання професійної компетентності майбутніх фахівців як цілісна система / Л. М. Дибкова // Тематичний випуск “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”: теоретичний та науково-методичний часопис “Вища освіта України” – К. : Інститут вищої освіти НАПН України, 2015. – No 3 (дод. 2). – С. 23–27.
2. Olena Antonova, Zoia Sharlovych, Інтеграція процесу підготовки спеціалістів медсестринської справи у європейський освітній простір // Українська полоністика ISSN 2220-4555. Житомирський державний університет імені Івана Франка. Педагогічні дослідження. Том 19 (2021) С. 134-142 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://polonistyka.zu.edu.ua/article/view/250205>
3. Закон України Про освіту, 2017 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Закон України Про вищу освіту, 2014 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
5. Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. - Karta Praw Osób Niepełnosprawnych. М.Р. 1997 nr 50 poz. 475 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wmp19970500475>

Шевченко Ю.В.

*аспірантка відділу психолого-педагогічного супроводу
дітей з особливими потребами
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка
НАПН України
м. Київ, Україна*

НАВЧАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ ІЗ СИНДРОМОМ ДАУНА

Соціальна компетентність в сучасному суспільстві означає здатність людини вибудувати стратегії взаємодії з іншими людьми в навколишньому світі з його мінливою соціальною реальністю. Вона передбачає в рівній мірі і засвоєння варіантів взаємодії з оточуючими, способів досягнення цілей, і розуміння суті того, що відбувається, передбачення наслідків власних дій. Особливо важливий «ментальний» аспект - осмислення соціального середовища, усвідомлене побудови відносин з оточуючими людьми. Навчання дітей із синдромом Дауна та розвиток у них соціальної компетентності завдання непросте, але досягнення цієї дитини приносять багато радості як їй самій, так і батькам [1, с. 26]. Суспільство має сприяти формуванню особистості попри особливості розвитку, як інтелектуального, і фізичного. Розкриттю сутності компетентнісного підходу в освіті та навчанні дітей з порушеннями в розвитку присвячені дослідження Л.В. Свірської, Л.В. Трубайчук, Г.А. Федотової, А.В. Хутірського та ін.

При синдромі Дауна особливості фізичного розвитку слід враховувати під час навчання та ігрової діяльності. Наступні ігри та заняття допоможуть покращити дрібну моторику рук та сприяти розвитку соціальної компетентності при взаємодії з однолітками та дорослими, починаючи з раннього віку. Гра долоньки - для найменших. Граючи з дитиною, мама (або тато) спілкуються з дитиною, що допомагає не лише фізичному, а й ранньому психологічному розвитку. Розривання газет і твердішого паперу, картону, коли руки зміцніють. Цю вправу можна давати з половини року, але треба стежити, щоб малюк не їв папір. Також потрібно вчити дитину відрізняти, які предмети можна рвати, а які ні. Наприклад, книги рвати не можна, їх треба перегортати [3, с. 85].

Гортання книжкових сторінок. Цю вправу краще освоювати з одного року. Бажано, щоби були великі барвисті картинки. Дитину можна починати навчати - окрім картинок можна давати видання з великими літерами, пізніше - енциклопедії, в яких картинки ілюструють навчальну інформацію, за допомогою візуального сприйняття не лише гарної, а й корисної інформації. Гартуючи сторінки, дитина вчиться захоплювати дрібні та тонкі предмети. Використання в навчання намиста, гудзиків — сортування за кольором, розміром, нанизування на нитку, у старшому віці можлива складніша творчість, наприклад рукоділля у вигляді виготовлення прикрас, вишивки бісером. Кубики, геометричні фігури, башти з кілець, фігурки, які можна вкладати один в один. Пересипання круп з

ємності в ємність, сортування двох або трьох видів круп, які потрібно попередньо змішати. Не потрібно перестаратися з кількістю круп, заняття не повинно бути стомлюючим [4, с. 188].

Можна малювати на піску, насипаному на тацю. З мокрого піску можна робити різні фігури та наносити на них малюнки за допомогою пальця чи палички. Для розвитку дрібної моторики можна загвинчувати кришки на банках, пляшках. Важливо навчити дитину саму застібати, розстібати одяг та взуття. Вона повинна самостійно справлятися з блискавкою, гудзиками, шнурівкою. Також потрібно одягати та роздягати іграшкові ляльки, бажано мати одну ляльку з кількома комплектами одягу, які можна розкроїти, пошити та прикрасити за допомогою дитини. Ліплення за допомогою статичних зусиль добре розвиває м'язи пальців. Малювання може відбуватися у різних площинах — на рівному столі, похилому мольберті чи вертикальній стіні. Можна дати дитині пензлик і розфарбувати паркан, або зробити іншу корисну роботу, обсяги яких є значними. Адже якщо результат має бути серйозним, то й робота триватиме довше, а у випадку із синдромом Дауна кількість докладених зусиль прямо пропорційна до прогресу фізичного та психологічного розвитку. Тривала робота також сприятиме можливості невимушеного спілкування з малюком, а корисна праця розвиватиме відповідальність. Вирізати ножицями фігури, сніжинки, з яких можна робити аплікації. Також можна вирізати викрійки, з яких можна шити одяг для ляльок або навіть для самої дитини [5].

Методики навчання дітей із синдромом Дауна та розвиток у них соціальної компетентності за допомогою навчання та гри з раннього віку сприятимуть всебічному розвитку даної категорії дітей, допомагатимуть підняти самооцінку, впевненість в собі та розвиватимуть інтелектуальні та когнітивні процеси, що в свою чергу розкриє копетентнісний потенціал дитини із синдромом Дауна та покращить соціалізацію в дорослому житті.

Література:

1. Беляков Ю.А. Якщо у дитини синдром Дауна. *Сім'я і школа*, № 10, 1994, с. 26-28.
2. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: науково-методичний збірник. Ред. кол. Н. Софій (голова), І. Єрмаков (керівник авторського колективу і науковий редактор) та ін. Київ, 2000.
3. Кашуба О.М. Формування навичок великої моторики у дітей з синдромом Дауна дошкільного віку за допомогою фізичних вправ: навчальний посібник. Рівне, 2011, 85 с.
4. Методичні рекомендації до програми розвитку та виховання дитини раннього віку «Зернятко». Під ред. О.Л. Кононко. Київ, Кобза, 2004, 188 с.
5. Савіна Л.П. Пальчикова гімнастика для розвитку мовлення дошкільнят: Посібник для батьків і педагогів. Київ, Видавництво «Школа», 2002.

Шевчук О.В.

кандидат педагогічних наук, викладач кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності ім. Тамари Сосновської, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут» м. Кам'янець-Подільський, Україна

МІСЦЕ І РОЛЬ КРИПТОВАЛЮТИ У СУСПІЛЬСТВІ

Віртуальні валюти і, особливо, криптовалюта підходять для віртуальної економіки краще, ніж традиційні гроші на банківських рахунках. У ситуації, коли група людей на різних континентах створює успішні цифрові продукти, а споживачі відразу з 150-200 країн купують їх, використання криптовалюта знімає проблеми, пов'язані з міжнаціональними фінансовими бар'єрами, надлишком комісії при конвертації грошей в зручну всім продавцям і покупцям форму, або повільним проходженням платежів, звичайним для традиційних банківських грошей. Тому зростання обсягів продажів у віртуальній економіці підтримує зростання попиту на криптовалюта і зміна їхнього курсу, наприклад, курсу біткоіни.

Вплив криптовалют на традиційні валюти та методи розрахунку нерозривно пов'язаний із політичними дискусіями щодо їхнього статусу в сучасній економіці. Державні уряди та центральні банки зазвичай негативно ставляться до того, що не можуть повністю контролювати криптовалюти, а тому державам украй важко використовувати їх у своїх цілях, наприклад здійснювати їх експропріацію (відчуження їх як майна), що зараз є можливим завдяки державному контролю над національною «реальною» валютою. У зв'язку із цим уряди країн або не реагують на розвиток криптовалютного ринку, або обмежують його діяльність та інвестування в нього (Індія, Непал, Болівія, Таїланд). Однак є країни, що позитивно ставляться до нових цифрових валют [1] й активно використовують крип-товалюти як засіб платежу та інвестиційний інструмент. Серед таких країн варто зазначити США, Великобританію, Японію, Канаду. У Німеччині Bitcoin відноситься до приватних грошей, за допомогою яких можуть здійснюватися багатосторонні клірингові операції.

Втім, у більшості країн суспільство сьогодні не сприймає криптовалюти всерйоз, зазвичай у межах однієї держави кількість їх готівки становить близько 0,3% від загальної. Цей показник може збільшитися у майбутньому, що буде залежати від обмінного курсу (найбільший вплив, імовірно, здійснюватиме курс біткоіна), доступності їх обміну та політичних обставин. Однак нині криптовалюти ніяк не впливають на національні валюти, а скоріше мають статус окремого платіжного засобу, який усе одно рано чи пізно конвертується у реальну валюту (найчастіше - у долар США). Лише сумарний обсяг транзакцій, які відбуваються у криптовалюті, може бути порівняний з операціями у традиційній

валюти в межах однієї країни. Потенційно це може зменшити вплив реальних грошей, однак на практиці сьогодні цього не відбулося ніде [2].

Є різні висловлювання з приводу нової грошової одиниці стосовно криптовалют, яка досить швидко заповнила світовий фінансовий ринок, яка може кардинально змінити світову фінансову систему. Не всі країни визнають криптовалюту офіційною валютою країни. Та не всі уряди країн дають дозволи на масове впровадження криптовалют на своїх територіях, так як альтернатива діючій фінансовій системі може змінити вплив центральних органів на управління фінансовими процесами. Зараз у світі є дуже велика кількість різноманітних крипто-валют, понад 1,5 тисячі видів. Ринок криптовалют (або «віртуальних» чи «електронних» грошей) успішно функціонує на світовому ринку. Незважаючи на непідтримку різними країнами криптовалюти і у деяких випадках повною заборонаю такої фінансової Але впровадження в грошовий обіг криптовалют підтримується не всіма країнами світу, зустрічається навіть повна заборона. Найближчим часом криптовалюта матиме свій вплив на економіку країн. Враховуючи її переваги для користувачів, на думку багатьох дослідників у цій галузі, у найближчому майбутньому криптовалюта буде звичайним засобом платежу, як це зараз є далари.

Література:

1. Unocoin.com. How has Bitcoin changed the global economy? URL: <https://blog.unocoin.com/how-has-bitcoin-changed-the-global-economy-e33fac2e2316> (Дата звернення: 10.11.2020)
2. Большедворский А.А., Старков РФ. Влияние криптовалют на монетарную политику. Тенденции и проблемы в экономике России: теоретические и практические аспекты: материалы Всерос. науч.-практ. конф. (23 марта 2017 г.); под ред. С.А. Курганского. Иркутск: БГУ, 2017. 293 с.

Шумська І. А.

*викладач кафедри української та іноземних мов
Одеський державний аграрний університет*

Ходжикян Д.Р.

*викладач кафедри української та іноземних мов
Одеський державний аграрний університет*

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

В умовах інтеграції України до європейського освітнього простору великого значення набуває розвиток у студентів іншомовної термінологічної компетентності в процесі їх професійної освіти. Термінологічна компетентність є важливою частиною вивчення іноземної мови майбутніми спеціалістами, оскільки знання англomовної термінологічної системи фаху сприяє успішній комунікації з іноземними колегами, допомагає ефективно розв'язувати професійні завдання.

Сучасний соціально-економічний розвиток і співіснування України в умовах глобалізації суспільства неможливі без аграрного виробництва.

Аграрний сектор України має величезний потенціал й підтримує тенденцію зростання. Зміцнюються позиції вітчизняного виробника сільськогосподарської продукції на міжнародній арені. Збільшується частка української аграрної продукції на європейському ринку. Фахівці зі знанням іноземної мови, природно, стають більш конкурентоспроможними [1, с. 21].

Одним із завдань вищої аграрної освіти є професійна підготовка майбутніх фахівців відповідно до вимог сучасного життя. Серед складових професійної компетентності майбутніх спеціалістів сільськогосподарського сектору є термінологічна компетентність, а іноземна мова – це один із засобів отримання знань в аграрній сфері, який сприяє підвищенню професійної компетентності студентів. Тому у навчальному процесі викладач має створити такі умови навчання, які сприяють вільному володінню навичками усного та письмового спілкування.

Щоб зробити сприйняття нового матеріалу більш цілеспрямованим, важливо спочатку вказати, яку користь принесуть нові знання, де вони застосовуються та яке їх практичне значення [2, с. 19]. Викладач має організувати навчальний процес таким чином, щоб сформувати у студентів стійку компетентність прийому іншомовної інформації в усній та письмовій формі. При цьому можна застосувати організацію предметних гуртків, наукових товариств, проведення наукових досліджень.

Оскільки формування англomовної компетентності в говорінні майбутніх спеціалістів є основним завданням викладача, то мовний матеріал, який він добирає для студентів, повинен мати безпосереднє відношення до їх майбутньої спеціалізації, бути близьким до інтересів та потреб студентів. Тому на сучасному етапі “відбувається активний пошук нових методик і технологій для підготовки у ЗВО майбутніх фахівців, які б могли відповідати вимогам сучасного спеціаліста” [3, с. 218].

Щоб розвинути у студентів цікавість до вивчення іноземної мови, потрібно використовувати також інноваційні технології, “що допомагають оволодіти навичками вільного спілкування та водночас розвивають творчі можливості студента”[4, с. 21]. Одним з допоміжних видів діяльності є ігрова методика, яка сприяє розвитку мовленнєвої компетентності. Івкова Н.М. вважає, що “гру слід упроваджувати з перших занять на початковому етапі вивчення англійської мови, в основному для відпрацювання фраз повсякденного вжитку або для розвитку навичок правильної вимови, бо артикуляція англійської мови має свої особливості і відмінності у порівнянні з рідною мовою”[4, с. 22].

Здатність здійснювати мовну діяльність іноземною мовою потребує довготривалої підготовки, в процесі якої основні види мовленнєвої діяльності – аудіювання, говоріння, читання та письмо, забезпечують розвиток комунікативних умінь та навичок. Іншомовні компетенції фахівців нині перерозподіляються. Усні навички стають основною метою навчання.

Сприйняття на слух, або аудіювання, є, водночас, і найскладнішим видом мовленнєвої діяльності і найнеобхіднішим. Тому перед викладачем іноземних мов постає завдання знайти нові, інтенсивні методи навчання, які б полегшили процес засвоєння студентами матеріалу. В цьому аспекті Тамаркіна О.Л. пропонує поділити заняття на три кроки. “Перший крок – це подання нового навчального матеріалу (наприклад, перегляд коротенького відео, пов’язаного з темою заняття); другий – це підготовка у практиці мовлення, а саме тренування утворювати діалог іноземною мовою (розбитися на пари та підготувати власні діалоги); третій крок полягає у застосуванні цього діалогу на практиці (презентація власних діалогів перед усіма присутніми)” [3, с. 219].

Використання різних шляхів і методів формування іншомовної термінологічної компетентності у студентів допоможе стимулювати самостійне, індивідуальне та колективне навчання та сприятиме розвитку професійної компетентності майбутніх аграріїв.

Література:

1. Столбецька С.Б. Врахування педагогічних викликів при формуванні іншомовної компетентності в діалогічному мовленні у фахівців-аграріїв. https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/3425/3/Vrakhuvannya_peda.pdf
2. Іваненко Н.В. Шляхи формування професійних компетентностей у студентів технікумів та коледжів. <https://iek.irpin.com/assets/images/resources/52/333eff7f62fda5eae6e496683939a8df799c855c.pdf>
3. Тамаркіна О.Л. Застосування інтенсивного методу навчання іноземній мові у вищій школі. http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/73/part_2/73-2.pdf
4. Івкова Н.М. Використання Storytelling на заняттях з англійської мови у процесі формування мовленнєвої компетенції. <https://iek.irpin.com/assets/images/resources/52/333eff7f62fda5eae6e496683939a8df799c855c.pdf>

Якубовська А.М.

*викладач української мови та літератури
Кам'янець-Подільського медичного фахового коледжу
м. Кам'янець-Подільський Україна*

ІНКЛЮЗІЯ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Одним із пріоритетних напрямів соціального розвитку сучасного суспільства – є встановлення принципів солідарності та безпеки, що забезпечує захист та повну інтеграцію у соціум усіх верств населення, в тому числі й осіб з обмеженими можливостями здоров'я. Згідно з визначенням Міжнародної організації ЮНЕСКО, «інклюзивне навчання – це процес звернення і відповіді на різноманітні потреби здобувачів освіти через забезпечення їхньої участі в навчанні, культурних заходах і житті громади та зменшення виключення в освіті та навчальному процесі». [1, с.1].

«Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей. Таке навчання означає, що всі учні, які мають особливі освітні потреби, можуть навчатися в школах за місцем проживання, в загальноосвітніх школах, в яких у разі необхідності їм буде надаватися підтримка, як у навчальному процесі, так і в підготовці самої школи, класів, навчальних програм, тощо. Вся робота педагогічного колективу буде спрямована, на те, щоб діти, які мають особливі освітні потреби змогли повністю бути інтегрованими в дитяче суспільство і відчувати себе комфортно в навчальному процесі і в спілкуванні з однолітками». [2, с.8].

На сьогоднішній день одним із найголовніших напрямів реформування сучасної освіти є впровадження інклюзивної освіти в заклади перед вищої освіти. Освіта дітей, які мають психофізичні порушення, не повинна відрізнятися від освіти здорових дітей. Таким чином, необхідне цілеспрямоване теоретичне й експериментальне вивчення психологічної готовності дітей підліткового віку до інклюзії як умови ефективного навчання з дітьми з особливими освітніми потребами. Але з іншого боку, постає проблема, яка пов'язана з інтеграційними процесами саме з боку суб'єктів, в колектив яких будуть приходити діти з обмеженими можливостями, чи готові наші діти в загальноосвітніх закладах до навчання та взаємодії з однолітками, які мають певні обмеження в здоров'ї.

Для подальшого впровадження принципів інклюзивної освіти в Україні необхідне розуміння сутності психологічної готовності студентів до інклюзії як умови ефективного навчання з дітьми, які мають особливі освітні потреби (ООП).

Ми провели дослідження, з метою вивчення особливостей психологічної готовності студентів та з'ясування найбільш істотних форм психологічних бар'єрів, що обумовлюють готовність студентів до такої взаємодії. Об'єктами нашого експерименту були здобувачі освіти, які є учасниками інклюзивного навчання, яка за програмою знаходиться в освітньому експерименті – Кам'янець-Подільського медичного фахового коледжу.

В ході підготовки до дослідження була створена анкета «Моє ставлення до інклюзивного навчання та дітей з особливими освітніми потребами» і запропоновано студентам взяти участь у добровільному дослідженні, яке повинно допомогти визначити готовність підлітків до спільного навчання з дітьми з ООП.

Анкета складалася з п'яти питань, які стосуються відношення студентів до інклюзивного навчання та підібрані таким чином, щоб з'ясувати не тільки психологічну готовність їх до навчання з дітьми з ООП, а й визначити наявність чи відсутність психологічних бар'єрів спілкування та зрозуміти їхнє ставлення до інклюзивної освіти в цілому.

Після проведеного дослідження, можна зробити наступні висновки:

- процес по виявленню обізнаності студентів щодо проблем інклюзивного навчання показав, що на 88% здобувачів освіти готові до такого навчання, тобто робота в коледжі по вихованню в студентів толерантного відношення та необхідності впровадження інклюзії в навчальний процес, знаходиться на досить високому рівні;

- друге питання стосувалось виникнення емоцій у студентів у процесі навчання до дітей з ООП, тобто сприйняття на рівних таких дітей, або ставлення до них з позиції співчуття - 63% студентів відповіли, що відчувають все ж таки співчуття до цих дітей, а 37% студентів, відчувають їх як рівних до себе. Це, звичайно, менша половина опитаних респондентів, але цей показник говорить про те, що певна частина дітей готова до психологічного прийняття таких дітей і співпраці з ними;

- щодо запитання відносно відчуття розуміння, або нерозуміння при спілкуванні з дітьми з ООП, студенти відповіли наступним чином: у 68% респондентів виникає відчуття не розуміння в спілкуванні, а 32% відповіли, що непорозуміння в процесі спілкування не відчувають;

- на запитання «Чи уникаєте Ви контакту з дитиною з особливими освітніми потребами, так як заздалегідь знаєте, що спілкування буде безуспішним?» – 34% відповіли: так, уникаю контакту, 66% – ні, контакту не уникаю. Тобто більша половина учнів готові до контакту і адекватно сприймають спілкування учнів з ООП;

- на запитання щодо відношення до того, що у класі буде навчатися дитина з особливими освітніми потребами – 57% позитивно оцінюють таку можливість, 6% студентів негативно ставляться до цього, а останні 37% студентів мають інші

варіанти відповіді. Як ми бачимо, що більшість дітей позитивно відносяться до такого навчання, і це визначення ще раз підтверджує попередній висновок;

- відносно запитання: «Що доброго, на Вашу думку, в тому, що дитина з особливими освітніми потребами буде вчитися у вашій групі?», 61% респондентів оцінюють як позитивний вплив на дітей з ООП від того, що вони будуть навчатися зі здоровими дітьми, 36% - опитаних вважають позитивним те, що такі діти не відриватимуться від родини під час навчання, 25% – вбачають користь від того, що діти будуть навчатися поруч з будинком, а 17% учнів запропонували свої варіанти відповідей – і більшість з яких вважають, що діти з ООП знайдуть для себе друзів.

Таким чином, ми можемо зробити загальний висновок, що не дивлячись, на ті проблеми, які існують з точки зору психологічних та морально - етичних причин впровадження інклюзивної освіти, в цілому існує готовність суспільства до такої взаємодії.

Для того, щоб пройшли ефективно інтеграційні процеси в закладах освіти необхідно в суспільстві приділити багато уваги підготовці спеціалістів з інклюзивного навчання, крім того, проводити роботу з дітьми з особливими освітніми потребами та їхніми батьками, зі здоровими дітьми, які є безпосередніми учасниками цього процесу, повинна бути проведена попередня методична робота по розробці освітніх програм, написання підручників, методичних посібників, тощо.

Але на шляху впровадження інклюзивного навчання, не можна руйнувати ті традиційні заклади, які були створені в країні, мають багаторічну історію і довели свою ефективність в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, а досвід, який був напрацьований роками треба вивчати, запозичувати і використовувати на шляху інтеграції дітей з особливими освітніми потребами.

Література:

1. Колупаєва А.А., Єфімова С.М. Навчальний курс «Вступ до інклюзивної освіти». Київ: Науковий світ, 2010. 20 с.
2. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. Київ : Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 274 с.

Ящук І.П.

*доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,*

Антонюк А.О.

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013
Початкова освіта першого курсу факультету початкової освіти та філології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
м. Хмельницький, Україна*

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Реалії сьогодення негативно позначаються на фізичному та психологічному здоров'ї людини, наслідком цього є збільшення кількості новонароджених дітей, які мають порушення психофізичного розвитку. Але незважаючи на це, дитина має вчитися жити в людському оточенні, а суспільство – сприймати її такою, яка вона є, незважаючи на її особливості. Заклад загальної середньої освіти має створити всі необхідні умови для успішного навчання дитини з особливими освітніми потребами та створити можливості для формування соціальної компетентності дітей з особливими освітніми потребами.

Успішна соціалізація дітей шкільного віку з особливими освітніми потребами є дуже необхідною для подальшої їхньої взаємодії з людьми, це можливо за умови сформованої соціальної компетентності.

Ряд науковців, таких як: В. Бойко, З. Ленів, О. Мартинчук, Т. Цегельник, З. Шевців описують проблему навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами. В сучасних наукових працях Л. Сохань, Т. Титаренко, Н. Ярмоли, І. Ящук та ін. розглядається питання формування компетентностей учнів початкової школи. Проте, проблема формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти з особливими освітніми потребами висвітлена в науково-педагогічній літературі недостатньо.

За твердженням М. Гончарової-Горянської, соціальна компетентність розглядається як комплекс знань, умінь та ціннісних орієнтацій, що сприяють формуванню соціальної поведінки, яка сприяє гармонійній взаємодії з оточуючими [1].

У дослідженнях Н. Ярмоли, соціальна компетентність учнів з особливими освітніми потребами, трактується як можливість учнів налагоджувати позитивні взаємовідносини у соціумі, вирішувати соціальні проблеми та уникати конфліктів, на основі набутого досвіду відповідно своїх психофізичних можливостей [3]. Структура соціальної компетентності, за Т. Самагіною, включає такі складові [2]:

- знання про співпрацю і спілкування з членами суспільства (знання складова);

- уміння захищати себе, при цьому не порушувати права інших, виявляти толерантне ставлення до оточуючих (ціннісна складова);

- уміння відповідати за свої слова та вчинки, уникати конфліктів та не провокувати їх (поведінкова складова).

У період вступу до школи у всіх дітей, включаючи дітей з особливими освітніми потребами, формується нова соціальна позиція, яка спонукає їх до взаємодії з іншими.

Формування соціальної компетентності учнів з особливими освітніми потребами буде успішним тільки тоді, коли буде єдність між освітньо-виховним процесом у закладі загальної середньої освіти та корекційною складовою.

Діти з особливими освітніми потребами, відповідно до свого порушення, погано налагоджують соціальні зв'язки у закладі освіти, в них не достатньо розвинуті комунікативні навички, їхні дії бувають неадекватними та неусвідомленими, або ж навпаки, такі учні можуть бути гіперактивними та занадто комунікабельними, що також може відштовхнути оточуючих.

Вчителю обов'язково потрібно враховувати індивідуальні особливості дітей з особливими освітніми потребами та допомагати адаптуватися до умов шкільного життя. Під час спілкування з учнем з особливими освітніми потребами, потрібно його заохочувати, налаштовувати на позитивну взаємодію з іншими учасниками освітнього процесу.

Під час організації корекційно-розвиткових занять провідний фахівець (психолог, тифлопедагог, сурдопедагог, логопед, дефектолог) також мають здійснювати підготовку дітей з особливими освітніми потребами до самостійного життя в соціумі.

Література:

1. Гончарова-Горяньська М.В. Розвиток соціальної компетентності дошкільнят. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб наук. праць*. Київ, 2002. 305 с. С. 212 – 218.
2. Смагіна Т.М. Поняття та структура соціальної компетентності учнів як наукова проблема. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. 2010. Вип. 50. С. 138–142.
3. Ярмола Н.А. «До питання соціальної адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах освітнього закладу». *Науково-методичні засади формування життєвих та соціальних компетентностей у дітей з інтелектуальними порушеннями*. Дніпро, 2018. С. 87-89.

СЕКЦІЯ III «СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ: СУЧАСНІ УМОВИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»

Асєєва Ю.О.

*д. психол.н., доцент, завідувач кафедри мовної та психолого-педагогічної підготовки
Одеського національного економічного університету,
м. Одеса, Україна*

Бальбуза О.М.

*док. філ. в гал. психології (PhD),
методист Одеського обласного ресурсного центру
підтримки інклюзивної освіти, КЗВО «ОНО ООР»
м. Одеса, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ АРТ-ТЕРАПІЇ У КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Новий Державний стандарт базової середньої освіти Україні звертає увагу на розвиток природних здібностей, інтересів, формування соціальних компетентностей та громадянської активності, самореалізації здобувачів освіти, що включає питання всебічного, гармонійного розвитку дітей з особливими потребами. У взаємодії з такими дітьми звичні методи навчання є малоефективними, тому на сьогоднішній день актуальним стає питання використання гнучких методів роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, особливу увагу потребують діти які мають труднощі у навчання, діти із затримкою психічного розвитку. Одним із таких методів навчання, розвитку та корекції дітей із затримкою психічного розвитку є арт-терапія.

У процесі взаємодії з дітьми із затримкою психічного розвитку методи арт-терапії дозволяють, більше пізнати особистість дитини, її інтереси, цінності, відчуті настроїв та зрозуміти індивідуальні потреби дитини.

Войтко В.В. у своїй статті «Затримка психічного розвитку в контексті наукових досліджень» приходять до висновку що затримка психічного розвитку: «порушення нормального темпу психічного розвитку в цілому або окремих його функцій (моторних, сенсорних, мовних, емоційно-вольових), в результаті чого дитина, яка досягає шкільного віку, продовжує залишатися в колі дошкільних та ігрових інтересів» [3].

Коло питань корекції вад психічного розвитку дітей із затримкою психічного розвитку займались: І. Агафонова, С. Громбах, І. Дубровіна, С. Єфімова, Н. Коцур, та ін.; використання казкотерапії в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами І. Середа, К. Кутержинська, використання арт терапії у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами Т. Сердюченко, Л. Перетяга, О. Міщенко, І. Орленко, О. Самарська, В. Гур'єва, та ін..

До основних проявів затримки психічного розвитку належить:

Порушення працездатності обумовлено інертністю нервових процесів.

Особливості пізнавальної діяльності. Діти з ЗПР як правило мають низьку зацікавленість, не проявляють наполегливості у вирішенні задач.

Особливості сенсомоторного розвитку. У зв'язку з порушеннями центральної нервової системи опрацювання інформації від органів відчуття відбувається менш успішно.

Особливості мислення. Дітям із ЗПР складніше ніж їх одноліткам з нормо типовим розвитком дається опрацювання навчального матеріалу.

Пам'ять. Слабка пам'ять у дітей із ЗПР часто привертає увагу педагогів. Діти мають труднощі під час запам'ятовування цифр та букв, назв предметів та віршів.

Соціально-побутове орієнтування. Часто діти із ЗПР не знають послідовності днів тижня, назви та послідовність місяців та пори року.

Розвиток особистості. У дітей із затримкою психічного розвитку спостерігається плаксивість, боязкість, швидка втомлюваність, що обумовлено особливостями функціонування нервової системи. [5, с. 78-81]

Крім того складність роботи з дітьми із затримкою психічного розвитку полягає у тому, що їм характерні високий рівень тривожності та ступінь психоемоційного напруження, наявні негативні переживання, емоційна скутість, порушення емоційно-особистісних зв'язків з оточуючими. Проявляється низка соціальної адаптованості до навколишнього середовища. Але фізичні і психічні особливості впливають на їх розвиток, тим самим не даючи таким дітям можливості повноцінно реалізувати себе, як особистість [5, с. 85].

Арт-терапія визначається як технологія цілеспрямованого використання мистецтва як засобу психотерапевтичного та психокорекційного впливу на особистість [1, с.47].

Методи арт-терапії допомагають проявити внутрішнє «Я» дитини через творчість яка знаходить своє відображення у продукті діяльності. Основною метою використання методів арт-терапії у корекції дітей із затримкою психічного розвитку є гармонізація особистості через здатності до самовираження та самопізнання дитини.

Арт-терапія в роботі з дітьми із затримкою психічного розвитку може починатись із спільного малювання. Основою такого способу допомоги дітям є вплив кольоротерапії. Після того, як буде дитина намалює малюнок, проаналізувати, які кольори використовуються дитиною найчастіше. Це дасть змогу зробити висновок про її емоційний стан.

Крім того, що арт-терапія дає можливість провести діагностику психічного стану дитини, вона дає можливість розкрити мистецькі здібності та зробити корекційний вплив.

Щоб заняття з арт-терапії не перетворилося на звичайне заняття з образотворчої діяльності, потрібно дотримуватися деяких умов:

Арт-терапія - безпечне середовище, яке сприяє самовираженню та спонтанній активності. Тому прийоми та техніки підбираються з урахуванням можливостей дитини, найпростішим прикладом такого завдання може бути малювання каракулів. Будь-які зусилля дитини під час роботи повинні бути цікаві

та приємні йому. Дитина має право відмовитися від виконання деяких завдань та обирати відповідні для нього види та зміст творчої діяльності.

Ще однією важливою умовою є відмова від оціночних суджень та порівнянь. Важливо пам'ятати, що основні мета заняття не навчити дитину малювати, а надання їй психотерапевтична та корекційна складова. [2, с.104-105]

Узагальнюючи напрацювання вітчизняних та зарубіжних наукових діячів дозволяє зробити висновок про те, що арт-терапія виступає методом зцілення на основі творчості, на сьогоднішній день окрім ізотерапії, існує багато видів арт-терапії таких як: казкотерапія, лялько терапія, глінотерапія, драмотерапія, пісочна терапія, танцювально-рухова терапія, музикотерапія, фототерапія та інші[4, с.95-97].

Висновки: Таким чином ми можемо зробити висновок про те, що корекція за допомогою методів арт- терапії сприяє розвитку пам'яті, уваги, мислення та фантазії. Дає змогу самостійно висловлювати свої думки, розвиває мову та позитивну мотивацію, підвищує навчальну активність , сприяє підвищенню самооцінки. Дозволяє здійснювати вплив на розвиток емоційної, вольової та комунікативної системи. У продовж проведення корекційних занять дитина навчиться аналізувати свою діяльність, самостверджуватись, розвиває творчість.

Література:

1. Бальбуза О.М. Використання методів арт-терапії у інклюзивній середовищі. *Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників психологічних та педагогічних наук: Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м.Львів, 27-28 Березня 2020р.).* Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2020. Ч.1. С.46-50.
2. Бальбуза О.М. Використання нетрадиційних технік малювання дітей з особливими освітніми потребами. *Південноукраїнські наукові студії: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених з міжнародною участю, (Одеса, 15 грудня, 2021 р.).* Одеса, 2022. С. 103-106.
3. Войтко В.В. Затримка психічного розвитку в контексті наукових досліджень. *Журнал науковий огляд.* - Вип. № 9 (30), 2016. Режим відкритого доступу: <https://www.naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/952> (Дата звернення 15.11.2022)
4. Лисенкова І. П. Використання арт-терапевтичних методик у роботі з дітьми передшкільного віку із затримкою психічного розвитку. *Наука і освіта. Науково-практичний журнал Південного наукового Центру НАПН України.* 2013. – Вип.№ 3. - С. 95-97.
5. Ратушняк М.В. Психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в дошкільних закладах загального типу. *Методичний посібник.* Вінниця: ММК. 2015. 127 с.

Бачинська М.В.

*кандидат педагогічних наук, викладач
кафедри соціальної роботи, психології та
соціокультурної діяльності ім. Т.Г. Сосновської
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ПОТЕНЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ АРТ-ТЕРАПІЇ ДЛЯ РЕАБІЛІТАЦІЇ МОЛОДІ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Безумовно, лише реалізація необхідності вдосконалення системи соціальних та психолого-педагогічних послуг, підвищення якості обслуговування з урахуванням специфічних потреб підростаючої особистості, розширення ринку соціально-педагогічних послуг шляхом впровадження в сучасну практику перевірених традиційних освітніх технологій, а також застосування інноваційних наукових розробок здатне зробити життя молодих людей з особливими потребами більш комфортним та сприятиме їх особистісно-соціальному становленню й розвитку та реалізації творчого потенціалу.

Оскільки основою соціальної та психолого-педагогічної роботи з даною категорією осіб є реабілітація, що дає можливість формувати і зміцнювати потенціал особистості, то використання арт-терапевтичних технологій при реабілітаційній роботі набуває в даний час особливої актуальності. Такі методики є важливими, оскільки, як зазначає дослідниця О. Медведєва «Мистецтво, арт-терапія є джерелом нових позитивних вражень особистості, воно породжує нові креативні потреби та способи їх задоволення в тому чи іншому виді мистецтва. Тож підвищення естетичних потреб дітей з особливими потребами, активізація їхніх потенційних можливостей у практичній художній діяльності та творчості – це і є головна мета реалізації соціально-психологічної функції мистецтва» [3, с. 20]. Саме такий підхід дозволяє нам визначити мистецтво і, зокрема, арт-терапію як основний компонент соціально-психологічної адаптації учнівської молоді з функціональними обмеженнями в соціокультурному середовищі, унікальну технологію їх особистісного формування шляхом навчання основам ціннісного ставлення до себе та оточуючих.

Питаннями вивчення особливостей впливу арт-терапії на процеси реабілітації та соціокультурної інтеграції дітей з інвалідністю займалося чимало відчизняних дослідників: Н. Каншоністова, М. Козігора, В. Кондрашин, С. Миронова, Л. Обухова, Л. Одинченко, М. Плоткін, О. Сорока, Л. Тіхонович, О. Чебикіна та ін. Однак, враховуючи інноваційність, багатогранність, перспективність, доступність, оригінальність, результативність арт-терапевтичних методик, ця проблематика продовжує цікавити дослідників і на сучасному етапі розвитку нашого суспільства.

Тому метою нашого дослідження є висвітлення потенційних можливостей арт-терапії для реабілітації молоді з інвалідністю.

Ефективність шляхів реабілітації молоді з особливими потребами завдяки лікуванню мистецтвом (арт-терапії) є перспективною через здатність до

перенесення акценту з дефектів особистості на її здібності, що дозволяє спиратися на культурологічний підхід до реабілітації. Культура в даному випадку стає ключовою умовою розвитку дитини, а її значення не обмежується рекреаційними функціями. Більш того, розвиток відбувається не при пасивному споживанні надбань культури, а в процесі активного навчання та оволодіння нею. Творчі імпульси такого розвитку завжди давало мистецтво.

Основними функціями арт-терапії є: катарсична (допомагає звільнитися від негативних станів); регулятивна (зняття нервово-психічної напруги, регуляція психосоматичних процесів, моделювання позитивного психоемоційного стану); комунікативно-рефлексивна (забезпечує корекцію порушень спілкування, формування адекватної міжособистісного поведінки, самооцінки) [1; 2].

Ефективність арт-терапії зростає, якщо її проводити у формі групових занять і заохочувати реабілітованих осіб до виконання різних цікавих завдань, наприклад:

1) предметно-тематичні вправи, – наприклад «людина та її предметно-соціальне оточення» («Родинне дерево», «Мое захоплення»);

2) образно-символічний тип, для якого характерним є відображення у творчості різних моральних категорій («Добро», «Зло», «Щастя»). Відбувається перенесення образів, створених уявою дитини, у реальність, що допомагає їй вчитися конструктивним шляхом виражати свої емоції та почуття, розкривати власні творчі здібності.

3) ігри-вправи із активним застосуванням зображувальних матеріалів (фарб, олівців, паперу, пластиліну, воскової крейди, маркерів тощо), спонукання підростаючого покоління до вивчення їх фізичних властивостей та зображувальних можливостей – «Малювання пальцями», активна робота з кольорами (кольоротерапію), пластиліном, тістом [1; 2].

Під час проведення арт-терапевтичної роботи слід обов'язково враховувати особливості психіки та емоційного стану дітей з інвалідністю. На думку вченої С. Миронової, під час занять з арт-терапії можуть виникнути такі труднощі як: підвищена втомлюваність, розсіяна увага, сповільнений темп сприймання, тривале входження в процес роботи [4].

Слід зазначити, що арт-терапія є ефективною за умови дотримання спеціалістом певної послідовності етапів, зокрема:

1) допомога людині в підготовці до створення образу (читання оповідань, вибір матеріалів для творчої роботи);

2) творчо-діяльнісний етап (праця над створенням зображення);

3) обговорення створеного образу зі спеціалістами;

4) доопрацювання художнього образу за бажанням підростаючої особи або в разі виникнення необхідності;

5) презентація та обговорення створених образів на різних творчо-сімейних заходах [4].

Важливими соціальними та психолого-педагогічними інструментами, якими керується фахівець під час проведення арт-терапії є її методи. Серед них для нас значимо виділити декілька з них [2; 4]:

Музикотерапія як один з видів терапії мистецтвом, сприяє покращенню комунікативних навичок, активності в міжособистісній взаємодії та соціалізації. Цей терапевтичний метод допомагає коригувати функціонально-рухову діяльність. Музична терапія викликає позитивні емоції, покращує інтелектуальну діяльність учнів (студентів).

Ізотерапія – це метод, що полягає у створенні спонтанного малюнка. Це допомагає людині вільно виражати свої емоції, настрої, прагнення та почуття, формувати позитивні думки про майбутнє.

Текст-терапія допомагає отримувати цінний життєвий досвід, що дозволить вийти людині за рамки свого звичного життя та стати більш відкритою до вивчення чогось нового. Цей метод також дозволяє побачити нові життєві грані очима свого персонажа і подивитися на власні проблеми з іншого боку. Основними завданнями є: корекція проблем мовлення, розвиток дрібної моторики, підвищення активності мислення та його спрямування в нестандартне творче русло.

Підсумовуючи вище викладений матеріал зазначимо те, що реабілітаційне соціальне й психолого-педагогічне спрямування прийомів та методів арт-терапії полягає в самопізнанні, розвитку психоемоційної сфери підростаючої особистості з інвалідністю, розширенні соціального кругозору, посиленні розвитку пізнавальних психічних процесів (пам'яті, уваги, сприймання). І, як показують спостереження, дані заходи є одним з важливих кроків для активізації творчої уяви молоді з інвалідністю, стабілізації емоційного стану, підвищення рівня креативності, творчої самостійності, впевненості у власних силах та формує бажання бути корисними й робити свій внесок в суспільний прогрес.

Література:

1. Акатов Л. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья. Психологические основы: учеб. пос. для студ. высш. уч. заведений. Москва : гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. 369 с.
2. Кіпріанов, І., Ковальчук, Т. Використання арт-терапії у роботі з дітьми з особливими потребами. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Випуск 5 (48), 2014. С. 77-81.
3. Медведева Е., Левченко И., Комиссарова Л., Добровольская Т. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании : учеб. пособие для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений. Москва. : Издательский центр «Академия», 2001. 248 с.
4. Миронова С. Використання комп'ютера у корекційному навчанні дітей з вадами інтелекту. *Дефектологія*. №3, 2003. С. 41-45.

Великжаніна Д. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи
Комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна
навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради
м. Запоріжжя, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ДІАГНОСТИЧНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Реалії воєнного сьогодення в Україні обумовлюють провадження освітньої діяльності закладів освіти у дистанційному форматі. Освітняни разом з батьками учнів та всіма небайдужими об'єднують зусилля задля створення безпечних і комфортних умов для навчання школярів та забезпечення якості надання освітніх послуг.

Соціально-педагогічна робота з учнями, орієнтована на допомогу підростаючому поколінню у соціалізації та саморозвитку, формуванні ключових компетентностей для успішного життя та вирішенні проблемних ситуацій, сьогодні також здійснюється у дистанційному форматі. Соціальні педагоги в умовах організації освітнього процесу в школах із застосуванням технологій дистанційного навчання безперервно шукають інноваційні та результативні педагогічні інструменти реалізації всього спектру своїх професійних функцій.

Соціальний педагог, наголошує О. Рассказова, є відповідальним фахівцем, який за своїми функціональними обов'язками визначає рівень розвитку соціальності учнів у школі [3, с. 237]. Для провадження ефективної соціально-педагогічної діяльності з учнями необхідним є урахування особливостей їх індивідуального та соціального розвитку, тож цілеспрямованому педагогічному впливу передують ґрунтовна діагностична робота.

А. Рижанова зауважує, що діагностична робота з учнями має на меті отримання об'єктивної інформації про самих дітей, соціальні процеси та середовище, які мають безпосередній вплив на їх особистісний та соціальний розвиток. Крім того, соціальна діагностика дозволяє прогнозувати можливі зміни та вплив на інші соціальні об'єкти, виробляти рекомендації щодо прийняття організаційних рішень, здійснювати соціальне проектування дій надання необхідної соціальної допомоги [1, с. 134].

Особливої уваги педагогів в умовах дистанційного формату функціонування закладів освіти потребують учні з особливими освітніми потребами. Соціальні педагоги закладів освіти спрямовують свій професійний потенціал на створення комфортних умов для адаптації до дистанційного навчання, соціалізації та всебічного розвитку дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі закладу освіти.

В інклюзивному процесі, зазначає Л. Завацька, партнерська взаємодія є тією рушійною силою, яка має можливості створення сприятливого соціального клімату, забезпечення суспільної згоди щодо організації адаптивного простору для дітей з особливими освітніми потребами [2, с. 110]. Як активний учасник команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі соціальний педагог зосереджує свою увагу на розбудові своєї професійної лінії надання учню якісної соціально-педагогічної допомоги, включення в індивідуальну програму розвитку дитини необхідних соціально-педагогічних заходів та рекомендацій щодо сприяння її особистісному становленню та успішній соціалізації. В основі такої роботи полягає заздалегідь проведена соціально-педагогічна діагностична робота з дитиною, її батьками, фахівцями-партнерами.

Здійснення соціально-педагогічної діагностики учнів з особливими освітніми потребами та дитячих спільнот передбачає плідну взаємодію фахівця з метою збору інформації з усіма учасниками освітнього процесу, що передбачає: індивідуальну діагностичну роботу з дитиною з особливими освітніми потребами; контакти з учнівськими колективами інклюзивних класів; взаємодію з батьками учнів; діагностичне спілкування з педагогами; співпрацю з адміністративним хабом закладу освіти, та громадою.

Важливою умовою забезпечення системної та якісної соціально-педагогічної діяльності в інклюзивному освітньому просторі в умовах дистанційного навчання є професійна підготовка фахівців із соціальної педагогіки до діагностичної роботи з учнями з особливими освітніми потребами.

Під час фахової підготовки, яка наразі також часто організована із застосуванням технологій дистанційного навчання, студенти мають змогу опанувати та відпрацювати уміння провадити діагностичну роботу з усіма учасниками освітнього процесу. Здобувачі вищої освіти в процесі дистанційного навчання знайомляться із розмаїттям інструментів для діагностики, результативність яких підтверджується соціальними педагогами-практиками інклюзивних закладів освіти. Так, знайомство студентів зі специфікою провадження соціально-педагогічної діагностики в умовах дистанційного навчання учнів з особливими освітніми потребами, а також закріплення ними власних діагностичних умінь можна здійснювати за допомогою різних практичних активностей, серед яких:

- ✓ індивідуальні онлайн-бесіди з учнями з особливими освітніми потребами;
- ✓ індивідуальне спілкування з батьками учнів з особливими освітніми потребами (телефонні дзвінки, листування електронною поштою, спілкування у меседжерах, онлайн-конференціях тощо);
- ✓ онлайн-консультації з педагогами, фахівцями;
- ✓ педагогічне спостереження на онлайн-уроках, під час виховної роботи, проєктної, соціально корисної діяльності;

- ✓ розробка соціально-педагогічних експрес-анкет для учнів з особливими освітніми потребами та їх батьків (наприклад, за допомогою онлайн-сервісів Anketolog, Google Forms, Testograf, Typeform);
- ✓ онлайн-опитування, тестування, анкетування учнів інклюзивних класів;
- ✓ онлайн-збір діагностичної інформації за допомогою популярних меседжерів (Viber, Telegram, WhatsApp);
- ✓ розробка діагностичних онлайн-квестів для школярів інклюзивних класів;
- ✓ організація індивідуальної та групової творчої діяльності учнів з подальшим вивченням її результатів тощо.

Отримані в ході діагностичної роботи дані мають застосування соціальними педагогами у багатовекторній площині професійної діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами: у створенні сприятливих умов для успішної соціалізації учнів, їх адаптації до здобуття освіти у дистанційному форматі; у формуванні компетентностей дітей з особливими освітніми потребами для успішного життя; сприянні вияву соціальної активності дітей, участі у суспільно корисній діяльності; розвитку особистісних якостей та здібностей школярів в інклюзивному просторі; активізації прагнення учнів до самоосвіти та саморозвитку; у консультативній, просвітницькій, корекційно-розвивальній, профілактичній роботі з дітьми; плануванні та проведенні соціально-виховних заходів, організації змістовного онлайн дозвілля тощо. Тож, здатність майбутніх соціальних педагогів кваліфіковано здійснювати діагностичну роботу з учнями з особливими освітніми потребами з урахуванням специфіки провадження дистанційної освіти має безпосередній вплив на результативність та якість реалізації професійних функцій соціального педагога в інклюзивному просторі закладу освіти.

Отже, підготовка майбутніх соціальних педагогів до діагностичної роботи з учнями з особливими освітніми потребами в умовах дистанційної освіти є одним з ключових аспектів професійної освіти фахівців соціальної сфери, який має бути спрямовано на навчання й відпрацювання студентами уміння ефективно провадити діагностичну діяльність з використанням сучасного соціально-педагогічного діагностичного інструментарію та засобів збору й обробки інформації за допомогою розмаїття інтернет-ресурсів зокрема. Така професійна готовність майбутніх соціальних педагогів сприятиме забезпеченню індивідуалізації освітнього процесу, врахуванню особливостей та потреб кожного учня, налагодженню співпраці учнів і педагогів на основі взаємоповаги, взаємодовіри і взаємопідтримки, а також комфортної атмосфери для всебічного розвитку та особистісного зростання учнів в умовах дистанційної освіти.

Література:

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. 2-ге видання. Київ, Сімферополь : Універсум, 2013. 536 с.

2. Завацька Л. Партнерська взаємодія учасників освітнього процесу в організації інклюзивного простору. Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції (24 листопада 2020 р., м. Ніжин) / За заг. ред. О. В. Лісовця та С. О. Борисюк. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 173 с.
3. Рассказова О. Моніторингово-діагностичні дослідження розвитку соціальності учнів у класному середовищі як умова успішного навчання дітей з особливими освітніми потребами у Новій українській школі. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки* : зб. наук. пр. / за ред. проф. Тетяни Степанової. № 2 (61). Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. С. 232–238.

Волощук М.Б.,

*викладач кафедри соціальної роботи,
психології та соціокультурної діяльності імені Т. Сосновської,
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ТА БАР'ЄРИ У КОМУНІКАЦІЇ В КОНТЕКСТІ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ

Комунікація та взаємодія в сучасному суспільстві відіграє чи не найважливішу роль, адже є однією з ключових компетенцій, якою має володіти повноцінний член суспільства, зокрема, для побудови ефективного управління та адміністрування, розвитку бізнесу, менеджменту, у політичній та навчально-науковій сфері тощо. Однак у побудові ефективної комунікації слід вказати на ряд ускладнень та непорозумінь, що спричиняє виникненню бар'єрів та конфліктів у комунікації.

В дослідженнях провідних науковців, присвячених вивченню бар'єрів у комунікації, зокрема, психологічних бар'єрів, виділяється одне з найважливіших питань - формування саме комунікативної компетенції. Так, у дослідженні комунікативного методу У. Літлвуд, Г. Уїдоусан, Г. Піфо та ін., які зробили значний внесок у визначення сутності методу та його обґрунтування, відзначається важлива роль орієнтації на організацію процесу навчання у контексті реального мовленнєвого спілкування. На думку українського дослідника Ф. Бацевича, «комунікативна особистість проявляє себе в мовній діяльності, у спілкуванні володіє гнучкими позиційними, рольовими та комунікативними стратегіями і тактиками» [1]. На думку І. Зязюна, можна

виділити такі комунікативні бар'єри: фізичні (дистанція, простір і час, якими віддаляємо себе від слухачів); емоційні; гностичні; естетичні; психологічні [3].

Спілкування відіграє чи не найважливішу роль у побудові системи взаємин у суспільстві, в організації, в малих та великих групах. Так, в організації, за результатами дослідження, ефективність горизонтальних комунікацій складає 90 %, які пояснюється тим, що колеги, які працюють на одному рівні управління, чудово розуміють характер праці своїх колег. За результатами дослідження саме вертикальні комунікації менш ефективні, ніж горизонтальні, оскільки тільки 20–25 % інформації, що надходить від дирекції, доходить до працівників і правильно розуміється ними. Тобто, в 4-ох з кожних 5-ти випадків інформація до працівників не доходить або грубо перекручується.

Розуміючи комунікацію як важливу складову побудови взаємовідносин у мультикультурному комунікативному просторі, слід розглянути особливості розвитку міжкультурної комунікації. Оскільки міжкультурна комунікація включає взаємодію «з іншою культурою вимагає певних знань та умінь, зосередженості на успадкованих та усталених нормах соціальної практики людей, які належать до різних національних та етнічних спільнот», у побудові взаємовідносин співпраці та партнерства в контексті міжкультурної комунікації бар'єри спілкування виникають через різницю у соціокультурному середовищі [4, с. 87].

Дослідження відомих філософів і мовознавців (Ф.Браса, В.фон Гумбольдта, В.Лейбніца, В.Вундта, О.А.Потебні та ін.) є одними з основоположними для розвитку міжкультурної комунікації як науки. Проблеми міжкультурної комунікації вивчають західні дослідники К.Бергер, Е.Гірш, Г.Гофстеде, Е.Холл, С.Даль, які розробляли теорії міжкультурної комунікації та робили спроби пояснити цей феномен з різних точок зору. У роботах західних дослідників Р. Ле Коадіка, Ч. Кукатаса, Дж. Ролза, М. Уолцера, Ч. Тейлора, О. Хеффе та ін. пропонуються та розробляються різні теорії мультикультуралізму.

Серед українських дослідників питанню розвитку мультикультуралізму присвятили свої роботи А. Колодій, С. Омельченко, О.Шульга та ін.

В європейській науці в розгорнутому варіанті ідея мультикультуралізму представлена в роботах Чандрана Кукатаса, професора Лондонської школи економіки, який визначаючи 5 варіантів реакції на проблему зіткнення культурних парадигм, виділяє ізоляціонізм, асиміляторство, м'який мультикультуралізм, жорсткий мультикультуралізм та апартеїд. Дослідник виділяє насамперед м'який мультикультуралізм, який, на його думку, передбачає підтримку загального культурного поля, проповідує рівне і рівнозначне ставлення до етнічних культур, які хочуть зберегти локальну своєрідність [5].

В дослідженні науковців фіксуються різні підходи до вивчення мультикультуралізму та міжкультурної комунікації, однак серед одних з найважливіших проблем та бар'єрів слід виділити: мовні бар'єри - неспроможність висловити думку у повній мірі через недосконале знання мови –

посередника чи мови одного з учасників спілкування; бар'єри сприйняття - інший світогляд, менталітет; бар'єри, які зумовлені впливом культури – непорозуміння через кардинально інші культурні цінності; бар'єри як результат невербальної комунікації, вражень, дистанції (соціальної, інтимної, особистої, публічної) [2].

Виходом з ускладнень і непорозумінь в мультикультурному спілкуванні є емпатичний підхід. На думку О.В.Ребрій, емпатичний підхід передбачає «мисленнєве, інтелектуальне та емоційне проникнення у внутрішній світ носія іншої культури. Завдяки цьому виникає здатність людини уявити себе на місці іншої людини прийняти її світогляд. Головне правило міжкультурної комунікації відтворює сутність емпатичного підходу: поведься з іншими так, як вони поводитися б самі з собою» [6, с. 20].

Проблеми та складнощі побудови діалогу в умовах міжкультурної комунікації підкреслено актуальні та важливі у життєдіяльності суспільства, а науково-дослідні напрацювання фіксують різні підходи до вивчення питання взаємодії членів суспільства у мультикультурному просторі. Вивчення та розробка ефективних шляхів подолання бар'єрів та ускладнень у міжкультурному спілкуванні є успішним вектором в сприйнятті та взаємодії культур на шляху до побудови сучасного інклюзивного суспільства.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. URL: <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/o>
2. Галашова О. Г. Формування навичок міжкультурної ділової комунікації в сфері менеджменту. *Наукові Записки*. Національний Університет «Острозька академія». Серія «Філологічна». Вип. 33. Острог. 2013р. С. 264 – 267. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2013_33_82
3. Зязюн І.А. Основи педагогічної майстерності : навчальний посібник для педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Просвіта, 1989. 302 с.
4. Кіш Н.В. Бар'єри ефективної міжкультурної комунікації глобального інженера. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія “Педагогіка, соціальна робота“. Випуск 34. С. 86-89.
5. Кукатас Ч. Теоретичні основи мультикультуралізму. URL: http://dialogsorg.ua/ua/issue_full.php?m_id=10227.
6. Ребрій О. В. Теорія міжкультурної комунікації: конспект лекцій для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» факультету іноземних мов. Харків, 2022. 100 с.

Головко Л.В.

*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник Інституту демографії та соціальних
досліджень імені М.В. Птухи НАН України,
м. Київ, Україна*

Сіренко Ю.В.

*головний економіст Інституту демографії та соціальних досліджень імені
М.В. Птухи НАН України,
м. Київ, Україна*

Головко Т.В.

*студентка Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова,
м. Київ, Україна*

Мельник А.В.

*студентка Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова,
м. Київ, Україна*

СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Тривалість надзвичайної ситуації в усіх регіонах України, викликаній повномасштабним вторгненням російських військ, зумовлює потребу прийняття кардинальних рішень, щодо процесів відновлення, збереження демографічного потенціалу. Якісний стан якого залежить від різних факторів, дія яких посилюється під впливом війни та її наслідків.

Постійна небезпека, ризики для життєдіяльності, гостро відображаються на фізіологічному та психоемоційному стані як дорослого населення, так і дітей. Особливо відчутним це є у різні вікові періоди розвитку та під час становлення особистості. Перенесення насильства, тривалих стресових явищ, особливо втрати дуже близьких людей, нерозуміння зі сторони рідних, друзів стають негативними чинниками щодо збереження нормального психоемоційного стану, врегулювання соціальної адаптації особистості у суспільному розвитку.

Значущими є потреби створення сприятливих умов для надання соціальних послуг вимушено переселеним особам, зокрема дітям та підліткам. В першу чергу – це відновлення їх психоемоційного стану, надання освітніх послуг, адаптація у новому колективі. Процеси їх соціалізації потребують консолідації зусиль як психологів, педагогів і соціальних служб, так і неформального сектору, зокрема благодійних та волонтерських структур.

Своєчасне надання психологічної допомоги убезпечить прояви ризиків агресії, сприятиме швидкому відновленню дитячого організму. Водночас використання нетрадиційних підходів соціальної реабілітації, сприятиме ширшому залученню тих, хто надає послуги і тих, хто їх потребує. Одним із нетрадиційних підходів покращення фізіологічного та психоемоційного стану

організму є анімалтерапія, або зоотерапія. Зокрема, дієвим є як догляд за тваринами, так і тривале проведення часу з ними.

У світовій практиці вагомим є досвід каністерапії (заняття людей з певними видами собак), іпотерапії (метод лікування заснований на взаємодії із спеціально навченими кіньми), фелінотерапії (взаємодія із кішками), орнітотерапії, іхтіотерапії [1].

В умовах війни дуже багато тварин залишилися без господарів, а надання їм житла у прихистках є на разі проблемним через відсутність достатньої кількості місць у наявних, або через повне руйнування їх на території проведення активних бойових дій. Прилаштування безпритульних тварин у сім'ях вимушено переселених осіб, матиме позитивне значення з декількох причин. Догляд за тваринами сприятиме формуванню відповідальності, бережливого ставлення до природи у підростаючого покоління.

Вагоме значення для соціальної адаптації має заняття благодійною та волонтерською діяльністю. Діти та підлітки долучаються до цього, завдяки допомозі самотнім особам, виготовлення оберегів для воїнів, збирання благодійних внесків на підтримку армії, плетіння маскувальних сіток, створення листів, малюнків і надсилання їх бійцям на лінію фронту чи у військові госпіталі через волонтерські організації. Спільна робота у свою чергу згуртовує, формує почуття довіри у дітей і учнів, робить значущим їхню діяльність.

Особливо це важливо, коли виникають певні непорозуміння місцевих школярів з вимушено переселеними однолітками. Неможливість організації навчального процесу у звичному режимі, мінімізує вплив класного керівника, обмежує кількість проведення очних виховних годин, цим самим відтерміновуючи врегулювання асоціальних проявів поведінки школярів. Формування сприятливого клімату в учнівському колективі є основою для становлення врівноваженої особистості та покращення взаємовідносин у розвитку суспільства на фоні кризової ситуації.

Отже, в умовах воєнного стану соціальна реабілітація дітей та підлітків набуває надзвичайно актуального значення. Вагомим є використання різноманітних підходів до швидкої їх соціальної адаптації. Зокрема поєднання психологічних та соціальних заходів. Переважаючим є використання різних типів анімалтерапії, залучення до соціальних видів зайнятості в контексті діяльності структур неформального сектору, зокрема благодійних і волонтерських організацій.

Література:

1. Головка Л. В., Головка Т. В. Інноваційні підходи використання природного потенціалу у контексті процесів соціальної реабілітації учасників бойових дій. *Напрямки та перспективи розвитку Парку природи «Беремицьке» : тези Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Київ, 23 лютого 2021 р.)*. К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2021. с. 69–74.

Гуменюк І.М.

*магістр, викладач ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ЗАКОНОДАВЧИЙ АСПЕКТ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ СІМ'ЯМ

Поява внутрішньо переміщених осіб це виклик для України та її соціальної політики, системи соціальних служб та соціальних працівників, адже чинна в країні система соціальної підтримки не передбачала роботи з такою групою клієнтів, а фахівці не були підготовлені до неї, не володіли належним методологічним інструментарієм для роботи.

Основні правові засади функціонування системи надання соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам та членам їх сімей визначаються законами України «Про соціальні послуги», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», «Про місцеве самоврядування», постановами Кабінету міністрів України «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг», «Про затвердження Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб)» та інших нормативними документах.

Соціальні послуги надаються тим внутрішньо переміщеним особам та членам їх сімей, які перебувають в складних життєвих обставинах. Закон України «Про соціальні послуги» дає визначення складним життєвим обставинам, що є умовою надання соціальних послуг: «обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самотійно (похилий вік; невиліковні хвороби, хвороби, що потребують тривалого лікування; інвалідність; бездомність; безробіття; ухилення батьками або особами, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків із виховання дитини; втрата соціальних зв'язків, у тому числі під час перебування в місцях позбавлення волі; домашнє насильство; потрапляння в ситуацію торгівлі людьми; шкода, завдана пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією; та ін.)» [2].

Починаючи з 2020 року Закону України «Про соціальні послуги» визначає нове трактування поняття «соціальні послуги» як дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають.

Відповідно до статті 16 Закону України «Про соціальні послуги» вони поділяються на послуги, спрямовані на: соціальну профілактику – запобігання виникненню складних життєвих обставин та/або потраплянню особи/сім'ї в такі обставини; соціальну підтримку – сприяння подоланню особою/сім'єю складних життєвих обставин; соціальне обслуговування – мінімізацію для особи/сім'ї негативних наслідків складних життєвих обставин, підтримку їх життєдіяльності, соціального статусу та включення у громаду.

Крім того, соціальні послуги класифікуються за типами, місцем надання та строками надання. За типами поділяються на:

1) прості соціальні послуги, що не передбачають надання постійної або систематичної комплексної допомоги (інформування, консультування, посередництво, надання притулку, представництво інтересів тощо);

2) комплексні соціальні послуги, що передбачають узгоджені дії фахівців з надання постійної або систематичної комплексної допомоги (догляд, спільне проживання, соціальний супровід, кризове втручання, підтримане проживання, соціальна адаптація, соціальна інтеграція та реінтеграція тощо);

3) комплексні спеціалізовані соціальні послуги, що надаються певній категорії отримувачів соціальних послуг (ВІЛ-інфікованим особам, особам, які постраждали від торгівлі людьми, біженцям, особам із психічними розладами та іншим);

4) допоміжні соціальні послуги, що надаються у вигляді натуральної допомоги (продукти харчування, предмети і засоби особистої гігієни, санітарно-гігієнічні засоби для прибирання, засоби догляду, одяг, взуття та інші предмети першої необхідності, організація харчування, забезпечення паливом тощо) та технічних послуг (транспортні послуги, переклад жестовою мовою тощо).

Соціальні послуги залежно від місця надання поділяються на послуги, що надаються: за місцем проживання/перебування отримувача соціальних послуг (вдома); у приміщенні надавача соціальних послуг: стаціонарно та напівстаціонарно; за місцем перебування отримувача соціальних послуг поза межами місця проживання та приміщення надавача соціальних послуг, у тому числі на вулиці. Залежно від строку надання соціальні послуги поділяються на послуги, що надаються: екстрено (кризово); постійно; тимчасово; одноразово[1].

Перелік та порядок надання соціальних послуг внутрішньо переміщеним сім'ям визначається відповідно до проблем, які у них виникли та потребують системного підходу їх вирішення. Найбільш гострими проблемами для даної соціальної групи є: правова незахищеність (юридичні консультації, відновлення втрачених документів, реєстрації, встановлення (відновлення) опіки над дітьми,

представництво інтересів в суді тощо); отримання тимчасового притулку; узгодження питань щодо отримання соціальних виплат відповідно до чинного законодавства; доступ до соціальних та медичних послуг; відсутність працевлаштування; професійне перенавчання і працевлаштування; влаштування дітей до навчальних закладів; продовження (поновлення) навчання мала кількість

закладів для соціальної адаптації та інтеграції; пошук членів сім'ї, яких роз'єднав збройний конфлікт тощо[2, С. 193-194].

Система надання соціальних послуг складається з таких секторів: державного, комунального та недержавного.

До державних і комунальних соціальних установ і закладів належать: територіальні центри соціального обслуговування; центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; центри зайнятості; центри професійної, медичної та соціальної реабілітації осіб з інвалідністю; притулки для неповнолітніх; центри соціально-психологічної реабілітації неповнолітніх; будинки нічного перебування бездомних громадян; центри обліку бездомних громадян; соціальні готелі; центри соціальної адаптації, інші заклади.

Визначено, що надавачі соціальних послуг недержавного сектора можуть бути залучені в роботу шляхом соціального замовлення, державноприватного партнерства, конкурсу соціальних проектів, соціальних програм тощо[3, С. 7-11].

Система надання соціальних послуг повинна надавати таку соціальну підтримку особам, соціальним групам, яка сприятиме у створенні умов для самостійного розв'язання їхніх життєвих проблем, у відновленні втрачених ними навичок і функцій, у подоланні або мінімізації негативних наслідків таких обставин, які вони не в змозі подолати за допомогою наявних у них ресурсів.

Отже, вивчення ролі й налагодження мереж соціальної підтримки в адаптації внутрішньо переміщеним особам є важливою складовою подальшого вирішення їхніх проблем. Кількість внутрішньо переміщених осіб не зменшується, а потреба адаптації до нових умов життя в нових громадах та подолання низки перешкод, з якими вони зіштовхуються, і досі є викликом для українського суспільства. Формування та включення внутрішньо переміщених осіб до мереж соціальної підтримки не тільки збільшує рівень стресостійкості, а й допомагає підняти рівень усвідомлення власної значущості та впоратися із життєвими труднощами.

Література:

1. Богучарова О. І. Копінг-стратегії як фактор «позитивної» адаптації вимушених мігрантів [Електронний ресурс] / О. І. Богучарова, Н. В. Ткаченко // Вісник Дніпропетровського університету. 2021. 216 с.
2. Загальна кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні // Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/news/16617.html> . - Назва з екрану.
3. Тітар І. О. Поняття та критерії адаптації й інтеграції внутрішньо переміщених осіб і умови зняття статусу переселенця / І. О. Тітар // Український соціум. 2022. № 4. С. 57-68.

Дмитрієва О.І.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ ПЛАНІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасний етап розвитку України сповнений постійними трансформаціями у освітній, економічній, соціальній та політичній сферах, викликами, які постають перед суспільством. За таких умов особливої актуальності набуває дослідження специфіки формування життєвих планів особистості в умовах економічної, соціальної, політичної нестабільності. Особливої значущості зазначена проблема набуває стосовно молодого покоління, оскільки важливими життєвими завданнями юнацького віку є формування життєвих цілей та планування їх реалізації у професійній, соціальній, інтимно-особистісній та інших сферах життя.

Сучасні реалії кризи та обмеження у зв'язку з військовою агресією проти України загострюють проблеми, що стосуються питань формування «життєвої стратегії людини», оскільки важко уявити своє майбутнє в умовах війни, економічної нестабільності, особливо за відсутності допомоги та підтримки з боку інших. Для учнів старших класів з особливими освітніми потребами, майбутніх випускників, справжнім викликом є визначення власного життєвого шляху, вибору професії, співвідносячи у цьому процесі не лише власні можливості й інтереси, але й потреби українського суспільства. Як свідчить практика, часто, не маючи достатнього життєвого досвіду, стійких моральних переконань, старшокласники з особливими освітніми потребами не вміють динамічно орієнтуватися у мінливих життєвих ситуаціях, самостійно здобувати знання і застосовувати їх на практиці для вирішення різноманітних проблем; виокремлювати з-поміж різноманітних життєвих проблем ті, які потребують першочергового вирішення та знаходити шляхи їх раціонального розв'язання; бути комунікабельним та без остраху йти на контакт у різних соціальних групах, знаходити правильний вихід з конфліктних ситуацій тощо.

Е. Головаха визначає життєву перспективу як цілісну картину майбутнього, ядро якої складають ціннісні орієнтації, життєві цілі і плани. Життєва перспектива – це стратегія, причому вона може змінюватися, знаменуючи при цьому якісно новий етап життєвого шляху особистості, у якому молода людина повинна зробити один із найбільш відповідальних життєвих виборів – вибір професійного шляху[1]. В. Кротенко та І. Хомич зазначають, що життєвий план – складне явище, яке поєднує в собі соціальне і етичне. Життєвий план передбачає знаходження своєї власної позиції в різних сферах життєдіяльності[2].

На жаль, проблеми, що постали сьогодні перед нашою країною, є причиною появи низки негативних особистісно-емоційних утворень особистості, серед яких: страх перед майбутнім, тривожність, пригніченість, невпевненість у собі та

власних силах, поява безпідставних переживань, які осмислюються на особистісному рівні окремо кожним. Важливим чинником, що обумовлює процес формування життєвих планів майбутніх випускників з особливими освітніми потребами, в тому числі, з порушеннями слуху, є їх навчання у спеціальному закладі загальної середньої освіти.

Практика роботи та дослідження, яке проводилося у спеціальному закладі загальної середньої освіти для дітей з порушеннями слуху засвідчили, що життєві плани старшокласників найчастіше пов'язані не із майбутнім продовженням навчання у закладі вищої освіти, здобуттям професійної підготовки, а з успішним влаштуванням на роботу, набуттям професійного досвіду, створенням сім'ї та подорожами. Як бачимо, пріоритетність життєвих цілей і планів у старшокласників з порушеннями слуху дещо непослідовна.

Учні старших класів з порушеннями слуху зазначили, що основними чинниками впливу на професійне самовизначення для них стали батьки, заклад середньої освіти, у якому вони навчаються, однолітки, друзі. Максимального, на думку учнів, впливу на вибір професії має навчально-виховна робота закладу освіти, у якому вони навчаються, гурткова робота та інші форми позаурочної педагогічної роботи.

Разом з тим, у багатьох старшокласників з порушеннями слуху фіксується низький рівень самостійності та особистої відповідальності за конструювання та реалізацію власних життєвих планів; необґрунтовані мрії та фантазії, не підкріплені реаліями; сподівання на те, що «все буде добре» без чіткого усвідомлення, що саме розуміється під цим.

З огляду на сучасні виклики, що постають перед молоддю України в умовах воєнного стану, варто формувати у майбутніх випускників з особливими освітніми потребами, у тому числі, з порушеннями слуху, розуміння, що наявність реальних життєвих планів, які базуються на розумінні можливостей, необхідних умов для їх реалізації, забезпечує певну незалежність людей від впливу навколишнього середовища та успішну соціалізацію особистості. В кризових умовах розвитку суспільства людина повинна мати у своєму арсеналі навіть декілька варіантів цілей і планів, адже застосування різних стратегій, в різних умовах сприятиме більш ефективному досягненню поставлених цілей та життєвих планів.

Література:

1. Головаха Е.И. Психологическое время личности : монография / Е. И. Головаха, А. А. Кроник. К.:Наукова думка, 1983. 209 с.
2. Кротенко В.М., Хомич О.Б. Допомога школярам в побудові життєвих планів // Розвиток самоефективної особистості: інтеграція зусиль суспільства, школи, родини: матеріали Міжнар. Наук.-практ. конф.(м. Дніпро, 04 лист. 2021 р.). / ред. Колегія: В. В. Сиченко, Т. О. Гальцева, Г. М. Стояцька, О. Г. Хватова. Дніпро: КЗВО «ДАНО»ДОР», 2021. С.36-41.

Жиляк Н.В.,

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної роботи,
психології та соціокультурної діяльності ім. Т.Сосновської
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

АНАЛІЗ СУБ'ЄКТИВНОГО ПЕРЕЖИВАННЯ ЛЮДИНОЮ ВНУТРІШНЬОЇ КАРТИНИ ЗДОРОВ'Я

Вивчення проблем, пов'язаних із збереженням та зміцненням індивідуального здоров'я показує, що обов'язковим фактором у цьому контексті є формування внутрішньої картини здоров'я – особливого ставлення людини до здоров'я, яке виражається в усвідомленні його цінності, й активно-позитивному прагненні до його збереження та зміцнення.

Корольчук М.С., Крайнюк В.М. та ін. стверджують, що внутрішня картина здоров'я – це самосвідомість і самопізнання людиною самої себе в умовах усього діапазону здоров'я. Внутрішня картина здоров'я є базовим поняттям як у валеології, так і в психології здоров'я [2].

На нашу думку, внутрішня картина здоров'я – це певний психофізичний простір, в якому людина здатна оцінити свої біологічні, соціально-психологічні і духовні можливості. Це не тільки знання про свої можливості, але й уміння користуватися суб'єктивними резервами і нерозкритими індивідуальними потенціями.

Формування внутрішньої картини здоров'я для здорової людини є більш складним завданням, ніж формування внутрішньої картини хвороби для хворої людини. Це пояснюється тією обставиною, що у хворої людини виникають значні функціональні порушення або органічна патологія, тому їй легше оцінити зміни, які відбуваються з нею. Щодо здорової людини, то складність формування внутрішньої картини здоров'я багато в чому обумовлена перевантаженням її свідомості нагальними проблемами, які дуже часто обмежуються форматом: гроші – престиж – гроші. Однобічна опора людини на такі базові цінності, як гроші – багатство – престиж – влада, буде перешкоджати адекватному сприйняттю сигналів, які виходять з «системи раннього оповіщення» і приведе до перекрученого формування внутрішньої картини здоров'я [3].

Формування внутрішньої картини здоров'я передбачає:

- а) усвідомлення власного внутрішнього динамічного стану гомеостазу;
- б) ототожнення себе з образом здорового психосоматичного цілого;
- в) усвідомлення ознак будь-якого стійкого порушення гомеостазу, тобто ідентифікацію власних індикаторів передхвороби – провісників відхиляючого стану у динамічному процесі збереження здоров'я.

При формуванні внутрішньої картини здоров'я велике значення має уявлення людини про власну модель «схеми тіла» і розуміння нею біоенергетичної структури власної особистості. Здорова модель «схеми тіла» свідчить про відсутність тілесного дискомфорту. Якщо виникає напруга тілесних структур, що супроводжується болісними відчуттями, то необхідно дослідити й усвідомити зв'язок тілесних затисків (блоків) із психологічними феноменами (емоційними переживаннями, поведінковими реакціями, які співвідносяться з

тим чи іншим типом характеру).

Таким чином, внутрішня картина здоров'я – це сукупність інтелектуальних описів (уявлень) індивіда про власне здоров'я, а також комплекс емоційних переживань, відчуттів і поведінкових реакцій, які мають відношення до індивідуального здоров'я людини.

У формуванні внутрішньої картини здоров'я особливу роль відіграють інтелектуальні і вольові компоненти. На основі людського досвіду (побутових уявлень), інформації, використаної з медичних літературних джерел, а також з науково-просвітницьких телевізійних передач (наукового уявлення), кожна людина створює для себе власну концепцію здоров'я. Ця концепція містить причини, механізм розвитку, ознаки, які характеризують самопочуття, симптоми, які свідчать про відхилення від норми, у тому числі домінуюче уявлення про майбутнє і деякі сплановані кроки до нього, прогноз просування до здоров'я.

Ми переконані, що одним із завдань психології здоров'я є формування у людини психологічної грамотності, тобто озброєння знаннями й вміннями, які дозволять їй: «розшифровувати» власний психічний стан; здійснювати ефективне управління власною психікою в рамках можливого; враховувати адаптаційно-компенсаторні реакції організму; адекватно оцінювати справжній рівень власних фізичних і психічних можливостей.

Важливим кроком у реалізації перерахованих завдань є готовність і щире прагнення людини до самопізнання і самовдосконалення. Тільки по-справжньому зацікавлена у собі людина здатна побачити чималий арсенал індикаторів, які дозволять їй зорієнтуватися як у власному стані здоров'я, так і у правильності обраного стилю життя.

Отже, людина часто не звертає уваги на індикатори неблагополуччя, які свідчать про несприятливі зміни у стані здоров'я. Це пов'язано з тим, що мова цих індикаторів найчастіше знаходиться на емоційному рівні і на рівні відчуттів (соматичний еквівалент емоційних станів). А оскільки сучасна людина, як правило, відмежовує себе від почуттів, помилково вважаючи їх проявом слабкості, то перші сигнали неблагополуччя вчасно не фіксуються, що є небезпечним для здоров'я і життя.

Література:

1. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я / Навчальний посібник: М.С.Корольчук, В.М.Крайнюк, А.Ф.Косенко, Т.І.Кочергіна. Загальна редакція М.С.Корольчука. Київ : Фірма "ІНКОС", 2002, 272 с.
2. Татьяначиков А. О. Психологія здоров'я: навчально-методичні рекомендації (в допомогу до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра факультету психології, політології та соціології); кафедра психології НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2021. 34 с.
3. Толкунова І.В., Гринь О.Р., Смоляр І.І., Голець О.В. Психологія здоров'я людини. Київ : 2018.156 с.

Завадська І.М.,

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи, психології та
соціокультурної діяльності ім. Т. Г. Сосновської
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Реформування всіх галузей освіти в Україні, що відбувається на тлі неоднозначних соціально-економічних і суспільно-політичних змін, вимагає нових підходів до проблеми оновлення її змісту та удосконалення засобів, форм та методів навчання. В умовах спеціальних закладів освіти важливу роль у соціалізації дітей з особливими потребами відіграє система комплексної роботи із широким спектром впливу на становлення людини-особистості. Саме інтенсивна робота фахівців у тісному зв'язку із державною політикою щодо забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на здобуття якісної освіти, інтеграції їх у суспільстві, повинні забезпечити формування світогляду дітей, їхньої громадянської свідомості, патріотизму, загальнолюдських і національних цінностей.

Організація соціальної допомоги дітям і молоді, позбавленим можливості вести повноцінне життя внаслідок вад фізичного або психічного розвитку, потребує, в першу чергу, зміни ставлення суспільства до дітей з особливими потребами та проблеми інвалідності в Україні взагалі. Внаслідок обмежень у спілкуванні, самообслуговуванні, пересуванні, контролі за своєю поведінкою розвиток цих дітей залежить від задоволення їх потреб іншими людьми.

Формування особистості дітей з обмеженими інтелектуальними можливостями відбувається перш за все у шкільні роки. Саме тому головна увага повинна бути спрямована на забезпечення умов, в яких би реалізувалися специфічні завдання освіти даної категорії дітей. Необхідна така система виховання, яка, забезпечуючи здійснення корекційно-розвивальної та реабілітаційної роботи, орієнтувалася б на вимоги суспільства до своїх громадян і забезпечувала формування особистості школяра — громадянина, людини, яка знає свої права та обов'язки, яка поважає і дотримується норм і правил співжиття, прийнятих у даному суспільстві, традицій своїх співвітчизників; людини з певним типом соціально зумовленої поведінки.

Вирішення проблеми вдосконалення змісту виховання школярів з обмеженими розумовими можливостями в плані стандартизації спеціальної освіти на сьогодні потребує:

визначення теоретичних засад, цілей, напрямів, змісту, форм і методів громадянського виховання, які цілеспрямовано та ефективно забезпечували б процес формування громадянина (особистості з комплексом притаманних їй

якостей і рис характеру, що є основою відповідного способу мислення та спонукальною силою повсякденних дій, вчинків, поведінки);

визначення доступності і достатності змісту моральних понять і уявлень, що формуються в учнів з метою їх підготовки до самостійного життя в суспільстві, з урахуванням особливостей розвитку дітей;

визначення ступеня компетентності, необхідного для нормального функціонування дитини в навколишньому середовищі, і який передбачає набір елементарних знань, уявлень, практичних умінь і навичок, що забезпечать дитині адаптацію до життя, здатність орієнтуватись у ньому, адекватно реагувати на явища, події, людей.

У нашому дослідженні ми спираємось на сучасні підходи до формування та розвитку особистості як перспективної мети виховання, а також на діяльнісний підхід у розумінні процесу становлення особистості [1, с.11]; на положення Л.С. Виготського про своєрідність "дефективної дитини", структуру розладу та його компенсацію, про місце вищих психічних функцій та свідомості в її розвитку; на ідеї Л.І. Божович про систему внутрішніх факторів (властивостей, інтересів, потреб, прагнень) як безпосередньо рушійну силу розвитку в дитини нових психічних явищ [2, с.67]; обґрунтовані в психології погляди на систему особистісних цінностей як таких, що зумовлюють відповідну поведінку; на виховання як необхідну та всезагальну форму розвитку дитини; фундаментальне положення Г.С. Костюка про виховання як таке, що проектує поступове становлення якостей майбутньої особистості і керує здійсненням накреслених проєктів.

Теоретичною основою дослідження стали положення теорії особистості, що розроблялась у вітчизняній психології та педагогіці (Г. Ананьєв, Л. Божович, Л. Виготський, О. Дьячков, Г. Костюк, В. Мясіщев, К. Платонов, С. Рубінштейн, Ж. Шиф); розуміння виховного процесу як такого, що має створювати в дитини внутрішні тенденції розвитку (І. Бех, А. Ковальов, В. Сухомлинський); розуміння громадянського виховання як процесу формування в учня комплексу особистісних якостей і рис характеру, що є основою способу мислення та спонукальною силою повсякденних дій, вчинків, поведінки; громадянського виховання як такого, що поєднує всі інші цілі та завдання будь-якого напряму виховної роботи; громадянськості як психологічної характеристики особистості, що поєднує в собі результати впливів багатьох напрямів виховання (П. Ігнатенко, Н. Косарева, В. Поплужний, Л. Крицька) [3, с.45].

Завданнями першого етапу розпочатого нами експериментального дослідження даної проблеми стало ознайомлення з практикою реалізації у виховному процесі шкіл питань громадянського виховання учнів; вивчення спрямованості нормативних документів, планів, програм, підручників на громадянське виховання учнів з обмеженими інтелектуальними можливостями; з'ясування рівня громадянської вихованості учнів молодших класів тощо.

Успіх виховної діяльності значною мірою залежить від правильного обліку й об'єктивного оцінювання її результатів. Результати виховання знаходять конкретне втілення в певному рівні вихованості школярів, що виявляється, насамперед, у стійких навичках поведінки, в їхніх вчинках і діях, життєвій позиції; у ступені сформованості в них, відповідно до вікових можливостей, найважливіших якостей особистості, які, в свою чергу, є показниками вихованості. Ось чому одним із об'єктів вивчення стало визначення таких якостей особистості, що складають основу розвитку всіх інших якостей і які слугували б орієнтиром при визначенні стану громадянської вихованості учнів.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, а також результатів експериментального дослідження, проведеного нами в спеціальних загальноосвітніх школах (школах-інтернатах) для дітей з обмеженими інтелектуальними можливостями, уможливив виокремлення найважливіших якостей особистості, які можна вважати показниками вихованості і які, на переконання вихователів, необхідно формувати в учнів у процесі громадянського виховання (див. таблицю). Зазначимо, що в процесі аналізу експериментальних матеріалів ми намагалися визначити не тільки основні якості особистості, а й основні показники прояву кожної з них. [4, с.60-62].

Здорові діти з раннього віку починають розуміти з якими труднощами стикаються люди, котрі мають проблеми розвитку, стають чутливими до потреб інших, толерантніше сприймати людські відмінності, навчаються підтримувати одне одного, позитивно взаємодіяти. Ставлення дітей до однолітків з обмеженими можливостями є теплішими, бо вони регулярно граються разом. Спільна діяльність допомагає їм зрозуміти, що діти з особливими потребами, як і вони можуть робити певні рухи краще за інших.

Завдяки перебуванню у звичайній групі у дітей з особливими потребами зростає самоповага, впевненість у власних можливостях.

Література:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. Навчальний посібник.– Київ, 2003. 134с.
2. Горішна Н. Розвиток категорії інклюзивна освіта у філософсько-освітніх концепціях та сучасному науковому дискурсі. *Social Work and Education*. Vol. 7, No. 1. Ternopil-Aberdeen, 2022. С. 65-75.
3. Сабат Н. Соціально-педагогічний аспект інклюзивного навчання. Семигіна, Т. В. Мигович, І. І. Вступ до соціальної роботи. Київ, 2005. С. 42-46.
4. Horishna, N. The development of the category of inclusive education in philosophical-educational concepts and modern scientific discourse. *Social work and education*, 7(1), 2020 . С. 56-64.

Калаур Світлана

доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Кислюк Жанна

аспірантка кафедри соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Україна, Тернопіль

СОЦІАЛЬНА ЗРІЛІСТЬ СТУДЕНТА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Проблематикою соціальної зрілості особистості займаються різноманітні науки. До них належать такі науки, як педагогіка, психологія, соціологія, кримінологія тощо.

У педагогіці виділяються чотири компоненти соціальної зрілості особистості, які є базовими, фундаментальними, навколо них певним чином і групуються багато інших. Такими компонентами є: відповідальність, терпимість, саморозвиток, а також інтегративний компонент, який охоплює всі попередні та одночасно присутні у кожному з них.

Відповідальність – це необхідна складова, атрибут зрілого вчинку. Але все життя складається з вчинків, або навіть життя загалом можна розглядати як деякий складний вчинок. Видатний вчений Е. Фромм вважав, що турбота, відповідальність, повага та знання – це сукупність якостей зрілої людини [2]. Також В. Франкл приділяє відповідальності значне місце у своїй концепції та стверджує, що духовність, свобода та відповідальність – це три основи, три екзистенціали людського існування [1]. Формування відповідальності прямо пов'язане з наданням особистості свободи у прийнятті рішень. Питання міри свободи має вирішуватися з урахуванням вікових та інших конкретних особливостей та обставин. Але сам принцип залишається непорушним. При цьому вірна теза про те, що не можна визнати людину вільною, не визнаючи її в той же час і відповідальною, потребує наступного обов'язкового доповнення зворотного характеру: не можна визнати людину відповідальною, не визнаючи її водночас і вільною.

Терпимість – наступна найважливіша складова соціальної зрілості особистості. У структурі загального феномену толерантності можна виділити два її види: сенсуальна толерантність особистості та диспозиційна толерантність особистості. Сенсуальна толерантність пов'язана зі стійкістю до впливу соціального середовища, з ослабленням реагування на будь-який несприятливий фактор за рахунок зниження чутливості до його впливу. Вона пов'язана з класичною толерантністю, підвищенням порога чутливості к різним впливам соціального середовища, зокрема впливам суб'єктів міжособистісної взаємодії. У основі диспозиційної толерантності лежить принципово інший механізм, що забезпечує толерантність особистості при соціальних впливах. У такому випадку йдеться про

схильність, готовність до певної «терпимої» реакції особистості на середовище. За диспозиційною толерантністю стоять певні установки особистості, її система відносин до дійсності: до інших людей, до їхньої поведінки, до себе, до впливу інших на себе, до життя взагалі.

Потреба саморозвитку, самоактуалізації – основна складова зрілої особистості. Ідея саморозвитку та самореалізація є основною або, принаймні, надзвичайно значущою для багатьох сучасних концепцій про людину. Але постійне прагнення саморозвитку – це щось інше. Актуальна потреба у саморозвитку, прагнення самовдосконалення і самореалізації представляють величезну цінність власними силами. Вони – показник особистої зрілості та водночас умова її досягнення. Крім іншого, актуальна потреба у саморозвитку, самоактуалізації – це джерело довголіття людини, причому довголіття активного, і як фізичного, так й соціального, особистісного. З вираженим прагненням до саморозвитку пов'язані і професійні успіхи, і професійне довголіття.

Ідея саморозвитку та самоактуалізації, незважаючи на своє фундаментальне значення, є недостатньою для побудови соціально зрілої особистості. Концепція особистісної зрілості має базуватися на уявленні о єдності самоактуалізації та самотрансценденції та про дію щодо них принципу додатковості.

Отже, під соціальною зрілістю можна розуміти інтегративну якість особистості, що характеризує її готовність до життєвого самовизначення, здатність до вибору стратегій життєдіяльності, способів соціальної взаємодії та професійних досягнень. Випускник закладу передвищої фахової освіти має бути компетентним фахівцем у галузі предметного навчання, який володіє корекційно-розвивальними технологіями навчання та розвитку обдарованості та творчих здібностей. Він повинен володіти методологічною культурою в руслі сучасної філософії освіти, здатністю здійснювати не лише традиційне інформаційно-накопичувальну, а й методологічно-орієнтовану освіту, необхідну людині для роботи з постійно зростаючим потоком інформації. Випускник повинен володіти не тільки методологічною, предметно-розвивальною, психологічною, грамотністю, але й соціальною зрілістю.

Література:

1. Кімлик А., Кихтюк О. До проблеми психологічних особливостей зрілої особистості. *Матеріали VII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. «Особистість і суспільство: методологія та практика сучасної психології»* (13 трав. 2020 р.) / за заг. ред. Я.О. Гошовського, О.В. Лазорко, Т.І. Дучимінської, А.В. Кульчицької, А.Б. Мудрик, Т.В. Федотової. Луцьк : ПП Іванюк В.П., 2020.

2. Фромм Еріх. Мати чи бути?: пер. з англ. Михайлової О. та Буряка А. Київ: Укр. письменник. 2010. [Електронний ресурс]. Режим доступу: hromadali.files.wordpress.com/2015/12/fromm_2010_have.pdf

Кожина Г.М.

Професор, д.м.н., завідувача кафедрою психіатрії, наркології, медичної психології та соціальної роботи Харківського національного медичного університету

Могилка О.П.

Доктор філософії у галузі соціальної роботи, викладач кафедри психіатрії, наркології, медичної психології та соціальної роботи Харківського національного медичного університету, м. Харків, Україна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ У СФЕРІ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я.

В Україні зберігається загрозлива ситуація у сфері громадського здоров'я. Поширення таких соціально небезпечних хвороб як ВІЛ-інфекція, вірусні гепатити, туберкульоз, інфекції, що передаються статевим шляхом, здебільшого концентрується серед груп ризику.

Представники груп ризику не часто відвідують заклади охорони здоров'я. Здебільшого це зумовлюється наявністю зі сторони медичних працівників стигматизація по відношенню до людей, які вживають наркотики, секс-працівників тощо.

У зв'язку з цим виникає проблема своєчасного виявлення таких хвороб, тим більше, що тривалий час вони протікають безсимптомно.

Сьогодні у нас складається система профілактики, виявлення та соціального супроводу осіб, хворих на ВІЛ, туберкульоз тощо, де провідна роль належить саме соціальним працівникам. Вони, спільно з рівними консультантами із числа представників груп ризику, на аутріч-маршрутах здійснюють консультування щодо програм зменшення шкоди від наслідків ризикованої поведінки, асистоване тестування швидкими тест-системами на ВІЛ, вірусні гепатити та здійснюють скринінгове опитування на туберкульоз. Окрім того соціальними працівниками здійснюються програми обміну шприців, видачі презервативів тощо. Одним з найважливіших завдань соціальних працівників є мотивування клієнтів на отримання відповідної терапії у спеціалізованих закладах охорони здоров'я. Оскільки після позитивного тесту, клієнт має правильно сприйняти ситуацію та погодитися пройти додаткове обстеження й, у разі підтвердження результату тесту – розпочати лікування.

Особливості такої роботи соціальних працівників з клієнтами групи ризику визначаються Наказом МОЗ України «Про затвердження Порядку надання послуг з профілактики ВІЛ серед представників груп підвищеного ризику щодо інфікування ВІЛ» від 12.07.2019 року № 1606, що, по суті, є певним стандартом

для фахівців, зайнятих у профілактиці ВІЛ-інфекції. Даним порядком визначається час для надання кожної з послуг, теми інформаційних консультацій,

визначаються норми видачі шприців, голок, презервативів на одну особу, рекомендовану кількість послуг на рік для одного клієнта тощо.

З метою ефективної підготовки майбутніх соціальних працівників для надання послуг у сфері громадського здоров'я на кафедрі психіатрії, наркології, медичної психології та соціальної роботи Харківського національного медичного університету розроблено освітньо-професійну програму підготовки соціальних працівників, яка передбачає формування у здобувачів освіти саме тих умінь та навичок, які дозволяють їм швидко адаптуватися до особливостей виконання професійних обов'язків та дозволяють їм залучатися до програм зменшення шкоди, що реалізують недержавні організації. Вивчення таких навчальних предметів як «Моніторинг та оцінка у сфері громадського здоров'я», «Практикум із соціальної роботи», «Соціальна робота у сфері громадського здоров'я» та інші закладають основи професійної компетентності майбутніх соціальних працівників, орієнтованих на роботу у сфері громадського здоров'я.

Підготовка соціальних працівників у Харківському національному медичному університеті також орієнтована на набуття здобувачами освіти навичок написання та реалізації соціальних проєктів у сфері громадського здоров'я, що здійснюється на базах партнерських організацій. Програмою підготовки соціальних працівників передбачено виконання дипломної бакалаврської роботи на основі реалізованих на базах практики соціальних проєктів.

Ще одним напрямом підготовки здобувачів освіти за напрямом «Соціальна робота» у ХНМУ є робота з первинної, вторинної та третинної профілактики вживання психоактивних речовин. Студенти знайомляться з досвідом роботи партнерських організацій зі споживачами наркотиків та отримують практичний досвід спілкування з майбутніми клієнтами у реабілітаційних програмах, що впроваджуються на базі партнерських організацій.

Отже сучасні вимоги до підготовки соціального працівника повинні передбачати набуття здобувачами освіти тих знань, умінь та навичок, які сьогодні відповідають світовому досвіду у галузі збереження громадського здоров'я та орієнтовані на існуючі у нашому суспільстві запити.

Кожина Г.М.

Професор, д.м.н., завідувача кафедрою психіатрії, наркології, медичної психології та соціальної роботи Харківського національного медичного університету.

Гайчук Л.М.

К.м.н., доцент кафедри психіатрії, наркології, медичної психології та соціальної роботи Харківського національного медичного університету.

Терьошина І.Ф.

К.м.н., доцент кафедри психіатрії, наркології, медичної психології та соціальної роботи Харківського національного медичного університету.

Перепьолкіна К.М.

*Викладач кафедри психіатрії, наркології, медичної психології та соціальної роботи Харківського національного медичного університету,
м. Харків, Україна*

ВОЛОНТЕРСТВО ТА СОЦІАЛЬНА РОБОТА

У світовій практиці волонтерство досить розповсюджене явище, а його значимість в суспільному розвитку має високе значення. Багато країн використовують волонтерський ресурс через фінансування проєктів та реалізацію державних програм для вирішення соціально значимих проблем.

Слід зазначити, що на сьогоднішній час, з початком бойових дій на території України, в нашій державі та в дружніх країнах кількість волонтерів збільшилася в рази. ООН оцінює кількість добровольців у світі, з урахуванням тих людей, які приділяють волонтерській діяльності хоча б кілька днів на рік, до 1 мільярду людей. Як правило, волонтерство носить несистемний характер і не дозволяє провести якісне порівняння показників у окремих містах та країнах, а також оцінити їх внесок та трудовий потенціал.

З досвіду практичної діяльності у сфері надання соціальних послуг різним категоріям населення, можна зробити висновок, що добровільна суспільна діяльність сьогодні може не тільки допомагати у вирішенні багатьох соціальних проблем, але і спонукати до розвитку соціально-значущих якостей молоді, формуванню в них активної життєвої позиції. Саме тому для соціальної галузі волонтерський рух набуває особливої актуальності.

Волонтерство та соціальна робота мають спільні історичні корені, спільну етичну та філософську основу та сферу діяльності. Також вони знаходяться під впливом культурного та політичного контексту в якому вони мають свій розвиток. Сьогодні соціальна робота та волонтерська діяльність стикаються з соціальними тенденціями, які пов'язані з модернізацією суспільства, а саме глобалізація, технологічний розвиток, демографічні зміни, зміни в суспільстві, а також зміни цінностей.

Робити для інших що небудь, що не є обов'язком чи законом, було і завжди буде добровільним актом вільної людини. Також слід відмітити, що всі професії, які пов'язані з наданням допомоги, історично виникли в якості добровільної

діяльності. Першочергово завжди існувала ідея, ентузіазм щодо покращення життя чи з надання допомоги в різноманітних формах. Однак чим більше складнощів набуває діяльність, чим вище можливість нанесення шкоди клієнтам – тим більше знань та систематичного підходу потребується, тим швидше це перетворюється в конкретну професію. У зв'язку з чим виникає потреба у спеціальній освіті.

У сучасному суспільстві, яке все більше орієнтується на розвиток соціальної активності індивіда, спостерігається тенденція до підвищення престижу та росту популярності волонтерської діяльності. Сучасна молодь намагається реалізувати себе в різних сферах суспільного життя, у тому числі й через участь у волонтерській діяльності. Становище молоді, її потенціал, її цінності та ідеали є особливо актуальними в теперішній час для нашої країни.

Функціонуюча система підготовки фахівців у сфері соціальної роботи актуалізує потребу переоцінки класичних форм навчання майбутніх спеціалістів в області соціальної роботи. Посилюється практична складова навчального процесу та розширення компетенцій майбутніх фахівців. Залучення здобувачів освіти за напрямом «Соціальна робота» до волонтерської діяльності під час навчання спонукає розвитку активної професійної позиції, адаптації до специфіки роботи в майбутній професії, а також засвоєнню професійних навичок на практиці. Для майбутніх соціальних працівників волонтерська діяльність є способом розвитку таких компетенцій як здатність працювати в колективі, толерантність, забезпечувати заходи соціального захисту, соціальної допомоги та соціального обслуговування з метою покращення умов життя громадян.

Волонтерство впливає на професійне становлення майбутнього фахівця, формування його навичок щодо прийняття рішень та обирати технології соціальної роботи, які орієнтовані на задоволення базових потреб клієнта.

Волонтерство як форма практичної соціальної роботи актуальна тоді, коли існує необхідність в допомозі людям, які потрапили в складну життєву ситуацію. Воно успішно розвивається в сучасних умовах, коли перед державою постає завдання її фізичного виживання, а соціальна сфера відходить на другий план. Саме в таких умовах і проявляється волонтерська діяльність як ресурс, або навіть суб'єкт соціальної роботи. Участь здобувачів освіти у добровільних практиках дозволяє формувати свідоме ставлення до професії соціального працівника та основи професійних навичок майбутніх фахівців.

Отже, основними принципами волонтерства є бажання допомогати людям, ділитися власним досвідом та бажання навчатися. Можна стверджувати, що волонтерство є деяким прототипом практичної соціальної роботи. Цей факт слід враховувати під час організації навчального процесу для майбутніх соціальних працівників, оскільки саме практична діяльність є найбільш успішною формою засвоєння основних навчальних компетенцій.

Комарницька Л.М.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи, психології та
соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ПЛАСТИЛІНОГРАФІЯ ЯК МЕТОД РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Присутність дитячої творчості у житті кожної дитини незамінна і необхідна для її повноцінного розвитку. Творчі завдання допомагають розвивати фантазію, дрібну моторику рук, дають можливість пізнати навколишній світ.

Одним із видів мистецтва, що поєднує у собі жанри об'ємного зображення і живопису є пластилінографія. Пластилінографія – це нетрадиційна техніка роботи з пластиліном, принцип якої полягає у створенні ліпленої картини із зображенням напівоб'ємних предметів на горизонтальній поверхні.

Основним матеріалом виступає пластилін, а основним інструментом у пластилінографії є руки дитини. Дана техніка має низку переваг, зокрема вона доступна дітям дошкільного віку, дозволяє швидко досягти бажаного результату і вносить певну новизну в творчість дітей, робить її цікавішою, що дуже важливо для роботи з малюками [1, с.42].

Заняття пластилінографією сприяють розвитку таких психічних процесів, як увага, пам'ять, мислення, а також розвитку творчих здібностей. Завдяки даній техніці розвивається сприйняття, просторова орієнтація, сенсомоторна координація дітей, тобто відбувається розвиток тих значущих функцій, які необхідні для подальшого успішного навчання у школі.

Займаючись пластилінографією, у дитини розвивається умілість рук, рухи обох рук стають більш узгодженими, а рухи пальців диференціюються, дитина готує руку до освоєння такої складної навички, як писання. Цьому всьому сприяє гарне м'язове навантаження пальчиків.

Важливо зауважити, що діти дошкільного віку займають активну діяльну позицію, вони готові до спонтанних рішень, зацікавлені, постійно задають питання дорослим, мають розвинену уяву, наполегливість. Ініціативність пов'язана з допитливістю, винахідливістю, здатністю долати труднощі [3, с 68].

У процесі занять пластилінографією у дітей розвивається також вольове зусилля, адже діти витрачають більше часу на виконання завдання, намагаються виконати його до кінця. У свою чергу це дає змогу формувати елементарні навички самоконтролю (діти організовано готують робоче місце, прибирають його, контролюють поведінку).

Також у процесі занять пластилінографією реалізується пізнавальна активність дітей. Весь матеріал, що підбирається для занять з дітьми, має практичну спрямованість, максимально спирається на наявний у дітей життєвий

досвід, активізує образи і уявлення, що зберігаються в пам'яті. Це дозволяє проявити вже засвоєні дитиною знання, розширити їх та застосовувати на практиці.

Процес обігрування сюжету та виконання практичних дій із пластиліном має супроводжуватися безперервною розмовою з дітьми. Така організація діяльності дітей стимулює їхню мовну активність.

Багато в чому результат роботи дитини залежить від її зацікавленості, тому в роботі важливо активізувати увагу дошкільника, спонукати його до діяльності за допомогою додаткових стимулів, таких як гра, сюрпризний момент, музичний супровід тощо [2, с.65].

Навчання малювання в техніці пластилінографії слід розпочинати з урахуванням поступового наростання складності матеріалу. Розвиток сюжету краще починати з предметних зображень: спочатку потрібно відпрацювати всі основні елементи сюжетного малюнка, а потім переходити до складніших композицій. Також необхідно звертати увагу не лише на технічну, а й на виразну сторону діяльності.

Іноді дитина відмовляється від роботи через страх, що вона не впорається з нею. Тому дітям потрібне заохочення. Успішне виконання роботи надає дитині впевненість у своїх силах, позитивно налаштовує її на подальші завдання.

У пластилінографії виділяють декілька технік.

1. Техніка розмазування передбачає розмазування пластиліну потрібного кольору на поверхні. Наприклад: потрібно «намалювати» блакитну хмаринку. Попередньо в потрібній частині листа робимо малюнок олівцем і, не виходячи за його контур, «розфарбовуємо» блакитним пластиліном хмаринку.

2. Скочування пластилінових ковбасок. Потрібно скачати невеликий шматок пластиліну у ковбаску і придавити до основи. З таких ковбасок можна зробити орнаменти, сніжинки, спіральки, тощо.

3. Кульки-горошини. Цей метод розфарбовування робить малюнок об'ємним, дуже пожвавлює його. Особливо рекомендується використовувати його при предметному зображенні.

В одному сюжеті можна використовувати всі три прийоми: «розмазування», «ковбаски», «горошини». Розмазуванням можна створити фон і вже до пластилінового фону кріпити ковбаски і кульки. Ковбасками добре виділяти силует виробу – вони зроблять його чітким, виразним. Кульки додадуть малюнку об'ємність, яскравість жвавості.

Як висновок, варто зазначити, що робота пальчиками з розритирання пластиліну, скочування ковбасок та кульок є дуже корисною і приносить неоціненні результати не лише для розвитку кисті руки малюка, а й для розвитку його творчих здібностей [1, с.50].

Література:

1. Бардышева Т. Ю. Развитие мелкой моторики рук. Москва: ТЦ Сфера, 2016. 265 с.

2. Давыдова Г. Н. Пластинография. Анималистическая живопись. Москва: Издательство «Скрипторий», 2015. 245 с.
3. Дабіжа Л. П. Нетрадиційне малювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. *Наукові записки. Серія «Мистецтво»*: зб. матеріал. звіт. наук.-практ. конф. викладачів і студентів. Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю., 2018. С. 66-70

Косюк В.Р.

*Кандидат педагогічних наук, ст. викладач кафедри дизайну,
Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-
реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради,
м.Запоріжжя, Україна*

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ХУДОЖНІХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Здоров'язбережувальні технології розвитку творчих художніх здібностей майбутніх дизайнерів в умовах інклюзії – це система форм, засобів і методів навчання, що спрямовані на досягнення максимальних результатів у набутті здобувачами вищої освіти з особливими потребами здатності до творчої професійної поведінки при створенні дизайн-проектів, формування на високому рівні необхідних для цього – мотивації до професійної діяльності, художніх вмінь та навичок в умовах обмежених функціональних можливостей.

Доцільність свідомого та цілеспрямованого впровадження у процес професійної підготовки майбутніх дизайнерів здоров'язбережувальних навчальних технологій обумовлено прагненням відійти від технократизму в освіті.

Ідеї необхідності всебічного введення у освітню систему організаційно-педагогічних підходів, що сприяють зміцненню здоров'я людини були ініційовані наприкінці ХХ століття Всесвітньою організацією охорони здоров'я спільно з Європейською комісією і Радою Європи. Здоров'язбереження оголошено серед пріоритетів у Національній стратегії розвитку освіти України на 2012-2021 рр., відповідні положення містить і Закон України про «Про вищу освіту». В умовах війни це стає особливо актуальним завданням для кожного українського педагога.

Зміст здоров'язбережувального підходу в освіті прямо витікає з сучасного розуміння сутності поняття «здорова людина». Англійське слово «whole» поєднує у собі такі значення, як «цілісний» та «здоровий». Тобто здорова людина – це, не тільки та не стільки фізично благополучна людина. Це, насамперед,

цілісна, гармонійно розвинута особистість, яка розуміє та поважає свою унікальну неповторність і здатна творче репрезентувати цю винятковість суспільству.

Це багатофакторний підхід. У вищій школі в умовах інклюзії він охоплює не стільки процес набуття необхідних знань щодо збереження здоров'я студентів з особливими потребами, скільки дотримання у навчальних закладах загальної гуманістичної парадигми формування здорового соціально-виховного освітянського середовища в цілому; розвиток ціннісного ставлення особистості до себе; формування у молоді з обмеженими функціональними потребами брати активну участь у житті, наприклад, дотримуватися мультикультурної та гендерної толерантності, не бути байдужими, проявляти повагу до людей тощо; стимулювання участі у волонтерських рухах, благодійних заходах. Все це виявляє та «відшліфовує» кращі риси молодшої людини, її емпатію та інтелект. Здорова цілісність робить особистість з особливими потребами чутливою, щирою та відкритою для сприйняття різноманіття барв і краси світу, розкриває її творчий потенціал.

Обмеження умов для творчості може викликати у людини невротичні стани, та, навпаки, якщо людина отримує можливість проявити творчу складову своєї природи, вона здатна позбавляється від багатьох проблем у житті та стати здоровішою. Зокрема, саме у цьому полягає ідея арт-терапії.

Реалізація творчого потенціалу незалежно від його масштабу, особливо в умовах інклюзії, робить молоду людину психічно та фізично стійкою. Тому сучасна дизайн-освіта молоді з обмеженими можливостями в умовах інклюзії має концептуально будуватися у всіх своїх аспектах, на розумінні необхідності активізації творчої активності здобувачів вищої освіти не лише як засобу професійного навчання, а й з точки зору створення необхідних педагогічних умов для формування цілісної особистості, здорової у всіх сенсах молодшої людини.

Оскільки під час навчання відбувається становлення особистості майбутнього дизайнера з обмеженими функціональними потребами, то застосування здоров'язберезувальних технологій у процесі професійної підготовки є необхідною умовою розвитку їх творчих художніх здібностей.

Кравченко О.О.,

*доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету соціальної та психологічної освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
м. Умань, Україна*

КАНІСТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ООП

Питання соціальної підтримки людей з інвалідністю завжди було актуальним і особливо гостро актуалізується в умовах ситуації, пов'язаної із COVID-2019. Серед широкого спектру цієї підтримки (соціальні послуги, соціальне забезпечення, інклюзивне навчання та ін.) найбільш ефективним шляхом вирішення проблем інвалідності виступає реабілітація.

Відповідно до Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» реабілітація осіб з інвалідністю – це система медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, трудових, фізкультурно-спортивних, соціально-побутових заходів, спрямованих на надання особам допомоги у відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму для досягнення і підтримання соціальної та матеріальної незалежності, трудової адаптації та інтеграції в суспільство, а також забезпечення осіб з інвалідністю технічними та іншими засобами реабілітації і виробами медичного призначення [28].

Розглядаємо соціально-психологічну реабілітацію дітей та молоді з ООП – як комплексну, багаторівневу і динамічну систему заходів, спрямованих на відновлення, розвиток та утвердження соціального статусу особистості, її психологічних функцій, якостей, властивостей; захист психічного здоров'я та соціального благополуччя; соціальне залучення до повноцінної життєдіяльності та дієздатності, включення в соціальні відносини на основі усунення обмежень життєдіяльності та створення доступного середовища.

Серед усієї багатоманітності форм, методів, технологій, які застосовуються в інклюзивному туризмі, особливу увагу заслуговує природотерапія, яка має відновлювальний, оздоровчий та пізнавальний ефект завдяки багатим природним ресурсам, характеризується адаптаційним потенціалом, доступністю та малозатратністю з фінансової точки зору та інших технічних засобів.

Сьогодні великою популярністю користується **каністерапія** – це вид лікування і реабілітації за допомогою спеціально відібраних і навчених собак під наглядом кваліфікованих фахівців (каністерапевтів).

Заняття каністерапії сприяють стабілізації психоемоційного стану дітей з ООП, корекцію і розвиток когнітивної сфери, розумових і комунікабельних здібностей, посилюють ефективність розвитку особистості, освіти і реабілітації. Каністерапія передбачає наявність мотиватора, роль якого виконує спеціально відібрана і підготовлена собака під керівництвом кваліфікованого каністерапевта.

Рекомендації каністерапії включають реабілітацію порушень психічної,

фізичної, інтелектуальної сфери та соціальної дезадаптації. Каністерапія дає можливість дітям з особливими потребами отримати психофізіологічну допомогу, яка полягає в тому, що взаємодія з тваринами нормалізує роботу нервової системи, знімає артеріальний тиск, знижує рівень фізіологічного і психологічного стресу, конфліктність, відчуття неповноцінності, ворожість, тривожність, сприяє гармонізації міжособистісних відносин.

Поряд з реабілітацією заняття з собаками носять оздоровчий ефект: знімається почуття неповноцінності, депресії, агресії, тривожні симптоми, локалізується стрес, покращується координація рухових функцій, покращується адаптивність і комунікативність, активізуються розумові та емоційні здібності тощо.

В Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини спільно з Асоціацією інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму здійснюються дослідження методу каністерапії у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами у межах держбюджетної теми «Соціально-психологічна реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми потребами засобами інклюзивного туризму» (державний реєстраційний номер: 0119U103978).

За сприяння Асоціації налагоджена співпраця з ЧОКСС ТСО України: проведено обласний науково-практичний семінар «Каністерапія як інноваційний напрям реабілітації людей з інвалідністю», що об'єднав кінологів, медиків та науковців; обґрунтовано технологію соціально-психологічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами засобами каністерапії; видано друком колективну монографію «Каністерапія як інноваційний напрям соціально-психологічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами (Кравченко О.О., Кривоколинська Н.М., Стрельченко Н.А. Каштан С.М.); здобувачам вищої освіти університету надана можливість для проходження практики, написання курсових та кваліфікаційних наукових робіт на базі ЧОКСС ТСО України.

Отже, що каністерапія підвищує якість життя дітей з ООП. Цей факт дає нам можливість рекомендувати такий метод для роботи психологам, соціальним працівникам та іншим представникам гуманітарної сфери після проходження певної професійної підготовки.

Література:

1. Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» (2006). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>
2. Кравченко О. О., Кривоколинська Н. М., Стрельченко Н. А., Каштан С. М. Каністерапія як інноваційний напрям соціально-психологічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами : монографія. Умань : Сочінський М. М., 2020. 224 с

Кудінова М.С.

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри спеціальної освіти
та психології комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
м. Запоріжжя, Україна*

РОЗВИТОК РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ЯК ОСОБИСТІСНОГО РЕСУРСУ В УМОВАХ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 053 ПСИХОЛОГІЯ)

У воєнних реаліях сьогодення психічний стан людей характеризується страхами, тривожними настроями, розгубленістю, розчаруванням, панікою, дезадаптацією, різними травматичними нашаруваннями тощо. Воєнні події порушили усталений темп навчальної діяльності, спричинили шкоду здоров'ю, посилили стреси, стали травмівними для здобувачів освіти. Сьогодні резилієнс, як особливість людської психіки, набуває великого значення через необхідність опору стресам, пов'язаним з життям в умовах війни.

У психологічній науці резилієнтність розглядається у трьох площинах: як здатність особистості, як процес та як ресурс особистості. Для прикладу, розглянемо окреслений феномен у кожній з площин.

Психологічний резилієнс визначається як здатність індивіда протистояти і адаптуватися до несприятливих та травматичних подій [3]. Резилієнс є здатністю дорослої людини, яка зазнала впливу окремої потенційно руйнівної події (наприклад, ситуація, що загрожує життю), утримувати відносно стабільні, здорові рівні психологічного та фізичного функціонування, відчуваючи позитивні емоції та навчаючись на власному досвіді [1].

Резилієнтність – це процес подолання негативних наслідків впливу травмівних подій, успішної боротьби з травмівними наслідками після цих подій та уникнення негативних траєкторій життя та розвитку, що пов'язані з ризиком [2].

Резилієнтність – це психологічний ресурс особистості з подолання стресу та адаптації після травмуючої ситуації до нових обставин життя, що забезпечує її повноцінне функціонування та обумовлений регулятивними, когнітивними, емоційними та соціально-поведінковими якостями та здатностями [4].

Сьогодні більшість студентів знаходиться у стані тривалої психологічної напруги. Така напруга викликана багатьма факторами, зокрема: систематичні обстріли обласного центру та прилеглих територій, проживання студентів (членів їх родин) на окупованих територіях або територіях, де ідуть бойові дії, перебування близьких людей у лавах Збройних Сил України та інших військових формувань, тимчасове проживання закордоном у статусі біженців тощо. Вплив

зазначених факторів позначається на навчальній діяльності (отриманні, застосуванні і переробці знань), що перешкоджає академічній успішності. Труднощі з успішністю, у свою чергу, також створюють дискомфорт, у результаті чого посилюється загальний рівень стресу особистості.

У зв'язку з вищезначеним, ми маємо подбати про розвиток та підтримку резильєнтності як психологічного ресурсу студентів з подолання стресу. Таку діяльність можливо здійснювати у навчальному процесі, під час проведення онлайн-лекцій/практичних робіт. На прикладі здобувачів освіти спеціальності 053 Психологія, розглянемо декілька прийомів розвитку резильєнтності.

Студенти постійно слідкують за подіями, що відбуваються у нашій країні: моніторять публікації з новинами у різноманітних спільнотах, соціальних мережах та каналах. Як результат, переглядають багато інформації, як достовірної і підтвердженої, так і фейкової. Нерідко, переглянутий контент є важким і травмивним (наприклад, фото, відеорепортажі з місць подій). Все вищезначене підвищує рівень тривожності і заважає зосередитись на навчальному процесі. Одним з дієвих прийомів, що допомагає нам розібратися у своїх переживаннях є «Дерево прийняття рішень». Оскільки події, що повсякдень відбуваються у державі, турбують кожного з нас, під час пар ми намагаємось приділити їм увагу і розібратись у тривогах, використовуючи «дерево». Ми визначаємо проблему, яка найбільше турбує студентів. Потім ставимо питання: «Чи я можу щось зробити для її вирішення?». Якщо відповідь «ні» – відпускаємо переживання і переключаємося на інші, корисні справи. Якщо «так» – обговорюємо план вирішення проблеми. Даний прийом допомагає виключити зі списку тривог ті, що дійсно не залежать від нас і переключити фокус уваги на навчальний процес.

Близьким до «Дерево прийняття рішень» є прийом «Коло особистісного контролю». Цей прийом вчить не витратити марно свою емоційну енергію на ситуації, які не залежать від нас, а навпаки – зосереджуватися на тому, що ми можемо контролювати і змінювати. Фокусування на ситуаціях контрольованого кола допомагає повернути відчуття безпеки та підвищує емоційну стійкість.

Ще одним дієвим методом, що нами використовується, є рефреймінг (метод, за допомогою якого змінюється стереотип сприймання події). Розглядаючи подію, що сталася і викликала тривогу, ставимо питання: «Чи мої думки про ситуацію допоможуть її вирішити?», «У моменти, коли я не переживав таких емоцій, як би оцінив дану ситуацію?», «Яких навичок, умінь, досвіду мені не вистачає, щоб краще зрозуміти ситуацію?», «Які є сильні/позитивні сторони у мене (в ситуації), на які я ще не звернув уваги?» тощо. Рефреймінг допомагає поглянути на проблему під іншим кутом, переосмислити ситуацію, позбутися невдалих шаблонів сприймання інформації, побачити можливості у викликах.

Ігровим прийомом, який користується популярністю серед студентів, є складання «абетки ресурсів». Декілька хвилин, витрачених під час пари на складання списку ресурсів особистості, на кожну букву абетки, допомагає побачити свої сильні сторони, скласти перелік дій, які покращують емоційний стан.

Дієвими у плеканні резильєнтності та зниженні тривожності є вправи «Екстрена валіза», «Обійми метелика», практика тестування когніцій, практика STEB-аналізу, техніки заземлення «5-4-3-2-1», «3Д і 2П», «носочки-п'яти», фокусованого дихання, тощо.

Резюмуючи вищезазначене, можемо зробити висновок, що використання прийомів, технік і вправ розвитку резильєнтності у навчальному процесі під час проведення онлайн-лекцій/практичних робіт для здобувачів освіти спеціальності 053 Психологія, допомагає знизити психологічну напругу, підвищує здатність студентів адаптуватися до несприятливих та травматичних подій, допомагає утримувати відносно стабільні, здорові рівні психологічного та фізичного функціонування у цей складний для кожного українця час.

Література:

1. Bonanno G.A. Loss, Trauma, and Human Resilience. Have We Underestimated the Human Capacity to Thrive After Extremely Aversive Events? *American Psychologist*. 2004. № 59.1. P. 20-28.
2. Fergus S., Zimmerman M. Adolescent resilience: a framework for understanding healthy development in the face of risk. *Annual review of Public Health*. 2005. № 26, P. 399.
3. Walker F., Pflingst K., Carnevali L., Sgoifo A., Nalivaiko E. In the search for integrative biomarker of resilience to psychological stress. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*. 2017. № 74. P. 310-320.
4. Грішин Е. Резильєнтність особистості: сутність феномену, психодіагностика та засоби розвитку. *Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія*. 2021. Випуск 64. С. 62-81.

Кучер Г.М.,

*кандидат педагогічних наук,
начальник управління праці та соціального захисту населення
Уманської міської ради*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ З ОБМЕЖЕНИМИ ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Законодавство України з питань реабілітації осіб з інвалідністю ґрунтується на Конституції України і складається з Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю», законів України "Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні", "Про соціальні послуги", інших нормативно-правових актів, що регулюють правові відносини у цій сфері, та міжнародних договорів України.

Реабілітаційні установи відносяться до таких типів: медичної реабілітації; медико-соціальної реабілітації; соціальної реабілітації; психолого-педагогічної реабілітації; фізичної реабілітації; професійної реабілітації; трудової реабілітації; фізкультурно-спортивної реабілітації та змішаного типу.

На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 12.10.2000 р. №1545 “Про схвалення Концепції ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів”, яке стало своєрідним програмним документом, рішенням виконкому Уманської міської ради в 2001 році було виділено приміщення для створення Центру медико-соціальної та професійно-трудової реабілітації інвалідів.

Слід відмітити, що по створенню Центру була низка проблем, які заважали розвитку системи надання реабілітаційних послуг в Центрі.

І одна з основних проблем - це морально-етичні чинники, коли батьки не хотіли віддавати своїх дітей, боячись розголосу, що мають дитину з інвалідністю, особливо це стосувалося тих сімей, які виховували дітей з інтелектуальними порушеннями.

Для створення ефективної системи реабілітації для дітей з особливими потребами, які мають різні ступені розумового та фізичного недорозвитку, необхідно не тільки відкрити центр і забезпечити його матеріально-технічною базою, але й забезпечити його відповідним кадровим потенціалом. Вирішення цих завдань ускладнюється тим, що кожна дитина потребує допомоги декількох спеціалістів з дитячого розвитку, які володіють знаннями вікового розвитку дитини. Окрім цього, для забезпечення позитивних результатів необхідно залучати до реабілітаційного процесу батьків дитини.

Проте, включення батьків у реабілітаційний процес ускладнюється тим, що більшість дітей з інтелектуальними вадами виховується у маргінальних сім'ях, часто нездоровий клімат у родині негативно впливає на розвиток дитини, гальмує її сприйняття навколишнього світу. Створення належних умов для виховання

дітей у таких сім'ях потребує індивідуального підходу та застосування ефективних шляхів роботи не тільки з дитиною, а й з її батьками.

Отже, проблема соціально-психологічної реабілітації особливих дітей тісно пов'язана з соціальною адаптацією сімей даної категорії, і потребує аналізу батьківсько-дитячих відносин і відповідно психологічної допомоги фахівців у цій галузі.

Процес створення в м. Умань системи реабілітації дітей з інвалідністю забезпечував на першому етапі організацію та координацію процесу поступової інтеграції дітей з інвалідністю в суспільство, на сьогодні – це потужна система комплексної реабілітації дітей та осіб з інвалідністю. Реабілітаційної роботи з дітьми з особливими потребами полягає у ранньому виявленню сімей, де народилася «особлива» дитина та вчасному наданню їм комплексу соціально-реабілітаційних послуг та якісної підтримки.

Центр комплексної реабілітації дітей з інвалідністю – це потужний реабілітаційний заклад, на обліку якого перебуває 365 дітей з інвалідністю, з них 22 з числа внутрішньо переміщених осіб. Також Центр надає послуги дітям віком до 3 років, які мають ризик отримати інвалідність та дітям Уманського району, відповідно до угоди з Уманською районною радою.

Діти перебувають в Центрі повний робочий день, що дає змогу батькам працювати і забезпечувати повноцінне утримання родин і виховання дітей в умовах сім'ї.

Спільно з Центром зайнятості проводиться робота по профорієнтації підлітків.

У Центрі проводиться фізкультурно-спортивна реабілітація дітей з інвалідністю, яка є одним з вагомим напрямком роботи у сфері інтеграції дітей з інвалідністю в соціум. Для цієї мети введено в штат інструктора з фізичної культури і спорту.

В м. Умань створено команду спортсменів з інвалідністю - випускників Центру реабілітації, які є призерами не тільки міських і обласних змагань, а й міжнародних.

Також, на базі відпочинку на р. Південний Буг працює відділення реабілітації, оздоровлення та відпочинку змішаного типу "Буг", що дає можливість створювати необхідні умови для соціально-психологічної адаптації, оздоровлення, змістовного відпочинку, цікавого дозвілля, формування здорового способу життя, творчого і духовного розвитку дітей, сімей та молоді.

Інтеграція людей з інвалідністю в суспільстві відбувається і через культурні заходи, так як серед людей з порушеннями зору, слуху є багато талановитих і успішних громадян.

Таким чином, проблема інтеграції дітей з особливими потребами складна, дискусійна, але головне, вона є дійсно соціальною проблемою, тому що в ході її рішення зачіпаються інтереси великої кількості людей, представників різних соціальних груп, учасників реабілітаційного та освітнього процесу.

Подолання труднощів реабілітації, інтеграції в суспільство дітей з інвалідністю, дітей з обмеженими можливостями - процес, що розтягується на довгі роки. Його успішність, ефективність залежить від безлічі факторів, але, у першу чергу, від готовності близьких людей, фахівців до надання допомоги цій категорії дітей і від сформованості їхньої професійної позиції, іншими словами - їхнього професіоналізму.

Література:

1. Закон України «Про соціальні послуги» від 19.06.2003р. № 966-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 45, ст.358. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-15>.
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
3. Мастюкова Е. Психотерапевтическая работа с семьей / Е.Мастюкова // Лечебная педагогика (ранний и дошкольный возраст).- М.: 1997.- С. 280-284.

Мазур О.О.

к.е.н, м. Кам'янець-Подільський, Україна

Мазур О.В.

здобувач освіти

*Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтва,
м. Київ, Україна*

МУЗИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Серед багатьох факторів, що впливають на психологічний стан сучасної людини, а особливо молоді, музика посідає одне із чільних місць. Адже, музика була інструментом для навчання та зміни життя з самого початку існування людського суспільства.

Музика відтворює в художніх образах накопичений і узагальнений досвід людей. Існування музичного твору цілком пов'язане з його соціальним існуванням. Її особливість полягає в діалектичній єдності соціального та індивідуального, пов'язаної зі світоглядом, потребами та інтересами композитора, виконавця і слухача [3, с. 236].

Різноманітність музичної інформації, її вплив на широку аудиторію породжує нові проблеми, особливо пов'язані з впливом музики на особистість, що і є предметом музичної психології.

Музична психологія – наукова дисципліна, яка займається різними психологічними аспектами музичної мови та структури музичних творів, а також вивчає закономірності психологічного сприйняття музики та її вплив на різні структурні компоненти психіки людини [1, с. 67].

Передумовою цього є значення музики як культурного явища в житті українського суспільства, що виконує розвивальні, освітні та виховні чинники у формуванні та розвитку особистості, її ціннісних орієнтацій. Давно відомо, що музика впливає на життя людей різними способами: вона впливає на настрій, стимулює до дії або сприяє розслабленню.

Подібно до того, як загальна психологія має кілька галузей у вивченні конкретних видів діяльності, існує кілька напрямів наукових досліджень і у галузі психології музики (рис. 1).

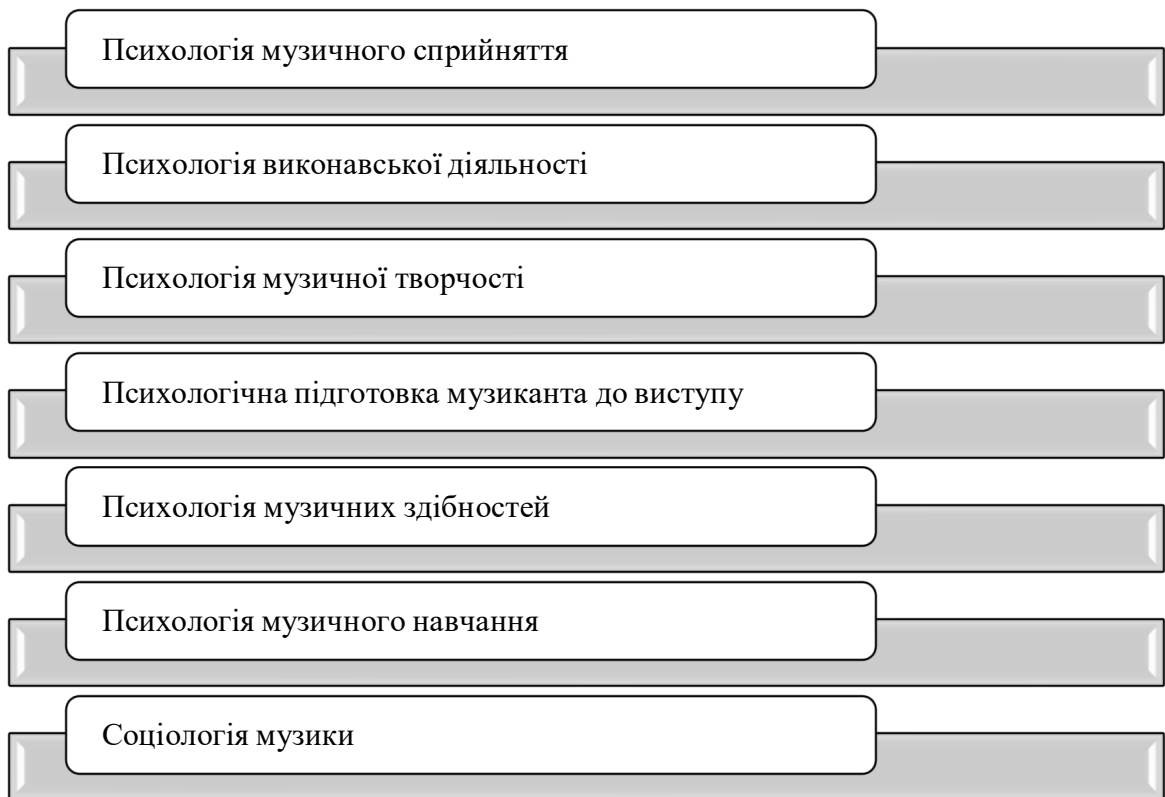

Рис. 1. Основні напрями наукових досліджень в галузі музичної психології

Джерело: [1, с. 74]

З психологічної точки зору музика є одним із критеріїв соціальної приналежності, тобто допомагає ідентифікуватись із певною соціальною групою чи відмежуватися від неї [2, с. 27].

Музика викликає інтерес у психологів, оскільки вона опосередковує розвиток і функціонування механізмів навчання, пам'яті, сприйняття, поведінки,

емоцій, інтелекту, мови, розвитку, виховання, освіти та психотерапії [3, с. 191]. Всі ці явища і процеси є предметом музично-психологічного дослідження. У результаті музиканти часто звертаються до психології: чи музикознавців цікавить знання музичної структури, чи вони вивчають історію музики та її соціологічні перспективи, чи шукають митці та педагоги можливість удосконалитись у практичній діяльності, чи розвивають професійні вміння та навички.

Отже, музика може регулювати душевний стан, а також вилікувати фізичні недуги. Сама людина являє собою унікальну систему коливальних вібрацій. Кожен орган і система людського організму в нормальному стані характеризується особливим поєднанням гармонійних коливань.

Враховуючи усі вищесказані тези, можна зробити висновок, що музична психологія – це наука, що вивчає психологічні процеси, механізми та закономірності впливу музичної діяльності на особистість людини та її вплив на формування музичної мови, розвиток та історичний прогрес музичних ресурсів та є особливим видом соціальної комунікації у сьогоденному швидкоплинному світі.

Література:

1. Драганчук В.М. Музична психологія і терапія: навч. посіб. для студ. спец. «Музичне мистецтво». передм. Л. Кияновської; Східноєвр. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2016. 230 с.
2. Завалко К. Музична педагогіка: інноваційно-психологічний аспект. Навчально-методичний посібник. Київ: ЦУЛ, 2020. 181 с.
3. Тимошенко М.О., Андрущенко Т.І., Антонюк О.В., Беспалий В.А., Бровко М.М., Федоренко М.О. Філософія культури: основні поняття, напрями, персоналії. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. Чернівці: Букрек, 2020. 624 с.

Михальська Ю. А.

*кандидат психологічних наук, старший викладач
кафедри психолого-медико-педагогічних основ корекційної роботи
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ В РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Останнім часом особливу увагу при роботі з дітьми з особливими освітніми потребами як у нас в країні, так і за кордоном звернено на переосмислення концептуальних підходів до реабілітації таких дітей та вдосконаленням змісту цієї реабілітації в нових соціально-економічних умовах. В Україні стало помітнішим прагнення до того, щоб змінити ситуацію, яка склалася з навчанням та вихованням дітей з обмеженими можливостями, на краще [2, с. 277-297].

Багаторічні дослідження А.А. Катаєва, О.П. Гаврилушкіна, Е.А. Єкжанова, С.Г. Єряшева, В.І. Лубовського, І.Д. Соколова, Е.А. Стребельова, О. Б. Нагорної доказали, що тільки в процесі цілеспрямованого навчання в дітей з обмеженими потребами швидше проходить реабілітація та розвиваються всі види дитячої діяльності. Однак, проблема вимагає постійного розвитку, особливо при застосуванні реабілітаційних заходів в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами [3].

Зрозуміло, що здоров'я є базовою потребою людини. Тому важливо враховувати стан як фізичного, соматичного, так і психологічного та духовного здоров'я дитини. При цьому фізичне здоров'я створює основу для постави, правильного розвитку статика, локомоцій, росту й ваги. Соматичне здоров'я визначає становлення, розвиток і функціонування всіх систем організму, його внутрішніх органів. Психічне здоров'я забезпечує цілісність сприйняття навколишньої дійсності, адекватність реакцій на її предмети і явища, а також на ставлення людини до себе і до навколишнього. Духовне здоров'я містить моральний потенціал людини і забезпечує сутнісний складник його життя [3].

Відповідно, медична, соціальна й професійна різновиди реабілітації завжди повинні супроводжуватися реабілітацією психологічною, спрямованою на відновлення особистого „Я” [1].

Власне, оздоровчі технології спрямовані на вирішення завдань зміцнення фізичного, психічного здоров'я дітей, підвищення потенціалу (ресурсів) їхнього здоров'я. Впроваджується фізична підготовка, фізіотерапія, ароматерапія, загартування, гімнастика, масаж, фітотерапія, музична терапія [4, с. 37-42].

Слід пам'ятати, про важливість фізичної реабілітації. Основними напрямками якої є: удосконалення основних рухових функцій і сенсорної сфери; розвиток дрібної моторики кистей і пальців рук; покращення артикуляційної моторики; корекція окремих сторін психічної діяльності: удосконалення просторових уявлень і орієнтації, слухової уваги і пам'яті; розвиток різних видів

мислення; корекція порушень у розвитку емоційно-вольової сфери; формування мовного дихання; зміцнення загального здоров'я; виховання точності, завершеності рухів; нормалізація м'язового тону з використанням для цього різноманітного за темпом і ритмом музичного матеріалу, рухових вправ; виховання зорово-моторної координації.

Проте проблема навчання, виховання та реабілітації дітей з обмеженими можливостями залишається складною. Щоб подолати негативні тенденції в підготовці названої категорії дітей до інтеграції в суспільство, потрібно розробляти нові теоретичні підходи до їх навчання, виховання та організації всієї життєдіяльності, які витікають із глибокого аналізу сучасних проблем корекційної освіти як у нашій країні, так і за кордоном. Причому це завдання повинне розв'язуватися з урахуванням всього комплексу медичних, педагогічних, економічних, соціальних, соціально-психологічних та інших проблем, які стосуються соціального захисту дітей з обмеженими можливостями, їх навчання, виховання, реабілітації, а також соціально-економічних умов життя суспільства, які змінилися [2, с. 277-297].

Таким чином, очевидно, що вірно підібрані реабілітаційні заходи благоприємно впливатимуть на навчальний процес дітей та прискорять їх інтеграцію в суспільство. Обов'язково, потрібно створити міждисциплінарну команду, яка об'єднуватиме освітян, корекційних фахівців, медиків, реабілітологів та батьків дітей.

Література:

1. Березовська Л.І. Реабілітація дітей з особливими потребами як соціальна проблема. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. Збірник наукових праць Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. № 5 (7). 2008.
2. Вступ до спеціальності «Корекційна освіта»: навч. посіб. / О.В. Колишкін. Суми: Університетська книга, 2013. 392 с.
3. Волошин О. Реабілітація дітей з особливими потребами *Спортивна медицина, лікувальна фізична культура і фізична реабілітація*. 2008. Т.3. С.23-25.
4. Нагорна О. Б. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами: навчально-методичний посібник. Рівне, 2016. 141 с.

Михальський А.В.

кандидат медичних наук, доцент, викладач кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут», м. Кам'янець-Подільський, Україна

МЕДИКО-СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДІТЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ЗДОРОВ'Я В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасному суспільстві істотно збільшилася кількість людей, які мають такі фізичні та ментальні обмеження, які заважають жити та сприймати життя у всій його повноті. У 20-30% дітей спостерігаються ті чи інші порушення розвитку або хронічні захворювання.

В останні роки в Україні значно зросла роль соціальної складової у формуванні та збереженні здоров'я дітей та підлітків. Однак привертає увагу недооцінка значимості медико-соціальної допомоги сім'ям, дітям і підліткам як з боку працівників охорони здоров'я, так і суспільства в цілому. Недостатньо уваги приділяється впровадженню нових організаційних форм та діяльності амбулаторно-поліклінічної служби з надання медико-соціальної допомоги [3, с. 135].

Реабілітаційні заходи щодо осіб з інвалідністю медичного та соціально-обслуговуючого характеру включають два основних аспекти.

1. Соціальне обслуговування.
2. Послуги з реабілітації:

а) медична реабілітація; б) психолого-педагогічна реабілітація; в) фізична реабілітація; г) професійна реабілітація; ґ) трудова реабілітація; д) фізкультурно-спортивна реабілітація; е) соціальна та побутова реабілітація; є) забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації [4, с. 84–85].

Реабілітацію можна розглядати в кількох аспектах: медичному, соціально-економічному та трудовому. Однак, не випадково, в переліку видів реабілітації, перше місце посідає медична реабілітація. Саме вона ... є найважливішою, адже спершу хворого потрібно реабілітувати медикаментозними методами, а пізніше – всіма іншими [2].

Медична реабілітація спрямована на повне або часткове відновлення чи компенсацію тієї чи іншої порушеної чи втраченої функції або на уповільнення прогресування захворювання. Вона є початковою та основною ланкою системи загальної реабілітації дітей з обмеженими можливостями здоров'я (ОМЗ).

Фізична реабілітація, основним засобом якої є застосування фізичних вправ, сприяє припиненню прогресування хвороби, покращанню рівня розвитку фізичних якостей, нервово-м'язової працездатності, моторно-вісцеральної регуляції [1, с. 16].

У сучасному світі соціальна реабілітація дітей з ОМЗ передбачає надання комплексної підтримки, яка включає: соціально-психологічну реабілітацію, соціально-середовищну реабілітацію, соціально-культурну реабілітацію, соціально-педагогічну реабілітацію та соціальну адаптацію.

Соціальна реабілітація є процесом набуття дитиною спеціальних знань, цінностей і норм, що характеризують суспільну культуру. Результатом ефективної соціальної реабілітації дітей з ОМЗ є можливість їхньої повноцінної участі в

соціальному житті. Реабілітація дітей з ОМЗ у соціумі виступає одним із ключових завдань соціальної підтримки.

Медико-соціальна реабілітація дітей з ОМЗ, крім загальних принципів, організації реабілітаційного процесу завжди і за будь-яких умов повинна відповідати двом основним критеріям — комплексності та системності. Комплексність передбачає раціональне та вибіркоче поєднання всіх необхідних видів реабілітації. Зміст комплексної реабілітації має включати як відновлення здоров'я, працездатності, так і соціального статусу особистості, її правового становища, морально-психологічної рівноваги, впевненості у собі, здатності інтеграції у суспільство.

Системність полягає у підборі та використанні таких реабілітаційних технологій, які зможуть забезпечити саморозвиток особистості дитини з ОМЗ.

У процесі реабілітації відбувається зміна орієнтації – від медичної моделі (установка на хворобу) до антропоцентричної (установка на зв'язок індивіда із соціальним середовищем). Від цієї трансформації залежить успішність соціальної інтеграції дітей з ОМЗ.

Найважливішими завданнями медико-соціальної сфери та суспільства загалом є створення системи лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на запобігання дитячій інвалідності, зменшення кількості соціально дезадаптованих дітей та впровадження сучасної системи реабілітації дітей з ОМЗ.

Метою реабілітації має бути не лише ліквідація хворобливих проявів, а й вироблення якостей, які допомагають оптимально пристосуватися до навколишнього середовища. Таким чином, ключова мета реабілітаційних заходів, полягає у підвищенні якості життя дітей з ОМЗ та формуванні для них рівних можливостей з іншими представниками суспільства. Комплекс заходів реабілітації має забезпечити їх успішну інтеграцію у систему суспільних відносин та сформувати фундамент для подальшої самостійної життєдіяльності.

Література:

1. Барладин О.Р., Вакуленко Л.А., Грушко В.С., Храбра С.З., Веремчук О.Д. Фізична реабілітація дітей старшого шкільного віку зі сколіозом при деяких неврологічних захворюваннях. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова* 2020. Вип. 1 (121). С. 14-19.
2. Берлінець І. А. Зарубіжний досвід у сфері медичної реабілітації: перспективи використання в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 4. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1416>
3. Мокия-Сербина С.А., Литвинова Т.В., Заболотняя, Н.И. *Медико-социальная помощь детям и подросткам: состояние, проблемы и перспективы развития. Педиатрия. Восточная Европа = Pediatrics. Eastern Europe*, 2020. 8 (1). С. 131-137.
4. Оболенський Ю., Соболев Є. Організаційно-правові заходи реабілітації інвалідів. *Правовий вісник УАБС*. 2013. № 2 (9). С. 82–87.

Могилка О.П.

доктор філософії у галузі соціальної роботи, викладач кафедри психіатрії, наркології, медичної психології та соціальної роботи Харківського національного медичного університету,

Терьошина І.Ф.

к.м.н., доцент кафедри психіатрії, наркології, медичної психології та соціальної роботи Харківського національного медичного університету,

Зеленська К.О.

к.м.н., доцент кафедри психіатрії, наркології, медичної психології та соціальної роботи Харківського національного медичного університету, м. Харків, Україна

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ПРОГРАМАХ
ДЛЯ СПОЖИВАЧІВ НАРКОТИКІВ**

У травні 2021 року Міністерство охорони здоров'я України оприлюднило для громадського обговорення проєкт розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2030 року». Стратегічним пріоритетом є надання своєчасних та якісних послуг з профілактики та соціально-психологічної допомоги особам із залежністю від психоактивних речовин. Серед пріоритетів також є забезпечення доступу до профілактики та лікування наркозалежних осіб. [2]. У даному проєкті передбачаються не лише заходи, спрямовані на боротьбу з поширенням та незаконним вживанням наркотичних речовин а й заходи, спрямовані на забезпечення належних умов для реабілітації наркозалежних, розвиток замісної підтримуючої терапії та програм зменшення шкоди від вживання наркотиків. Це, в свою чергу, збільшує перелік фахівців, залучених до профілактики наркоманії та медико-соціальної реабілітації наркозалежних осіб.

Затверджений Наказом Міністерства соціальної політики України від 01.10.2020 року № 677 Державний стандарт соціальної послуги соціально-психологічної реабілітації осіб із залежністю від наркотичних засобів чи психотропних речовин визначає соціально-психологічну реабілітацію осіб із залежністю як соціальну послугу [1]. Окрім того, додатком 4 даного нормативного документу визначено вимоги до соціального робітника, який працює за принципом «рівний - рівному». Такий підхід дозволяє надавати соціальні послуги з соціальної профілактики, соціальної реабілітації не лише працівникам, які мають відповідний фах, а й особам із числа груп ризику, які пройшли певну підготовку та володіють базовими знаннями та навичками з питань соціальної реабілітації. Поєднання рівних консультантів та соціальних працівників у роботі з наркозалежними дає можливість поєднувати професійні підходи і власний досвід представника цільової групи, його особисту історію успіху та полегшує доступ до цільової групи й комунікацію.

Таким чином, діяльність соціального працівника у системі надання послуг з соціально-психологічної реабілітації наркозалежних осіб достатньо чітко регламентована існуючими нормативними документами галузевої спрямованості. Як правило, соціальний працівник входить до складу мультидисциплінарної команди до складу якої можуть входити не менше трьох осіб, серед яких, окрім соціального працівника, може бути психолог, медичний працівник. До цієї команди також можуть залучатися інші фахівці, наприклад: юрист, педагог, реабілітолог тощо.

Послуга соціально-психологічної реабілітації наркозалежних осіб це комплексна спеціалізована соціальна послуга, що може надаватися на умовах короткотермінового проживання у спеціалізованих закладах, або у центрах денного перебування.

Така послуга може включати в себе консультування, надання правової та медичної допомоги, соціальна профілактика рецидивів, підтримка соціальних навичок та соціальних зв'язків, кваліфікована допомога членам сім'ї; післяреабілітаційна підтримка тощо.

Одним з основних нормативних документів, що врегульовує надання соціальних послуг з реабілітації наркозалежних є Закон України «Про соціальні послуги». Статтею 16 цього закону визначаються класифікація та типи соціальних послуг. У п.п. 3 п. 2 цієї статті одним із типів соціальних послуг є комплексні спеціалізовані соціальні послуги, що надаються певній категорії отримувачів соціальних послуг, у тому числі особам із залежністю від психотропних речовин [2].

Отже, законодавець у своїх підходах до розбудови нормативного забезпечення у сфері надання послуг особам із залежністю, орієнтується на твердження, що проблема залежності від психоактивних речовин є не лише медичною а й соціальною проблемою. Виходячи з цього, в Україні створено належне законодавче підґрунтя для реалізації сучасних підходів у наданні допомоги таким людям, орієнтованих на міжнародний досвід Як бачимо, всі наведені вище нормативні документи прийняті в останні роки, що може свідчити про певні кроки у напрямку лібералізації у наркополітиці нашої країни.

Література:

1. Державний стандарт соціальної послуги соціально-психологічної реабілітації осіб із залежністю від наркотичних засобів чи психотропних речовин. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/> (дата звернення: 14.11.2022).
2. Про соціальні послуги. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 15.11.2022).
3. Стратегія державної політики щодо наркотиків на період до 2030 р. URL: https://www.dls.gov.ua/for_subject/ (дата звернення: 14.11.2022).

Момот М.А.

*викладач кафедри психології діяльності в особливих умовах
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
м. Черкаси, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Проблема удосконалення спеціальної освіти в Україні передбачає визначення та реалізацію оптимальних шляхів інтеграції дитини з особливостями психофізичного розвитку в умовах сучасного суспільства, на основі розвитку особистісної активності та адекватної взаємодії з навколишнім світом. Виявлення та активізація потенційних можливостей особистості дозволяє задовольнити її життєві потреби, реалізувати себе, а також забезпечити відповідність діяльності та поведінки потребам соціуму [1].

Інклюзивне навчання — система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахуванні багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників.

Інклюзивне навчання ґрунтується на таких принципах:

- кожна дитина має право на освіту;
- кожна дитина має унікальні особливості, інтереси, здібності та навчальні потреби;
- освітні програми мають брати до уваги широке різноманіття характеристик і потреб дітей;
- діти з особливими освітніми потребами повинні мати доступ до навчання у звичайних освітніх установах;
- школи, дитячі садки та інші заклади освіти зобов'язані створити умови навчання, що забезпечують потреби дитини;
- звичайні заклади освіти є найбільш ефективним методом навчання з точки зору забезпечення потреб дитини, протидії дискримінації та розподілу державних коштів.[2]

Інклюзивне навчання часто вважають альтернативою інтернатній системі, за якою діти з особливими освітніми потребами навчаються в спеціальних закладах освіти та змушені проживати в інтернатних відділеннях при них через їх територіальну розгалуженість.

Жодна дитина не має відчувати себе іншою та виключеною з освітніх, культурних і соціальних процесів – це головне завдання інклюзії.

Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства. Навчання в інклюзивних навчальних закладах є корисним як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для дітей з типовим рівнем розвитку, членів родин та суспільства в цілому. [1]

В інклюзивних класах взаємодія між учнями з особливими освітніми потребами та дітьми з типовим рівнем розвитку сприяє налагодженню між ними

дружніх стосунків, завдяки чому діти вчаться природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей, стають більш чуйними, готовими допомогти. [2]

Організація інклюзивного навчання передбачає надання дитині з особливими освітніми потребами психолого-педагогічної корекційної допомоги. Корекційно-розвивальні заняття проводяться в окремому приміщенні, в якому можуть бути створені навчальна, ігрова, сенсорна зони, зона релаксації. [2]

Реалізація інклюзивного навчання в умовах початкової школи потребує розв'язання низки завдань: організувати освітній процес, який би задовольняв освітні потреби всіх дітей; розробити систему надання спеціальних освітніх і фахових послуг для учнів із особливими освітніми потребами; створити морально-психологічний комфорт у шкільному середовищі та поза його межами; забезпечити співпрацю фахівців, котрі працюють з учнем із психофізичними вадами, та його батьків [1].

Основні напрямки корекційно-педагогічного процесу в умовах освітньої інтеграції: корекційний вплив на дитину факторами середовища («терапія середовищем»); корекційний напрямок навчального процесу; спеціальний підбір культурно-масових засобів; психогігієна сімейного виховання; корекція окремих сторін психічної діяльності; розвиток процесів мислення; розвиток різних видів мислення; корекція порушень емоційно-вольової сфери; розвиток мовлення; розвиток уявлень про навколишній світ; збагачення словникового запасу; корекція індивідуальних прогалин в знаннях; відновлення позитивних якостей, які одержали незначну девіацію; накопичення навичок моральної поведінки.

В основі спеціальних методів і прийомів корекційно-педагогічної діяльності лежать загально педагогічні підходи, які направлені на розвиток збереження або відновлення порушених функцій організму, знань чи умінь дитини. Це «методи вправ», «методи переконань», «методи прикладу», «методи стимулювання поведінки і діяльності» дітей з відхиленнями в розвитку та поведінці [1].

Таким чином, завдяки педагогам, психологам, батькам можливо ефективно організувати освітній процес в закладі освіти, створити максимально сприятливе освітнє середовище для розвитку дітей з особливими освітніми потребами відповідно до особливостей і потреб кожної особистості, що в свою чергу сприятиме максимальному розвитку потенційних можливостей дитини.

Література:

1. Пахомова Н. Г. Теоретичні основи впровадження інноваційних технологій у корекційну роботу. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2009. 108 –112 с.
2. Порошенко М. А. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів : навчально-методичний посібник Київ, 2018. 252 с.

Николаєва В. І.

*д. держ. упр., доцент, професор кафедри соціальної роботи
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
м.Полтава, Україна*

Суровцева І. Ю.

*к.і.н., доцент кафедри соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»
м. Дніпро, Україна*

ЗАКОНОДАВЧІ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ НАДАННЯ МЕДИКО-СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ОСОБАМ ПОХИЛОГО ВІКУ В УКРАЇНІ

На сьогодні, правове регулювання соціального захисту та соціального обслуговування людей похилого віку в Україні здійснюється багатьма різноманітними нормативно-правовими актами.

Умовно їх можливо поділити на дві загальні групи:

- 1) норми міжнародного права, які є загальними для більшості країн;
- 2) норми національного права, які регулюють соціальний захист людей похилого віку всередині країни.

Важливою віхою став Мадридський міжнародний план дій з проблем старіння, прийнятий у 2002 році. Цей план являє собою серйозний аналіз сучасних тенденцій в області старіння населення в світі: збільшення чисельності осіб похилого віку, впливу цих процесів на розвиток суспільства; особливу увагу в документі приділено літнім жінкам і «старшій віковій групі - особам 80 років і старше» (oldest-old), викладено принципи роботи світового співтовариства з даною категорією.

Наступним документом, регулюючим соціальне обслуговування осіб похилого віку, є Європейська соціальна хартія, де згідно зі Статтею 23 право осіб похилого віку на соціальний захист має гарантуватися зобов'язаннями держави, самостійно або у співробітництві з громадськими чи приватними організаціями для надання особам похилого віку можливості якомога довше залишатися повноцінними членами суспільства. Держава має надавати достатньо ресурсів, які б задовольняли їх життя на належному рівні; інформувати про послуги і програми, а також про можливості їх використання; забезпечувати медичне обслуговування та послуги, яких вимагає їхній стан здоров'я тощо.

Сімейний Кодекс України торкається питань сімейних відносин та закріплює обов'язок дітей піклуватись про своїх непрацездатних батьків.

Різнманітні нормативно-правові акти торкаються питань медичного, соціального, трудового забезпечення осіб похилого віку. Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» від

19.10.2017 № 2168-VIII також торкається питання медичного забезпечення осіб пенсійного віку, Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000 № 2017-III. Законом України від 16.12.1993 № 3721 - XII «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» визначено основні засади державної політики щодо ветеранів праці та громадян похилого віку.

Для забезпечення умов щодо самостійного, незалежного проживання осіб похилого віку та отримання медико-соціальних послуг в Україні прийнято Закон України «Про житловий фонд соціального призначення». На його виконання розроблено та прийнято постанову Кабінету Міністрів України від 31.01.07 № 76 «Про затвердження Порядку утворення спеціалізованого будинку для ветеранів війни та праці, громадян похилого віку та інвалідів і надання житлових приміщень у такому будинку та Типового положення про спеціалізований будинок для ветеранів війни та праці, громадян похилого віку та інвалідів». Зазначеним Урядовим актом місцеві адміністрації зобов'язані створювати будинки для проживання ветеранів та інвалідів з комплексом служб побутового та соціально-медичного обслуговування.

Постанова КМУ «Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг)» (2009) регулює діяльність ТЦСО у здійсненні соціального обслуговування та надання соціальних послуг громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах (СЖО) і потребують сторонньої допомоги за місцем проживання (в умовах тимчасового або денного перебування), у т.ч. хворих (з числа осіб працездатного віку на період до встановлення їм групи інвалідності, але не більш як чотири місяці), які не здатні до самообслуговування і потребують постійної сторонньої допомоги, визнані такими в порядку, затвердженому МОЗ.

У наказі Міністерства соціальної політики «Про Порядок організації мультидисциплінарного підходу з надання соціальних послуг у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг)» (2011) визначений комплекс соціальних послуг мультидисциплінарними командами (соціальний працівник, соціальний робітник, медичний працівник, юрисконсульт, психолог, сестра медична з масажу, лікувальної фізкультури, перукар, швачка, взуттєвик з ремонту взуття тощо). Залежно від виду послуги вона надається безпосередньо під час виїзду мультидисциплінарної команди за місцем проживання особи (придбання та доставка продуктів харчування, медикаментів, перукарські послуги, профілактичні та санітарно-гігієнічні заходи, роботи на присадибній ділянці, розпилювання дров, надання консультацій та порад тощо).

Механізм взаємодії двох відомств під час надання соціальної послуги паліативного догляду вдома було затверджено спільним наказом Міністерства

соціальної політики та Міністерства охорони здоров'я України від 23.05.2014 №317/353 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів при наданні соціальної послуги паліативного догляду вдома невиліковно хворим». Зміст, обсяг, норми і нормативи, умови та порядок надання соціальної послуги з паліативного догляду, а також показники її якості, визначаються Державним стандартом паліативного догляду, що затверджений наказом Мінсоцполітики від 29.01.2016 №58.

Але попри розгалужене нормативне регулювання, належної міжвідомчої співпраці інститутів на центральному і місцевому рівнях державного управління; міждисциплінарної координації діяльності служб у сфері медико-соціальної підтримки осіб похилого віку, на жаль, не спостерігається. Наразі необхідно запровадити дієві механізми координації і контролю міжвідомчої взаємодії.

Новгородський Р.Г.,

*канд.пед.наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,*

Кулик Т.В.,

інструктор з трудової адаптації паліативного відділення НДБІ

НІЖИНСЬКИЙ ДИТЯЧИЙ БУДИНОК ІНТЕРНАТ ЯК СУБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

На сьогодні проблема державної соціальної підтримки дітей з особливими потребами не втрачає своєї актуальності, незважаючи на те, що це питання постійно вирішується на державному рівні, на законодавчому рівні. Інвалідність дитини обмежує її участь в активній діяльності. Така дитина відірвана від багатьох життєвих подій, важливих для її становлення як особистості. На сьогодні поширеною формою влаштування дітей з інвалідністю (дітей з особливими потребами) в Україні виступає дитячий будинок-інтернат, який в чинному законодавстві розуміється як «стаціонарна соціально-медична установа, призначена для тимчасового (до шести місяців) або постійного (понад шість місяців) перебування або проживання дітей з інвалідністю віком від 4 до 18 років (далі - вихованці) та осіб з інвалідністю віком до 35 років (далі - підопічні) з порушеннями фізичного, інтелектуального розвитку та психічними розладами, які за станом здоров'я потребують стороннього догляду, побутового обслуговування, медичної допомоги, освітніх послуг, комплексу реабілітаційних заходів і згідно з медичним висновком не мають протипоказань для перебування в зазначеній установі»

незалежно від наявності осіб, зобов'язаних згідно із законом їх утримувати» [4].

Інтернатні заклади системи соціального захисту населення діють на основі «Типових положень про будинки інтернати», затвердженим кабінетом міністрів України постановою від 14 грудня 2016 р. № 978. В якій розкриваються загальні положення (основні поняття «дитячий будинок-інтернат»), сучасна класифікація будинків інтернатів: будинки-інтернати (відділення) I профілю (змішані за статтю), будинки-інтернати (відділення) II профілю (розділені за статтю), будинки-інтернати (відділення) III профілю (розділені за статтю), будинки-інтернати (відділення) IV профілю (змішані за статтю). В цілому засновник може утворювати комплексний будинок-інтернат з поєднанням двох і більше профілів, зазначених у типовому положенні. Саме на згідно цього пункту і був утворений Ніжинський дитячий будинок інтернат. В Ніжинському дитячому будинку інтернат функціонують молодіжне відділення для підопічних; відділення (групи) денного догляду; відділення (групи) транзитного перебування; відділення (групи) підтриманого проживання; відділення (групи) паліативного догляду [1].

Провідним завданням організації сучасної соціальної роботи з дітьми з особливими потребами є створення рівних можливостей їх життєдіяльності в умовах сучасного суспільства. Створення рівних можливостей в умовах децю дискримінаційного законодавства, недоступної державної архітектурної організації простору і консервативної по відношенню до цих осіб суспільної свідомості полягає в організації процесу, завдяки якому такі загальні системи суспільства, як фізичне і культурне середовище, житлові умови і транспорт, соціальні служби і служби охорони здоров'я, доступ до освіти і працевлаштування, культурного і соціального життя, робляться доступними для всіх. Не менш важливою групою завдань можна вважати і організація навчання дітей з особливими потребами та їх батьків вмінням і навичкам незалежного, самостійного життя [3].

Також специфічна особливість та закономірність організації соціальної роботи з дітьми з особливими потребами полягає в об'єднанні зусиль сукупного потенціалу соціуму для найбільш повного задоволення потреб дитини з проблемами здоров'я та розвитку. В даному випадку йдеться про інтеграцію діяльності як державних органів, так і громадських, приватних ініціатив різного профілю з метою найбільш повного задоволення потреб даної категорії дітей та їх сімей у їх самореалізації, розкритті власної корисності.

У Ніжинському дитячому будинку інтернаті функціонують: зал для різних форм тренування (тренажерна); окремо функціонує спортивний зал; кабінет психолога та практичного психолога; кабінет дефектолога (логопед); клас інформаційних технологій (комп'ютерний); сенсорна кімната; швейна майстерня; міні кінотеатр; лікувально-трудова майстерня; актові зала; художня майстерня; ігрові майданчики (дитячі гойдалки, пісочниця, дитячі каруселі, дитячі бесідки, дитячі будиночки); спеціально облаштований інклюзивний майданчик для осіб на

візочках; спортивні майданчики (футбольне поле, волейбольне поле); спортивний майданчик із вуличними тренажерами; кімната реабілітації «Кухня» [1].

Таким чином, дитячий-будинок інтернат можна вважати провідним інститутом соціалізації особи з особливими потребами, де здійснюється їх соціальна робота та реабілітація. Сьогоднішня соціальна робота з дітьми з інвалідністю – це результат її розвитку протягом останніх двох століть. Однак у відношенні до осіб з особливими потребами склалося багато специфічних факторів, які впливають на умови їх життя. Неосвіченість, зневага оточуючих, брак фінансування, соціально-політична ситуація в країні – ці та багато інших факторів ізолювали осіб з інвалідністю та гальмували, затримували, перешкоджали їхньому розвитку [3]. На сьогодні проблема осіб з інвалідністю вже не відносяться до розряду суто медичних явищ, вона стала значно ширша. В сучасних умовах цьому сприяли розуміння цієї проблеми та подолання її наслідків вже крізь призму соціально-медичних, соціальних, економічних, психолого-педагогічних та багатьох інших факторів

Отже, проблеми осіб з інвалідністю не можуть бути зрозумілі поза соціокультурним оточення людини – сім'ї, будинку інтернату і т.д.. Саме тому організація допомоги особам з інвалідністю ґрунтуються на соціально-екологічній моделі соціальної роботи. Відповідно до якої моделі особи з інвалідністю зазнають функціональні труднощі не тільки внаслідок відповідного захворювання, відхилення чи вад розвитку, а й від непристосованості фізичного та соціального оточення до їх проблем.

Література:

1. Мурза В.П. Психолого-фізична реабілітація: підручник. Київ: Олан, 2005. 608 с.
2. Ніжинський дитячий будинок-інтернат. URL: <https://nizhynrada.gov.ua/nmr/socialniy-zahist/nizhinskiy-dityachiy-budinok-internat> (дата звернення 15.11.2022 р.).
3. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю з функціональними обмеженнями: навч.-метод. посібник для соціальних працівників і соціальних педагогів / За ред. А. Й. Капської. К. : ДЦССМ, 2003. 168 с.
4. Типове положення дитячий будинок інтернат від 14 грудня 2016 р. № 978. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення 15.11.2022 р.).

Палилюлько О.М.

*кандидат історичних наук, доцент,
викладач кафедри соціальної роботи,
психології та соціокультурної діяльності ім.Т.Сосновської
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
м.Кам'янець-Подільський Україна*

Настина В. І.

*директор Департаменту соціального захисту населення
Кам'янець-Подільської міської ради.*

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Після 24 лютого 2022 року, коли збройна агресія Російської Федерації проти України набула повномасштабного характеру (а фактично розпочата ще 20 лютого 2014 року), правові гарантії захищеності прав людини опинилися під загрозою. Вторгнення російських військ на територію України стало причиною введення Президентом України режиму воєнного стану. Нові реалії поставили під загрозу базові людські права, в тому числі і право на життя [2].

24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України Указом Президента України № 64/2022 введено воєнний стан із 05 години 30хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб. Указом Президента України від 14 березня 2022 року № 133/2022 строк дії воєнного стану в Україні продовжено з 05 години 30 хвилин 26 березня 2022 року строком на 30 діб. Указом Президента України від 18 квітня 2022 року № 259/2022 строк дії воєнного стану в Україні продовжено з 05 години 30 хвилин 25 квітня 2022 року строком на 30 діб. Указом Президента України від 18 травня 2022 року № 341/2022 строк дії воєнного стану в Україні продовжено з 05 години 30 хвилин 25 травня 2022 року строком на 90 діб. Указом Президента України від 12 серпня 2022 року № 573/2022 строк дії воєнного стану в Україні продовжено з 05 години 30 хвилин 23 серпня 2022 року строком на 90 діб [1]. Фактично вперше було запроваджено воєнний стан на всій території держави і всі зміни суспільного ладу, усі обмеження розповсюдилися всією територією України. Ці фактори в сукупності змусили правовиків змінити законодавчі підходи до формування нормативної бази.

Діючий Закон України «Про правовий режим воєнного стану» 2015 року (Далі – Закон) вказує на правову підставу для введення воєнного стану.

Зокрема, це Конституція України, власне сам Закон та указ Президента України про введення воєнного стану, затверджений Верховною Радою України. Так, «в умовах воєнного стану не можуть бути обмежені права і свободи людини і громадянина, передбачені частиною другою статті 64 Конституції України». Ч. 1 ст. 22 Закону вказує на заборону застосування тортур, жорстокого поводження чи покарання під час введення воєнного стану. Після 24 лютого 2022 року з

початку повномасштабного вторгнення до вищевказаного Закону були внесені зміни, що стосуються: вдосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану, розширено коло осіб, які мають можливість обрати сплату єдиного податку за ставкою 2%, відтермінування проведення спецперевірки у період дії воєнного стану тощо [1].

Сама Конституція України містить поняття «воєнного стану» у контексті внесення змін до останньої (ст. 157), а також у згаданій вище ч. 2 ст. 64, що стосується передбачення можливості обмеження здійснення деяких прав людини.

Права людини, які гарантує Конституція України, є невідчужуваними та непорушними (ст. 21) [2]. Нагадаю, що існують права людини, що мають ранг так званих абсолютних прав, зокрема право на життя, заборона катувань тощо.

Тобто неможливо жодних відступів та жодних обмежень у здійсненні цих прав, навіть при умові надзвичайного та воєнного стану. Крім того, право на судовий захист (стаття 55 КУ) не підлягає обмеженню за статтею 64 Конституції України. Як уже зазначалося, здійснення декотрих прав людини може бути обмежено (ст. 64 Конституції України), зокрема, йдеться про наступні права, передбачені ч. 2 ст. 64 Конституції України: недоторканість житла, таємниця листування, свобода думки і слова, проводити мітинги, право на освіту тощо.

Надзвичайно актуальним у контексті захисту прав людини є рішення у справі КСУ, з короткою назвою «справа про посилений соціальний захист військовослужбовців». У ньому, зважаючи на реалії, пов'язані зі збройною агресією РФ проти України, було захищено право військовослужбовців ЗСУ та інших військових формувань. КСУ підкреслив головну роль ЗСУ та інших формувань, що «здійснюють ефективний захист Української держави та Українського народу», відзначив, що найвищим державним інтересом є «підтримання високого рівня обороноздатності», а підтримка військовослужбовців ЗСУ є «одним із засобів розширення оборонних можливостей держави».

Військове командування разом із військовими адміністраціями можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану, такі заходи правового режиму воєнного стану:

- запроваджувати комендантську годину (заборону перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень), а також встановлювати спеціальний режим світломаскування;

- встановлювати особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів;

- забороняти проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів;
 - порушувати, питання про заборону діяльності політичних партій, громадських об'єднань, якщо вона спрямована на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави та шкоду інтересам держави;
 - перевіряти документи у осіб, а в разі потреби проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян;
 - встановлювати, заборону або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан;
 - регулювати роботу засобів масової інформації, закладів культури, підприємств поліграфії, також використовувати місцеві радіостанції, телевізійні центри та друкарні для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ і населення;
 - забороняти або обмежувати торгівлю алкогольними напоями та спиртвомістними рідинами, ліками на основі наркотичних засобів та прекурсорів, зброєю;
 - забороняти громадянам, які перебувають на військовому змінювати місце проживання (місце перебування) без дозволу військового комісара; обмежувати проходження альтернативної (невійськової) служби [3].
- Отже, забезпечення прав людини в умовах воєнного стану зазначимо, що обмежуватися вони можуть лише в тому випадку, якщо ці права прямо визначені в Указі Президента України.

Література:

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 06.04.2000 № 1647-III <https://precedent.ua/389-19>
2. Мерник А.М., Кузьміна В.О., Бурлаков В.М. Обмеження прав і свобод людини в сучасних умовах: теоретичний і практичний аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-2/9>
3. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 141.

Пипяк М.І.,

*кандидат юридичних наук, доцент
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ*

Ірина Рудзевич,

здобувачка освіти гр.. ПР-11д(м)

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ У МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ»

Міжнародне право зазвичай не використовує взагалі дефініцію «покарання», але виключення становить Модельний кодекс Співдружності незалежних держав, де у ст. 45 вказується, що покарання – це захід примусу, який застосовується за рішенням суду [1].

У теорії кримінального право часто висловлюється думка про те, що покарання - це міра юридичного примусу, яка передбачає ще й виховні та превентивні функції. Науковці сьогодні виділяють наступні види покарань:

- штраф;
- позбавлення військового, спеціального звання, рагу, чину або кваліфікаційного класу;
- позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;
- громадські роботи;
- виправні роботи;
- обмеження для військовослужбовців;
- конфіскація майна;
- арешт;
- обмеження волі;
- позбавлення волі на певний строк;
- довічне позбавлення волі;
- смертна кара [2].

Така класифікація є досить сумнівною, оскільки наприклад Римський статут Міжнародного кримінального суду вказує на наступні можливі форми покарань:

- позбавлення волі на певний строк – від року до 30 років;
- довічне позбавлення волі, але за умови відповідного рівня тяжкості вчиненого злочину;
- штраф;
- конфіскація майна [3].

Не можна оминати увагою і ст. 3 Конвенції Організації об'єднаних націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 року, яка вказує на наступні можливі покарання:

- тюремне позбавлення волі;
- решта видів позбавлення чи обмеження волі;
- штраф;
- конфіскація майна.

Заслужують на увагу ще такі міжнародно-правові документи, а саме:

- Єдина конвенція про наркотичні засоби від 1961 року вказує на можливість застосування до винної особи арешту та конфіскації майна;
- Конвенція щодо боротьби з підкупом посадових осіб іноземних держав при проведенні міжнародних ділових репутацій;
- Міжнародна конвенція про охорону підводних телеграфних кабелів вказує на: арешт, штраф, поєднання вказаних заходів;
- Конвенція про захист навколишнього середовища за допомогою кримінального законодавства виділяє наступні можливі види примусу:
 - позбавлення волі;
 - штраф;
 - конфіскація майна;
 - відновлення навколишнього природного середовища [4].

Найбільш дискусійним різновидом покарання є смертна кара, яка не встановлюється і не згадується у більшості міжнародно-правових документах. Нормою ст. 1 протоколу 6 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зазначено, що смертна кара скасовується. Ст. 2 цього ж документу вказує, що держава може відступити від положень ст. 1 в умовах війни чи загрози її початку, згідно встановленого законодавством порядку про що негайно повідомляється Генеральний секретар Ради Європи [5].

У наш час набувають актуальності покарання, які не пов'язані з позбавленням особи волі, оскільки набувають обґрунтування. Ще в резолюції Кабінету Міністрів Ради Європи Про деякі заходи покарання альтернативних позбавленню волі від 09.03.1976 № 76 (10). Згідно зазначеного міжнародно-правового документу державам рекомендовано переглянути національне кримінальне законодавство з метою виявлення фактів невідповідностей [6].

В ході аналізу норм про притягнення до кримінальної відповідальності в міжнародному праві має доцільно виділити особливі ознаки, а саме:

- обмежену кількість підстав для притягнення до кримінальної відповідальності при участі Міжнародного кримінального суду;
- довільність в діяльності Міжнародного кримінального суду;

- активне використання принципу доповнення при реалізації судових функцій.

Література:

1. О. Курило. Модельне законодавство у рамках СНД як форма правового співробітництва країн – учасниць». Науковий вісник Ужгородського університету. 2011. № 15. С. 45 – 51.
2. О. Столярський. Генезис концепції міжнародного кримінального права. Вісник Львівського університету. 2012. № 30. С. 175 – 183.
3. Римський статут міжнародного кримінального суду, URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU98119>.
4. Д. Радомська. Відповідальність за геноцид в міжнародному кримінальному праві, URL: <https://nau.edu.ua/site/variables/news/2018/5/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%202018/24>.
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
6. Резолюція Кабінету Міністрів Ради Європи «Про деякі заходи покарання альтернативних позбавленню волі від 09.03.1976 № 76 (10)», URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_741#Text.

Присакар В.В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи, психології та
соціокультурної діяльності імені Т. Сосновської
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

**ПРОБЛЕМА ТОЛЕРАНТНОСТІ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ**

У сучасних складних умовах утвердження української державності та консолідації суспільства нові вимоги, поставлені державою перед вищою освітою, передбачають шляхи підвищення рівня професійної підготовки фахівців, зокрема і соціальної галузі, які б гармонійно поєднували високий професіоналізм, патріотизм й морально-особистісні якості. Соціальна робота містить у собі особливі ситуації, протиріччя яких необхідно вирішувати у процесі самої діяльності. Ця обставина викликає необхідність наявності в особистості

фахівця соціальної сфери таких якостей як доброзичливість, справедливість, зацікавленість, товариськість, здатність і вміння переживати, емпатія, принциповість тощо. Крім того, соціальна робота більше, ніж інші професії, перебуває у межах морального вибору та етичної поведінки, оскільки клієнтами соціального працівника є діти і сім'ї, особи похилого віку, люди з функціональними обмеженнями, особи, залежні від психоактивних речовин, особи, які знаходяться у місцях позбавлення волі, особи, які живуть з ВІЛ/СНІДОМ, біженці та вимушені переселенці й інші категорії. Варто також зазначити, що у структурі клієнтської бази соціального працівника значне місце займають представники кризових верств населення, які впливають, насамперед, на загальноприйняті норми спілкування, що зумовлюють агресивність, нетерплячість і конфліктність. З огляду на це майбутньому соціальному працівникові необхідно усвідомлювати, що такі чинники регулювання людської поведінки як суспільна мораль, індивідуальний моральний контроль є важливими моральними регуляторами самої соціальної роботи. Крім загальних норм суспільної моралі, соціальна робота регулюється такими принципами професійної етики як конфіденційність та толерантність.

Толерантність – багатоаспектна міждисциплінарна категорія, яка є предметом наукових інтересів філософів, політологів, соціологів, етнологів, психологів, педагогів, а тому діапазон її інтересів постійно розширюється. Теоретико-методологічні підходи до вивчення толерантності досліджували О. Асмолов, О. Безкоровайна, Б. Гершунський, О. Довгополова, Д. Колесов, О. Пастухова, В. Попов, О. Тишков, О. Швачко та ін. Психологічні основи толерантності, їх сутність та функції займають важливе місце у наукових працях С. Бондаревої, І. Гриншпун, С. Кобаса, П. Нікельсона, Г. Олпорта, Е. Фрома, П. Страусона та ін. Педагогічні аспекти толерантності розглядали Т. Білоус, О. Волошина, О. Грибова, Е. Койкова, М. Ковальчук, Л. Федоренко, О. Шарова та ін.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави стверджувати, що дослідники основну увагу приділяють обґрунтуванню загальних теоретичних положень, пошукам форм і методів толерантного виховання дітей та учнівської молоді. Проте недостатньо уваги приділено цій проблемі у системі навчально-виховної роботи в умовах вищого навчального закладу, через що постає потреба визначення основних засад, змісту, форм і методів цілеспрямованого впливу на формування толерантності у майбутніх соціальних працівників.

У «Декларації принципів толерантності», підписаній 185 державами-членами ЮНЕСКО, у тому числі й Україною, зазначено, що «толерантність означає повагу, сприйняття і розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості. Толерантність – це єдність у різноманітті» [1]. Сучасна довідкова література термін «толерантність» тлумачить досить широко. Так, філософський

енциклопедичний словник подає таке визначення: «Толерантність – від лат. *tolerantia* – терпимість – термін, що ним позначають доброзичливе або принаймні стримане ставлення до індивідуальних та групових відмінностей (релігійних, етнічних, культурних, цивілізаційних)» [5, с. 642]. Соціологічний енциклопедичний словник розділяє значення терміну «толерантність» на 1) терпимість до чужого способу життя, поведінки, звичаїв, почуттів, ідей, думок, вірувань; 2) відсутність або послаблення реагування на несприятливі фактори у разі зниження чутливості до їх дій [3, с.370]. Вважаємо, що проблему толерантності слід розглядати як моральну якість особистості, що характеризує терпиме ставлення, повагу, сприйняття та розуміння інших людей, незалежно від їхньої етнічної, національної або культурної приналежності, інших поглядів, характерів, звичок, різних культурних груп та їхніх представників, різноманітних форм самовираження людської особистості.

В Етичному кодексі соціальних педагогів (соціальних працівників) України визначені етичні принципи і моральні позиції людини (клієнта), фахівця (соціального працівника й соціального педагога) та суспільства (різних інститутів соціуму) у процесі їх взаємодії при задоволенні потреб клієнта. Автори кодексу з-поміж інших цінностей виділяють людську гідність і толерантність. Соціальний працівник має визнавати цінність кожної людини та її право на реалізацію своїх здібностей, на гідні умови життя й добробут, на вільний вибір життєвої позиції з умовою, щоб права однієї людини не перешкождали реалізації інтересів і прав інших людей або груп [1].

Відповідно до цього, провідною особистісно-професійною рисою фахівців соціальної сфери слід вважати толерантність, що передбачає: безумовне прийняття та підтримку кожної людини з усіма її достоїнствами та недоліками; терпимість до вчинків та нестандартність поведінки інших людей; віру в можливість кожної людини, навіть за скоєння нею злочинів та правопорушень; оптимістичний, діяльнісний тон і стиль спілкування; неприпустимість емоційних, безапеляційних негативних висновків про здібності й вчинки людини; неприпустимість використання вербальних і невербальних форм спілкування, що принижують людину; визнання права кожної людини бути самій собою, шанобливого до неї ставлення [4].

Досліджуючи проблему виховання толерантності майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти, необхідно зважати на те, що у період навчання відбувається активне збагачення психологічного досвіду студентів, залучення їх до відповідних видів соціально-активної діяльності та оволодіння ними багатьма соціальними ролями тощо. Заклад вищої освіти для студентів є не лише навчальною організацією, але й певною соціальною практикою, тим конкретним соціальним середовищем, у якому майбутній спеціаліст формується як особистість, вступаючи у взаємодію з адміністрацією, викладачами, іншими студентами. Особиста роль у цьому належить викладачам; від їхнього

особистісного потенціалу, професійних знань й умінь, від поглядів і переконань залежить ефективність, продуктивність спілкування та спільної діяльності. Студенти запозичують у них не тільки манеру поведінки, але й уявлення про цінності, переконання, філософію життя.

Таким чином, процес формування толерантності у майбутніх соціальних працівників повинен включати послідовність таких основних етапів:

1. Орієнтувальний – аналіз потенціалу педагогічного процесу щодо прогнозованого формування толерантності серед студентів та визначення ролі викладачів у цьому процесі.

2. Мотиваційно-когнітивний, спрямований на усвідомлення студентами змісту та сутності феномену «толерантність» на основі навчально-пізнавальної діяльності, професійного становлення та самореалізації. Цей етап має індивідуальний характер і реалізується переважно через взаємодію між викладачами і студентами в умовах реального навчального процесу. Тому викладачам важливо оцінити, наскільки зміст навчального матеріалу вміщує інформацію щодо формування толерантності у середовищі майбутніх соціальних працівників.

3. Діяльнісний, який спрямований на упровадження таких форм, засобів та методів навчально-виховного процесу, які дають студентам поштовх для особистісного та професійного розвитку, прагнення стати кваліфікованим фахівцем, толерантного сприйняття зовнішнього впливу, демонстрації толерантної поведінки.

Література:

1. Декларація принципів толерантності ЮНЕСКО. Міжнародний документ від 16.11.1995. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_503 (дата звернення: 04.11.2022).
2. Етичний кодекс соціальних працівників України URL: <http://www.school103.edu.kh.ua> (дата звернення: 25.05.2022).
3. Осипов Г.В. Социологический энциклопедический словарь. Москва: М-Норма, 1998. 480 с.
4. Харченко Л.П. Комунікативна толерантність соціального працівника як компонент його етичної культури. *Педагогічні науки: Соціальна педагогіка*. URL: http://www.rusnauka.com/5_SWMN_2012/Pedagogika/6_100892.doc.htm (дата звернення: 04.11.2022).
5. Шинкарук В.І. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрикос, 2002. 742 с.

Сасіна І.О.

*доцент, кандидат психологічних наук,
доцент кафедри офтальмопедагогіки та офтальмопсихології,
Український державний університет імені Драгоманова
м. Київ, Україна*

Гребенюк Т.М.

*доцент, кандидат психологічних наук,
завідувач кафедри офтальмопедагогіки та офтальмопсихології,
Український державний університет імені Драгоманова
м. Київ, Україна*

РЕАБІЛІТАЦІЯ ОСІБ, ЯКІ ОТРИМАЛИ ПОРУШЕННЯ ЗОРУ ВНАСЛІДОК БОЙОВИХ ДІЙ

У зв'язку з російською агресією на території України збільшилася кількість осіб з порушеннями зору внаслідок травматичних пошкоджень очей. Так, серед бойових травм військовослужбовців близько 16% припадає саме на травматичні пошкодження очей [5]. Військовослужбовці, які отримали травми внаслідок бойових дій потребують цілеспрямованої допомоги з відновлення їх морального, психічного та фізичного стану, тобто потребують комплексної реабілітації.

Реабілітація військовослужбовцям гарантується Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», проте слід констатувати, що в Україні система соціально-психологічної реабілітації учасників бойових дій, які втратили зір, потребує наукового обґрунтування та удосконалення, про що зазначалося у Memorandum of Understanding (MOU), підписаного між британськими благодійними організаціями - Blind Veterans UK, BRAVO VICTOR та Кабінетом Міністрів України [5].

В останні роки активно досліджуються питання удосконалення системи надання реабілітаційної допомоги учасникам бойових дій. Ю. Бриндіков [2, с.107], який основними складовими комплексної реабілітації учасників бойових дій визначає: медичну, психологічну, соціальну, педагогічну та професійну реабілітації. Особливу увагу в своїх наукових дослідженнях науковець приділяє соціально-психологічній реабілітації учасників бойових дій, специфіка якої полягає у застосуванні психологічних, педагогічних та соціальних заходів, спрямованих на відновлення, корекцію або компенсацію порушених психічних функцій, станів особистісного та соціального статусу у військових.

В процесі реабілітації військовослужбовців, які отримали порушення зору внаслідок бойових дій слід враховувати не лише загальні аспекти реабілітації, але й ті специфічні, що безпосередньо пов'язані з порушеннями зору. Наукових робіт, які стосуються застосування комплексної реабілітації військовослужбовців в Україні при порушеннях зору ми не знайшли. Але в окремих роботах розглядаються психологічні проблеми, які виникають при

повній та частковій втраті зору в учасників бойових дій. Так, за результатами досліджень Р. Абдряхімова [1] у даній категорії осіб порушення зору викликають високий рівень соціальної фрустрованості та загальну психологічну дезадаптованість.

В тифлопсихологічних дослідженнях Т. Гребенюк, І. Моргуліса, Є. Синьової, Ю. Тімакової [4] зазначається, що глибокі порушення зору призводять до стійкої психічної депривації соціального та емоційного характеру, що порушує соціальну адаптацію особистості, викликає високу тривожність та невпевненість у собі. Це вимагає проведення соціально-психологічної реабілітації з обов'язковим залученням сімейного оточення.

Відповідно до узагальнених результатів досліджень в тифлопсихології (Т. Гребенюк, Т. Купріянова, Л. Медведок, О. Паламар, І. Сасіна О., Є. Синьова, Ю. Тімакова та ін. [3, 4, 5]) соціально-психологічна реабілітація осіб з порушеннями зору включає такі складові: психологічна реабілітація, що розглядається як система заходів, спрямованих на збереження або відновлення фізичного та психічного здоров'я учасників бойових дій, профілактика агресивної та саморуйнівної поведінки; елементарна (соціальна) реабілітація, яка передбачає поновлення і формування елементарних навичок самообслуговування, формування навичок орієнтування в малому і великому просторі, оволодіння системою письма та читання за Л. Брайлем; фізична реабілітація зосереджена на відновленні активності, фізичному розвитку та участі в фізкультурно-спортивних заходах; технічна реабілітація має на меті навчання користуванню інформаційними, побутовими, навчальними та тифлотехнічними засобами; соціокультурна реабілітація розглядається як розвиток інтересів, захоплень, естетичної творчості, підвищення загальнокультурного рівня особистості в умовах зорової депривації.

Література:

1. Абдряхімов Р. А. Особливості фрустраційного реагування в учасників бойових дій з клінічними проявами посттравматичного синдрому та частковою втратою зору. *Психіатрія, неврологія та медична психологія*. 2018. № 10. С. 54-61. DOI: 10.26565/2312-5675-2018-10-08.
2. Бриндіков Ю. Л. Теорія та практика реабілітації військовослужбовців-учасників бойових дій в системі соціальних служб : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.05. Тернопіль, 2019. 559 с.
3. Гребенюк Т.М. Вивчення особливостей соціально-психологічної адаптації інвалідів по зору до навчання у ВУЗах. *Соціально-психологічні проблеми тифлопедагогіки. Збірник наукових праць*. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. Випуск 3. С. 52-63.
4. Синьова Є.П. Особливості розвитку і виховання особистості при глибоких порушеннях зору : монографія. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. 441 с.

5. Удосконалення системи соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців, які отримали порушення зору внаслідок бойових дій / Сасіна І. О., Паламар О. М., Гребенюк Т. М., Купріянова Т. О., Медведок Л. Г. // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи : зб. наук. праць. Київ, 2022. Вип. 88. С. 177-181. DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.88.35>

Сидор Г. В.

*кандидат економічних наук, доцент
кафедри фінансів, обліку та оподаткування імені С. Юрія
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Корман М.М.

*канд. історичних наук, доцент
доцент кафедри соціальної роботи, психології та
соціокультурної діяльності ім. Т. Г. Сосновської
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Сидор Володимир,

*здобувач освіти
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

КРИТЕРІЙ І ПОКАЗНИКИ ОЦІНЮВАННЯ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО КОРЕКТНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ДІЛОВІЙ СФЕРІ ПОВСЯКДЕННЯ

Для побудови аналітичного блоку моделі формування готовності до коректної та соціальної взаємодії у діловій сфері повсякдення розроблено критерії її сформованості, які ми вважаємо найбільш необхідними у трудовій діяльності з врахуванням взаємодії спеціаліста з колективом, а саме: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, професійно-діяльнісний, соціально-психологічний та відповідні їм показники.

Мотиваційно-ціннісний – основу становить мотив особистості, який буде спонукати її до виконання професійних обов'язків, до саморозвитку та до досягнення успіхів, прагнення особистості бути лідером як у трудовій діяльності, так і в колективі.

Когнітивний – базується на особистісному досвіді, сформованій установці, саморегуляції та прогнозуванні, прагненні та здатності накопичувати, формувати та реалізовувати особистісний потенціал для успішного вирішення професійно-особистісних завдань, становить невід’ємний компонент характеристики індивідуальності.

Професійно-діяльнісний – здатність особистості налагоджувати соціальні відносини, приймати правила й норми та регулювати свою поведінку відповідно до них, орієнтуватись у правилах професійних взаємовідносин, володіти високим рівнем емоційно-вольової стійкості та стресостійкості.

Соціально-психологічний – уміння особистості аналізувати труднощі й проблеми професійного характеру та інтерпретувати їх причини, оцінювати результати професійних і особистісних досягнень, виконувати адекватну самооцінку професійної компетентності, вміння виявляти позитивні й негативні аспекти спільної діяльності, бути відповідальним, здатність співвідносини власні можливості із ситуацією.

Описані критерії мають на увазі сформованість особових і соціальних якостей, що необхідні для активної інтеграції в соціумі і самореалізації особи у діловій сфері повсякдення.

Запропоновані критерії відображають різні якості особи: етичні (щодо інших осіб, які необхідні для взаємодії з колективом), інтелектуальні, якості щодо справи, до себе, до життя, до груп (субкультур), емоційно-вольові, взаємовиручка та солідарність, координація дій і згуртованість, конкурентоспроможність і водночас розуміння значущості ідентифікації тощо.

Впровадження всіх складових описаної моделі дало змогу сформулювати та експериментально обґрунтувати рівні готовності до коректної та соціальної взаємодії у діловій сфері повсякдення (низький, середній, високий) і показники їхньої сформованості.

Низький (адаптивний) рівень сформованості готовності до коректної та соціальної взаємодії у діловій сфері повсякдення характеризують: замкнутість, неговіркість, недостатній рівень комунікабельності, потреби в спілкуванні, небажання зрозуміти партнера по спілкуванню, низький рівень емоційних стосунків; залежні (інколи агресивні) поведінкові реакції в групі; нездатність швидко підібрати й проаналізувати інформацію і вибрати види діяльності; серйозні труднощі у встановленні й підтримці контакту із співбесідником; неправильна оцінка партнера, його позиції, переоцінка (недооцінка) своїх можливостей у діяльності; невміння використовувати отримані знання з практики; низький комунікативний контроль, нездатність правильно оцінити умови, в яких здійснюються діяльність і спілкування.

Середній (продуктивний) рівень характеризується так: нормальна комунікабельність, прагнення до пізнання партнера по спілкуванню за

недостатньо сформованих умінь міжособистісного сприйняття, що обумовлюють складнощі у встановленні й підтримці контакту із співбесідником; здатність швидко визначити проблему і способи її рішення; помилки під час відбору й аналізу інформації, що не спотворюють її сенс; помилки в процесі оцінювання умов спілкування, які, проте, не впливають негативно на його процес і результати; недостатній комунікативний контроль, що приводить до нестриманості в емоційних виявах у спілкуванні.

Високий (креативний) рівень охоплює такі ознаки: товаришність і комунікабельність, узгодженість і спрацьованість у міжгруповій взаємодії, а також здібності: швидко визначити проблему і способи її вирішення; самостійно і швидко проводити пошук та аналіз зібраної інформації; швидко встановити контакт зі співрозмовником і підтримувати його в процесі спілкування; швидко і правильно оцінити партнера, його настрій, позиції, визначити свої можливості в спілкуванні та діяльності; викладати свою точку зору чітко й доступно; вибирати ті засоби діяльності, які найкраще допомагають досягати поставлених завдань; правильно оцінити умови спілкування з точки зору їх впливу на процес і результати діяльності; використовувати основні підходи та методи активної коректної та соціальної взаємодії; високий комунікативний контроль, який характеризується умінням легко входити в будь-яку роль, гнучко реагувати на зміну ситуацій спілкування, добре відчувати і навіть передбачити враження на навколишніх.

Відповідно низький (адаптивний) рівень готовності до коректної та соціальної взаємодії у діловій сфері повсякдення має на увазі, що людина практично не здатна без сторонньої допомоги вирішити поставлене завдання, не сподівається на свої сили, звикла виконувати чужі вказівки; продуктивний (середній) рівень характеризується нерівномірною сформованістю окремих умінь, що входять до сфери спілкування, діяльності та самопізнання, що зумовлює ситуацію, коли суб'єкт не може повністю впоратися з поставленими завданнями, мобілізувати емоційно-вольовий потенціал для протидії різних деструктивних дій; креативний (високий) рівень сформованості готовності до коректної та соціальної взаємодії у діловій сфері повсякдення передбачає високу результативність ділових і дружніх контактів з партнерами по взаємодії, прагнення до розширення кола спілкування і діяльності, до згуртованості колективу, до досягнення поставлених цілей, активного вираження власної життєвої позиції.

Столяренко О.Б.

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи,
психології та соціокультурної діяльності
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЕДАГОГА В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

Проблема розвитку креативного потенціалу особистості набула в останні роки яскраво виявленої соціальної значимості. Креативністю сьогодні цікавляться не лише психологи, це стало проблемою національної та міжнародної політики. Зростання суспільної значимості питання супроводжується зростанням наукового інтересу до проблем креативності, насамперед до її прикладних аспектів.

Оновлення національної системи освіти, досягнення рівня якісно нового її стану неможливе без актуалізації творчого потенціалу особистості педагога. Креативний вчитель – це творча особистість з високим рівнем розвитку мотивів, характерологічних особливостей і креативних умінь, що сприяють успішній творчій педагогічній діяльності.

У наш час істотною перешкодою для вивчення і стимулювання креативності педагогів є відсутність ефективних, концептуально обґрунтованих комплексних програм розвитку цієї якості, які би ґрунтувались як на уявленнях про цілісну організацію особистості загалом, так і на розумінні важливості креативності як джерела успішності педагогічної діяльності. Усе більше дослідників вважають, що творчість є специфічною здатністю кожної людини, яка може і повинна розвиватися і констатують, що офіційна педагогіка приділяє проблемам навчання творчості незначну увагу.

Вітчизняні вчені [2; 4; 5] виділяють ряд ознак творчої педагогічної діяльності учителя. Загалом, у вітчизняній науці при дослідженні творчості вчителя пріоритет віддається діяльнісному підходу: творча професійна діяльність учителя розглядається як провідний фактор, що впливає на розвиток творчих можливостей учня і забезпечує його ефективність.

На думку Я. Пономарьова [3, с. 24], саме в процесі творчої професійної діяльності розкриваються креативні можливості педагога, відбувається їх реалізація та розвиток.

В. Загвязинський [1, с.39] визначає креативну педагогічну діяльність як діяльність дослідницьку. Вчитель, який працює, творчо спирається на досягнення педагогічної науки, сам збагачує педагогічну теорію.

Дослідники педагогічної діяльності, вважають за необхідне розрізнити поняття педагогічної творчості і педагогічної майстерності. С. Максименко [2, с.112] вказує, що у нашому розумінні «майстер» - це той, хто досконало володіє своєю професією і має значний досвід.

М. Фіцула [8, с. 231] наголошує, що робота вчителя – це творчість, а не буденне заштовхування в дітей знань. Покликання вчителя він бачить у тому, щоб дитина вчилася не заради оцінки, а пізнавала потяг до знань, до чогось нового, до творчості.

Педагогічна майстерність розглядається вченими як досконале, творче виконання вчителем професійних функцій на рівні мистецтва, результатом чого є створення оптимальних соціально-психологічних умов для становлення особистості кожного учня, забезпечення високого рівня інтелектуального розвитку, виховання кращих моральних якостей, духовного збагачення школярів. Педагог, який прагне до майстерності, має проводити навчально-виховну роботу на рівні мистецтва, тобто вміло, вправно, оскільки вона скерована на формування особистості вихованця.

Креативність охоплює всі ланки професійної діяльності вчителя, виявляється в оригінальному використанні теоретичних закономірностей практичного досвіду, які вчителю кожен раз необхідно перетворювати на самостійне рішення залежно від особливостей актуальної педагогічної ситуації. Креативний вчитель – це творча особистість з високим рівнем розвиненості мотивів, характерологічних особливостей і творчих умінь, що сприяють успішній творчій педагогічній діяльності.

На основі проведеного аналізу літератури щодо формування та розвитку креативної особистості в умовах освітнього закладу можна зробити декілька теоретичних узагальнень. По-перше, поняття «педагогічна креативність» у психолого-педагогічній літературі трактується неоднозначно: з точки зору творчого процесу педагога, як критерій якісного становлення особистості вчителя, як виховання і самовиховання творчої особистості. По-друге, творча, і зокрема креативна професійна діяльність учителя розглядається як провідний фактор, що впливає на розвиток креативних можливостей учня і забезпечує ефективність процесу.

Література:

1. Загвязинський В. Педагогічна творчість учителя. Київ : Кондор, 2002. 159 с.
2. Максименко С. Д. Психологія в соціальній та педагогічній практиці. Київ : Наукова думка, 2001. 224 с.
3. Пономарьов Я. Психологія творчості. Київ : Педагогічна думка, 2011. 280 с.
4. Сергєєнкова О. П. Психолого-педагогічні орієнтири професійного становлення майбутнього вчителя // Актуальні проблеми психології / За ред. академіка С. Д. Максименка. Київ : Главник, 2008. Том X., Ч. 8 С. 541 – 547.
5. Фіцула М. М. Педагогіка : Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ : Видавничий центр „Академія”, 2012. 528 с.

Сторожук Н.Р.

*викладач НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ У СУСПІЛЬСТВІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Одним із важливих елементів соціальної структури суспільства є соціальні інституції. Основні соціальні інституції існують у всіх суспільствах: від найпримітивніших до найрозвиненіших. Соціальні інституції - це історично сформовані стійкі форми організації спільної діяльності людей.

Якщо аналізувати соціальні інституції в Україні, то варто зазначити, що незважаючи на лихоліття війни та зусилля пропаганди країни-агресора, довіра українців до державних та суспільних інституцій зростає, що свідчить про високий рівень соціальної згуртованості українських громадян. Результати опитувань, отримані у серпні 2021 та серпні 2022 років, показали, що довіра українців до всіх державних органів та соціальних інституцій, які були включені до опитування, зростає. Винятком є лише низька довіра до політичних партій [2].

Соціальні інституції в суспільному житті українців виконують конкретні завдання (рис. 1)

До війни українці були суспільством із низькою народжуваністю, і з низькою смертністю. Українці завжди мали не дуже значну кількісну перевагу жінок порівняно з кількістю чоловіків. А зараз через війну гендерний дисбаланс буде більшим, бо чоловіків просто не вистачить, щоб відбудувувати країну чи створювати сім'ї.

Війни – це соціальні явища, які ще мало вивчені, тому важко визначити та передбачити їх наслідки для суспільства.

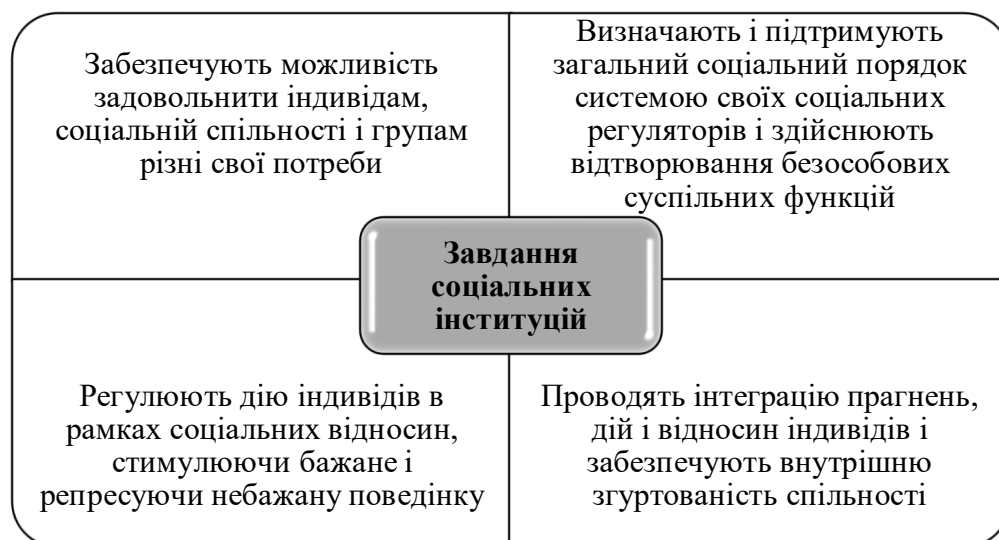

Рис. 1 Завдання соціальних інституцій в суспільному житті українців

Вони можуть бути як позитивними, так і негативними, але підштовхують суспільство до змін і прискорюють соціокультурні перетворення. Такі зміни можуть проявлятися у відмові від попередніх ідеологічних засад: процес декомунізації як спроба звільнення від символів тоталітарного минулого, активізація євроінтеграційних процесів, покращення ставлення до НАТО, у реформуванні органів влади та державних підприємств зруйнувати стару корумповану систему управління.

Війна також актуалізує проблему соціокультурної ідентичності, адже в такі кризові часи змінюється внутрішній духовно-емоційний світ людини та ціннісні орієнтації особистості.

В умовах повномасштабної війни виникають нові соціальні групи (ВПО, учасники бойових дій, добровольці, бійці тероборони), збільшується кількість осіб з інвалідністю та дітей-сиріт, які також виступають чинниками соціокультурних змін, оскільки поява цих груп та вирішення їх проблем є викликом для суспільства та держави. Крім того, більшість сфер суспільного життя в Україні реформуються, що значно підвищить рівень незахищеності та нестабільності [1].

Ці соціокультурні трансформації, як правило, мають системний характер, оскільки реформи та зміни в одній сфері призводять до змін в інших, і така динаміка спонукає людей частіше переглядати значення та цінності – не існує стабільної та усталеної позиції у суспільстві в його основних питаннях. Така «розмитість» ідеології, цінностей та ідентифікації робить українське суспільство ще більш вразливим до інформаційних атак і політичних спекуляцій. Через фрагментацію соціокультурного простору можуть відбуватися процеси поляризації суспільних думок і цінностей [3, с. 112].

Водночас ця ситуація також пропонує нові можливості розвитку, головними умовами тут є не протистояння на основі відмінностей, а інтеграція, об'єднання, взаємодоповнення та консолідація. Соціокультурні цінності, що виникли під впливом нових суспільних умов, можуть стати тією основою, яка дозволить українському суспільству подолати наслідки російської агресії в Україні.

Роль соціальних інституцій на сьогодні полягає у створенні засобів для задоволення потреб усіх суб'єктів суспільства у спосіб і в тій мірі, які суспільство вважає оптимальними та санкціонує. Вони гарантують виконання необхідних функцій і виключення небажаних форм, поведінки, яка сприяє безперервності та спадковості соціального життя. Соціальні інституції забезпечують інтеграцію та координацію дій соціальних суб'єктів, створюють внутрішню стабільність соціального простору в умовах страшного сьогодення.

Література:

1. Магда Є.М. Гібридна війна: сутність і структура феномену. Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки». № 4 (2014). URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2489/2220
2. Пауалішвілі З. Соцопитування Фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріна». 15.09.2022 р. URL: https://lb.ua/society/2022/09/15/529505_porri_viynu_zusillya_rosiyskoi.html
3. Пічі В.М. Соціологія: підручник. 3-є вид., стереотип. Л.: «Новий світ-2000», 2008. 280 с.

Tymkiv P.O.

*Ph.D, Assistant of the Department of Biotechnical Systems,
Ternopil Ivan Puluj National Technical University,
Ternopil, Ukraine*

**METHODS OF OPTIMIZING THE IDENTIFICATION OF THE
PARAMETERS OF THE LOW-INTENSITY ELECTRO-RETINAL SIGNAL
MODEL**

The duration of the process of identifying the parameters of the mathematical model of the retinal examination for low-intensity light irritation is a parameter of the expert system for assessing the functional state of a person (fig.1).

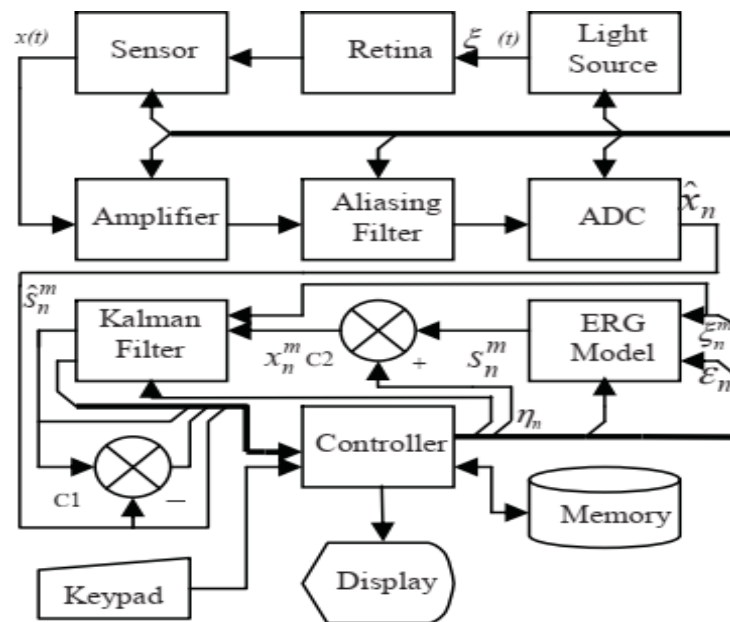

Fig.1. Schematic diagram of ERG system with intelligence properties [1]

In works [2], a direct full enumeration was used as a method of determining the parameters of the mathematical model of the retina's response to light stimulation. The method of direct, complete search, the method of "brute force" ("brute force", "proof by exhaustion") belong to the class of "exhaustion" methods. It is known that any problem of class NP can be solved by a complete search. The essence of the direct selection method is to obtain all possible values of the studied quantity y_i , which are obtained by sorting through all the values of the input quantities.

The possibility of using the sorting method directly depends on the set of all possible solutions to the problem. Therefore, an important parameter that will determine the application of the parametric identification method for processing the retinal response will be the complexity (in the sense of the complexity theory) of the algorithm when implementing the full, direct search method. The optimal and effective application of the algorithm for the implementation of a certain method is directly determined by its complexity, that is, by the quantitative assessment of those resources used (consumed) by the algorithm. The overall complexity of the algorithm can be divided into: descriptive (intellectual) and computational [3, 4].

For an approximate estimation of the time complexity, the execution time of the algorithm is compared. Another way to estimate the time complexity is to determine the total time of operations. Since determining the value of the dependence $f(n)$ for each individual algorithm is a rather difficult task, it is convenient to use asymptotic estimates of the growth rate of the function, which describe the limiting curve of the behavior of the complexity of this algorithm as the number of n increases (that is, how quickly or slowly the values of this function increase). The following estimates are used in the asymptotic analysis [5]: effective estimate Θ ; upper grade O ; lower estimate of Ω . The use of the asymptotic estimate Θ involves comparing the obtained function $f(n)$ that characterizes the algorithm under study and the function $g(n)$ of a positive argument, $n \geq 1$ (the number of certain objects at the input and the number of operations are positive numbers), then:

$$\begin{aligned} f(n) &= \Theta(g(n)), \\ \exists c_1 > 0, c_2 > 0, n_0 > 0, \\ c_1 \cdot g(n) &\leq f(n) \leq c_2 \cdot g(n) \end{aligned} \quad (1)$$

The study of the behavior of the asymptotic complexity function of the algorithm of parametric identification of the model of the retina's response to test light stimulation makes it possible to make a prediction about the effectiveness of using the full direct search method for the task of remote, automated, operational control of the state of the FSO. At the same time, the following basic classes of algorithms can be distinguished by asymptotic complexity: a) linear ($O(n)$) – doubling the size of the problem doubles the time to solve it; b) logarithmic ($O(\log n)$) – when the size of the problem is doubled,

the working time increases by a constant amount; c) polynomial: $O(n^m)$, where m is a natural number greater than one (that is, at $m = 1$, the asymptotic complexity of the algorithm is considered linear); d) exponential ($O(c^n)$, where $c > 1$) – when the size of the task increases by 1, there is a c -fold increase in the time to complete the work.

Conclusions. Complete direct enumeration by asymptotic estimate O belongs to the class of algorithms with exponential complexity $O(c^n)$. A feature of direct enumeration is that if the calculation of the objective function, under certain initial conditions, can be performed in a certain polynomial time, however, depending on the number of all possible solutions, direct full enumeration can be performed in exponential time. The considerable duration (exponential time of operation) of parametric identification makes it impossible to use low-intensity electroretinography for remote, automated, operational monitoring of the condition of the FSO. Therefore, there is a need to optimize (improve) the direct, full search method in parametric identification.

References:

1. Tkachuk R., Yavorsky V. ERG system for neurotoxicity risk assessment. Materialy XX Mizhnarodnoi konferentsii TCSET2010 «Suchasni problemy radioelektroniky, telekomunikatsii, kompiuternoї inzhenerii (23-27 liutoho 2010. smt. Slavske) m. Lviv, 2010. P.131.
2. Tkachuk R. Matematychna model ta optymalna obrobka elektroetynosyhnalu v zadachakh oftalmodiahnostyky // Visnyk TDTU. — 2009. — Tom 14. — № 2. — PP. 142-148. — (matematychni modeliuvannia. matematyka. fizyka).
3. Akho, A. Struktury dannykh y alhorytmy / Akho A., Khopkroft Dzh., Ulman Dzh. – M.: Yzdatelskyi dom «Vyliams», 2001. –384 p.
4. Vyrt N. Alhorytmy y struktury dannykh / N. Vyrt – 2-oe yzd., yspr. – SPb.: Nevskyi dyalekt, 2001. – 352 p.
5. Kormen, T. Alhorytmy: postroenye y analiz / T. Kormen, Ch. Leizeron, R. Ryvest – M.: MTsNMO, 2001. – 960 p.

Турубарова А. В.

кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри спеціальної освіти та психології комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, м. Запоріжжя, Україна

МЕТОД АРТ-ТЕРАПІЇ ЯК ЗАСІБ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПІДЛІТКІВ З ОБМЕЖЕНИМИ ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ, ЩО ПЕРЕЖИВАЮТЬ НАСЛІДКИ ТРАВМАТИЧНИХ ПОДІЙ

Метод арт-терапії як засіб психологічної реабілітації має психопрофілактичну, корекційно-розвивальну та соціальну спрямованість та широко використовується у центрах реабілітації, спеціальних закладах освіти, санаторно-курортних закладах тощо. Питанням використання методу арт-терапії в роботі з дітьми та підлітками з обмеженими функціональними можливостями займаються багато вчених (М. Безштанько, О. Гайдай, К. Дабіжа, Л. Дабіжа, С. Дорощук, А. Заворітна, Н. Комарівська, Н. Твердохліб та ін.). Водночас не достатньо проведено досліджень специфіки психологічної реабілітації підлітків з обмеженими функціональними можливостями, що переживають наслідки травматичних подій.

Актуальними проблемами психологічної та психотерапевтичної допомоги населенню є: подолання наслідків психотравмуючих подій; діагностика та психотерапія посттравматичних стресових розладів; заходи з реабілітації постраждалих, адаптації в нових соціально-психологічних умовах тощо [3, с. 176].

Тривога, апатія, страх, депресивні стани підривають соціальноадаптивні ресурси підлітка з обмеженими функціональними можливостями, суттєво знижуючи його життєву активність, самоефективність та саморозвиток. Це, в свою чергу, потребує впровадження ряду методів психологічної реабілітації. Саме арт-терапія є одним із ефективних методів у роботі з підлітками з обмеженими функціональними можливостями, що переживають наслідки травматичних подій.

Травматичні події – це завжди розриви у тканині життя людини, і арт-терапія має високий потенціал ресурсів «штопання», з'єднування фрагментів за рахунок своїх особливостей (тріадичність, метафоричність, ресурсність). Малювання, ліплення, створення колажів – бездоганні способи інтеграції розрізнених частин переживань і почуттів, думок, запахів і звуків, адже відбувається активізація усвідомлення всіх сенсорних каналів [1, с. 63].

Ряд вчених (К. Дабіжа, Л. Дабіжа, Н. Комарівська) зазначають, що центральною фігурою в арт-терапевтичному процесі є особистість, що прагне до саморозвитку та розширення діапазону своїх можливостей. Завдяки розробці можливостей самопізнання та самовираження за допомогою художньої діяльності, можна змінити стереотипи поведінки таких дітей, збільшити їх адаптивні здібності, знайти компенсаційні можливості такої дитини та в кінцевому підсумку – успішно її соціалізувати [2, с. 65].

На думку Ю. Гундertaйло, під час надання психологічної допомоги особистості, що пережила травматичні події, необхідно активізувати взаємодію

різних частин особистості. Вона виділяє три види ресурсів особистості. По-перше, особистісні ресурси: риси характеру, здібності, досягнення, досвід, самооцінка, стосунки. По-друге, родинні ресурси. Це надбання роду, перемоги роду, характеристики професійні уподобання. Арт-терапія успішно використовує методики «Родинний герб», написання історій роду, що сприяють знаходженню способів виживання в кризових умовах. По-третє, трансперсональні ресурси – досвід людства, відображений у казках, легендах і міфах. Проживання в драматизації цих історій, створення образів міфічних героїв, виготовлення архетипових масок, малювання архетипових мотивів наповнюють людину силою і оптимізмом навіть у найскрутніші часи [1, с. 65].

Перевагою методу арт-терапії в роботі з підлітками обмеженими функціональними можливостями, що переживають наслідки травматичних подій є широкий діапазон варіантів виконання арт-терапевтичних технік. Це дозволяє підбирати індивідуальну програму, гнучко її змінювати, чутливо реагуючи на емоційний стан підлітка. Оскільки будь-яка травма відображається на тілесному, образному й емоційному рівнях, то арт-терапія дає змогу терапевтично впливати одночасно на всі рівні.

Таким чином, арт-терапія дає змогу підліткам з обмеженими функціональними можливостями, що переживають наслідки травматичних подій:

- означити свої переживання через сенсорні канали;
- вивільнити та усвідомити сильні почуття, пов'язані з травматичними подіями через рухи, колір, пластику, ландшафт тощо;
- переосмислити травматичні події та вибудувати нові, продуктивні життєві стратегії;
- краще усвідомити свої зовнішні та внутрішні ресурси.

Література:

1. Гундертайло Ю. Д. Використання арт-терапевтичних методів для накопичення ресурсів особами, що пережили травматичні події. *Психологічна допомога особистості, що переживає наслідки травматичних подій*: збірник статей. Київ, 2015. С. 57–67.
2. Дабіжа К. Л., Дабіжа Л. П., Комарівська Н. О. Використання арт-технологій в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вип. 64. 2022. С. 64–71.
3. Свистунова Ю. О. Арт-терапія як метод психо-соціального відновлення особистості. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал*: матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2021 рік. Вип. 10. Івано-Франківськ: НАІР, 2022. С. 174–178.

Червоненко К. С.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи
комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради,
м. Запоріжжя, Україна*

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В ПРОЦЕСІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Зміни та трансформації соціально-економічної й політичної сфер українського суспільства сприяють підвищенню вимог до професійної підготовки соціальних працівників, напрями діяльності яких постійно розширюються та оновлюються, а їх успішна реалізація вимагає високого рівня професійної готовності до взаємодії з різними клієнтами у різних соціальних інституціях та середовищі загалом. Ефективність взаємодії у системі соціальної практики залежить не лише від теоретичних знань, практичних умінь та компетентностей фахівців соціальної сфери, а й від сформованості їх особистісно-професійних якостей та характеристик, зокрема, толерантності, як передумови ефективної співпраці з клієнтом, неупередженого ставлення до його особистості, поглядів, цінностей та переконань, здатності до об'єктивної оцінки ситуації та надання допомоги.

Різновекторні аспекти проблеми толерантності неодноразово ставали предметом дослідження багатьох вчених. Зокрема, толерантність, як важливу особистісну якість та характеристику фахівців соціальної сфери вивчали О. Василенко, О. Гура, Л. Завірюха, Є. Максимова, Т. Петренко, І. Прожога, Н. Олексюк, В. Санжаровець, Ю. Тодорцева та ін. Особливостям формування толерантності у майбутніх соціальних педагогів/працівників в умовах закладів вищої освіти присвятили свої дослідження О. Гутник, В. Делянченко, О. Добровіцька, М. Мельничук, О. Знобей, Н. Корпач, С. Олешак, А. Скок та ін.

Довідникова література визначає поняття «толерантність» (tolerance від лат. tolerans (tolerantis) – терплячий) як «доброзичливе, стримане ставлення до індивідуальних і групових відмінностей» [3]; здатність визнати особистісну цінність інших; терпимість, поблажливість до чужої думки, віри, поведінки; спроможність витримувати несприятливий вплив того або іншого фактора чи середовища; принцип роботи з групами ризику [2].

Аналіз енциклопедичних тлумачень та досліджень провідних вчених (О. Добровіцької, А. Молчанової, Н. Олексюк) дозволив трактувати толерантність як інтегративну якість, спрямовану на неупереджене й безоціночне ставлення до інших, прийняття та розуміння їх поглядів та цінностей, що забезпечує здатність до ефективної взаємодії з ними.

Толерантність виступає однією з найважливіших якостей соціальних працівників, специфіка професійної діяльності яких вимагає поваги, прийняття та розуміння індивідуальності кожного клієнта, а також безупередженого та об'єктивного ставлення до нього.

Серед основних функцій толерантності вченими виділено: визначення багатовимірності середовища і поглядів; забезпечення гармонійного співіснування

представників, відмінних за різними ознаками; гарантування недоторканості різних меншин і легалізація їх становища; стримування ворожості, наростання конфліктних ситуацій; нормалізація психологічної атмосфери; підтримка і розвиток самооцінки особистості і колективу; організація життєдіяльності в соціумі; забезпечення успішної соціалізації тощо [1, с. 8].

У діяльності соціальних працівників толерантність виступає однією з важливих особистісно-професійних якостей, формування якої має здійснюватися у процесі їх фахової підготовки. Саме тому перед закладами вищої освіти постає завдання щодо створення умов формування толерантності майбутніх соціальних працівників не лише через систему вивчення фахових дисциплін та організації навчальних практик, а й у процесі залучення їх до активної позааудиторної роботи, зокрема, волонтерської діяльності, яка гуманістична за своєю природою, спрямована на безоціночне прийняття та підтримку людей, які потребують допомоги, пов'язана з організацією життєдіяльності і сприяє набуттю студентами досвіду толерантної взаємодії.

В процесі активного волонтерства, яке по суті виступає прототипом практичної соціальної роботи, здобувачі вищої освіти мають можливість не лише демонструвати соціальну активність та відповідальність, а й проявляти свою особисту позицію, враховуючи багатовимірність середовища і поглядів, відпрацьовуючи навички безумовного прийняття індивідуальності клієнтів, конструктивної взаємодії й вирішення можливих конфліктів, вміння пристосовуватися до характеру та індивідуальних особливостей клієнтів, проявляти емпатію та знаходити спільну мову. Реалізації волонтерських ініціатив студентською молоддю сприяє формуванню навичок толерантної взаємодії не лише з потенційними отримувачами соціальних послуг, а й з різноманітними суб'єктами соціальної роботи – односторонцями та партнерами у процесі їх спільної діяльності.

Отже, формування толерантності у майбутніх соціальних працівників є важливим напрямом їхньої професійної підготовки та особистісного становлення у закладі вищої освіти, що може бути забезпечено активним залученням студентів до волонтерської діяльності, спрямованої не лише на реалізацію соціально-значущих ініціатив, а й на формування активної життєвої позиції, відпрацювання здатності до неупередженого ставлення та толерантної взаємодії до суб'єктів діяльності.

Література:

1. Молчанова А. О. Толерантність як ціннісна основа професійної діяльності педагога: посібник. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2013. 188 с.
2. Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи / упор. Л. В. Лохвицька. 2-ге вид., оновл. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 232 с.
3. Філософський енциклопедичний словник: А-Я. За гол. ред. В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Інновації партнерської взаємодії
освіти, економіки та соціального
захисту
в умовах інклюзії та прагматичної
реабілітації соціуму:

Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції